SIGISMUNDI A SANCTO SILVERIO ... GRAECAE, ET LATINAE LINGUAE...

Sigismondo : di S.Silverio

GRAECAE, ET LATINAE LINGUAE ORTHOGRAPHICAE OBSERVATIONES.

SIGISMUNDI
A' SANCTO SILVERIO
Cleric. Regul. Pauperum Matris Dei
SCHOLARUM PIARUM.

GRÆCÆ, ET LATINÆ LINGUÆ ORTHOGRAPHICÆ OBSERVATIONES,

Adjectis etiam Italicæ, Hispanicæ, Gallicæ, aliarumque Linguarum interdum Observationibus.

ROMÆ, M.DCCIX.

Typis Dom. Ant. Herculis in Via Parionis.

SUPERIORUM PERMISSU.

EMINENTISS. AC REVERENDISS.
PRINCIPI

D. THOMÆ RUFO

S. R. E. Presbytero Cardinali

Tit. S. Mariæ Transtyberim

AEMILIAE LEGATO.

SIGISMUNDUS A' S. SILVERIO
C. R. Paup. Matris Dei Schol. Piarum
P. F. P.

GRATULABAR mihi olim jure quidem merito, EMINENTISS. PRINCEPS, quòd inclytum Adolescentem, Nepotem Tuum prædilectum D. Antonium Rufum mihi jam humanioribus literis domesticè imbuendum commisisses.

At modò auſpicatiſſimum illud gratulationis argumentum accedit, quo ſanè mihi omni munerum genere benignitati Tuæ devincto, neque majus unquam, neque deſiderabilius contingere potuiſſet. Enim verò quum me ad Orthographicas Obſervationes auctoritate Tuâ apud me validiſſimâ, olim compelleres; uno, eodemque officio, ſervitutis, præſtandique obſequii deſideratam omnibus votis occaſionem præbuiſti. Huic ſanè munuſculo, ut cæteris ſoles, & jis præſertim, quæ grati in animi teſſeram præbeantur, non iraſceris; quum ipſe offerentis manum impuleris. Nec me profectò, quòd nimium arreptâ opportunitate læter, damnabis: nihil enim pretioſius, optabilius nihil mihi eſſe poteſt, quàm ita me gerere, ut infructuoſam minus reddam familiarem illam conſuetudinem, quam mihi benigniſſimè elargiri dignatus es; minuſque illa demerear beneficia, quibus Religionem meam hucuſque dignatus es cumulare, jugiterque Te cumulaturum confido. Vix poſſem illam verbis complecti fortunam, quæ mihi propoſitâ ex quæſtione felicior arriſit; quid enim aliud conditioni meæ conſonum magis, Tibique gratius offerre poteram, quàm opus illud, cujus intentio Tua

eſt,

eſt, mea tantùm executio? Hoc etiam munuſculo benignitati Tuæ locum faciam amplisſimum; quum illud excipias humiliter abſolutum, quod proculdubio altiùs excogitaveras. Attamen tantum ex Te mihimet ſperare fas eſt, ut jam hîc illud conſultò prætercam, quod ad captandam Mecænatum benevolentiam cæteris Scriptoribus religioſiſſimè oportet inquirere, Generis videlicet amplitudinem. At in maximam quidem injuriam Tibi ceſſuram arbitrarer laudem illam, quam plerique in partem ſpeciminis revocant. Quid enim de hoc poſſem referre, quod non ſit jam per omnium ora commune? Habeo ſanè famam ipſam loquaciſſimam ſilentii obſequentis interpretem. Quod nec volenti præterire non licet, maxima eſt Æmiliæ felicitas, quæ in Te Apoſtolicæ Sedis Legato Patrem potiùs experietur, quàm Principem. Videor jam lætabundam audire, feſtivo plauſu Te velut auſpicem excipere; cujus amore, ac providentiâ teterrimum calamitatum aſpectum in præſentiſſimum fauſtitatis omen miretur inverſum. Secū illa maximo non ſine gaudio perpendit innumera beneficentię argumenta, quæ olim vicem Legati gerens, abſente ſemper, ad comprobandam regi-

 minis

minis experientiam, Legato, juvenis adhuc præbuisti. Quot modò, & quanta ex maturâ Viri, & admirabili adeo prudentiâ sperare non liceat? Huic igitur, Te uno, felici Provinciæ summopere gratuler necesse est; & mihi pariter, cui nihil jucundius unquam, nihil accidit optabilius, quàm tanti Mecænatis beneficentiam cæteris etiam communem videre. Unum adhuc ex Te obtinendum superest; ut Opusculum hoc tanquam verè Tuum, & penè contubernalem digneris excipere; ne obsequentis imbecillitas jubentis dignitatem imminuat. De isto verò quid dubitem? dignitatum etenim incrementum benignam illam dignationem Tuam non munivit, quin adauget. Quare si alias Observationes quondam lætâ fronte excepisti; eandem sortem hisce lætabundus promitto. Vale. Romæ Idibus Octobris MDCCIX.

Jo:

Jo: Chrysostomus à S. Paulo Cl. Reg. Paup. Matris Dei Schol. Piar. Præpositus Generalis.

CUm Librum, cui titulus; Græcæ, & Latinæ Linguæ Orthographicæ Observationes *à P. nostro Sigismundo à S. Silverio Religionis nostræ Assistente Generali compositum, duo ex nostris, quibus commissum fuit, recognoverint, atque approbaverint; ut typis mandetur, si iis, ad quos spectat, ita videbitur, facultatem in Domino concedimus. In quorum fidem &c. Datum Romę in Ædibus nostris Schol. Piar. apud S. Pantaleonem die* 24. *Maij* 1709.

Jo: Chrysostomus à S. Paulo
Præposit. Generalis.

Loco ✻ sigilli.

Alexander à Purificatione Secret.

Imprimatur si videbitur Reverendiss. Patri Mag. Sac. Palat. Apostol.

Dominicus de Zaulis Archiep. Theodos.

J*Ussu Reverendiss. P. Fr. Paulini Bernardini S. P. A. Mag. Ord. Prędic. Opus hoc cui tit.* Sigismundi à S. Silverio Cler. Reg. Paup. Matris Dei Scholar. Piar. Gręcę, & Latinę Linguæ Orthographicę Observationes &c. *perlegi, nec quicquam rectę fidei, bonorum morum, & sacri In-*

dicis

*dicis canonibus quod resistat , & adversetur , in eodem agnovi: quapropter dignum censeo , ut publici juris fiat, in maximum, cùm studiosæ juventutis, tum politioris Linguæ Latinę , atq; Græcę studium amantium pabulum, profectum , atq; incrementum . In quorum fidem &c. Datum hac die 29.Jun.*1709.

Paulus Alexander Maffæus.

EX *Commissione Reverendiss. P. Paulini Bernardinii Sac.Pal..Apost.Mag. Ord. Præd. Librum, cui tit.* Observationes Græcę, & Latinę Linguæ *à P.Sigismundo à S. Silverio Assistente Generali Cleric. Regul. Pauper. Matris Dei Schol. Piar. compositum, cum attentè perlegerim , nihilq; quod Orthodoxę fidei , ac bonis moribus adversetur in eo repererim: quinimò plurima antiquâ,ac recenti eruditione refertum cognoverim ; idcircò publicę utilitati , ut typis mandetur consonum esse censeo . Romæ* XVII. *Kal. Augusti* 1709.

Jo: Marius Crescimbenus Can. S.Marię in Cosmedin, & Arcadię Custos.

Imprimatur Fr. Paulinus Bernardinius Ord. Prædicatorum Sac. Pal. Apost. Mag.

IN-

INDEX CAPITUM.

Ex Prima Parte. De Literis.

XII.

Ex Secundâ Parte. De Accentibus, Spiritibus, ac Figuris Orthographicis.

IV.

Ex Tertiâ Parte. De Interpunctione.

Finis Indicis Capitum.

SI-

SIGISMUNDI A' S. SILVERIO

Ad Orthographicas Observationes Introductio.

I. *QUum Grammatici sit nō solùm emendatè scribere, & loqui (utriusque ratio conjuncta est ut ait Quintilianus lib. 1. Institutionum, cap. 4.) sed etiam aliorum scripta censoriâ virgâ notare; quod sanè ab iis præstari nequit, qui perfectam Orthographiam non noverint: amicorum exhortatione; præsertim autem Thomæ Rufi tunc Nicœni Archiepiscopi, & apud SS. D. Nostrum Clementem XI. Sacri Cubiculi Præfecti, nunc verò S. R. E. Cardinalis amplissimi, Mecœnatis mei, Religionisque meæ præsentissimi summâ apud me authoritate commotus, Libello huic sedulò construendo mentem applicui, ea perscrutatus, quæ docturos admonens idem Quintil. leviter attigit.*

II. Hoc autem tali ratione, ni fallor, sum assecutus, ut nimiam brevitatem, atque vitiosam prolixitatem devitans, legentem instruam, non fatigem; atque tyronibus ità placeam, ut eruditis penitus non displiceam. Piget sanè plerosque aliàs eruditos Viros, Orthographiæ prorsus ignaros inspicere: cujus rei Magistros incusandos censeo, qui primam, & quidem præcipuam Grammaticæ partem penitus aspernantes, & fortassis ipsi ignorantes, Auditores suos non docent: quo fit, ut magno rei literariæ detrimento, tanquam inutilis negligatur: cui quidem malo Observationibus hisce satìs occurrisse speramus.

III.

III. *Hæc autem erit Libelli ratio; ut non solùm, quæ modò in usu est Orthographia explicetur, sed interim ostendatur, & quæ fuerit Antiquorum saltem frequentior: ne si præ manibus antiquus Codex advenerit; turpi ignorantiâ id erroneum putetur, quod nobis recenti in usu non est. Et quoniam universæ nobiles disciplinæ, & quæcumq; literatura, fœcundam veluti genitricem Græcam Linguam agnoscunt; præsertim verò literæ humaniores, ac Latii Lingua, cui quidem prædives Mater proprias verborum opes ministrat; sine quibus illa prorsus egens jaceret inculta; quemadmodum vel ex ipsis rerum definitionibus, ac ab eâ desumptis etymologiis manifestissimè apparet: Idcirco operæ pretium duximus adnotationes quasdam ipsius Græcæ Linguæ subnectere; saltem eas, quæ necessariæ legendis vocibus græco passim insignitis charactere Latinis in Scriptoribus reperiuntur: ut Lexicorum auxilio earum ediscatur significatio: quo ad ulteriorem ex Grammaticis acquirendam cognitionem Adolescentium animos extimulandos confido. Undè fiet, ut studium hoc adeo necessarium in Scholis reviviscat; id autem illi facillimè consequentur, qui jam Latinæ Grammaticæ cognitionem plus quàm mediocrem fuerint adepti:* utriq; *enim* eadē via est: *ut Quintiliani utar verbis, maximumque lumen alteri ex altera. Ut magìs etiam Studentium commodo inservirem, aliquid ex aliis idiomatibus identidem attigi; in omnibus verò P. Nicolai à Nomine Mariæ eruditissimi Viri præsentem opem expertus sum: quod gratitudinis ergo cunctis testatum volo.*

A. M. P. I.

SIGISMUNDI A S. SILVERIO

ORTHOGRAPHICARUM OBSERVATIONUM

PARS PRIMA

DE LITERIS.

De Orthographiæ Etymo, ac Definitione. Adſtruitur ſententia de pronunciatione ſcriptioni conformandâ.

CAPUT I.

I. Ορθὴ, ideſt *recta*, & γραφὴ, ideſt *Scriptura*, Græcæ voces *Orthographiam* componunt: undè *Orthographus* dicitur Scriptor rectus, & emendatus; qui autem emendatè loquitur Orthoepjus ab Ὀρθοέπεια, quæ eſt recta locutio, & cum ſuavitate vocum explanatio, Quintiliano docente l. 1. c. 5. & 7. Hinc apparet *Orthoepiam* ad linguam, *Orthographiam* verò ad calamum pertinere. Porrò iſtam variè definierunt tam veteres,

quàm recentiores Grammatici : quidam enim vocem perſcrutantes exactam ſcribendi rationem , ſcientiam, aut regulam dixerunt : alii ejus munera conſiderantes, cum Vallâ , in legitimâ collatione vocalium , & conſonantium , aſpirationis , & diphthongorum conſtare affirmârunt : quidam demum minùs propriè volunt eſſe modum dignoſcendi ductus ; literarumque figuras , ſcitè , ac velociter ſcribendi. Verùm Caſſiodori illam à Dauſquio relatam ex definitionibus approbarem , qui Orthographiæ nomen etiam ad pronunciationem extendens , dicit : hanc eſſe *rectitudinem ſcribendi nullo errore vitiatam , quæ manum componit, & linguam.* Quam vocis extenſionem ſecuti , noſtram ſic definitionem conſtruimus: *Orthographia eſt facultas ſcribendi, atque loquendi rectitudinem docens*: undè

Orthographus rectè , nulloq; errore notandas
Conſcribit voces , linguâq; has exprimit æquâ .

II. Jiſdem omninò literis ſcribendum , ac pronunciandum eſſe univerſalis lex eſt ; *nam aliter ſcribere , & aliter prounnciare vecordis eſt* , ut cum præfato Caſſiodoro inquit Papirianus. Sed hoc perpetuum nihilominus in omnium Gentium idiotiſmis non video; nam in illis interdum multa ſcribi , pauca proferri cognoſco . Et hac quidem in parte non parum exorbitant Galli in maternâ linguâ , apud quos ea eſt inter calamum , & pro-

pronunciationem diversitas, ut duo idiomata putes, si conferas. Nam si calamo exactissimè sequeris linguam, nemo leget; si linguâ exactissimè calamum, nemo intelliget. Ad miraculum enim superfluunt literæ; & si v.g. scribam *Taureau*, *Fardeau*, *Saoul &c.* *Torò*, *Fardò*, *Sul* abscissis literis enuncio, Tripthongosque, ac diphthongos, monophthongos facio. Ab hac eâdem notâ Hispanos prorsus non eximo, quamquam istos, si cum Francis comparem, nihil peccare dicendum est. v.g. duo LL cuicumque vocali præpositæ pronunciari debent, ac si essent G, L, & I. cum vocali sequente. Scribitur itaque *Bella*, & pronunciatur *Beglia*.

III. Quæstio hîc oriri videtur, utrùm locutio sequi scriptionem debeat, an contrà. Plato in Phædro scriptionem accidere sermoni dixit, cùm librorum nullus alius sit finis, quàm recordatio. D. quoque Octavius Cæsar Augustus, ut in cæteris, ita hac in re peritissimus apud Suetonium lib. 2. c. 88. videtur eorum sequi opinionem, qui perinde scribendum, ac loquendum existimant; ita, ut sequatur calamus linguam; cui quidem obtemperandum judicat Quintilianus lib. 1. c. 6. & 7. ubi gravem rationem adducit: *Hic enim est usus literarum, ut custodiant voces, & velut depositum reddant legentibus*. Quomodo autem custodient, si aliud ab eo, quod pro-

ferendum , demonſtrent? Hoc ſanè verum erat in Latio, ubi, ut verba, ita recta vigebat pronunciatio ; quod etiam nunc Romanâ, & Etruſcâ in Regione militat. Cæteræ verò Italiæ Nationes, quò magis ab jis remotæ, eò magis neceſſe habebant, habentqúe pronunciationem ſcripturæ conformare: quod ut aſſequantur, Romano, aut Etruſco opus habent linguæ Doctore, ſive eo ſaltèm , qui diutius iſtis in partibus fuerit commoratus. Nam, ſi teſte Cicerone lib.3.de Orat. Itali, vel per illa eadem tempora, quibus Latinus ſermo vigebat, à germanitate illâ, quæ Romanis erat in pronunciando abierant; & Prænestini; jiſdem finitimi, innumeras decurtabant , vitioſèqúe efferebant voces, ut habemus ex Plauti Trucul. act. 3. ſc.2.& à Lipſio obſervatum de rectâ pronunc. L. L. c. 3. Quid factum putamus tanto ſæculorum decurſu, poſt mixtionem, & jugum tot exterorum: Gothorum inquam Viſigothorum, Hunnorum, ac Vandalorum Italię imperantium? Quid autem nunc Germani, Hiſpani, Galli, Britanni, Vaſcones, Belgæ? Eorum quippe ſubobſcura latinæ linguæ nobis enunciatio, ob aliquarum literarum diverſam à noſtrâ prolationem; ut eruditè obſervavit lib. ſuæ Grammatices quinto c. I. Verrepæus. *Polonum,* inquit, *Belgam , & Hiſpanum latinè loquentes in colloquium adhibe; vix*

qui-

quidem Latinum sermonem intelligent , tam dissimili vocis sono redditum . Sed & nos omnes universùm ab antiquâ Latii pronunciatione recessimus; nec tanto malo occurri ullo modo potest : non enim scribitur vox , atque pronunciatio delineatur ; & eò solùm boni sumus , quòd minùs improbi , quodque nos usus tuetur . Et sanè quamvis à Patribus longè declinaverimus ; quia tamen minùs , quàm alii ; ideo leges , tamquam eorum hæredes , imponere meritò possumus .

De Literarum Etymologiâ , ac Definitione .

CAPUT II.

I. QUONIAM Orthoepiæ , ac Orthographiæ objectum omnes agnoscunt Literas , meum esse video earum Etymologiam, Definitionem , ac cæteras , quæ sunt , proprietates , vel in ipso limine sedulò investigare . Quod , ut eâ , quam statui , brevitate prosequar ; missa in primis faciam, quæ à Scaligero, Vossio , aliisque contra Priscianum controvertuntur .

II. Literæ , ut meliores sentiunt , à linendo vocantur, undè Linea,quæ vulgò pro versiculo sumitur . *Notæ* similiter dicuntur , sed minùs propriè , ex quibus Notarii denomi-

nati ; *Characteres* à ſigno, vel figurâ, quam gerunt. Ad ultimum *Elementa*; congruè quidem ut notat Jo: Tortellius c. 2. Orthogr. ad elementorum Mundi ſimilitudinem; nam ſicut illa ſimplicia ſunt, & coëuntia corpus omne perficiunt; ſic & hæc conjuncta, literalem vocem, quaſi corpus aliquod componunt. Elementi verò vocabulum Tertull. lib. 5. in Marcion. Romanis acceptum refert. Diſtinxere tamen Diomedes lib. 2., & Priſcianus lib. 1. literam ab elemento; ſed promiſcuè nos, etiam veterum Scriptorum auctoritate uſurpamus. Græci γράμματα appellant ἀπὸ τῆς γραμμῆς h. e. à *lineâ*. Hinc γραμματικὸς *Grammaticus*, & γραμματικὴ *Grammatica*.

III. Quod ad Definitionem attinet Literarum, ex Junioribus Gregorius Toloſanus lib. 16. Syntaxeos c. 3. *Signa pronunciationis* dicit. Iſidorus lib. 1. c. 3. *Indices rerum, & ſigna verborum*. Voſſius lib. 1. c. 8. Artis Grammat. methodo reſolutivâ dividens Literas, ut abſolutè, aut relativè conſideratas, duplici, & quidem Philoſophicâ definitione definit. Verùm ut ut eas ipſe conſideret, magis Priſciano definienti cum Aldo, & Tortellio ſtandum puto, cui litera *eſt pars minima vocis compoſitæ*, ſive, ut ipſemet explicat, *conſtantis compoſitione elementorum*. Hæc enim ut minùs ſuperflua eſt, quod in definitionibus reprehenditur; ita literæ naturam clariùs explicat.

IV.

IV. Literas per Cynocephalum significârunt Ægyptii; ut habetur ex Horapollinis Hieroglyp. 14. Pierio lib. 6. c. 6. quia est apud eos cognatio quædam, & genus Cynocephalorum, qui literas nôrunt.

De Hebraicarum, Ægyptiarum, & Chaldaicarum Literarum Inventoribus.

CAPUT III.

I. ANTE Babelicam confusionem, terram fuisse labii unius, & Sermonum eorundem, cùm ex Divinis oraculis pluribus in locis, ac præcipuè Genes. c. 11. habeamus; nulli in dubium revocari posse autumarem; præsertim cùm Turri id nominis factum; *quia ibi confusum est labium universæ terræ*. Quænam verò fuerit hæc una lingua, quâ omnes antea loquebantur, non parùm ab eruditis disceptatum. Nos Hæbraicam fuisse, certis, ut ita dicam, argumentis tenere adducimur. Et primùm auctoritatibus Doctorum Hebræorum, aliorumque Patrum. Sic Hierosolymitanus Interpres in cap. 11. Genes. Jonathan in suâ Paraphrasi Chaldaicâ. R. Selomo Jarchi, & Aben Esra. Et in Bereschith Baraach sect. in Genes. 18. legimus. *Sicut data est Lex in Linguâ Sanctâ; sic quoque*

creatus est Mundus in Linguâ Sanctâ . Idipsum est in lib. Cofri orat. 2. sect. 68. Ex priscis Patribus Origenes homil. 11. in Numer. *Manserit*, inquit, *lingua per Adam primitus data, ut putamus, Hebræa* . Sic Hieronym. in c. 3. Soph. omnium linguarum matricem vocat. S. August. l. 16. de Civ. Dei c. 11. & lib. 18. cap. 39. idem affirmat.

II. Præterea nec auctoritatibus tantùm; sed verosimilibus etiam rationibus adducor; quarum prima ex nominibus propriis sive hominum, sive locorum desumitur, quæ à Mundi primordiis ad Confusionem usque Linguarum recensentur à Moyse; quorum origo Hebraica; ut in *Adam*, & *Eva* patet. Altera ex antiquis variarum gentium denominationibus, quæ ex nominibus originis plerumque Hebraicæ propagatæ sunt, ut ex D. Hieronymi lib. de Nom. Hebr. videre est. Demum, tum ex ipsiusmet linguæ castitate, per tot linguas diffusæ, nihilque earum habentis admixtum; cùm ex ejusdem vestigiis, quæ in aliis omnibus apparent; quorum in Latinâ linguâ non pauca diligentissimus Jo: Henricus Alstodius in suo Opere Mnemonico demonstrat. V.g. *Grumus* est à gerem; *piger* à pigger; *passus* à pasach, vel pasah; *manna* à man; *grus* à gru; *mors* à mut; *altus* ab al; & id genus sexcenta. Eadem ratio & de Græcis dictionibus est, quæ cum Hebraicis significatio-

ne

ne conveniunt; utpotè ab illis profecta. Qua de re consulendi Joannes Fungerus in suo Etymologico trilingue Lugduni edit.an.1628. Christianus lib. de Originatione vocum, necnon Vossii Lexicum Etymolog. & Aristarchus, Dausquius in Orthograph. David Choën de Lara de convenientiâ vocabulorum Rabbinorum cum Græcis edit. Amstel. 1638.

III. His prænotatis, facile est de Inventoribus Literarum certius quid statuere ex probatis Scriptoribus. Cùm enim ambigere ampliùs non sit, quænam primigenia illa fuerit Lingua; sequitur vetustissimum, & cum Orbe ferè coëvum, non verò, ut quidam voluerunt æternum, ponendum esse Literarum usum, atque Inventionem. Theodorus Bibliander comm. de literis. Adamum hominum primum hujus inventionis facit auctorem his verbis: *Primus homo, & Patriarcha totius humani generis, literas Divinâ inductione reperit*. Joseph antiq. Judaic. lib. 1. cap. 3. Sethi filios Adami nepotes, refert, excitatis duabus columnis, unâ lateritiâ, alterâ lapideâ, utrique sua inventa descripsisse, *ut si lateritiam diluvio deleri contingeret, lapidea superstes hominibus discendi copiam faceret, & quæ inscripta continebat spectanda exhiberet; vel lapideâ igne abolitâ maneret lateritia*. Sanè lapideam usque ad sua tempora in Syriâ perdurâsse ibidem

dem ſubjungit auctor. Et quidem Joſepho innumeri penè ſubſcribunt, qui Setho, aut ſummùm filiis Literarum Inventionem adjudicant. Polydor. Virgil. lib. 1. cap. 6. de rerum Inventoribus; & cum eo Alexander Sardus. Opmerius Chronic. fol. 56. Jo: Tzetzes Hiſtor. Chil. 5. 26. Michaël Glycas Annal. lib. 2. Gerardus Voſſius lib. 1. cap. 9. Art. Gramm. ubi multorum opiniones de Literarum origine poſtquam congeſſit, concludit: *Et profectò Inventum hoc neutiquam alteri tribui poteſt, quàm vel Setho, vel ejus ante diluvium poſteris*. Et paulò inferiùs. *Nequid igitur, quod in ſuſpicionem cadere poſſit, nòn aliquem habeat auctorem, ſunt quibus ob primi hominis dignitatem, atque excellentiam maximè veriſimile fiat, Sethum ab eo tum literarum uſum, tum Aſtrologiæ, aliarumq; artium notitiam hauſiſſe*. Suidas quoque docet, quod *Sethum illius ætatis homines Deum vocabant, eo quod & Hebraicas literas, & ſtellarum appellationes inveniſſet*. Poſtremò D. Auguſt. lib. 18. de Civit. Dei cap. 319. *Non itaque*, inquit, *credendum eſt, Hæbream tantùm linguam per illum qui vocabatur Heber, unde Hæbreorum vocabulum eſt, fuiſſe ſervatam; atque inde perveniſſe ad Abraham; Hæbreas autem literas à lege cœpiſſe, quæ data eſt per Moyſen; ſed potiùs per illam ſucceſſionem Patrum, memoratam linguam cum ſuis literis cuſtoditam*. Eadem repetit Ludovicus Vives ibi, ipſeque Auguſtinus quæſt.

69.

69. Exodi, ubi literas à primis hominibus cœpisse, indeque perductas ad Noë, & ad Populum Israël, sentit; necnon Jacobus Salianus Annal. Eccl. Veteris Test. tom. 1. pag. 126. n. 5. cujus verba referre longum esset.

IV. Neque hîc audiendi sunt, qui ficulno innixi argumento aliter statuere videntur de Literarum Inventoribus. Garopius Becanus, Cimbros Populos peninsulæ ab ipsis Cimbricæ dictæ accolas, *dela presq'Ile de Jutland*, quæ est pars Regni Daniæ, & nunc Jutia nuncupatur, Inventores Literarum jactat. Et hoc quidem quàm ridiculè contendat inconfesso est apud omnes, cùm Poëtarum more, qui Cybelem Deorum omnium matrem astruebant, Germanorum linguam per nomenclaturas abstrusas admirabili prorsus conatu, nimioque erga Patriam studio, vel Hebraicæ linguæ matrem faciat, imò ipsam quandoque, quòd longè ab origine vocum deflexerit, repræhendat. Sic lib. 11. Hieroglyph. sub fine, inquit: Γράφω *Græcorum*, scribo *Latinorum*, Chataf *Hebræorum, natales suos Cimbrico nostro sermoni acceptos ferre debent*. Sed hæc sunt Apinæ, Tricæque, & siquid vilius istis. Plinius quoque lib. 7. cap. 56. Literas semper Assyrias fuisse arbitratus est, ac Isidorus Siculus lib. 5. quos apertè damnare non auserim, cùm Assyriarum nomine Hebraicæ veniant, easque fortassis præfati intellexerint. Ita docet

Euseb.

Euſeb. lib. 10. Præpar. Evang. cap. 5. *Nec deſunt qui à Syris excogitatas illas* (literas) *fuiſſe velint . Syri autem illi Hæbrei etiam , utiq; fuerint , qui finitimam Phœniciæ Regionem , quæquo Phœnicia quondam ipſa quoque , tum Judæa , hodie verò à noſtris Paleſtina dicitur , incolebant* . Euſebio ſuffragatur Themiſtius orat. 5. Salianus loco ſupra laudato, qui Plinii locum exponens aſſerit Aſſyriarum literarum nomine eas eſſe intelligendas, quibus utebantur ji, qui circa Aſſyriam, & Meſopotamiam degebant, primi Mortalium Patriarchæ, quorum ſermo Hebræus erat, & ipſæ ſermonis literæ, qui eas poſtea Syriis, & Ægyptiis communicârunt. Eupolemus, Moyſi literarum Inventionem adſcripſit, ut eſt apud Euſeb. lib.9. Præp. Evang. c. 4. Clem. Alex. lib. 1. Strom. Sed hoc ipſum Auguſtini verbis ſuperiùs allatis refutavimus, atque ex jiſdem Tingintanarum columnarum in Africâ Inſcriptionibus, à Phœniciis, qui illic colonias adduxerunt erectis confutantur.

V. Venio ad Ægyptiorum Literas, quas inveniſſe *Mercurium* hujus nominis quintum retulit Cic. lib. 3. de Nat. Deorum. *Quintus* , ait, *eſt quem colunt Pheneatæ , qui Argum dicitur interemiſſe , ob eamq; cauſam Ægypto præfuiſſe , atque Ægyptiis leges , & literas tradidiſſe . Hunc Ægyptii Thoyth appellant , eodemq; nomine anni primus menſis apud eos vocatur* . Tullio favent

Plin.

Plin. lib. 7. c. 56. Hyginus fab. c. 277. Diodor. Sicul. lib. 2. Biblioth. Plutarch. 9. Sympcſ. quæſt. 3. Arnob. l. 4. & Tertull. lib. de teſtimonio Animæ c. 5. Sic Plato in Phædro Socratis dictum affert, Deum quendam apud Ægyptios coli nomine *Theuth*, qui cùm alias artes, tum literas repererit, & cum Thaimo tunc temporis Ægyptiorum Rege communicaverit. Sanè poſtremum hunc Socratis locum licèt minùs faciam quo ad ſecundam partem; quo ad priorem tamen plurimi habeo; utpotè qui Mercurium qui Ægyptiis literas tradidiſſe dicitur cum Arcade non confundat, quod fecit Cicero. Mercurius verò iſte, quem recenſent auctores, Ægyptiis regnavit ſecundâ Mundi ætate, fuitque *Meni* filius, qui primus omnium in Regum Syllabo habetur. Dictus quoque fuit *Athothes* Ægyptiis *Thoor, Thoth*: *&* *Thoyth* Alexandrinis; *Taautes* Phœnicibus; *Mercurius* denique Græcis, & Latinis. An vero illi Literarum inventio tribuenda ſit, non eſt facilis negotii definire, cùm à Scriptoribus etiam graviſſimis adhuc ultro, citroque diſputetur. S. Auguſtinus lib. 18. de Civit. Dei c. 37. Iſidi adjudicat in hæc verba: *Quid autem ſapientiæ eſſe potuit in Ægypto, antequam eis Iſis, quam mortuam tanquam Deam magnam colendam putaverunt, literas traderet?* Et cap. 39. *Neque enim quiſquam dicere audebit mirabilium diſciplinarum eos peritiſſimos*

ſimos fuiſſe, antequam literas nôſſent; ideſt antequam Iſis eò veniſſet, eaſq; ibi docuiſſet. Porrò Iſis Inachi Argivorum Regis primi filia fuit, qui anno Mundi 2199. regnare cœpit ſecundùm quoſdam, longè quidem poſt Mercurium. Quare quomodo hæ duæ ſententiæ conciliari poſſint videant eruditi; cùm hîc meum non ſit longiùs progredi. Tantùm ſubdo ex Clem. Alex. lib. 5. Strom. Triplicem fuiſſe apud Ægyptios Characterum rationem. Primam ἐπιστολογραφικὴν, hoc eſt aptam ad ſcribendas epiſtolas. Secundam Sacerdotalem, quâ utuntur ἱερογραμματεῖ, ideſt qui de rebus ſacris ſcribunt. Ultimam ἱερογλυφικὴν, ideſt, ſacram, quæ inſculpitur, ſcripturam; cujus una quidem eſt per prima elementa κυριολογικὴ, ideſt propriè loquens, altera vero ſymbolica eſt per ſigna ſignificans. Symbolicè autem una loquitur per imitationem; alia verò ſcribitur veluti tropicè; alia verò contrà ſumitur allegoricè per quædam ænigmata. Hæc ferme Clemens. Profectò hoc tertium ſcribendi genus per ænigmata fuiſſe ab Ægyptiis à Mercurio acceptum teſtatur Sanchuniato apud Euſeb. lib. 1. Præp. Evang. c. 10. *Taautus verò*, inquit, *cùm jam ante cœli imaginem effinxiſſet, mox Saturni etiam, atque Dagonis, cæterorumq; Deorum vultus, unaq; ſacros elementorum characteres expreſſit*. Verùm latiùs patent meo judicio auctoris verba, quàm quod ad ſola ænig-

ænigmatica elementa Mercurii inventum coarctandum sit; nam nomine *Sacrorum elementorum*, veniunt, teste Lipsio, characteres omnes, quibus utebantur Sacerdotes; qui omnes diversi erant ab jis, quos tenebat vulgus, ideoque sacra intelligere, nec assequi legendo poterat. Quare si conjectare liceat Taautum Hieroglyphicorum omnium Ægyptiis Magistrum fuisse crederem, eaque ab illis pro literis frequentata, donec illarum usum Isis inveheret. Vir tamen Cl. Lipsius non ἱερογλυφικῶν sed χαρακτήρων inventorem perhibet, ubi in Tacit. lib. 11. Ann. hæc habet: *Non animalium solùm; sed & rerum, quæ Hieroglyphicæ notæ dictæ* (sub sensus mentis effingebant.) *Literas tamen postea Ægyptiis, sive Isis Regina tradidit, sive Mercurius; sed ita ut priscas illas notas quas ἱερὰς dicebant Sacerdotes retinerent, alias, quas πανδήμους, vulgus*. Præterea D. August. lib. 18. de Civ. Dei cap. 39. Mercurium Moyse posteriorem facit. *Eo quippe tempore quo Moyses natus est fuisse reperitur Athlas ille magnus Astrologus Promethei frater, maternus Avus Mercurii, cujus nepos fuit Trismegistus iste Mercurius*. At Moysen synchronum Inacho Isidis Patri fuisse testantur Julius Africanus, Tatianus, Clem. Alex. Epiphanius, Gregorius Symcllius Chronograph. pag. 67. 68. Porphyrius, Hellanicus, Philochorus, Thallus aliique sexcenti; quare sequitur Mer-

Mercurium, & Isidem per eadem tempora fuisse; proindeque Taautum Hieroglyphicas notas nequaquam ante Isidem docere potuisse, quod superiùs conjectâram. Sed hac in re longiùs immorari piget.

VI. Quid de Chaldaicarum Literarum Inventoribus sentiam paucis expono, ut ad ulteriora gradum faciam. Quidam Abrahamum fecerunt, eo adducti argumento, quod Crinitus in Septimanæ Bibliothecæ codice reperisse dicat versum hujusmodi. *Abraham Syras, & ipse reperit Chaldaicas*. Sed Abrahamo antiquiora fuisse illorum elementa, vel ex hoc cognosci valet, quod Annius Viterbiensis initio notarum in Berosum scribat, *Chaldæos asserere, se Astronomiam, & literas habuisse ante Alexandri Monarchiam ter mille, & sexcentis, ac triginta quatuor annis*. Idipsum comprobat Hermannus Hugo lib. de Liter. antiquitate; & Simplicius com.46. in Aristot. l.2. de Cœlo, refert Callisthenem Babylone Aristotelis rogatu observationes Chaldæorum in Græciam transmisisse ab annis mille nongentis tribus; quod fuerit annis circiter ducentis ante natum Abrahamum. Verùm etiamsi non desint indagines, quibus Abrahamum inventorem non fuisse opinemur; nihilominus nihil est, quod verum illarum Literarum definire ac stabilire possimus auctorem; cùm undequaque apud accuratiores

etiam

etiam Scriptores altum circa hoc silentium videam. Quod dicam, est Chaldaicam linguam olim ab Hebraicâ discrepâsse; quodque hoc teneam nonnullis impellor: nam; ut alia omittam, & Nabuchodonosor Hebræos Pueros instrui jussit literis, & linguâ Chaldæorum Daniel. 1. quæ si eadem fuissent ac Hebraica, *quærendum est*, inquit S. Hieron. ibi *quomodo linguam, quam noverant, doceri jubentur*? Præterea verba illa *Mane, Thekel, Phares*, Hebraicè descripta neque legere potuerit ullus ex Chaldęâ, nec intelligere: Daniel verò illico perlegit. Dixi olim extitisse diversas; nam Guido Fabricius Boderianus in suâ Chaldaicâ Grammaticâ, asserit nunc easdem esse Hebræorum, & Chaldæorum literas, neque aliud esse Chaldaicam linguam, quàm dialectum Hebraicæ; idemque sentit Guillelmus Jamesius in suâ Introd. ad Ling. Chald.

VII. Notanda tamen duo supersunt. Primò Abrahamum è Chaldæâ Chananæam profectum, ut est Geneseos 10. & 11. ibique Regionis linguam didicisse, ita ut utramque apprimè calluerit, quod probabile censet Hieronymus, & V. Cl. Huëtius: At ejus posteros unâ Chananæâ utpotè vernaculâ contentos, alteram neglexisse. Hanc verò Hebraicam dictam esse quòd ab Hebræis frequentaretur. Qui postquam Babylonem ca-

ptivi abducti sunt ex Chaldæorum commercio, quos inter dispersi fuerant, primam vitiârunt loquelam, & ex Chaldaicâ, & Hebraicâ tertia prodiit, quæ Syriaca nuncupata, quam Christus, & Apostoli usu consecrârunt. Porrò ex literis, quæ huic tertio idiomati usui erant, & *Syriacæ*, *Babylonicæ*, *Assyriæ*, *Arameæ* nominabantur, natæ sunt *Ismaëliticæ*, seù *Arabicæ* quibus hodie quoq; utuntur Turcę, Tartari, & Saraceni auctore Valer. l. 33. c. 2. imò etiam *Samaritanæ*, nam ad eas propriùs quàm ad Arabicas accedunt. Alterum quod notabimus est, Phœniciam linguam seu Chananæam candem esse cum Hebraicâ: quam sententiam pluribus tutatur Vir admirandus Gerardus Voss. l. 1. de Gram. c. 9. Jo: quoque Conr Dannhavuerus in suo Dialogo contra Præadamitas Vossio subscribit his verbis: *Literarum sanè usum fuisse apud Phęnices longè antè Mosem compertum est: nec non Phœnices eadem locutos constat, quæ Hebræi loquebantur. Cujus nimirum rei specimen eximium dederunt viri doctissimi Samuel Petitus in Miscellaneis, & Clarissimus Bouchardus in suo Phaleg. At, si ab Hebræis loqui didicerunt Phœnices, quidni scribere didicisse ab jisdem putabimus? &c.*

CA-

De Græcis, Latinis, Gothicis aliarumque Gentium literis, & earum Inventoribus.

CAPUT IV.

I. CADMUS Phœnicius, cùm alias permultas doctrinas, atque artes in Græciam intulisset, tum verò Literas, quæ antea Græcis non fuerant, ut cum Herodoto lib. 5. c. 58. tradit Philostratus in vitis Sophistarum, & Zenodotus epig. apud Laërtium.

Si patriâ es Phœnix; quid tum? Fuit hæc quoq; Cadmo
Patria, qui Græcis prima elementa dedit.

Sic Clemens Alex. ubi l. 1. Strom. inquit *Cadmus autem erat Phœnix, qui fuit Græcis literarum Inventor*. Et Plutarch. in sympos. l. 9. probl. 3. Indeque ab Inventore Καδμήια γράμματα, & φοινικήια Cadmeæ, & Phœniciæ literæ dictæ. Præterea hoc ipsum habetur à Plinio lib. 5. c. 12. Ipsa Gens Phœnicum in gloriâ magnâ literarum inventionis. Sic Lucanus lib. 3.

Phœnices primi (famæ si credimus) ausi
Mansuram rudibus vocem signare figuris.

Ità demum sentiunt Isidorus lib. 1. Orig. c. 3. S. Athanasius orat. contra Gentes editionis Coloniens. Græc. Lat. p. 20.

II. Si verò tot Scriptorum auctoritas minus à quibusdam haberetur; ostendi etiam posset à Phœnicibus Græcos literas accepisse: primò ex affinitate: Græcæ enim, præsertim antiquiores illæ, vetustis Phœnicum literis, quibus hodiè utuntur Samaritani, in plerisque perquamsimillimæ sunt, ut testatur Euseb. lib. 10. παρασκευῆς ἐυαγγελικῆς c. 5. in hæc verba: *Et verò proximè sanè ad Hebræorum nomina, Græcarum literarum accedit appellatio. Cum enim cuique apud Hebræos elementorum nomen, singulari quâdam, & propriâ significatione attributum fuerit, quod apud Græcos locum profectò nullum habet, sequitur omnino, ut minimè Græcorum propria* (elementa Scil.) *esse fateantur*. Et infrà, postquam Græcarum literarum formam, & significationem explicavit, subdit: *Huiusmodi ergò literarum apud Hebræos appellatio significationem habet, ex quâ quidem integræ orationis existit ea sententia, quæ literarum istarum cognitioni, ac promissioni cuidam bellè admodum, apteq; conveniat. Cui simile apud Græcos nihil usquam reperias, ut eas, quod paulò antè dicebam, fateri necesse sit Græcorum proprias non esse, sed palàm ex barbarâ linguâ levi quadam mutatione traductas. Id, quod ex Grecâ singulorum elementorum appellatione quivis intelligat. Quid enim* Aleph *ab* Alpha *magnopere differt? Quid autem vel* Beta *à* Beth, *vel à* Gamma Ghimel, *aut*, Delta *à* Delt, *aut* Epsilon *ab* He, *aut à* Zaï Zeta, *aut* Theta *à*

Thet

Thet *cæteraq; deinceps? Manet ergo, voces illas non Græcorum, sed Hebræorum esse, apud quos sua cuique significatio tribuitur. Ibi verò natæ cum essent, tum ad alios deinde, tum ad ipsos quoque pervenere.* Secundò ostendere est ex ipsorum Græcorum testimonio, qui sibi barbaras literas fuisse testantur. Sic Timo, cujus est apud Sextum Philosophum eas vocat φοινικικὰ σήματα Κάδμου Cadmi Phœnicia signa. Herodot. in Therpsichore lib. 1. cap. 59. ait se vidisse apud Thebas, quæ sunt in Bœotiâ, in Imenii Apollinis templo literas Cadmæas in tripodibus quibusdam insculpatas, ponitque ipsas Inscriptiones, quibus Græcia nihil habuit antiquiùs: Nam prima erat Amphictryonis circa ætatem Laji Cadmi pronepotis. Sed ne multa congeramus, consulatur Scaliger in Animaduersionibus Eusebianis lib. 2. n. 1607. pag. 109. & seqq. ubi primitus Jonicarum veterum literarum exemplum, & formam ob oculos ponit; deindè earum ex Phœnicibus characteribus originem: insuper figurarum diversitatem, quibus Græcorum prisci in designandis literis usi sunt; ultimò demum quot à Phœnicibus acceperint, quas reliquerint, quas adjecerint, & id genus reconditæ eruditionis alia.

III. Josephus lib. 1. contra Apionem, Literarum usum apud Græcos Cadmo recentiorem facit. *Constat*, inquit, *quod apud*

Græcos nulla invenitur conſcriptio Poëmate Homeri vetuſtior: & hoc etiam poſt bella Trojana fuiſſe manifeſtum eſt . Et ajunt neque hunc literis ſuum Poëma reliquiſſe ; Sed cantantium memoriâ reſervatum, poſtea fuiſſe compoſitum , & propterea multam in eo reperiri diſſonantiam . Sed quàm grandem in errorem inciderit Joſephus quis non videat ? Nam , ut probat Bochartus ſuperiùs memoratus , in Græciâ fuere Inſcriptiones , non ſolùm Homero , ſed Trojano bello antiquiores ; & Plinius lib. 13. cap.13. narrat, quod *Mutianus ter Conſul prodidit ſe legiſſe , cùm præſideret Lyciæ Sarpedonis è Trojâ ſcriptam in quodam Templo epiſtolæ chartam* . Denique circa belli Trojani initia cùm Achilles Pedaſum (quæ nobis nunc *Modon* dicitur, eratque olim Meſseniæ , nunc *Belvedere* Urbs) & re infectâ mox diſceſsurus eſset , Virgo quędam Achillis amore capta eum confirmâſse legitur his ferè verbis in pomo ſcriptis , referente Euſtachio lib. 6. Iliad. *Ne properes , Achilles , antequam Monejam cæperis : Aqua enim deeſt , miſerè ſitiunt* . Monejam Pedaſum intellige cùm & ità vocaretur . Undè manifeſto apparet Scripturam ; proindeque Literarum vſum apud Græcos ante Homerum extitiſse. Sed adjiciamus , & alium viri doctiſſimi calculum : *Tantum verò abeſt* , verba ſunt Voſſii l.1. de Arte Gram. c. 10. *vt Literas credamus poſt Cadmum , nedum poſt Palamedem repertas ; ut ſi de*

Cad-

Cadmo minùs nobis satisfieret, non propterea existimaturi sumus hoc laudis tribui debere temporibus secutis; sed potiùs ad ulteriorem temporum memoriam recurremus, puta ad Cecropem Athenarum Regem.

IV. Nec minùs Josepho deceptus est Tzetzes qui Chiliad. 12. hist. evincere contendit Cadmo literas apud Græcos fuisse antiquiores; & hoc quidem duabus, quas ipse prædicat rationibus: Primò, quia Cadmus cùm è Phæniciâ Delphos profectus esset ad consulendum Apollinem de Europæ Sororis raptu, ei oraculum hexametris versibus redditum sit, quos apud ipsum legas. Secundò, quia Bellerophon antiquior Cadmo scriptas de suâ cæde literas tulerit. Verùm facili negotio subvertitur Tzetzæ sententia, dum versus etiam ab incunabulis ceci fundere consuescunt; ut satis liqueat ab eo carmen disci, qui minimè literarum figuras teneat. Præterea *multa mentiri Poëtas* Aristotelis effatum est: nec enim est qui spondeat, inter ea, quæ fabulosè à Poëtis de Cadmo, longè à verâ historiâ commenta sunt, hoc quoque Oraculi fictitium sit; præsertim cum laudata Carmina tam vetustum non sapiant ævum, ut notavit Vir eruditus; & fortasse Cadmus ipse illum de Apolline cultum in Helladem invexerit. Secundum fundamentum falsitatis arguitur, Bellerophontem

Cadmo antiquiorem fuisse ; imò Bellerophontis avus Sisyphus , tempore eodem , ac Cadmus florebant. Sisyphus , enim Corinthum condidit triennio solùm antequam Cadmus conderet Thebas in Bœotiâ; undè secundùm Eusebii supputationem Corinthi ædificatio ponenda est in annum mundi 2646 Thebarum vero 2649. circiter. Claruit enim. Cadmus Othonielis temporibus , Bellerophon Aodi , ita ut minimùm ætas vna intercesserit.

V. Vidimus Cadmum Græcarum literarum Inventorem ; restat ut videamus , quas invenerit , quæve indè ab aliis adjectæ sint. Sed in hoc parum immorabimur , ne actum agamus. His namque omnibus meo judicio satisfit unicus Plinii locus ex lib. 7. c. 56. *Utique* (volunt) *in Græciam intulisse è Phœniciâ Cadmum sexdecim numero : quibus Trojano bello Palamedem adjecisse quatuor hac figurâ* Θ, Ε, Φ, Χ. *Totidem post eum Simonidem Melicum* Ζ, Η, Ψ, Ω. Floruit autem Palamedes tempore belli Trojani 407. annis ante primam Olympiadem. Cadmus autem Palamedem antecessit annis circiter 240. Simonides Xersis temporibus floruit , nempe paulò ante Pindarum , & Sophoclem Poëtas anni ante Aristotelem circiter 120. Verùm non ita satisfactum ut putabam video ; quin occurrant Scriptorum quorumdam auctoritates , quibus aliter à nobis

de

de literarum numero, & additione adstruitur. In primis venit Isidorus lib. 1. orig. c. 3. *Cadmus*, ait, *Agenoris filius Grecas literas à Phænice in Græciam 17. primus attulit* Α, Β, Γ, Δ, Ε, Ζ, Ι, Κ, Λ, Μ, Ν, Ο, Π, Ρ, Σ, Τ, Φ, *His Palamedes Trojano bello tres adjecit* Η, Χ, Ω. *Post quem Simonides Melicus tres alias adjecit* Ξ, Θ, Ψ Ubi triplici ex capite à nobis discrepat. Primò assignando decem, & septem literas Cadmo, quæ tantùm ex communi ac tutiori Scriptorum judicio fuerunt sexdecim. Secundò quod ex Cadmi literis existimet esse Ζ, & Φ, Denique quod Υ inficiatur esse literam Cadmæam. Secundo loco venit auctoritas Aristotelis, qui, ut habetur ex Plin. lib. 7. c. 57. vult octodecim priscas fuisse literas ac inter illas Ζ, & Φ. comprehendi, sicut, & Υ, Quam culpare apertè non audet Vossius in tanti Herois venerationem; imò ipsum variis conjecturis excusare conatur. Ceterùm & ipse cum Plinio, Cedreno, & aliis fatetur, priscas Cadmi literas sexdecim extitisse, quibus, quod antea dicebam, & Palamedis quatuor, toti demque Simonidis additæ sint.

VI. A Græcis suas omnibus fatentibus accepere Latini Literas; nam ut habetur ab Hygino, Isidoro, Tacito, An. 11. cæterisque, eas Evandrus profugus ex Arcadiâ in Italiam transtulit, materque ejus Nicostrata, seu Carmenta decem, & novem ex jis latinas fecit,

fecit: ſeu, ut ſentit Lipſius in Tacitum, ſexdecim tantùm, taleſque Rhamirius Grammaticus fuiſse retulit, nempe a, b, c, d, e, g, i, l, m, n, o, p, r, s, t, u. Stat etiam pro hac parte Taciti locus libro citato, ubi hæc habet. *Et formæ Latinis literis, quæ veterrimis Græcorum; ſed nobis quoque parvæ primùm fuere, deinde additæ ſunt.* Plinius quoque lib. 7. c. 58. confirmat teſtimonio Delphicæ tabulæ. Alias igitur adinvenere Latini literas: Spurius namque Carvilius G. à Græcorum Gamma deſumpſit. Salluſtius Ludimagiſter K. Licinius Calvus Q, & F ex Æolico digammate. X demum ætate Auguſti accepere Latini, ac Y & Z ut nobis quoque in Græcarum vocum translatione inſervirent. Præter tamen dictas literas Alphabeto Latino communiter aſſignatas, alias duas jure decernit Voſs. eidem inſerendas lib. 1. c. 15. J ſcilicet & V conſonantes. Cùm enim ex Priſciani doctrinâ cap. de accident. liter. vocales ſint quæ per ſe voces perficiunt; & ſine quibus vox literalis proferri nequit; conſonantes è contrà tales dicantur quaſi cum ſonantes hoc eſt vocalibus junctæ; ideo illæ ab his non minus differunt quàm anima, & corpus; quia ut anima movet corpus naturâ immobile; ita & vocales quaſi movent conſonantes, quæ non moventur niſi beneficio vocalium. His poſitis apertè infertur J & V conſonas literas

eſſe

esse I & U vocalibus vi, potestate, & pronunciatione oppositas simulque scriptione diversas, ut infrà videbimus.

VII. Antiqui, ut tradit Hieronymus Fabritius lib. de locut. cap. 4. & 12. brevitati ut consulerent; atque ut omnem æquivocationem evitarent, paucioribus contenti erant literis: non curantes in earum numerum referre, quæ vel compositæ essent, vel nihil significarent, vel eundem cum aliis sonum haberent, aut eodem modo efformarentur. Quare & X recusârunt, ut à C & S compositam; & K cùm valeat C A; neque Q, cùm nihil aliud agat, nisi ut ostendat sequens U vim consonantis in metro perdere; neque H cum aspirationis sit nota, nec aliud literæ habeat nisi figuram. Rejecissent quoque alias, quæ eundem cum aliis habent sonum, si æquivocationem evitare potuissent. Notandum tamen restat, literas neque apud Græcos, neque apud Latinos declinari, ut vel ex hoc ipso cognoscas peregrinas nobis esse, Barbarorumque inventum. Undè narratur à Plutarcho quod cùm Crates Philosophus quæstionem Grammaticam in Græciâ agitaret, cur non diceretur *Alpha Alphatos*, sicut *Gramma Grammatos*, responderint Græci: *Hæc non sunt vocabula nostra, sed barbara*. Ausonius tamen inflexit, cùm dixit de nostro I Latino: *Litera sum Jotæ similis*, ut nota-

notavit Vinetus dicens: *Quæ literarum suarum nomine Græci non declinant, declinavit hoc loco Ausonius per primam inflexionem Latinorum. Jota Jotæ, Beta Betæ, & Delta Deltæ; Vocalemq; I in Jota consonantem facit. Est enim trisyllabum ἰῶτα apud Græcos, qui consonantem j non habent ut Latini; sed vocalem tantùm.* At sicuti contra omnium Grammaticorum præscriptum fecit Poëta, ita parum, aut nihil laudis hac in parte meretur; uti & Sergius, ubi commentario in primam Donati editionem cap. de literâ *digammam istam* scripsit. Clamat enim Priscianus literarum nomina ἄκλιτα, seu indeclinabilia esse, quod etiam ante ipsum Besantinous Helladius admonuerat in Chrestomathiâ suâ ut ex excerptis Bibliothecæ Photii pag. 869. habemus.

VIII. Dignum fortasse hîc inquisitione erit, cur Græci suas ferè omnes literas pluribus vocaverint syllabis; quod non facere Latini, qui simplici voce suas protulere? Porrò nobis vox simplex A, E, O; ipsis *Alpha*, *Epsilon*, *Omicron*, duarum, triumque syllabarum. Quæstioni satisfacit Tortellius c. 2. de Accid. literar. tria literæ accidentia distinguendo, nomen scilicet, figuram, & potestatem. Nomen igitur ad placitam Institutoris rationem impositum fuit, quod non solum unicâ aut duabus syllabis, sed tribus, pluribusque, si placuisset, constitui poterat. Sed auctori-

ctoribus Latinis teste Prisciano in 8. in his, ut multis aliis, brevitas, & concisio nominis magis placuit. Nec id sanè nomen literæ potestatem ullatenus impedire valet, quæ in pronunciatione literatæ vocis ostenditur; quia tunc quoque non literæ nomine, sed potestate utimur, quæ indivisibili quodam ipsi literæ proprio consistit. Nam si *balneum* dicimus, aut *Martium laborem* efferimus, non tunc b, i, e terminatur; nec l, aut m ab ipso e incipit; quia non nomine, sed potestate ejus literæ utimur.

IX. Literas Gothicas, quæ & *Toletanæ* dicuntur apud Rodericum Toletanum lib. 6. hist. Hisp. c. 25. & 30. invenisse fertur Gulphilas, sive Ulphilas Gothorum Episcopus; Theophili successor, primùm orthodoxus, mox sub Valente Arrianus, qui floruit circa ann. 370. à salutari Virginis partu. Hujus sententiæ memoratur Jornandes de rebus Geticis, Socrates l. 4. Eccles. hist. c. 37. Isidorus in Chronico, cujus hæc sunt verba: *Gulphilas Episcopus, eorum literas adinvenit, & scripturas sacras in eandem linguam convertit.* His Hispani usi sunt donec abrogata est à Bernardo Toletano Primate in Concilio Toletano æræ 1117. in quo statutum ut literas Gallicas adhiberent. Literas porrò Gothicas easdem esse cum Runicis contendit pluribus Olaus Wormius lib. de literaturâ Runicâ.

Joan-

Joannes Magnus multis ante ſæculis Gothos habuiſſe literas affirmat lib. 1. de Gothis c. 7. & ex eo dictus Olaus lib. 1. cap. 36. his verbis: *Longè ante inventas Latinas Aquilonaria Regna ſuas literas habuerunt*. Cujus rei indicium prę-ſtant eximiæ magnitudinis ſaxa, veterum buſtis, ac ſpecubus apud Gothos affixa; ſed Gulphilam, quia primùm iis in ſacris Literis interpretandis uſus eſt, propterea earum Inventorem quodamodò dictum. Sed quamvis Magno aliquid concedamus hac in re; non eſt tamen quod Olao, & Joanni Archiepiſcopis ſubſcribamus, qui Scandinaviæ incolas, Gothos nempe, volunt habuiſſe literas ante repertas Latinas, hoc eſt annis ante Chriſti ortum pluſquam mille ducentis.

X. Quod de aliarum Gentium Literis, earumque Inventoribus dicere propoſuimus, etſi ſupra hominem labor ſit, nihilominus & aliquid è Scriptorum monumentis eruere potuiſſemus: ſed prohibuit vir inſignis Hermannus, qui cùm ipſe multa hac de re ſcrutatus ſit, nihil tamen certi reperiſſe teſtatur his verbis ex c. 3. Tract. de primâ ſcribendi origine. *Aliarum Gentium Literæ quando ſint, aut à quibus deductæ non liquet. Nam de Cimbris, quæ ſcribunt Garopius, & Scrieckius, de Gallis Poſtellus, de Hiſpanis Annius Viterbienſis, haud multum videntur credibilia*. Ut enim ait Hieronym. in Matt. 26. Sicut unaquæque Pro-

vincia,

vincia,& Regio habet proprietates ſuas in loquendo; ſic unaqueque propemodum diſtinctos characteres. Porrò quindecim Generales, ſivè omnium matres linguas *Mere-Langues* recenſet Orbis, ex quibus quæ traxerunt originem,ut plurimum & earum literas acceperunt. Sic Gallis, Italis, ac Hiſpanis, quibus mater Latina fuit lingua, Latinorum quoque vernaculis in idiomatibus quo ad formam habuerunt, habentque elementa. Scio Cornelium Agrippam lib. 1. de vanâ ſcientiâ c. 2. tradere, antiquos Francos, qui ſub Marcomiro, & Pharamundo Gallias ſubegere,literas habuiſſe Græcis non planè diſſimiles; ſed hujus auctoris ſententiæ paucos ſuccedaneos, imò nullos video. Verum quidem eſt, habeoque ex Aimonio de geſtis Franc. lib. 3. c. 40. Gregorio Turonenſi lib. 5. hiſt. cap. 45. Childericum Regem juſſiſſe, ut quatuor his Græcorum literis uterentur Θ, Φ Χ, Ω,. Cæterùm, & ipſimet Galli Latinam linguam ſibi matrem agnoſcunt. Cum enim Romani Galliam diu obtinuerint, quæ Imperii pars magna fuit, ac in eâ ſuas nonnulli Imperatores collocaverint ſedes; cum jugo & Linguam adeo impoſuere, ut quâdam deſuetudine nativa vel citò aboleretur. In hanc rem Luithprandus lib. 4. cap. 22. *Romani qui in Galliis habitabant, ita ut nec reliquiæ ibi inveniantur, exterminati ſunt. Videtur mihi inde Fran-*

cos

cos, qui in Galliis morantur à Romanis linguam eorum, quâ usque hodie utuntur, accomodasse. Nam alii qui circa Rhenum, ac in Germaniâ remanserunt, Teutonicâ linguâ utuntur. Quæ autem lingua eis antè naturalis fuerit, ignoratur. Sed de his quamvis instituto accomoda plusquam satis. *Nequid enim esset incognitum vitanda fuit nimiùm constricta brevitas.* Diomed. de Orat.

XI. Italicam verò Linguam ex eâdem Latinâ fluxisse, quintoque salutis humanæ sæculo ortum habuisse notamus in Observationibus Latini sermonis par. 1. cap. 3. pag. 52. Hujus Linguæ Alphabetum idem est ac Latinum; tres verò Literas excludit K, X, Y, Jo: Georgius Trissinus autem in suis Grammaticis dubiis Vincentiæ impressis anno 1529. tribus supra triginta literis Alphabetum suum componit: addendo *ch*, quod κι chi Græcorum, ε quod epsiolon, *gh*, quod Hebræorum ghimel, k, & ω pariter Græcorum, ç quod z tenue Hispanorum; includit etiam χ, & *y*, & addit *th*, quod θ thita, & *ph*, quod φ phi. Sententia quidem non vana, immo valdè utilis, præsertim iis qui extra Italiam sunt nati, quin extra Etruriam, vel Latium. Sectatores tamen non habuit, fortasse propter difficultatem prælorum. Sed deinde aliis observationibus suppletum faciliùs est ad ostensionem tam variæ pronunciationis absque alphabeti ulla alte-

alteratione; ut infra videbimus. Sit igitur.

De Latinarum, Græcarumque Literarum divisione, & ordine.

CAPUT V.

I. MARTIANUS Capella nobilis quidem, & antiquus Grammaticus, dividit literas in *naturales, & effectas*. Naturales appellat quas loquimur; effectas verò notas, & propriè literas. Pierius Valerianus naturales *literas*, effectas autem vocat *characteres*. Præterea celebris est apud omnes literarum divisio in *Vocales*, & *Consonantes*. Quid nomine vocalis, & consonantis veniat superius retuli ex Quintiliano. Consonantes insuper in duplici sunt differentiâ, ut hisce versibus Ulirchius ab Hutten Eques Germanus docuit; nam

Consona vel muta est, quoniam malè vocibus adstat
Inq; E *finitur, vel (quæ plùs consonat istis)*
Semisona, incipiens E *dum se terminat ipsam.*
F *tamen, ut muta est, nihil hac ratione tenetur.*

Nempe Consona *muta, insona*, seu ut nominat Jo: Caramuel *modalis* est, quæ sonum reddit obscuriorem, quales illæ omnes, quibus E, vel I vocalis in pronunciando subse-

quitur; F ubi antecedit excepto. Consona *semisona*, *semivocalis*, aut *accidentalis* illa est, quæ clariorem egerit sonum, & à vocali in pronunciatione præceditur, Z ubi subsequitur dempto. Ex semivocalibus aliæ sunt *duplices* aliæ *liquidæ*. Liquidas dicimus, quæ post mutam in eâdem syllabâ positæ vim suam amittunt, ut *l*, *m*, *n*, *r*. Duplices quæ pro duabus literis ponuntur, uti sunt *x*, & *z*. Vocales quinque tantum recensent Latini A, E, I, O, U: nam ut inquit Maurus Terentianus,

Compendia nostri meliora crediderunt
Vocalibus ut nonnisi quinque fungeremur:
Productio longis daret ut tempora bina:
Correptio plus tempore non valeret uno.

Uerùm & Græcis, ut ex multorum Scriptorum auctoritatibus firmatur, quinque tantùm primò fuerunt vocales. Priùs enim quàm Simonides η, & ω reperiret vicem longarum vocalium explebat ε, & ο, uti apud nos. Sed audiamus ex omnibus unum Priscianum. *Vocales apud Latinos omnes sunt ancipites, vel liquidæ; hoc est, quæ facilè modò produci, modò corripi possunt; sicuti etiam apud antiquissimos erat Græcorum ante Inventionem Ita, & Omega, quibus inventis E, & O, quæ ante ancipites erant remanserunt perpetuò breves, cùm earum productarum loca possessa sint à supradictis vocalibus semper longis*. Unde Terentianus.

Ergo

Ergo Græcis esse septem scimus è vocalibus
H, & Ω, quæ bina pedibus subministrát tempora:
E, & O breves vocari singularis temporis:
Cæteras tres quæ supersunt διχρόνους cognominát,
Corripi quod sæpè eædem, sæpè produci valent.
Α'λφα primum est; inde ἰῶτα, tertium quod Y *vocant.*

II. Græcorum consuetudine quatuor literæ apud Latinos sunt aspirationis capaces: hac tamen differentiâ quod apud illos simplicis sunt formæ, non autem apud nos; quamquam id quoque tentatum aliquoties; sed frustra. Sunt autem c, p, t, r, ut de Aspiratione agens laudatus Terentianus hisce versibus monstrat:

Quatuor solis adhæret Consonantium literis. scilicet aspiratio.
Inserit si quando Græca sermo noster nomina.
Cùm choros, rhamum, necesse est Phyllidem, thimium loqui.

Porrò & hinc recesserunt à Græcis Latini, quòd illi mutas in *medias*, *tenues*, & *aspiratas* dividant, & hoc quidem ob quandam relationem, non quidem habitâ ratione unius tenuis ad alteram tenuem, ut loquitur Petrus Antesignanus in scholiis ad Clenardum; sed tenuis v.g. π ad mediam β, & aspiratam φ: nam hæ tres magnam habent inter se affinitatem; & facilè una in aliam transit: quippe quæ eodem instrumento vocis proferantur, nem-

pe labiorum adminiculo; atque solâ spiritûs intensione, aut remissione differant . Nam in prolatione χ maximam spiritûs copiam, in γ mediocrem, in κ minimam adhibeo .

III. Quantum ad Literarum ordinem spectat, varius apud Latinos priscis temporibus fuit, quia non is naturæ, sed placiti . Primus qui eas ordinavit fuit Romulus Grammaticus antiquissimus, quem alii secuti sunt, & Seneca servavit , ut ex suis ex Proverbii literarum ordine dispositis colligi potest . Sabini Etrusci carebant A , & E ex Catone in origin. Vossius de Arte Gramm. l. 1. c. 33. aliter quàm communis ferat consuetudo disponit Literas ; sic enim ait : quod si ordinem in literis Latinis servare animus foret , primum jure dederim quinque vocalibus A , E , I , O , U . Post vocales nomen ipsum indicio est sequi debere semivocales : sed illas , quæ scriptioni plane necessariæ : quales item quinque L, M, N, R, S . Inde mutæ sequantur, non omnes, verùm sex illæ, quibus itidem carere non possumus B, C, D , G, P, T . Tum sequantur literæ non necessariæ . Primùm vocalis Y ; hinc consonæ , sed simplices K , & Q: tum duplices X , & Z . Ultimum locum obtinet H : ut quæ nec litera sit, nec literarum compendium , sed spiritus dumtaxat .

IV. Scaliger etiam lib. 1. de caus. L. L.

c. 38.

c. 38. primiores consonantium vult esse B, G, M. L quoque, quia facillima est inter primas judicat reponendum: Lactentis enim ætatis est. Postremâ in Sede R recensendam autumat, ante duplices tamen: quarum unaquæque eo loco jubet constitui, quo ejus origo fuit. Q novum Latinorum inventum aut statim post C, aut omnium ultimam collocandam. N autem post L. Ac tandem concludit eundem ordinem apud omnes Nationes esse non debere; sed ut cuique frequentior est litera, ita priorem aliâ esse debere.

V. Ita more suo subtiliter agunt hi duo Latinitatis diligentissimi Indagatores. Quæ quidem opera curiosa nimis, ut ait Vossius videtur; nec tamen penitùs inanis est, quia nonnihil facit ad integritatem scripturarum conservandam. Nos verò eâdem de causâ communi usu receptum ordinem retinendum putamus, quem modò servabimus, dum de ipsarum formâ, & significatione tractabimus. Quod ipsum faciam & de Græcis; qui utpote suas à Phœnicibus acceperunt literas, Phœnicio quoque consimilem retinuerunt ordinem, ut probat Bochartus ex collatione Phœnicii, Hæbraici, & Græci Alphabeti lib. 1. de Phœn. Coloniis c. 20.

De Latinarum Literarum Formâ, & Significatione.

CAPUT VI.

I. FORMA, ſeu figura, ut obſervat Scaliger lib. 1. de cauſ. L. L. c. 39. accidit literis per lineas. Omnis autem linea aut obliqua, aut recta eſt. Literæ autem omnes, aut lineâ, aut lineis conſtant: item aut rectâ ut I, aut rectis ut H: aut obliquâ ut O, aut obliquis ut Q: aut rectâ, & obliquâ ut P, aut obliquâ, & rectâ ut G, aut rectâ, & obliquis ut B, K. Hanc diviſionem vocat à ſubſtantiâ. Ab accidenti autem talis: perpendicularis una I, duæ H æquè jugatæ: duæ angulares ad medium perpendiculum A: una perpendicularis cum unâ jugatâ L; cum duabus F; cum tribus E: duæ perpendiculares diametro quadrati jugatæ N; & jacente ſitu huic adverſa Z: duę diametrales X. Sunt & curvæ inordinatæ S; nam græca ex æquo reſpondet ſibi Σ, cui ſtans adverſatur M. Sed ut clariùs comptiuſque procedamus, breviter & formam, & ſignificationem cujuſcumque literæ ſingillatim expendamus.

A. a. *A. a.*

Literarum prima apud Latinos, ut canit Auſonius:

Dux

Dux elementorum ſtudiis viget in Latiis A.
Conſtat lineis rectis duabus ita inter ſe coëuntibus, ut acutum angulum forment, quas medius obelus attingit. In majuſculis, ſeu capitalibus ſiniſtrum latus ſubtilius eſt; pingitur enim tranſverſo calamo. Antiquis hujus elementi diverſa quoque extitit forma, ut ex pluribus inſcriptionibus liquet, in quibus obelus coëuntes non tangit lineas; Sed deducta ſeorſum vergit hoc pacto A; qui ſcribendi mos ab ultimâ vetuſtate, ad infima Imperii Romani tempora perduravit. Si qua ames antiqua monumenta tali literâ inſignita, plurima exhibet Raphaël Fabrettus Inſcript. Antiq. cap. 3. pag. 120. num. 12. 13. & 14. ac alibi ſæpiùs.

Primum autem ſibi vindicat locum hoc elementum non ſolum, & apud Græcos; ſed etiam apud Hebræos, & Ægyptios, ut docet Pierius Valerianus lib. 47. cap. 27. Rationem adducit Scaliger lib. 1. de cauſ. L. L. c. 38. quia prima, & notiſſima Infantis vox, cum quâ primum hujus vitæ ſpiritum primùm hauſimus, neque re ullâ eget aliâ, quàm hiatu oris ſolo, ſine ullo motu cæterorum inſtrumentorum.

In Sacris Literis nota eſt quandoque imperfectionis: ad quod facit illud Hieremiæ cap. 6. & 14. Ezechielis c. 4. & 20. atque Joëlis c. 1. dicentium *A A A neſcio loqui. Ego ſum.*

Alpha, & Omega, ideſt, principium, & finis. Motum etiam vel progreſſum denotat; ut ait Garopus, quia os leniter aperit veluti januam quandam ad progrediendum, ac linguam rectam, planamque porrigit adeoque noto quod apud Hebræos, quæ videtur ſtare loco literæ A latinæ, litera hebraica א Aleph non ſonum aliquem, ſed tantùm oris aperitionem denotat. Ideo per A leni, recto, ac facili ſono ad motum hortamur: undè præpoſitiones *Ad, ab &c.* Pierius verò A ſymbolum Bovis facit, vel Bovem hujus literæ; quia Phœnices literarum inventores primæ vocalis nomine Bovem appellârunt. Hunc ſequuntur Angelus Caninius in inſtit. Linguæ Syriacæ, & Scaliger in Euſebii notis. Et Plutarchus in Sympoſiacis lib. 9. quæſt. 2. refert Cadmum quia bos primus ei occurrit dum Urbis in Bœotiâ ædificationem meditaretur in literarum ordine *Alpha omnibus præpoſuiſſe, quia Phœnices bovem ſic vocant*. Cic. pro Milone ſalutarem vocat literam. *Nec vobis ſalutarem hanc in judicando literam, nec illis tam triſtem dediſſet*. Erat enim apud Judices abſolutionis nota, undè ſalutarem dicit. Notkerus Medicus in ſuo Opuſculo inſcripto *Quid ſingulæ literæ in ſupraſcriptione ſignificent Cantilenæ*, edito tom. 5. Antiq. lect. Caniſii part. 2. poſt pag. 728. *ut altiùs elevetur, admonet*. Ita retulit Eckeardus Junior lib. de caſibus S. Galli c. 4.

his

his verbis: *In ipso quoque* (Antiphonario) *Primus ille* (Petrus) *literas Alphabeti significativas notulis, quibus visum est, aut susum, aut jusum, aut ante, aut retro, assignari excogitavit; quas postea cuidam amico quærenti Notker Balbulus dilucidavit*. Petrus autem cujus mentionem facit, fuit ex iis unus, quos Adrianus Papa Caroli Magni rogatu in Galliam transmisit, ut Romanum cantum edoceret. Martialis lib. 2. epig. 57. literam A accipit pro homine primario, à more numerandi per literas Alphabeticas, quando nuncupat Codrum quemdam *Alpha Pennulatorum*. Si usum utcumque spectare obiter sit Græcis vocibus præposita priuandi vim habet, ut βέβαιος *stabilis* ἀβέβαιος *instabilis* &c. Plautus in Casinâ utitur hoc elemento tamquam interjectione ad risum, & exultationem exprimendam: quod, & apud Græcos Poëtas, Euripidem præcipuè, & Sophoclem sæpe frequentatum cernimus.

B. b. *B. b.*

Dividuum Betæ monosyllabon Italicum B. Auson.

II. Idem quod Græcum vetus Beta: formatur lineâ perpendiculari, ex cujus extremitatibus excitantur duo velut semicirculi, qui à dexterâ circum acti in medio perpendicularis quiescunt: superior gracilior est, crassior verò inferior. Ex Ægyptiacâ significatione, ut ait Chircherus, fœcunditatem designat.

Ex

Ex Goropi verò ſententiâ, propinquitatem, conjunctionem, & compreſſionem, quia in ejus ſono labia comprimuntur. Apud Hebræos Domum deſignat. apud Diogenem Laertium Eratoſthenes Philoſophus, ut Eſichius Mileſius ait, literæ B cognomento vocatus fuit, quod ſummis proximus in omni diſciplinæ genere ſecundas teneret. Litera Ovina appellanda, eo quod, ut notat Pierius, proprium eſt Ovi literam ejuſmodi articulato proferre ſono: hinc Etymologici Cratinum citant dicentem

Stolidus tamquam pecus Be Be dicens ambulat.

C. c. *C. c.*

III. Semicirculum præſefert; fluxitque ejus forma, ut placet Scaligero, ex Græcorum K rectâ lineâ amputata; ſeu, ut ſentit Voſſius, ex Γ rotundato; quod probabilius reputo, cùm veteres Romani C perpetuò ſcripſerint, ubi poſteriores G; ut ex his Auſonius Idil. 12. ubi agens de K literâ, inquit.

Hæc tribus in Latio tantùm addit nominibus K.
Prævaluit poſtquam Gammæ vice functa
priùs C.

Suidas eam vocat κα'ππα Ρωμαϊκόν *Romanum Cappa*, dicitque in Senatorum calceis apponi ſolitum fuiſſe; unde Statius lib. 5. Sylv. 2.

Primaq; patriciâ clauſit veſtigia Lunâ.

Et Juvenal. ſat. 7. v. 192.

Appoſitam nigræ Lunam ſubtexit alutæ.

hoc

hoc est literam C, in modum bicornis Lunæ efformatam. Etiam hic mos colligitur ex Martial. lib. 2. epig. 29. & Philostrato in vitâ Herodis Attici. Quid verò hoc signo significetur exquirit Plutarch. in Rom. quæst. ac Isidorus lib. 20. Orig. cap. 34. qui ait Lunulam esse centenarii notam, eâque significari initio centum fuisse Senatores. Hoc etiam videre est apud Zonaram; qui tamen cùm audisset centenarii notam in Senatorum calcis esse; credidit in his fuisse P, quæ Græcis centum designat, ut suo loco infra videbimus. Sanè C ex Chirchero Symbolum est Lunæ. Nota quoque condemnationis, de quâ Ciceronem intellexisse, communiter credunt ejus Interpretes, aliique summi viri, cùm pro Sex. Rosc. agens, inquit: *Sed si ego vos bene novi, literam illam, cui vos usque eò inimici estis, ut etiam eas omnes oderitis; ita vehementer ad caput affigent &c.*

D. d. *D. d.*

IV. Non parum à Δ recessit, nam ut hîc triangulus Isosceles est, ita illic est dextra pars semicirculi rectâ lineâ clausa: undè meritò Ausonius.

Non formam, at vocem Deltæ gero Romuleum D.

At hac in parte parùm sanè loquutum Ausonium dicit Scaliger, cùm nihil à Grecâ formâ, ut ipse fatetur, D. Romanum recedat;

fir-

firmatque suam sententiam in eo quod in inscriptionibus Farnesianæ Columnæ habeatur ODENI, HODOI, & id genus alia per D. Romanum scripta, non verò per Δ triquetræ figuræ: contenditque vetustiorem figuram esse illam rotundiorem, quæ Romanis usui. Atqui, ut illam probaret vetustatem, antiquius monumentum protulisse opus erat Scaligero, non verò Farnesianæ illud Columnæ, quod demum sub Antonino Pio extructum fuerit. Sed alibi locus dabitur ejus lapsum clariùs, apertiusque considerandi: nunc proposito insistamus.

E. e. *E. e.*

V. Est una perpendicularis linea, quæ tribus obelis jugulatur, medio, summo, & imo: quod factum dicit Scaliger ut ab F spiritu, à Γ & à L lambda distingueretur. Cur tamen L Latinum lambda vocet ipse videat. Sanè E, figurâ omnino congruit cum Epsilon Græcorum. Ejus formam, sicut & præcedentis literæ carmen Priapejum declarat.

E, D, si scribas, temonemq; insuper addas,
Qui medium D vult scindere, pictus erit.

F. f. *F. f.*

VI. Formatur ex duplici Gemma alternatim sibi supposito, ut auctor est Priscianus lib. 1. Usum talis literæ in Latinis Claudio tribuitur à Quintil. lib. 1. cap. 12. *Claudius*, ait, *nec inutiliter Æolicam illam Ⅎ ad hos usus litera-*

terarum adjecerat. Tranquillus verò cap. 41. in vitâ ejusdem Tib. Claudii tres literarum configurationes excogitavisse eum tradit. *Novas etiam*, Tranquilli verba sunt, *commentus est literas tres, ac numero veterum quasi maximè necessarias addidit. De quarum ratione cùm priuatus adhuc volumen edidisset, mox Principes non difficultèr obtinuit, ut in usu quoque promiscuo essent. Extat talis scriptura in plerisq; libris, ac diurnis, titulisq; operum*. Hanc tamen literam, ut aduertit Lipsius, non Claudius solus inter literas habendam censuit; sed, & Varro, si credimus Annæo Cornuto; Torrentius tamen auctor est Digamma Æolicum non quidem Claudii fuisse inventum, sed ipsum tantùm jusisse legendum esse pro V consonante, & *Octaᖷia* v. g. proferetur *ut Octavia ᖷulgus, ut vulgus &c.* Idem affirmatur à Tacito lib. 11. Et quidem, ut multa præteream, Dionysius Halicarnassensis lib. 1. Antiq. Roman. scribit fuisse Grecis antiquis *velut gamma duabus lineis obliquis ad rectam additis, ut* Fελένη *&c.* quod argumento est, vim solum hujus literæ adjunxisse Latio Claudium, non formam; adeo ut consona V. apud nos illius esset potestatis, cujus Digamma apud Æoles erat. Sed de his inferiùs fortasse redibit sermo. Aliam literæ F figuram dat sequens Musei Rampini fragmentum, in quo simul est H. Græcum pro F Latino.

DIS.

DIS. MAN. MES
TRIAE. PROVIC
TRICI, IC HCIT. M. fecit.

G. g. *G. g.*

VII. Ex C naſcitur, ſi tantùm infernè lineola apponatur. Ideò & ſæpè utrumque alterius vicem gerit tam in ſcribendo, quàm in pronunciando, uti dicetur cap. de *Literarum cognatione*. Eo quod cochleæ ſpeciem gerat, litera cochlearis dicta ex Meſſalâ. Inventorem habuit Spurium Carvilium, ſive Carbilium celebris nominis Grammaticum, quem ludum habuiſſe Romæ circa ann. 540. quidam perhibent, ut qui libertus fuerit Spurii illius Carvilii, qui anno Urbis 519. primus Romanorum dimiſit uxorem ſterilitatem cauſatus, ut teſtantur Dionyſius lib. 2. Antiq. Rom. Valer. Max. l. 2. c. 1. Gellius lib.4. c.3. Plutarch. in Romulo, & Numâ.

H. h. *H. h.*

VIII. Aſpirationis nota non litera eſt, ut expreſſit Auſonius

Spiritus hic, flatu tenuiſſima vivificans H.

Didymus appellat notam patibularem. Ideo notata eſt forma à contrario, quia patibuli pœna vim aſpirationis tollit. Priſcianus flatilem vocat. Auſonius tamen attribuit Greco Η ut apparet hoc carmine

Ho-

Hostilis quæ forma jugi est, hanc efficiet Π.

cui Festus adstipulatur his verbis: *Jugum sub quo victi transibant, hoc modo fiebat: fixis duabus hastis, supra eas ligabatur tertia: sub jis victos discinctos transire cogebant*. Atque ideo *hostile*, quoniam ab hoste victi eâ affici solebant ignominiâ. Idem Livius affirmat lib. 3. c. 28. *Tribus hastis jugum fit, humi fixis duabus, superq; eas transversa unâ deligatâ*. Ex quibus deduci potest Π patibularis potiùs nomen literæ promereri, cùm ejus forma magis ad patibuli similitudinem accedat. H verò spiritum dicerem, quod vitam, non mortem signet; qui enim jugum subibant mortem subire prohibebantur. Sed quæres hîc Anticlaudiani verbis lib. 2.

Quâ ratione, quibus causis H litera non sit
Cùm sibi prætendat scripturam, nomen, & usum;
Sed cifri loca possideat, solâq; figurâ
Jus sibi defendens elementi præferat umbram.

Responderi quidem potest primò Ulrichi ab Hutten de arte versificatoriâ verbis; verum quidem esse, quod

H nota nonnullis venit aspiratio verbis:
Non tamen idcirco, quo possit litera dici.
Adde, quod in versu cadit hæc, & nulla putatur
Nec te conturbet si objecerit unus, & alter
Posthabitâ coluisse Samo hîc illius arma.
Non ego confirmo, quo quisquam est rarior usus.

Dici insuper potest, ex eo nos inferre literam neu-

neutiquam esse, tum quia inter Græcorum literas sedem numquam habuerit, tum quia Græci pro spiritu semper adhibuerint. Quod ex antiquis sexdecim, aut decem & septem Græcorum literis non fuerit, disertè probavit vir eximius Gerardus Voss. lib. 1. de Art. Gram. c. 16. quod denique semper Græcis aspirationis fuerit nota, liquidò constabit ubi de spiritibus, eorumque ratione sermonem habuerimus. Omitto insignium Scriptorum, qui nostræ suffragantur sententiæ, innumeras auctoritates: quos inter Priscianus lib. 1. cap. de liter. num. & permutatione. Marius Victorinus lib. 1. cap. de enunciatione literarum, Jovianus Pontnus lib. de aspiratione, Nigidius Figulus, Terentius Varro; aliique sexcenti. Verùm quod caput est, H, ut Latini accepere à Græcis vetustis, ita Græci hanc aspirationis notam accepere à Phœnicibus, ex quorum figurâ Græcorum, Latinorumque H, manifestè effictum est. Quidam censet, non sine mysterio præponi solere Theuthonibus hanc Literam nominibus propriis, sive appellativis, v.g. *HLduicus*, *HLotarius*, *HRabanus &c.* ajuntque Heeren, idest Dominum innuere, quemadmodum Latini D plerunque usurpant; hac tamen diversitate, quod isti post D. punctum apponunt. *Herr* autem, ut auctor est Walfridus Strabo lib. de rebus Eccles. c.7. ab *Heros*, seu potiùs *Herus* deducitur.

citur. Nos Itali quidem hac literâ, sivè aspiratione utimur diversimodè. Aliis nimis familiaris est, aliis nimis aliena. Nullum eorum damnare tamen præsumo: quisque enim habet quo se tueatur: dicam tantùm quod sentio, & quod in usu mihi est. Ibi scribo H, ubi pronuncio: ubi verò non pronuncio, nec scribo: excipio tamen has voces *Hò*, *hai*, *hà*, *hanno*, idest habeo, habes, habet, habent, ad distinctionem *ò* particulæ disjunctivæ Latinis, *vel*, *ai*: sivè *agli*, vel *alli*, articuli pluralis tertij casus *his*: *à* vel *al* latinè *huic*, & *anno* Latinis *annus*. Voci etiam *Huomo* aspirationem appono, quâ vim lenire V consonantis præsumo. Sequatur quisque quod placet. Advertat tamen gutturale Florentinæ plebis vitium ne scribat.

I. i. *I. i.*

IX. Simplex linea recta, minimaque omnium literarum: quapropter à Cæcilio Nanus, seu Pumilio dicta. Iotæ Græcorum formam prorsus imitatur, hinc Ausonius

Litera sum Jotæ similis, vox plena jubens I.

Quod ratione Platonicâ acceptum est; nam Plato in Cratyllo: Jota ad tenuia quæque per omnia maximè penetrantia est; idcirco *jene*, idest *ire*, progredique I literam imitatur. Dicta quondam jacularis, tam formâ, quàm vi. Symbolum etiam medii inter absolutionem, & condemnationem, quod igno-

torium vocat Lancellottus lib. 3. cap. 15. de picturâ probatâ Literarum. Pierius Valerian. lib. 47. c. 25. I tamquam columnam dicit, ad cujus imaginem figuratur. Chircherus lib. 2. de Institut. & fabricâ Hieroglyph. cap. 8. Quod inter numeros μονὰς seu *unitas* est, id Jota inter literas Ægyptiacas esse dicit, è quâ veluti omnium minimâ cæteræ omnes literæ componuntur. Per hanc solitariè etiam positam nomen JESU significari consuevisse docent numismata antiqua & apud Græcos, & apud Latinos, quæ in medium proferre, ne longiùs divertam, nolo. Sic docet Paulus Aringhus tom. 2. Romæ subterraneæ lib. 6. c. 28. & Clemens Alexandrinus in Decachordo, inquit; *Numquid autem Decachordum Psalterium verbum JESU significat, qui manifestatur elemento decadis*. Jota enim Græcis denarii numeri nota est.

K. k. *k*.

X. Litera omnino Græca, quam ipsi Kappa nominant. Fit si Jota, dextrâ parte addas fractam lineam; ita ut in medio angulum faciat, & Jota tangat. Isidorus lib. 1. narrat Sallustium Ludimagistrum omnium primum sinè necessitate literarum hanc à Græcis usurpâsse. Martianus Capella lib. 3. *K verò nunc nota putatur esse, non litera*. Quintil. lib. 1. cap. 7. *Nam K quidem in nullis verbis utendum puto, nisi quæ significat, etiam ut sola po-*

na-

natur. Hoc eò non omisi, quod quidam eam, quoties A sequatur necessariam credunt, cùm sit C litera, quæ ad omnes vocales vim suam proferat. Quam rationem idem Capella adducit. *Nam ejus effectus C integrare non dubium est, absque his Kapita, Kalendæ, Kalumnia.* Imo Julio Scaligero C nostrum fluxisse videtur à K ipso Græcorum lineâ rectâ abscissâ, quod suprà dicebamus; cujus sententiæ Ausonius etiam

Cappa fuit quondam Bæotia, nunc Latium K.

Terentianus verò

K similiter otiosa cæteris sermonibus;
Tunc in usu est, cùm Kalendas annotamus, aut Kaput.
Sæpe Kæsones notabant hac vetusti literâ.

Passim adhuc utuntur Germani, Hungari, Poloni, Batavi, Angli, aliique Populi in Europâ, ac præcipuè Septentrionales in suâ maternâ linguâ; imò & latinè scribentes in cognominibus, aut nominibus materno more prolatis, ubi notavimus simul apponere C, & K, ut: *Laurentius Boëyerlinck*, *Petrus à Beeck*, qui texuit historiam Creationis Imperatorum. Ernestius Gockelius, qui de Circulo Sueviæ &c. Nota est condemnationis apud Græcos, sicut C apud Latinos: ex Ascanio Pediano.

L. l. *L. l.*

XI. Forma est eadem cum Γ Græco; sed inverso. Scaliger Comment. in Varronem.

L, inquit, *nota est, quam olim inserere solebant ad designandum locum laudabilem: quod patet ex Commentario, ubi L. L. exponitur locus laudabilis*. Vide & Robertum Titium lib.10. cap. 14. in suis variis lectionibus de locis controuersis. Et hîc etiam (ut notat P. Petrus Franciscus à Conceptione noster Exgeneralis in suo Elucidario Biblico, verbo *Annus*, cujus verbis utar) locum habet eruditio ad nos derivata per Eminentissimum de Noris de epoc.Sydis. 4. cap. 1. tom. videlicet: apud Ægyptios annum notâ L designatum fuisse.

M. m. *M. m.*

XII. Græco sigma ita respondet, ut dici possit. *Sigma jacens si surgat, erit nota quæ legitur M*. Apud Euripidem in Theseo, Pastor literarum ignarus Thesei nomen scriptum exprimens, utrumque characterem ita describit

Σ *Cincinnus inde tortus ipsa tertia*.
M Extrema differt nil figura tertia.

Aqueam literam, quòd aquæ undas imitetur effigie, vocat Chircherus. Longitudinem signat, ut docet Plato in Cratyllo. Literam mugientem appellat Fabius lib. 12. cap. 10. Fuit insignis nota Messeniorum, quam etiam scutis imponere consueverunt teste Cælio.

N. n. *N. n.*

XIII. Duabus perpendicularibus lineis fit, quæ tertiâ ac si catenulâ per transversum

ſum copulantur; à ſiniſtræ capite ad dextræ pedem uſque protensâ. Ab Auſonio deſcribitur in hunc modum

Zeta jacens, ſi ſurgat, erit nota, quæ legitur N.

Talis formę, ut ex Tyrone refert Papyrianus, ratio eſt, quia ubi ſignificabatur liberatio, Jugi virga media, vel haſta declinabatur. Hanc verò literarum loco nominis proprii poni cœpiſſe paulò ante annum Chriſti milleſimum, obſervat Hugo Menardus ad lib. Sacram. Gregorii, cùm priùs nota hæc *ill* cum lineâ tranſversâ poneretur, ut ex antiquis MSS. & vett. Codd. patet. Vir tamen doctus, & hiſce in rebus, ut in aliis apprime verſatus Jo: Mabillonius ante annos 800. literam N eo ſenſu adhibitam contendit.

O. o. *O. o.*

XIV. Quidam Antiquorum *annularem*; quidam verò orbicularem dixere, quòd rotunda ſit velut annulus. Ab hac literâ ovare dictum putant á voce militum; undè Feſtus: *Ovantes ideſt lætantes, ab eo clamore quem faciunt redeuntes ex pugnâ victores milites, geminâ O literâ*. Conſummationem, & perfectionem deſignat ex Macro; quia etiam æternitatem poſſumus per ipſam ſignificare. Solem verò, Mundi Dominum ex Chirchero.

P. p. *P. p.*

XV. Linea in cujus dextro latere ſemicirculus adjunctus eſt ad dimidium lineæ; eâ-

dem prorſus formâ ac B reſecato inferiori ſemicirculo: undè verſus

Inferius corpus reſeca à B , fit ſubito P.

Impreſſionem in aliquid ſignificat, & quòd priùs labra comprimendo ſonus è medio eorum propellatur, & quodammodo erumpat, & quia P vehementiùs premit, quàm B. hinc *pes , pecus , planta &c.* Ex Goropio in Hermathenâ. Scaliger auctor eſt hanc literam è Græcorum Δ efformari, quomodo veteres ſcripſere pro P. Nam Dionyſius Halicarnaſs. lib. 1. Antiq. Rom. ſe vetuſtâ in æde, dicit, ſub Veliâ, ſigna Deorum Penatium vidiſſe, quibus inſcriptum ΔENAS; quod prò PENAS poſitum fuerat. Subdit Scaliger quod ſicuti ex ſuâ ſententiâ ex Δ rotundato D noſtrum effectum eſt; ita ex eodem Δ pro P poſito factum erit P lineâ rectâ deorſum deducta. At Simplicius eſſe videtur P ex Γ eſſe. Vide quæ Scaliger habet in digreſſione de Jonicis literis ad Euſebii annum 617.

Q. q. *Q. q.*

XVI. VVillichius ſic eam deſignat: *Orbis eſt , cui appenditur curva lineola veluti cauda muris* . Ex replicatâ C compoſitam affirmat Auſonius

Atque alium prò ſe titulo replicata dedit Q.

ideſt, ut explicat Lipſius, *replicata* , & converſa novum pro ſe titulum, ſive indicem literæ dedit Q. Ex duplici C recto, & inverſo, illud

illud Q aptissimè compinges. Hac Sabini carebant. Inventa fuit, ut ait Priscianus lib. 1. propter U literam

Namque Q præmissa, semper V simul jungit sibi,
Syllabam non editura, ni comes sit tertia
Quælibet vocalis.

ut tradit Terentianus. Martianus Capella lib. 13. cap. de mutis duplicem vocat, & compositam literam. En ejus verba: *Constat Q ex C, & V; Ideoq; duplex, & composita dicitur.* Idem habet Diomedes lib. 2. cap. de lit. interrog. Imò non solùm potestate, sed etiam figurâ demonstratur composita. Nam si ejus delineationis ductum observemus, inveniemus, in eâ parte quâ caudata est ad literam C adjectum esse U tamquam in Q contentum, cujus pars una protrahitur, altera hiatum literæ compescit. Sanè ex eo factum puto, quod in antiquis codd. & inscript. alterum U sæpe omissum videamus, & *qis, qid, qærit, equs* pro *quis, quid, quærit, equus*, scriptum. Et profectò, ut habetur ex Victorini lib. 1. Q literâ nunquam usus est Licinius Calvus, sicuti Nigidius Figulus in suis Commentariis. Communiter quoque è numero literarum proscribendum Q volunt Grammatici.

R. r. *R. r.*

XVII. Ex P Formatur, si fulcrum sub-

tendimus. Hanc literam primus Romanis dedit Appius Claudius J. C. ut pro *Valesiis, fusiis &c. Valeriis, fusiis* diceretur: Ex Pompon. dig. de orig. juris tit. 2. Spartanis fuit in amoribus hoc elementum, ut refert Casaubonus. Canina à Latinis denominata, quia canes irritati hirriunt, & eam videntur exprimere. Hinc. Persius satyr. 1.

. . . . Sonat hîc de nare caninâ Litera.

Hanc Demosthenes Oratorum præstantissimus proferre non poterat, quapropter calculo in os accepto, ita rerorizo frequenter pronunciare canabatur, ut omnes expressiones hujus literæ superaret. Ex Volat. Gellio. Alex. ab Alex. lib. 6. cap. 14. Plato in Cratyllo docet hac lirerâ motum exprimi, ut: *fluere, tremere &c.* Horrorem etiam notam ejus frequentia: ut in Virg. Æn. lib. 2. *Horresco referens: & Arrectæq; horrore comæ.*

S. ſ. s. *S. ſ. s.*

XVIII. In morem anguis se circumgyrantis formatur, quamobrem à Messalâ *anguinea* appellata. Actius in Doloreste, referente Plinio: *Hic Nanus modo tectus obstipo capite; modo sinuosus literam anguineam facit, corpori addit vocem.* Quibus verbis graphycè depinxit hanc literam. Per hanc silentium quandoque conciliamus; unde Cælius lib. 12. c. 18. inquit. *S. literam habere silentii notam ne pluribus quidem probandum reor; quando taciturnitatem*

im-

imperare cupientes linguâ sonum ejusmodi velut sibilum efformamus; quę & ab hoc ipso Grecè Sigma creditur appellata παρὰ τὸ σίζειν Veteres tamen Latini S, & T simul agglutinantes effingebant ST syllabam, quæ sola, ut Verius inquit, sine vocali compacta videtur; quâ & in 2.. 3. 3 Et in Andr. *3. 3. 36. Phorm. Terentius sit usus.*

T. t. *T. t.*

XIX. Ausonius tali pacto ipsius describit formam:

Malus ut antennam fert vertice, sic ego sum T.

Græcis, & Hebræis *Tau* dicitur, & Crucis formam exhibet, atque in sacris paginis signum salutis est, ut patet ex Ezechielis cap. 9. *Super quem videbitis Tau, ne occidatis.* De quo videndi S. Hieronymus in eum locum, & in cap. 59. Gretserus de Cruce: Brodæus lib. 1. Foquelinus Comment. de Satyr. 4. Persii. *T nomini militis appositum ipsum in bello superstitem signabat.* Paulus Diaconus ne notis literarum. Idem tradunt Isidorus lib. 1. Etymol. Alex. ab Alex. lib. 3. c. 5. Refert Valerius Maximus lib. 2. c. 2. quod cùm non liceret tribunis plebis curiam intrare; ante valvas positis subseliis, decreta Patrum attentissimâ curâ examinabant, ut siqua ex eis improbâssent, rata esse non sinerent; si qua probâssent T literâ subscribebant, eâque notâ significabatur Tribunos quoque censuisse. Ægyptii Serapidis pectori literam Tau, quasi futuræ si-

ſignum vitæ inſcribebant. Ex Gretſ. lib. 1. de Cruce c. 51. Hebræi, ut Origenes docet, quia Hebraicarum literarum noviſſima eſt, & quia *Tora*, ideſt lex, à *Tau* incipit; eos potiſſimum ſignificare aſſerunt, qui perfectam, omnimodamque Divinæ legis ſcientiam obtinent. Hæc eadem diverſis verbis tantùm habet S. Hieronymus.

U. V. u. *V. v.*

XX. Hujus literæ, ut vides varia poteſt eſſe forma prò diuerſitate characteris; alia enim eſt ſi vocalis ſit, alia ſi conſonans: alia ſi character Romanus ſit, alia ſi curſivus; quod dicimus. Quia verò hæc ex profeſſo alibi examinanda ſunt, ne repetendo brevitati officiamus, hîc ulteriùs de hiſce formis ne diſquiramus. Auſonius feralem literam nominat.

Cecropiis ignota notis ferale ſonans U.

feralem autem ex eo dictam velim, quia ſæpè apud Latinos rem funeſtam componit: ut *ululare, bellum, duellum, mugitus &c.* Cum quis bovinator titillivitium in Romulum proclameret. Cur igitur *murs* non dicitur, aut *murtuus*? Ælius diſcipulus reſpondit: Mortuum per O ſignatum, ut ordo ſeruaretur naturæ, quæ à vita incipit, in mortem deſinit: Mors verò vel è contrario ſignata, ut: *bellum, manes* per antiphraſin. Vel à judicio igitur aurium, vel à varietate dictionum ſigniſi-

gnificationes accipiuntur. Græcis, ut liquet ex Ausonii loco supra proposito, litera U ignota est, fluitque: Nec est quod Scaliger opponat in Farnesianâ Columnâ legi MAPTVS, & in Augusti nummo AYΓV-CTOC, cùm hæc fuerint exarata, quando Græci sub Romanorum erant potestate; quo tempore Romanas literas Græcis immiscere consueverunt. Neque enim antiquius proferet monumentum, ubi V Latinâ formâ conspiciatur. Præterea stant pro nobis Marius Victorinus qui etsi det nostrum V esse à Græco Y abscisso scapo, quod ultrò admittimus; nihilominus Græcis talem denegat formam: & Pierius qui lib.47. c. 25. hæc habet de V loquens: *Vocalis ea apud Græcos non habetur; sed ejus soni vice diphtongum ponunt ου, quam Latini cùm uno charactere υ sæpe scribi observassent, contractâ in acutum parte inferiori, V, suam fecere, per quam suum illum usitantissimum, peculiaremq; sonum exprimerent*. His concinit Vossius, aliique permulti. Sed vel in hoc deficit Scaliger cùm non ab Y, V; sed ab V, Y producto scapo factum credat. Secundum Chircherum processum inferiorum ad superiora hoc elementum significat. Per υ Græcam aliquando laqueum designari docet istud Ausonii epig. 120. in Eunum

Miselle docto υ tibi si obscœno.

Hoc est laqueus; nam υ gerit formam laquei collo involuti.

XXI.

X. x. *X. x.*

XXI. Sunt duæ se intersecantes lineæ. E Græcis accepta litera, ut eorum vocabula, & multa alia peregrina scribamus, diversâ tamen potestate; quia Græcè sonat *Chi*, latinè autem *ix*; & valet in prolatione C S, aut G S.

Nam X quod Græcis commune videmur habere,
Cappa, & Sigma facit;

ut innuit quoque Terentianus. Quando nam hujus literæ apud Latinos cœperit usus infra dicetur. A multis profectò dictionibus illam exemisse, vel ex eo manifestum redditur, quod pro *vexillo*, *velum*; pro *axillâ*, *alam* maluerint; ut notavit Cicero in Orat. ad Brutum inquiens. Verba sæpe contrahuntur, non usûs causâ, sed aurium. *Quemadmodum Axilla noster Ala factus est fugâ rationis literæ; quam literam, etiam à maxillis, & taxillis, vexillo, & paxillo consuetudo elegans Latini sermonis evellit.* Quintil. l. 5. c. 5. *Et nostrarum ultima X, quâ tamen carere potuimus*, si non quæsissemus. Justinus Martyr, monet hanc literam continere mysterium Crucis, Platonemque citat differentem in Timæo Deum in Mundum instar X posuisse. Sed elegantiùs expressit Baron. t. 3. an. 312. 23. his verbis: *Per literam enim X consuevisse Christi nomen intelligi, fidem facit etiam Julianus Apostata in Misopogone. In hoc verò & illud observandum, mirâ concinnitate eisdem elemen-*

mentis exprimi simul Christi nomen, & Crucis signum, ut Crux in Christo, & Christus in Cruce monstretur.

Y. y. Υ. υ.

XXII. Hæc Græcorum vocalis ita ab Ausonio describitur:

Pythagoræ bivium, ramis patet ambiguis Υ

& apud Euripidem in Theseo.

Sunt differentes lineæ inter se duæ,
Quæ conveniunt omnes in unam basim.

Dicitur litera Pythagorica, non quia fuerit ejus Inventor Pythagratas Samius; fuit enim Palamedes; sed quia in eâ, symbolum ipse duarum viarum cognovit, quæ nobis propositæ sunt per sectionem ipsius literæ in duas partes, quarum dextera angustior ad virtutem, altera spatiosior, & ampla ad Vitia. Hinc Persius sat. 3. v. 56.

Et tibi quæ Samios deducit litera ramos
Surgentem dextro monstravit limite callem.

Quidam asserunt ex his cornibus unum fuisse rectum, alterum proclive, ac præceps, non uttumque æquè flexum, ut modò pingimus; proferuntque Carmen, quod in catalectis Virgilianis legitur:

Litera Pythagoræ discrimine secta bicorni
Humanæ vitæ speciem præferre videtur,
Nam via virtutis dextrum petit ardua callem,
Difficilemq; aditum primum spectantibus offert;
Sed requiem præbet fessis in vertice summo.

Mol-

Molle ostentat iter via lata, sed ultima meta
Præcipitat captos, voluitq; per ardua saxa.

Z. z. ʒ.

XXIII. Est N inversum in alterum latus. Inauspicata fuit litera, & mali eventûs: ut auctor est Alex. ab Alex. lib. 3. cap. 5. imò & mortis symbolum, fortassis quoniam postrema miseriarum, & ultimum terribilium; atque idcirco etiam ultimam literarum fecere Latini. Martianus Capella sepulchralem vocat, quòd morientium dentes ita distinguantur interdum in modum Z. Græcis aliam hujus literæ formam extitisse, monstrant lapides antiquissimi, in quibus pro Z isthæc habetur ⌶. Ex tot unicum afferam ex Sponio Itiner. Græciæ tom. 1. pag. 407. Ephesi à se compertum

Η ΒΟΥΛΗ ΕΤΕΙΜΗΣΕΝ
ΠΟΛΙΟΝ ΑΙΛΙΟΝ ΦΑΒΙ
ΑΝΟΝ ΑΠΟΛΛΟΔΩ
ΡΟΝ ΤΟ ΔΕ ΜΝΗ
ΜΕΙΟΝ ΚΑΤΕΥΚΕΥΑΣΕΝ
ΠΟΠΛΙΟΣ ΑΙΛΙΟΣ ΦΛΑ
ΒΙΑΝΟΣ ⌶ΩΙΛΟΛΟΣ Ο
ΑΔΕΛ ΦΟΣ ΑΥΤΟΥ ⌶Η

para-

paraphrasticè hoc sonat: *Senatus honoravit Publium Ælium Flavianum Apollodorum bonarum artium amatorem, ex Urbe Aspendâ, frater ejus Ælius Flavianus Zoilus curam habuit vivus hoc monumentum erigere.* Hæc quoque litera vitii signum erat si quando in scriptis videbatur, & mancum quid, aut minùs benè dictum erat: habeoque ex Pauli Diaconi epistolâ ad Sanctum Adelhardum Abbatem Corbejensem, præfixâ S. Gregorii Magni epistolis, quas descripserat, & correxerat: *Ex eis scito esse relectas, & prout potui emendatas esse, præter pauca loca, in quibus minus inveni, & tamen meo ea sensu supplere nolui; ne viderer tanti Doctoris verba immutare: quibus in locis, & forinsecus ad aurem, zetam; quod est vitii signum, apposui.*

XXIV. Cæterùm si horum elementorum latiùs spectemus formam, quadruplicis generis characterum utuntur recentiores Typographi. Primum dicitur Romanum, seu rotundum, italicè *stampatello*, aut *antica tonda*: ut isti (c a p u t). Secundum cursivum nuncupatur, quod ad dexteram inclinatiorem habet formam, ad differentiam characteris Romani, qui perpendiculariter efformatur. Isti characteres secundi generis dicuntur etiam Gryphis, quòd Gryphius celebris Typographus illis sit usus: nos verò *carattere corsivo, o corrente* nominamus; ut (*c a p u t*), Tertium genus est Majuscu-

jusculárum, quæ dicuntur etiam literæ Capitales, eo quod periodi initio fermè locentur. Hæ quoque vel perpendicularibus pinguntur lineis, aut inclinatis: si perpendiculari bus, hanc exhibent formam (P A T E R): si inclinatis istam (*P A T E R*) quod erit quartum characteris genus; majuscularum, nempe inclinatarum. Porrò hoc genus variari potest juxta numerum linearum, quem quælibet litera occupabit. Si enim duas, tres, quatuor, aut plures occupabit lineas, resultabunt literæ quæ Maximæ, seu Titulares appellantur, quia plerumque impenduntur in titulis. Notandum tamen & majusculas variari secundum varietatem magnitudinis minuscularum: ridiculum enim esset si hujus magnitudinis minusculis apponeres majusculam hujus magnitudinis S aut istius S; latiorem enim minuscularum formam, exposcunt, quàm sit hæc nostra. Ea enim inter maiusculas proportio esse videtur, ut ex usu observare licuit, quod majuscula excedere debeat miniusculam, cujuscumque magnitudinis illa sit, medietate; ita ut si quælibet ex his se sibi superimponeret, majusculæ sibi debitæ altitudinem adæquaret: Præterea summopere cavendum est, ne Capitali rotundo, minuscu-

ſculas ſubdamus curſivas; neve curſivo rotundas, in quo peccare conſueſcunt Typographi; ſed quælibet ſibi proprio charactere inſignita ſint, ne legentium oculos offendant, confuſionem pariant, atque ignaviæ quid, aut ruſticitatis præſeferant.

XXV. Si à Formâ, & ſignificatione, ad Literarum magnitudinem divertere licitum ſit, hi ſolent à Typographis communiter magnitudinis gradus diſtingui.

Canone.

Canoncino.

Aſcendonica, *cioè due righe di Filoſofia.*

Teſto *d'Aldo.*

Soprasilvio, *e ſuo Corſivo.*

Silvio, *e ſuo Cancellareſco.*

Lettura, *e ſuo Corſivo.*

Antico, *e ſuo Cancellareſco.*

Antichetto, *e ſuo Corſivo.*

Filosofia, e suo Corsivo.

Garamone, e suo Cancellaresco.

Garamoncino, e suo Corsivo.

Testino, e suo Cancellaresco.

Mompariglia.

Perla.

Deest Pontificale, quod Romani Typographi non habent, & aliquorum cursiuū, ut videtis.

Hęc autē nomina ex eo illis data sunt, quod tantâ magnitudine literarum usi sint, qui sub initio libros impresserunt, aut qui Punzones, (ut ajunt) ac Matrices efformārunt; aut ex materiâ, quæ primùm fuit impressa &c.

XXVI. De minuscularum formâ nihil superiùs dictum est, quia hæc facili negotio pinguntur, atque decernuntur. Cognoscimus enim *a* ab alpha vel nihil differre, *b* esse lineolam cui dextrorsum infernè hemicyclion appensum est; quod si sinistrorsum erit *d* nascetur: sin autem dextræ adscriptum hemicylion hiaverit infernè nota aspirationis *h* extabit: quando autem extra versum infernè prominet, si ad dextrum inversum ɔ adpictum fuerit, *p* fiet; si al lævam rectum c, *q*; & sic deinceps, ut *f* macheræ formam refert, cui si dematur transversa lineola *ſ* nascetur, quâ aut in medio, aut in principio dictionis utimur: quoniam ea, quæ dictiones cla-

claudit à majuſculâ non admodum degeneravit, ut ex præpoſitis formis ſuperiùs conſpicere eſt. Cætera vel tuo marte dignoſces: undè ad alia procedamûs.

De quarundam Græcarum literarum formâ, & ſignificatione.

CAPUT VII.

I. GRAECARUM literarum aliam fuiſſe Jonibus, aliam Atticis figuram, tradidit vir notæ eruditionis Scaliger: nimiùm tamen certo, ut omnes fatentur, judicio, cùm hæc tantùm fuerit inter eos differentia, quod Attici ſexdecim literis, jis nempe quas Cadmus invexerat, utebantur: Jones inſuper octonis à Palamede, & Simonide inventis. Olympiadis inde nonageſimæ anno ſecundo, Archino Athenienſibus ſuadente, Jones Attici imitati ſunt; honori etenim ſuo detraxiſſe exiſtimabant, ſi cum tot bonarum artium, &, ut ipſi dictitabant, literarum fuiſſent auctores, à Jonibus octo literas mutuarent. Certè quidem fatendum eſt progreſſu temporis unà cum ſono veterem elementorum formam aliquantum fuiſſe mutatam; ut ex Herodoto habemus, paulatimque receſſiſſe à figurâ, quam à Phœnicibus acceperant: quæ quidem variatio, cùm major apud Jo-

nes, quàm apud Athenienses extiterit; hinc est, ut puto, Scaligerum affirmâsse, eos habuisse diversæ formæ literas; cùm potiùs dicendum sit nostras hasce, quas in præsentia frequentamus, esse ab illis diversas; quod uno ore omnes asserunt Scriptores, ipseque Joseph in Animadversionibus Eusebianis lib. 2. num. 1617., ostendit. Nam & in antiquis monumentis, & vett. lapp. sæpè pro rutundâ illâ, quâ hodie signamus figurâ, quadrata cernitur, & è contrà. Hoc autem non solùm Græcis accidit characteribus, verùm & Hebraicis, ut docet S. Hieron. in Prologo Galeato; & communiter quælibet nationes, utpote novitatis appetentes, à veteribus recessere; præter quam quod nihil tam perpetuum, ac firmum est

> *Quin res, ætas, usus, semper aliquid apportet novi*. Ter. Adel. 5. 4. v. 2.

II. Ut autem de formâ, quam nunc obtinent Græcæ literæ, atque significatione aliquid dicam; Missas hîc faciam eas omnes, quæ cum Latinis figurâ conveniunt, ut sunt A. B. E. Z. I. K. M. N. O. T. Y. quarum omnium significationem & formam, in precedenti capite exhibuimus, ac explicavimus; ac de jis tantùm sermo erit, quæ à Latinis discrepant. Harum Princeps est

Γ. γ. ſ.

III. Speciem exhibet L inverſi; Gamma dictum volunt à metendo, quòd ſimilis ſit falci; de quo Auſonius

Hæc tribus in Latio tantum addit nominibus K.
Prævaluit poſtquã Gammæ vice functa prius C.

Δ. δ.

IV. Triangulum monſtrat. Ob hanc formam *Delta* vocatur pars Ægypti inferioris inter brachia Nili, & oram versùs Maris Mediterranei, nunc *Errif* dicta, Inſula quoque àpud Arrianum in Periplo, eſt Indiæ citerioris ad oſtia Indi Fluvii; & apud Xenophontem Urbs Thraciæ. Δέλτοι quoque à Græcis dicti ſunt Libelli, quòd epiſtolæ antiquitus triangulari formâ plicarentur; imò Galenus in libello qui *Medicus* inſcribitur figuras quaſdam fronti advenientes, ait deltæ ſimiles. *Deltoton* quoque ſignum cœleſte dictum ob triungularem formam, quare Cicero,

Et prope conſpicies parvum ſub pectore claro
Andromedeæ ſignum, Deltoton dicere Graii
Quod ſoliti, ſimili quia formâ litera claret.

Fateatur ergo neceſſe eſt Scaliger Delta figuram antiquiſſimam triangularem fuiſſe, non ſemiorbicularem: alioqui peccaſſe dicendi ſunt tot ſummi viri, qui triangulares

E 3 res,

res, ut eſt dicta Ægypti pars, ac cæleſte ſignum, vocaverint nomine ſemiorbicularis literæ, ut eſt Delta in Joſephi ſententiâ.

Θ. ϑ. θ.

V. Sic eam deſcribit Paſtor quidam apud Euripidem in Theſeo.

Eſt circulus torno velut factus benè,
Signumq; habens in ventre quod clarè patet.

Et Auſonius

Anſis cincta duabus erit cum Jota leges Θ.

In nomenclaturâ Militum defunctos in acie tribunos annotare conſuevit, ut habet Alex. ab Alex. lib. 3. cap. 5. & Paulus Diaconus in notis. Θ *nomini militis appoſitum, ipſum obiiſſe demonſtrat*. Ita quoque Ruffinus lib. 2. Invectivarum in Hieron. ac vetus Scholiaſtes ad illud Perſii Satyra 4. v. 13.

Et potis es nigrum vitio præfigere Theta.

Judices, inquit, *literam Theta apponunt ad eorum nomina, quos ſupplicio afficiant. Merito* ϑῆτα ἀπὸ τοῦ ϑανάτου, *eo quod quaſi habeat telum ſuum; ideoq; triſte intelligitur vel mortis ſignum. Vndè quidam ait:*

O multum ante alias infœlix litera Theta.

Sanè Iſidorus lib. 1. Orig. c. 3. inter quinque myſticas Græcorum literas ait ϑ mortem ſignificare: undè in Eccleſiâ S. Paulini Trevirenſi extant monumenta Bertholfi, & Ruotgeri Archiepiſcoporum ſic ſignata, ut colligo

go ex Brouver. lib. 9. & 10. annal. Trev.

Θ *Bertholphas Trevir. Archiepiscopus IV. Id Febr.*

VI. Kal. Febr. Θ *Ruotgerus Trev. Archiep.*

ubi Thita stat pro *obiit, occubuit, mortuus est.* Similia exempla habentur apud præfatum auctorem in Antiq. Fuld. pag. 129. 153. 169. & alibi: in Gruterianis Inscriptionibus pag. 567. 6. Huc respexisse Ausonium, credo, ubi epig. 108. in Eunum Pedagogum scripsit:

Tuumque nomen Θ *sectilis signet.*

Apertè enim constat mortem ei deprecari, cujus ratio videtur esse, quoniam circularis forma intersecatur lineâ, hoc est morte, quæ ultima linea rerum humanarum est. Et Martialis lib. 7. epig. 36.

Nosti mortiferum Prætoris, Castrice, signum,
Est operæ pretium discere Theta novum.

Α. λ.

VI. Est V consonum Latinorum inversum. Ob hanc quam monstrat, formam, suturam sincipitis Lambdoidem dixere Medici, ut ex Avicennâ refert Cælius lib. 13. c. 28. & monangulum Lambdoma, ut docet in suâ Epistolâ ad Petrum Mediceum Io: Lascarus. Nota fuit olim prolationis, quâ Judices parum sibi de causâ liquere significabant, teste Alex. ab Alex. lib. 3. cap. 5. & in eum Tiraquello; Crinito quoque lib. 6. de Honest.

Disc. c. 8. Tert. Cælius lib. 18. c. 1. Lacedæmoniis fuisse morem Lambda scutis insculptum gestare εἰς παράσημον, idest notæ insignioris gratiâ ex principe nominis literâ, velut charactere seipsos præmonstrantibus.

Ξ. ξ.

VII. Sic etiam depinxit affabrè Ausonius:

Mæandrum, flexusq; vagos imitata vagor Ξ.

Hac literâ Attici raró utuntur, Æoles nunquam; sed loco ejus C S scribunt, ut ἱέρακσ, pro ἱέραξ &c. longo quoque tempore Latini morem hunc imitârunt, atque etiam post Antoninorum Imperium observârunt: ut ex veteribus lapidibus liquidò patet. Quinetiam in Longobardicis exemplaribus legere est *discit, viscit* pro *dixit vixit*. Augusti temporibus à Latinis cœpisse hanc literam frequentari scribit Isidorus lib. 1. his verbis: *X litera usque ad Augusti tempora nondum apud Latinos erat, sed pro eâ C & S. scribebant*. In hoc tamen improbatur à Vossio Isidorus, quod in Columnâ Duillianâ legatur *exfociunt*, pro *effugiunt*: quod monstrat apertè talis literæ usum ante Augusti tempora extitisse. P. Nigidius Figulus hac nunquam est usus in suis libris; ut Victorinus lib. 1. fatetur.

VIII.

Π. Ͳ. ϖ. π.

VIII. Hoc elementum duplicis eſt formæ apud Græcos (ut de minuſculis taceam;) quas cùm promiſcuè ab antiquis uſurpatas videamus , eorum antiquiorem minimè poſſumus diſcernere . Primum levæ lineæ dextram emittit æqualem , hacque memoriæ proditum eſt Solonis leges pœnas pecuniarias ſignatas habuiſſe , referente Jo: Laſcaro . De hac quoque locutus Auſonius

Hoſtilis quoque forma jugi eſt, hanc efficiet Π.

Alterum dextram lineam lævæ non emittit æqualem, ſed decurtat in medio ; ex quâ noſtrum P factum parvâ declinatione diximus . Hanc literam pronunciare Eubulides Mileſius Megaricæ ſectæ aſſecla Demoſthenem docuit, teſte Laërtio .

P. ρ.

IX. Latinorum P omni ex parte monſtrat undè meritò Auſonius :

Auſonium ſi Pe ſcribas , ero Cecropium P;

Et Rho quod Græco , mutabitur in Latium P.

Eretrienſes Theſaliæ populi , quoniam crebriùs ſępiuſque hanc literam proferrent, abiit in proloquium , ut docet lib. 10. Ἐρετριέων ῥῶ. *Eretrienſium Rho* . Quod adagium refertur à Diogeniano . Meminit & Plato in Cratylo . *Scis quod nos pro eodem dicimus* σκληρότης, *pro quo*

Ere-

Eretrienſes σκληρότης Quia verò hæc litera dicitur impetûs, ac vehementiæ ſignificationem habere; videtur,ut notat Aldus,in præcipites, ac vinolentos congruere proverbium . Attici hanc literam ſçpè reſpuunt, ac pro eâ σ ſubſtituunt , ut : ἄρσην pro ἄῤῥην ; θαρσαλέος, pro θαῤῥαλέος &c. Æoles contrà pro σ , ρ ponunt & ἵππος pro ἵππος ; μάρτυρ ; pro μάρτυς ἔτος pro ἔτος &c. Sed de his infrà .

Σ. C. σ. ς.

X. Duplicis formæ veteribus fuit hæc litera : vel enim ſemicirculo conformis videbatur ; aut M Latinorum repræſentabat inverſam, ſiniſtroque lateri inſidentem . De prima formâ intelligendum iſtud Auſonii

> *I ſimiliter Iota credi , & C. poteſt, quod Sigma ſit ,*

Præterea ſtibadium , ſeu lectum *Lunatum Sigma* dictum à Martiali lib. 14. epig. 87. quod ſcilicet totam ferè menſam circumdaret,ſpatio in eâ parte relicto , quo circulus deficiebat , ad inferenda fercula . Hoc genus menſæ Eudoxi inventum facit Laërtius . Sanè forma iſta literæ, quamvis antiquitùs admodum adamata, nunc in deſuetudinem cœpit abire; potiuſque ſecunda arridet nobis . Agatho Tragicus lib. de Græcorum accentibus arcui Scythico comparat ; ſed minùs congruè , ut obſervatum à Lipſio de Pronunc. L.L. c. 18.

&

& Scaligero in Euſeb. cùm figura ſemiorbicularis C Arcui vulgari; vulgaris figura Σ arcui Scythico aſſimilis comperta ſit. Dores hoc elementum σὰν vocant; & Dionyſius Halicar. *adulterinum* nuncupat. Equorum fronti inuerere conſueverunt, indè equi σαμφόραι quaſi σὰν φοροῦντες, ut ſcribit Euſtathius ad Iliad. κ. Cælius lib. 6. c. 31 Pindarus oden ἄσιγμον *ſine Sigma* edididiſſe fertur; & Poëta neſcio quis è totâ Odyſſeâ omnia Sigmata ademit.

Φ. φ.

XI. Ejus formam perbellè nos docuit, qui *Phi* Caducæum baculum ſcribit eſſe mediocris menſuræ, anguibus utrinque ſuper ejus medium complicatis, ut baculus ſit diameter. De hac auſonius ſic:

Hæc Gruis Effigies Palamedica porrigitur Φ.

Scaliger in ſuis Animadverſ. Euſebianis profitetur, ſe mentem Auſonii non capere. Voſſius autumat, Poëtam eò reſpexiſſe, quod hęc litera referat Gruem unico pede inſiſtentem, uti ſolet cùm excubias agit.

Ψ. ψ.

XII. Auſonius aſſimilat furcæ tria cornua habenti:

Furca tricornigera ſpecie pene ultima ſum Ψ.

Claudius Cæſar, auctore Svet. lib. 5. c. 41. tres inter, quas commentus eſt literas, fuit *antiſi-*

tisigma, quæ tantundem valebat ac Græcorum *Psi*. Audiamus Priscian. lib. 1. *Huic S præponitur P, & loco Ψ Græcæ fungitur, pro quâ Claudius Cæsar antisigma hac figurâ scribi voluit; sed nulli ausi sunt antiquam scripturam mutare*. Antisigma ideo dicitur, quia duo Sigma sunt obverso dorso. Signatum tamen vult Lascarus antisigma & hoc pacto. ӿ Porrò quod Græci finxere Ψ, id ex eo est, ut quidam volunt, quia Hebræi habent צ *Tsade* quod valet ts. Græci autem non tam notâ τῦ τσ, quàm τῦ πσ indigebant. Quare pro Tsade recepere Psi potestate paullulum diversâ; sed ut ajunt non valde dissimili figurâ. Verùm meo judicio quo ad formam magis ad Hebræorum ש *Scin* accedere opinor: hæc enim Neptunni tridentem repræsentat omni ex parte: undè quidam de ejus forma loquens dixit:

Scin sua Neptunno præbet regalia sceptra.

Psi autem Græcum trifidum est, ut de se patet, *Tsade* bifidum tantùm: quare neutiquam ejus formam exprimere potest.

Ω. ω.

XIII. Hæc ultima Græcarum literarum, ὠμέγα dicta ad differentiam ὀμίκρον, quæ & potestate, & formâ brevior est O magno. Pelvim manubriis duobus affectam, atque deorsum inversam denotare videtur. De hac Ausonius;

Ec

Et suprema notis ascribitur Argolicis Ω.

Christiani Arrianorum temporibus, ut præ cæteris antiquitatis investigatoribus tradit Ambrosius Morales hist. lib. 11. c.41. *Alpha*, & *Omega* suis incidebant sepulchris: ut ex eo testatum relinquerent, omnia, quæ de Christo prædicantur in Apocalypsi se credere; ipsum scilicet Principium, & finem, Deo Patri, Sanctoque Spiritui comparem esse. Deus enim, ut innuit Prudentius hym. 10. Cathemerinon v. 21.

Alpha, ω cognominatur,
Ipse fons, & clausula
Omnium quæ sunt, fuerunt;
Quæq; post futura sunt.

XIV. Quod spectat ad minuscularum formam, in multis ferme eadem est ac majuscularum: sic β à B solùm differt, quod excedit inferius corpus per directum, & summitatem habet rotundiorem. Alia est quoque forma, linea curva præbens duo corpora, ex regressu ipsiusmet lineæ in seipsam facta, ut ϐ *Gamma* quoque una forma coincidit cum majusculâ, ut Γ idem est ac Γ. secunda figura repræsentat *ypsilon* latinorum inferiùs magis deductum apertumque; ita ut læva linea non in medio dexteræ sistat; sed ad extremitatem usque dexteræ protendatur, sic γ. *Epsilon* minor forma est ternarii numeralis nota in dextram partem obversa, ut ε. *Eta*, seu *Ita* est *n* charact-

racteris cursivi. *Theta* majusculo assimilatur: compressius tamen est ex utroque latere, & oblongius. *Cappa* Latinorum *x* monstrat, seu potiùs duplicem hemicirculum levi, tenuíque ductu inter se se connexum, ut κ. *Lambda* est linea, quæ alteram cadenti similem suffulcit. Omnino congruit cum majusculo, nisi quia dextra linea, aliquantulum supernè fulcrum suum excedit, ut λ. *My* est *u* Latinum vocale, lævâ lineâ parum infernè productâ, ut μ. *Ny* sunt duæ parvæ lineæ, angulum inferiorem acutum constituentes, ut ν. *Xi* vix habet cui comparare possimus, sinuosa enim est, fertque aliquid de *epsilon* figurâ, cui adjecti sint tenues ductus retorti in extremitatibus ξ. *Pi* minoris est una forma cum majori congruens, nisi quantum minor habet crura non benè perpendicularia, sed ad dextrum latus parumper vergentia, ut π. Alia forma similis est ω, cui superinducta sit linea, ut ϖ. Sigma minusculum triplex reperitur: aliud ad nostrum *s* aliqualiter accedit, ut ς. seu potiùs ad quinarii notam, qualiter Arabicis numeris signare solemus: Alterum numerum senarium exhibet, inclinatâ tamen magis superiori lineâ, ut σ. Tertium tandem semicirculo similis, ut C. *Tau* majorem sequitur formâ, ut τ: Aliud Gamma minusculum ad levam versum designat, vel quasi septenarii numeri Arabicam figuram, sed an-

angulo penè recto ad acutum vergente, & extremitate parùm inflexâ, ꞇ. Ypsilon, vel u tenue, detur nota illa, quâ Poëtæ brevitatis syllabas signare solent, ut ᵘ. Phi, Chi, & Psi majusculas imitantur parvâ admodum varietate. *Omega* sunt duæ parvæ lineę superiùs non conjunctæ, quæ curvantes ex utrâque parte, ubi se tangunt aliquantulum prominent interius, ut: ω Cæterùm literarum formas magis percipere unico licet obtutu, quàm multis verborum phaleris, ac circumlocutionibus. Quare hac de re satis dictum sit. Nunc ad Literarum Pronunciationem veniamus. Plura qui volet adeat Postellum, Jo: Baptistam Palatinum, Bibliandrum, Angelum Rocha, Joannem, & Theodorum de Bry, Angelum Caninium in Hellenismi Alphabeto, Priscianum, aliosque, apud quos uberrima hujus rei seges.

De Latinarum Literarum rectâ Pronunciatione.

CAPUT VIII.

I. RECTA literarum pronunciatio, ut dictanti maximè necessaria est, ita excipienti utilissima. Videre licet interim, inquit VVillichius, scriptum in discentium commentariis *vallo* pro *fallo*; *cio* pro *scio*; *ceu* pro *seu*, & idgenus sexcenta; inter quæ quantum

tum sit discriminis, vel pueris, qui summis tantum labris bonas musas degustârint, notum esse queat. Est autem elementorum figuris non mediocriter conjuncta. Quid enim est scriptura, quàm sermo quidam mutus? Illa quidem oculis, hic verò auribus inserviens. Optimum igitur erit germanam singularum literarum prolationem statuere; illam scilicet quæ corruptis hisce sæculis à nobis frequentatur. Hoc verò labore magnam partem levavit nos Quinctianus Stoa, qui singularum literarum singulis quibusque versibus prolationem monstravit. Maurus quoque Terentianus Carthaginensis Poëta in suo de Literis, ac Syllabis libello idipsum præstitit. Horum igitur ope adjuti juxta consuetum ordinem, illarum Pronunciationem annuimus.

A.

II. *A sub directo memorabilis oris hiatu est*. hoc est profertur hiatu oris congruo, spiritu efflante: interim autem lingua pendet, & leniter reducitur. Pierius Valerianus Hierogl. lib. 47. c. 25. hæc habet: *Notum est* A *sedem habere in imo barathro pectoris, quam enunciatam palmâ ad pectus admotâ ibidem trepidare sentimus*. Terentianus verò

A prima locum litera sic ab ore sumit:
Immunia rictu patulo tenere labra.
Linguamq; necesse est ita pendulam reduci,

Ut

Vt nisus in illam valeat subire vocis:
Nec partibus ullis aliquos ferire dentes.

B.

II. *B simul inclusis profertur utrimq; labellis.* cùm in labiis ejus vis insistat inter labiales literas adscripta est. Quintilianus lib.... docet in compositione parum esse discriminis inter B, & P, maximè quando mutis præponuntur: tunc enim aures magis P audiunt, ut: *obtinuit*. Ita fit ut B duriùs æquo proferatur. Neque Græcis aliter suum βῆτα sonabat, ut est in obscœno verbo βίνει apud Tullium. Et Eustathius in Homerum βῆ ab ovibus desumptum, quæ tamen non *vi*, sed *be*, *be*, *be* cùm balant, efferunt. Audiamus Maurum:

B litera, vel P quasi syllabæ videntur.
Junguntq; sonos de geminâ sede profectos,
Nam muta jubet portio comprimi labella
Vocalis at intùs locus exitum ministrat:
Compressio porrò est in utrâque dissonora:
Nam prima per oras etiam labella figit,
Velut intus agatur sonus: ast altera contrà:
Pellit sonitum de mediis foras labellis.

C.

III. *C Linguam ad pulsos compellit utrimque molares.*

idest, profertur super molares dentes extremitate linguæ appulsâ. Terentianus

Vtrumq; latus dentibus adplicare linguam,

C pressiùs urget; sed hinc hincq; remittit.
Quo vocis adhærens sonus explicetur ore.

D.

IV. *D cogit superos linguam contingere dentes.*
Et Terentianus.

At portio dentes quoties suprema linguæ
Pulsaverit imos, modiceq; curva summos,
Tunc D sonitum perficit, explicatq; vocem.

E.

V. *E paulùm pressâ profertur gutture linguâ.*
Segniusque os aperitur. De hac sic Pierius loco supramemorato. *E in faucibus* (supp. locum habet) *quam manu itidem deprehendimus, atque illa duplex est, Acuta, & Gravis. Gravis enim (nam eam sono E, Latinæ literæ veteres enunciâsse, paulò post in B literâ ostendemus) vocalis hæc tunc exauditur, cùm spiritus aliquanto inferius contrahi videtur, & suppresso quodammodo sono enunciatur. Acuta verò sub signo ε apud Græcos, E, vel, e, apud Latinos, cùm ad aperta usque labra porrigitur, & vocaliore sono se prodit.* Sanè hujus literæ diversus sonus attendendus est Etruscè pronunciare volentibus: sunt enim voces, quæ acuto, aliæ quæ gravi proferendæ sunt. Sic v. g. *Tempio* pronunciandum est per E acutam apertis labris: *Empio, Esecrando &c.* per gravem suppresso sono: Plerosque autem audivimus aliter pronunciantes E gravantes in *Tempio*, acuentes in *Empio*, & *Esecrando*. Profectò, si Latinis ac Italis pronun-

nunciandum ſit eodem, quo ſcribunt, modo; characterum diſtinctione opus eſſet, non tantùm Ultramontanis, qui noſtræ linguæ longo ſtudent conatu; ſed & cæteris omnibus ab Etruriæ ſede diſtantibus. Quod Triſſinus animadvertens à Græcis ε, ω, Valeriani ſentententiam ſecutus Italo inſervit Alphabeto: Verùm ſequaces talis diligentiæ non habuit: ut ſupra dixi; fortaſſe quia accentus acutus in apertis, gravis in depreſſis, ac obtuſis ſupplere æque bene poſſunt. Terentianus:

E quæ ſequitur vocula diſſona eſt priori (ſclt. A)
Quia deprimit altum modico tenore rictum:
Et lingua remotos premit hinc, & hinc molares.

F.

VI. *F labrum inferius ſuperis cum dentibus urget.* ſeu ut vult Willichius *Erumpente ſpiritu fortiter per labia ſeſe collidentia* profertur. Maurus:

Imum ſuperis dentibus adprimens labellum
Spiramine leni (velut hirta grajam vites)
Hanc ore ſonabis, modo quæ &c.

G.

VII. *G damus, extremum cùm tangit lingua palatum.* Terentianus:

G porrò ait retrorſum coit, & ſonum prioris (ſcl. C.)
Obtuſius ipſi prope ſufficit palato.

H.

VIII. *H oritur tacitis cùm ventus faucibus halat.* Terentianus:

H litera, sive est nota quæ spiret anhelum :
Quin hanc etiam Grammatici volunt vacare ,
Quia non addit literulis novum sonorem ,
Sed græcula quædam Scholicæ nitella vocis .
Vocalibus apto; sed anteposta cunctis ;
Hastas, hederas cùm loquor, hister, hospes, hujus.
Solùm patitur quatuor ante consonantes .
Græcis quoties nominibus Latina forma est ,
Si quando choros, Phyllida, Rhamnes, thyma, dico.

Certè hujus literæ spiritus in dies magis evanescit, & antiqua non solùm cessavit si qua fuit pronunciatio ; sed usus , etiam apud plures Etruscos, qui in maternâ linguâ nullibi , scribunt .

IX. *I Linguam impellit collidi dentibus imis .* idest rictu deducto , sed dentibus pene compressis . De hac Valerianus : *I , tamquam columna quædam, ad cujus imaginem figuratur , palatum medium inhabitat, idq; sustentare quodammodo videtur .* Maurus verò

I porrigit ictum genuinos prope ad ipsos
Minimumq, renidet, supero tenus labello .

Quando verò consonans fit , lingua perstringit inferiorem partem palati .

K.

X. *K fauces formant mediâ cum parte palati .* Hæc C valde assimilis sono est, undè dixit Maurus :

K perspicuum est litera, quod vacare possit
Et Q similis, namque eadem vis in utrâq; est .

Quia

Quia qui locus est primitus undè exoritur C.
Quascumque deinde libeat jugare voces,
Mutare necesse est sonitum quidem supremum:
Refert nihil K prior, an Q siet, an C.
Aut G quoque vel C simili pariq; lege
Addi (quasi desit) numero potest priorum.

L.

XI. *L facit extremum contingens lingua palatum.* ideſt linguâ palatum verberante, quando os ad hilaritatem componitur. Terentianus:

Adversâ palati superâ premendo parte,
Obstansq; sono, quem ciet ipsa lingua nitens,
Validum penitus nescio quid cogit inire,
Quo litera ad aures veniat secunda (ſl. L.) *nostras.*

M.

XII. *M cùm fit, pressum premitur per utrumq; labellum.*

Ejus namque vera pronunciatio labris compreſſis eſt; habet enim ita ſonum vegetiorem. Terentianus:

Ex ordine fugiens, cui dat locum sinopis,
Ac tertia clauso quasi mugit intus ore.

Obſerva quod per *tertiam* intelligit Poëta M. ipſe enim diverſo, quàm nos recenſet ordine, ut etiam in ſequentibus nomine *quartæ, quintæ &c.* quia ipſi tales ſunt numeri.

N.

XIII. *N linguâ appulsâ collidit litera dentes.*
In hujus prolatione lingua dentibus penè in-

ſeritur, ſpirituſque nares petit . Maurus :

Quartæ ſonitus fingitur uſque ſub palato ,
Quo ſpiritus anceps coëat naris, & oris .

O.

XIV. *O venit,exoritur cùm ſpiritus ore rotundo .* Pierius loco ſuperiùs laudato , duplicem facit hujus elementi ſonum ; acutum ſcilicet , & gravem. Ipſius ſunt verba : *O item duplex , acuta, & gravis. Acuta , cùm emiſſum ab imo pectore ſpiritum circa dentes ſiſtit , & expedito cùm ore reſonare facit. Gravis cùm uſque ad dentes emiſſum interiùs revocat , & aliquantulum remoratur, quod & ipſa etiam figura quodammodo replicata ω vel Ω Græci conſtare voluerunt.* Terentianus:

O Grajugenum longior altera eſt figura ,
Alter ſonus, atque temporum nota variata .
Et mox igitur ſonitum reddere cùm voles minori ,
Retrorſus adactam modicè teneto linguam :
Rictu neque magno ſat erit patere labra .
At longior alto tragicum ſub oris antro
Molita, rotundis acuit ſonum labellis .

P.

XV. *P datur eruptis ter litera quinta labellis .* Hæc, cùm affinem habeat cum B ſonum, prætermiſſa eſt à Terentiano .

Q.

XVI. *Q fit in appulſu cùm ſtringimus ora palati.* Et de hac quoque nihil habet Terentianus , utpote , quæ omni ex parte pronunciatio-

nem

nem habeat literæ C. Labialis cuidam visa est, sed malè, nam gutturalis potiùs dicenda est: sonus enim intra palatum tantummodo exauditur, labiorum priùs facto rictu rotundo.

R.

XVII. *R facit ut supero crispetur lingua repulsu.* Hæc in lambentium classe accensetur, quæ linguam ad palatum anteriorem vibrant. De hac Terentianus:

Vibrat tremulis ictibus aridum sonorem
Has quæ sequitur litera &c.

S.

XVIII. *S cùm fit peragit collisio sibila dente.* Maurus:

S promptus in ore est, agiturq; pone dentes.
Sic levis, & unum ciet auribus susurrum.

Hæc litera quibusdam Germanis adeo spumosa est, ut C plerumque confundatur. Olim certè eâ parcissimè usi sunt, quòd tristem quendam sibilum expellit.

T.

XIX. *T linguam impulsu contactis dentibus exit.* hîc *linguæ* legendum potiùs existimo, quod sensui magis respondet. Vetus tamen exemplar, ex quo carmina ista Quinctiani desumpsi, *linguam* habet. Terentianus:

T qua superis dentibus intima est origo,
Summâ satis est ad sonitum ferire linguâ.

Quidam distinguunt T durum à T molli, quæ

profertur acuendo magis linguæ cuſpidem intra ſtrictiores dentes, ut: *malitia*; cui literæ aliquantulum motionis addentes producimus Z, quam ob majorem dulcedinem ſæpiſſimè uſurpatam videmus pro T apud Italos, ut: *conſolatione*, *conſolazione*. Romani multis in vocibus Z reſpuunt, & ſupplent duplici TT. Florentini verò ultro amplectuntur: Tranſmontani, qui necdum Latini, ac Italici idiomatis accuratæ proprietati, aures, neque linguam aptavere, T molle, & Z ferunt per S, ut: *Graſia* pro *Gratia* &c. Quemadmodum ob vitium quædam in Italiâ nationes.

U.

XX. *V facit os ſtrictum, ſic promula labra fatigat.* Profertur nempe ore contracto, labriſque prominentibus. Valerianus de eâ hæc habet: *V dubio procul in labiis tota conquieſcit. Vocalis ea apud Græcos non habetur, ſed ejus ſoni vice diphthongum ponunt ου &c.* Terentianus:

Hanc edere vocem quoties paramus ore,
Nitamur ut V dicere ſic citetur ortus:
Productiùs autem coëuntibus labellis,
Natura ſoni preſſior altiùs meabit.

In V conſonante deducuntur labia, & dentes in exitu vocis, ut: *novit, videt &c.* Eodem planè modo quo profertur W, quod Theutonicum dicitur. Hoc ad V conſonum latinorum accedere docet Ægidius Schudus in

deſ-

descript. Rhetiæ Alpinæ cap. 36. his verbis: *Consonantem V nos Germani proferimus corruptè instar F; id quod Itali minimè faciunt, sed proferunt etiam ut nos proferre consuevimus literam duplicatam VV. quæ gemina videtur esse pronunciatio consonantis V. Excogitaverunt autem Germani literam W, quæ est V duplicatum, idq; ex Græco, & Æolio sermone, in quo fuit duplicatum ΥΥ, quemadmodum scribit Dionysius Halicarn. lib.* 1. Alii tamen volunt dictum W propriùs accedere ad sonum *ου*. Præterea observandum cum Jodoco in vocalibus, quod ubique sonum non habebunt æqualem, cùm sint δίχρονα h.e. duorum temporum; sed modò longiorem, modo breviorem: & illic quidem arteria, in quâ vox nascitur, magis occupatur, spiritusque ad palatum tendit productior: hîc verò celeriùs erumpit spiritus, ut non ita liberè os adaperiatur: quæ item causa esse videtur, quòd vetusti interdum eas geminaverint.

X.

XXI. *X reddit quidquid C, atque S formare videmus.*

Cùm vim habeat CS, aut GS; sonum utriusque mixtum complectitur. Terentianus:

Mixturâ secunda geminum parat sonorem.
Qui ac simul & quæ prior est jugando nisum,
Retrorsus adactam, solidant, premuntq; vocem.

Y.

XXII. *Ypsilon aprehensis labris procedere justum est.*

Ne-

Neque I neque U eſt., ſed medium quid habet. Angelus Caninius pronunciandum vult ut U Gallicum in dictionibus *nous* , *vous* , vel ut qui nidorem naribus avidè hauriunt, quod Ariſtophanes uno verſiculo feſtiviſſimè imitatus eſt in Pluto :

ὖ ὖ ὖὖ ὖὖ ὖ ὖ ὖ ὖ ὖ ὖ .

XXIII. *Zeta ſepulchrales imitatur cōcita dentes.* Hæc doricè S & D continet, aut certè duplex SS . hac fit ſuſurrus lenior quàm in S, & eam jucundiſſimè ſonare, Fabius ipſe fatetur .

An verò mutis quæ ſequitur vocalis in pronunciando debeat eſſe E an I certum quid ſtatui nequit : cùm ſint nationes , Florentini præcipuè, aliiq́ue finitimi qui *Bi* , *Ci* , *Di &c.* promant. Rationi tamen ſi ſtandum aliquando eſt, meliùs facere dixerim qui *Be* , *Ce* , *De* , *&c.* per ſecundam vocalem proferunt : hîc enim veterum Latinorum uſus extitit , ut monſtrant apertè carmina Terentiani , Tortellius, Willichius c. 2. Orthogr. *Paſſim verò hodie ſic docent, ut alias* e *poſtpoſita, ut* be, ce, de: *alias magis in principio , quàm in fine aſſonet , ut* elle, emme , eſſe . Jo: quoque Caramuel in ſuâ Gram. Audace medit. 3. ar. 1. Deſpauterius, Aldus, Phocas, Diomedes , Servius aliiq́ue fere omnes Grammatici . Quiſq́ue tamen ſuum ſequatur uſum, quòd nihil nocet.

XXIV. Sed quæſtionem hîc movet mox citatus Caramuel in ſuâ Logicâ ſcriptâ art.2 .

num

num faciliùs ſit loqui, an ſcribere? Pro ſcriptione ratio, & auctoritas ſtant. Auctoritas cùm David Pſal.442. dicat linguæ ſuæ velocitatem exponens. *Lingua mea calamus ſcribæ velociter ſcribentis.* Ex quo inferri videtur expeditiùs calamum poſſe moveri, quàm linguam: ratio verò, cùm vel naturali lumine, apertum ſit, faciliùs meliuſque operari, quæ paucioribus, levioribuſque utuntur inſtrumetis: Unico autem calamo utitur Scriptor: contrà novem inſtrumentis, qui loquitur: ut docent hæc carmina ab ipſo relata:

Inſtrumenta novem ſunt, guttur, lingua, palatũ,
Quatuor & dentes, & duo labra ſimul.
Omnibus his orator eget: mirabile dictu!
Libro ſcripturo eſt unica penna ſatìs.

Verùm hæc noſtris hiſce temporibus præſertim parùm urgent, quo rationi, auctoritatíque acquieſcamus. Experientiâ enim magiſtrâ comperimus, multa proferri antequam vel paucula calamo excipias. Præterquam quòd ratio materiæ habenda eſt, ſi lingua utitur aëre, Scriptor chartâ; ac etiam, lingua inſtrumentis magis conjunctis, Scriptor magis ſeparatis. Neque verum eſt quod ſolum Scribæ inſtrumentum ſit calamus; ſunt enim & digiti, brachium, manus, articuli &c. Dixi ſupra, parum urgere noſtris hiſce temporibus, quia ex illo Davidis deducitur, Notarios fuiſſe, verba dicto citiùs per

com-

compendia excipientes , quod nobis impossibile est. Plura de his dabimus ubi de Compendiis literarum.

De quarundam literarum Græcarum potestate, seu pronunciatione.

CAPUT IX.

I. CUM tot summi Viri hac de re integra ediderint volumina, superfluum quodammodo videtur fusè hæc pertractare: quia tamen instituto consentaneum est vel paucula ad notitiam delibare, ideo breviter hæc sint de literarum Græcarum pronunciatione, illarum nempe, quæ Latinis sono minimè affines sunt. B quidam Grammatici ut V Latinorum consonum pronunciandum existimârunt. ita Clenardus, Petrus Antesignanus, Gretserus, aliique; ita tamen ut sonus magis accedat ad b, quàm ad f. Verùm huic sententiæ adversantur summi viri, qui non V, sed B sonare docent; quod testatur similitudo ipsa literæ majusculæ, ac minusculæ in utroque idiomate; ut supra ostensum est; dictio quoque ipsa *Alphabetum*, quam omnes veteres Latini per *b* protulere non Alphavetum per *v*. sicuti *Beta* non *Veta* dixere. Præterea inquit Boldonius, si Clenardus in Alphabeto suo β vitam appellavit, quare mox

mox λάμβδα extulit per β, non *lamuda* per υ. Γ malè pronũciatur à multis ante ε,& ι vocales quasi G molle, & effœminatum, cùm semper idem retineat sonum, qui exauditur ante alias vocales α, ο, ω. Ante γ, ξ, χ sonat ut N, v. g. ἄγγελος *angelus*, σφίγξ, *spinx*, ἀγχίσης *Anchises*. Hodie profertur à multis quasi gh, nam vox γενεαλογία sonat ghenealoghia, sed jure id, aut temere non disputo. Δ profertur hodiè à doctis blæsiùs quàm d nostrum, nempe linguâ positâ inter dentes cum quodam sibilo. Ego malim ut d Latinum pronunciare. E psilon sonus non alio modò demostrari potest, quàm ex diversitate, quę observatur in dictionibus quibusdam Etruscis: sic in *Capello* strictè enunciato habemus *Capilli* significationem, in *Cappello* per e apertum *Pileum*. Pronunciasse autem hoc modo Græcos putandum est βέλος telum, βηλὸς, cælum Latinos *solùm*, *solum*, & id genus. Porrò *Heta* apertum est, ac longum, proferturque ore hiante, ita ut ejus sonus sit medius inter α, & ε. Quod autem non, i, longum sonet, præter sexcentos, quos afferre possem, auctores, docet Vossius in Etymologico. *Porrò, inquit, ex voce* βληχειν *satis patet* ῆτα *non sonuisse olim* ι, *sed* ε *longum: quod ipsum etiam patet ex voce* μῆλα, *quæ & ipsa vox à sono facta, etsi aptum magis* βηλα *futurum fuerit, quàm* μῆλα. Sed de hoc alibi redibit sermo. Θ quasi balbutien-

burientium more profertur, quod optimè in ſuâ linguâ Pœni faciunt. Debet enim diſcerni α' τ, & δ, nam magis ſibilat, & ſpumoſiori ſpiritu effertur. I Græcis ſemper vocalis eſt, nunquam conſona, exceptis barbaris quibuſdam vocibus Ιάσιπος, Ιακῶβος, quæ triſyllabæ ſunt. K ſonat ut C; ſed ejus ſonus ex conſuetudine loci temperandus.

II. Ni ſonat ut Latinum N. Sed β, μ π, pronunciatur ut M. e. g. τὴν βάσιν *tem baſin*: τὸν μόρον *tom moron*: τὸν παράδοξον *tom paradoxon* *O micron* ſono maximè diſtat ab *Omega*, contrà hodie, ubi vulgus nullum facit diſcrimen: O enim ſummis labris pronunciandum eſt, ω totum implet palatum. Hoc manifeſtum his Etruſcis vocibus eſt *Botte*, *Torta*, *Torre* Dolium, placenta, turris. *Botte*, *Torta*, *Torre*; ideſt: Percuſſiones, ſeu ictus, obliqua auferre; quod idem ac *togliere*: priores, o, clauſo, poſteriores aperto proferuntur: quod ſi quis secùs protulerit ambiguitatem pariet. Hanc ipſam ſoni diverſitatem apud Græcos extitiſſe credendum in βόλος, *funda*. βῶλος *gleba*. χολὴ *fel*, χωλὴ *clauda &c.* Π. poſt μ, & ν, multis ſonat ut B v.g. τὸν Γαῦλον *ton Baulon* πέμπω *pembo*; ſed recentioribus, ut mihi, negligitur. Σ ut habet Terentianus *Dentibus atque labris proximam ſedem tenet*. Hujus literæ ſonus inſuavis ſemper eſt habitus; cùm tamen è conſonantibus

nul-

nulla ſit crebrior. T vulgò poſt ν pronunciatur ut D τὸν τάνταλον *ton dandalon*: à quibuſdam tamen rejicitur. Φ. Craſſiùs & ſpumoſiùs pronunciandum quàm F Latinum. Jodocus ſic ſtatuit: *In ph ſtringuntur labia nondum rupto ſpiritu, ut: phama phagus*. X pronunciatur ut ch Gallicum, eodemque planè modo iis ſonare debet χίζα quo Etruſcis *ſcheggia*. Ψ cùm conſtet ex, pſ, admixtum ex illis literis habet ſonum. *O mega* quomodo pronunciandum ſit vidimus in o micro.

III. Terentianus quarundam literarum ſonum his verſibus complexus eſt:

Ajunt aliquas faucibus exilire ab imis
Γάμμα penitus Κάππα ſonat ξῖ ſimul & χῖ
Ictam gravius vocis opus fingere linguam
Si ζῆτα loquor βῆτα-ve, vel hiſpidum ῥῶ
Et σῖγμα (quod iſtic parili de ſede vibratur)
Dentes ſonitum fingere. δέλτα ϑῆτα, tum ταῦ
Itidem parili ſede ſequi νῦ quoque, tum πῖ.

De Pronunciatione linguæ Græcæ librum compoſuit Thomas Smith. Adolphus Mekerchius librum inſcriptum. *De veteri, & rectâ pronunciatione Linguæ Græcæ*. Jo: Rodulphus Wetzenius orationes *pro verâ, & genuinâ pronunciatione Linguæ Græcæ* edit Amſt. 1681. Habetur editionis Argentinæ *Theſaurus purè loquendi, & ſcribendi* anni 1594. Henricus Chriſtianus Henninius *de linguâ Græcâ non pronunciandâ ſecundùm accentus* &c. Et ſanè

mirum est quotnam jurgia oborta sint inter Cl. etiam Viros; quot diversæ in pronunciando sententiæ, quot Apologiæ, quot vindiciæ in lucem prodierint. Anno Christi 1542. gravissima excitata est controuersia in Angliâ de diverso pronunciationis genere Græcæ linguę inter eruditissimos Jo: Checū Erasmi pronunciationem tutantem, & Stephanum Vintoniensem Episcopum, Academiæ Cantabrigensis Cancellarium, qui edicto proposito, dira minatus est illis, qui à vulgari pronunciandi ratione deflecterent; proscriptiones, & exilia præceptoribus, discipulis ferulam, & verbera. Edictum Londini publicatum 18. Cal. Junii.

De Italicæ Linguæ origine, ac pronunciatione.

CAPUT X.

I. LATINAE linguæ ex interitu Itala, & Gallica ortum agnoscunt, ut omnibus notum, quibus nunc Europa fere universa tanquam propriis sibique maternis uti solet; Quia vero materna lineamenta secutæ literarum scilicet ductus, & prolationem majori propemodum ex parte retinere conatæ sunt; ideo de ijs nullum habere sermonem fueramus meditati. Verùm à proposito recedere

re opus inde fuit, tùm amicorum hortatu, ii de his aliquid desiderare videbantur; tum aturiori discussione, quâ comperimus da- in his aliquid speciale in pronunciatione; in Italicâ potissimum, ac peculiarem diffi- ultatis nodum, quem hucusque nondum enitus alii extricarunt; cùm alioqui ab erudi- issimo Viro Abbate Jo: Maria Crescimbeni, n Commentariis suæ Historiæ de Italicâ Poësi, quas Romæ typis commisit 1707 de Antiquorum Orthographiâ luculenter satis tractatum sit vol. 1. l. 6. c. 15. quapropter quę scitu magis digna attingere hîc optimum judicavimus.

II. Ut itaque de Linguâ istâ primùm sermonem instituamus, Danthes Aligieri Florentinus in Opere inscripto *De Vulgari eloquentiâ*, de eâ primus tractatum habuit: sed (ut in ejus vitâ notat Joannes Boccaccius) cùm animus illi fuerit, illud quatuor libris perficere; duo tantùm primi inveniuntur; in quorum primo, ubi tunc esset melior in Italiâ locutio, doctissimè pervestigat; & postquam nullibi dari perfectum idioma probaverit; ostendit linguam dari per universam Italiam, quam Illustrem, Cardinalem, Aulicamque appellat; eamque apud præclaros, ac eruditos versari; inter quos doctissimus Censor recenset Guidum Lapum Florentinum, Cinum Pistoriensem, Thomam, & Ugo-

Ugolinum Bucciola Faventinos, Brandinum Paduanum, Guidum Guinicelli, Guidum Ghislerum, Fabritium, & Honestum Bononienses.

III. Laudati omnes Poëtæ fuere; quare mirum non est, si talem locutionem nullibi dixerit reperiri; ubi enim & nunc in vulgo regnat talis elocutio? Quis in scribendo, quamvis in Etruriæ meditullio natus, à familiari sermone, & quoad voces, & quoad constructionem aliquantulum non recedat? Postulat hoc vel Epistola familiaris, quæ suum pariter habere debet nitorem, ac modestum ornatum, quem qui affectaret in familiari sermone superbum saperet, ac ridiculum. Alius est ergo sermo vulgaris, quo familiariter utimur; alius, quo scribimus; & iste in totâ Italiâ apud eruditos versatur, qui laude linguæ florere volunt: ut inter recentes apertissimè apparet, in Cardinali Pallavicino Parmensi, in Daniele Bartoli Ferrariensi, in Paulo Segneri ex Oppido Neptunni, aliisque sexcentis, qui irrequieto studio, in Accademiis celebrioribus, quas frequentant, hunc dicendi nitorem affectant, & pro viribus assequi conantur; adeo ut nostrâ hac tempestate Natio quælibet suos jactare possit Scriptores purgatæ linguæ, quos etiam, si opus sit, in exemplum adducant, utpotè qui concordi lege idipsum omnes, & sapere, & docere

cere videantur. Contrà verò fit de vulgari ſermone, cujus tanta varietas eſt, ut ejuſdem Provinciæ Incolæ ſe ſe invicem multoties non intelligant; quod ſuo tempore accidiſſe Genebrardus obſervavit: ut refert Cardoſa Phil. liberæ l.6.q.83. *intra* ſcilicet *centum leucarum ſpatium, tot eſſe peculiares linguas, ac dialectos, ut ſint pene innumerabiles: & vel propter, accentum, vel propter mutationem aliquam literarum, additionem, vel detractionem mutuo ſe non poſſint intelligere.*

IV. Neque enim eſt, quod miremur, cùm apertiſſimam tantæ varietatis teneamus cauſam. Nam cùm nihil mutabilius, atque inconſtantiùs homine ſit, utpote qui non fabuloſam Prothei formam præſeferre quotidie videatur; hinc eſt quod, cum in ejus poteſtate poſita locutionis ſit forma; poſſit ab eo pro libito immutari, infirmari, deturpari. Pręterea filii nonne ab ipſomet Patre degeneres, & ab avitis aut ſplendore, aut doctrinâ recedere in dies inſpiciuntur? Mores fœdiſſimos quot induerunt, cum à probitatis fonte originem recognoſcerent? quot nominis, gloriæve appetentes perperam labefactare conati ſunt, quę à majoribus prudenter, & maturè fuerant ſancita? Eo ferè pacto accidit Italæ linguæ, ut pro hominum placito diverſas, ac nunquam firmas adepta ſit vocum formas quoadusque

viri doctissimi certas quasdam præfinirent leges, ac regulas, quas omnes sequi tenerentur, qui Itali, non Barbari vellent haberi. In hoc plurimùm insudauit illustrissimus Bembus, qui cùm tot, tantasque animadverteret Scriptorum opiniones circa nostrarum vocum pronunciationem, & scriptionem, utilitatis plurimùm se allaturum literariæ palestræ credidit, si pro virili parte tot varietates de medio tolleret certarum Regularum, ac præceptionum præscriptione. Vix enim dici posset quot jam irrepsissent abusus: nam primæ notæ Poëtæ nusquam sibi similes in verborum scriptione deprehendebantur; quilibet ex sententiâ novas literas novosque effingebat characteres; ut conceptum sibi sonum exprimeret; totisque enitebatur nervis, ut unumquemque in suum sensum induceret; ex quo altercationes, dissidia, atque totalis ejusmet linguæ corruptio. Et ut nonnulla proferantur in hujusce veritatis argumentum;

V. Joannes Georgius Trissinus, referente Minturno Etruscæ Poëseos lib. 4. autumans Italico Alphabeto multa deesse ad rectam pronunciationem, varios characteres superaddere instiuit etiam à Græcis desumptos, quibus omnibus suos imprimi libros curavit, ut legentibus videre est. Illius autem Alphabeti, hæc erat species, hic ordo.

a b

à b c d •f g ch e gh k i l j m n o p q r • s t ſ u z v ç x y th ph h. *Mox* M. Claudius Ptolomeus Senenſium Accademiæ inhærens opinioni, Triſini inventum comprobavit; aliquas tamen ex literis ab illo commentis rejecit, & pro Græcarum literarum formis, latinas repoſuit diverſo charactere depictas. Nerius inde Dortellata typographus Tranſmontanis noſtræ linguæ genuinam prolationem cupiens indicare, ſingulis quibusque verbis ſuum accentum ſuperponere aggreſſus eſt, quibus etiam eorum aut longitudinem, aut brevitatem demonſtraret. Sed tot tantaque inventa quid firmitatis habuerint, dixerint viri eruditi. Fermè quippe in eâdem infantiâ ſenuerunt, nullusque melioribus ſeculis fuit, qui horum vel ſequeretur uſum, vel menti ſubſcriberet; imò potius in illos ſanioris judicii exarſere, & ſcriptis confutare non ſemel experti ſunt. Nihil enim ſine ratione, aut neceſſitate multiplicandum.

VI. Verū quidem eſt, plures in ſono eſſe literas, quàm in ſcripto cujuslibet Idiomatis: ut diſertè probat omniſcius P. Jo: Chryſoſtomus à S. Paulo ad præſens Præpoſitus noſter Generalis meritiſſimus in ſuo Opere M.S. quod lucem expectat, *de Interpretatione Sermonum*. *Quippe*, ait, *A E I O V Y diversâ voce poſſunt proferri vel magis, vel minus ore aperto, labiis circumductis, vel diductis, linguâ, vel elatâ ad pa-*

latum, vel dentibus admotâ: & inde consonantes variari possunt: ut tot videlicet possint variari literæ, quot modis, & positionibus possunt aptari organa vocis arbitrio humano: puta guttur, spiritus, & linguam, labia, dentes, palatum. Et hęc est genuina, & naturalis literarum origo: quare apud Polonos id per communes characteres explicant ut sonos literarum reddant diversos, numero ferè apud Sclavos quadraginta. Igitur si tot modis possint variari literæ, quot modis aptari queunt vocis organa, opus ne fuerit tot Alphabeta construere, quibus hiatus omnes, & oris diductiones exprimantur? Sanè, præterquam quod summi Studii res foret vix tamen ex voto demum eveniret. Melius ergo factum, limatius Alphabetum, & minus redundans præfinire, cui omnes communiter se conformarent: quod quàm sapienter, & fructuosè factum sit, docet experientia. Sit ergo Trissino suum inventum, suumque Ptolomeo, ac Nerio; nos certè in præsentia iis literis contenti erimus, quibus vulgò latini Scriptores utuntur.

VII. Quod si Adspirationem H explosam ferè ab Italâ linguâ videmus; indè, hoc factum communi omnium consensu; quòd ipsam velut inutilem aut supervacaneam adjudicaverint. In quibusdã tamen dictionibus differentiæ, ac distinctionis ergo usurpari non cessat, puta. *hanno* verbo, *hà*, *hò*, *&c.*

ut

ut dictum est p. 1. c. 6. n. 2. Prævaluit etiam usus ut literæ U esset quoque diversa forma apud nos, quando vocalis foret, aut consona: quemadmodum etiam literæ I. juxta ritum laudabilem latinorum: imò in fine dictionum per duplex i cadentium, pro ijs solemus apponere i productum hoc pacto. j. Sed de his alibi. Amandarunt quoque ex Alphabeto Itali literas k, & y, quarum sonus apprime haberi videbatur in I, & C. Scio tamen antiquioribus quandoque usui fuisse, ut ex eorum MSS. eruitur, quibus interdum occurrit *perke*, *kiave &c.* Sed nec jis erat certa lex, imò potius variabilis usus: quare nihil est quod eorum vestigiis insistamus; Sed potius receptæ consuetudini. Recentiores enim veterum illam rubiginem absterserunt, cultiorem formam induxerunt, omniaque adeo expoliverunt; ut facili negotio ab omnibus Itala lingua percipi possit, omnesque alliciat, ac præ cæteris exteris quibusque magis allubescat, atque comptior, ornatior, dilucidior, utiliorque appareat. Cum ijs ergo sentiat unusquisque: illorum praxi se conformet: eorum libros consulat, perpendat, enucleet; si compendiariâ viâ metam votorum pertingere intendat.

VIII. Quia verò in hoc potissimùm solet versari maxima difficultas eorum, qui Italicæ Linguæ studium sunt aggressi, imò

&

& eorum, qui in Italiâ ipsâ ſunt nati, ut noſcànt verba in quibus E, & O apertè, aut ſtrictè ſint pronuncianda; ideò breves hîc nos regulas apponere ſtatuimus; ut tanto onere ex parte ſtudioſos levemus: quas etiam meditatus eſt Bernardinus Ambrogi in ſuâ Clavi Etruſcæ pronunciationis Florentiæ editâ anno 1674. producturus inde, Deo dante, uberiorem Vocum Syllabum ad preces amicorum, quo ex ordine proprius cujuſque præſcribetur ſonus; quod hucuſque à nemine factum accepi.

IX. Prima igitur præceptio eſt. Utraque harum vocalium in antepenultimâ ſyllabâ, preſſis labiis pronunciandæ, ut: *rigettare*, *riſegare*, *replicare*: *portento*, *potente*, *contento*, *contemplare*. Excipe ab hac regulâ voces eas, quæ brevem habent penultiam, & ab Italis *ſdrucciole* vocantur, ut: *peſſimo*, *cronica*, *crotalo*. Derivata pariter ſtrictè pronuncianda quamuis ab apertis procedant, ut: *addeſtrato* à *deſtro*. Non tamen in compoſitis, dummodo componens naturâ ſit aperta, vel talis ſit ob plurium nominum conjunctionem: qualis eſt *Luogotenente*: vel ob conjunctionem verbi cum aliquâ particulâ, ut: *Renderlo*, *Porgerne*: cùm verò ſtrictæ ſunt, tales remanent, ut: *ſcemolo*, *ſgombera*.

X. Cum in pronunciatione brevis eſt penultima ſyllaba, illius vocalis ſtrictè pronun-

nunciatur, ut: *Rendere*, *Mandorla*; atque id observare licet in dictionibus, quæ penultimam brevem habent, quæ quasi pedem Dactylum formant, ut: *Correre*, *Spendere*, *Bussola*, *Remora*: Sed de his infrà; cùm de qualibet literâ singillatim. Præterea cùm ultima vocalis accentu gravi pronunciatur, ut *ricevè verrò*, *scriverò*. Excipe tamen Interjectiones, aut Adspirationes, ut *Hoimè*, *Horsù*, *Olà Cioè*, quod fortassis evenit quia utplurimùm duabus ex vocibus apertis componuntur.

XI. Voces omnes à Verbo, aut Nomine naturâ stricto derivantes, quocumque tempore, aut casu strictè pronunciantur, aliquibus exceptis, de quibus infrà.

XII. Nomina, aut Verba naturaliter aperta, quolibet casu, ac tempore apertam pariter pronunciationem retinent; dummodo Syllabarum non crescat numerus. Si verò simplex nomen in compositum transeat, pręponaturque augmentum, integras syllabas servans, atque significationem, proportionaliter tamen; pronunciationem eandem retinebit, ut: *Rimorso*, quæ vox componitur ex *Ri*, & *morso*. Si verò postponatur, eadem vocalis strictè pronuncianda, ut *Morsicatura*: à *Tempo*, *Temperatura*, *Temperino &c.* quæ verè derivata, aut conjugata sunt, non composita.

Notandum insuper quod Adverbia deriva-

rivata, terminata in ENTE retinent eandem pronunciationem sui primitivi; dummodo ex ipso immediatè formentur, ut à *Forte:Fortemente*; Si verò mediatè O latum in strictum transit, ut: *Forzatamente*, quod Adverbium mediatè à nomine *Forza*, immediatè verò ab alio nomine ipsius derivato *Forzato*. Verba verò apertam pronunciationem retinebunt, dummodo serventur dissyllaba, aut secundam habeant brevem; quod erit in primâ, & secundâ personâ numeri singularis; similiter in tertiâ singulari, & plurali Indicativi, ac subjunctivi: in duabus Imperativi singularis, & in Infinito, ut: *Rendo*, *Rendi*, *Rende*, *Rendono*, *Renda*, *Rendano*, *Rendi tu*, *Renda quello*, *Rendere*. ita: *Leggo*, *Leggi*, *Legge*, *Leggono*, *Legga*, *Leggano*, *Leggi tu*, *Legga quello*, *Leggere*.

Præterea primâ personâ præsentis Indicativi singularis numeri, atque utriusque numeri tertiâ primi præteriti in verbis, quæ penultimam vocalem apertam habent, & quibus Infiniti penultima brevis est: hæc autem ut plurimum desinunt in ELSE, OLSE, ERSE, ESSE, OSSE, ut à *Svelgo*, *Volgo*, *Aspergo*, *Mordo*, *Leggo*, *Muovo*: *svelsi*, *volsi*, *aspersi*, *morsi*, *lessi*, *mossi*: *svelse*, *volse*, *asperse*, *morse*, *lesse*, *morse*: *svelsero*, *volsero*, *aspersero*, *morsero*, *lessero*, *mossero*: *svellere*, *volgere*, *aspergere*, *mordere*, *leggere*, *muovere*; Sed *volsi*, *volse volsero* (melius dicitur *volli*, *volle*, *vollero*) à ver-

à verbo *volo* Italis *voglio*; apertum habet; quamvis in infinito penultimam longam habeat, & O obtusum, dicamusque *volere*.

Non comprehenduntur hac regulâ preterita, quæ unicum habent S; hæc enim vocalem clausam habent, quamvis in præsenti sit aperta, & infinitum sit breve, ut ab *intendo*, *rendo*; *intesi*, *resi*; *intese*, *rese*, *intesero*, *resero*. Participia, & supina eandem legem sequuntur, cùm incrementum non habent: unde *à lego*, *letto*, *a reggo*, *retto*, à *volgo*, *volto*, à *mordo*, *morso* &c. Exceptis pariter ijs, qui terminantur in ESO, ut: *preso*, *inteso*, *vilipeso*, *à prendere*, *intendere*, *vilipendere*. Nomina ex supinis derivantia, vel cum ipsis aliquam affinitatem habentia, in pronunciatione ipsa imitantur; quod extenditur, & ad conjugata, integris conditionibus nuper positis.

Apertum item est in ijs, quæ incrementum habent in ETTE, ETTERO, ORNO, ORONO, ut: *vedette*, *vedettero*, *stette stettero*: *usorno* pro *usarono*.

Insuper E in Conjunctivi imperfecto primâ, & tertiâ singulari, ac tertiâ plurali, ut *potrei*, *potrebbe*, *potrebbero*, *direi*, *direbbe*, *direbbero*. In omnibus alijs temporibus cujuscumque verbi clausum pronunciabitur: unde *leggevo*, *leggerò*, *leggerà*; *potevo potrò*, *potrà*.

XIII. Quoties I erit ante E, & V ante O:

E &

E & O apertum erit, ut *impiego*, *spiego*; *preghiera*, *voglio*, *volta* latinè *fornix*: *volto* verò lat. *vultus*, clausum habet; uti habent *intiero*, & *pietade*; quod intelligendum, etiam cùm alterutrum in voce esse poterit, licèt non apponatur, ut: *trovo*, quod etiam dicitur *truovo*: dicam tamen *nego*, & *niego*, *segno*, & *siegno*; quæ ab usu clausum habent. Tertiam verò Conjunctivi plur. num. pro libito pronuncio *sièno*, vel *sieno*. Dicere etiam in prima *sieme*, in secunda *siete*, vel, *sete* non approbo, sed cum magno linguæ Magistro Buonmatthei, dico *siamo*, *siate*.

XIV. Cùm I mutatur in E, & V in O, ambo claudentur, ut; *divozione*, *deuozione*; *rivocare*, *revocare*; *lusco*, *losco*: *fusse*, *fosse*: *rauco*, *roco*, utroque enim modo dici potest: Cùm verò hujusmodi mutatio significatum immutat, hæc regula non habet locum, ut: *Busco* anxiè quærens obtineo, & *bosco* lucus: *busso* pulso; *bosso* buxus; & *bossolo* pixis; *butta* projicit; *botta* percussio, vel per metaph. mordax dictum; *botte* verò dolium O clauso.

Item quando in Verbi Indicativo I vel V, quod in Supino mutatur in E, vel O, clauso ore proferuntur, ut: à *stringo*, *stretto*: à *conduco*, *condotto*: excipienda Supina Verbi *reprimo*, ejusque conjugata: dicitur enim *represso*, *depresso*, *oppresso*, *espresso* &c.

Voces

Voces ferè omnes, quæ à Latio procedunt, I, & V vertentes in E, ipsum E clausum habent, ut: *Pix*, pece, *Piscis* pesce: *Lumbus* lombo; *Plumbum* piombo; *Palumbus* palombo. *Litera* tamen Italis Lettera, *Lucta* lotta E, & O apertum habent.

Quotiescumque O Italicæ vocis respondet AU latinæ dictionis, O apertum erit, ut: *laurus* alloro, *fraus* frode, quæ dicitur etiam fraude; nec alia forsan excipitur vox nisi *cauda*, quæ pronunciatur O clauso, *coda*.

Quoties ad elegantiam, vel propter usum utimur Sincope, vox illa eandem retinet penultimæ vocalis pronunciationem, ut: *soura* pro *sopra*: *deo* pro *devo*; *dicea* pro *diceva* &c.

Omnes Articuli, Pronomina, Præpositiones, & Adverbia Localia, tam seorsim, quam conjunctim, strictè pronunciantur. Seorsim, ut: *Lo*, *Esso*, *Quello*, *Medesimo*, *Con*, *Sopra*, *Donde*, *Dove*. Conjunctim ut: *Meco*, *Seco*, *Teco*, *Perchè*, *Ancorchè* &c. Excipiuntur *Costei*, *Colei*, *Lei*, *Poi*, *Presso*, *Verso*, *Eccetto*, quod idem est ac *Eccettuato*,

Quando Præpositiones dactylum formant, apertè pronunciandæ, ut: *Revoco Replico*, &c. Dissyllabum quoque *Resto*, *Soffro* &c.

Omnia Verba finita in EGGIO, qualia sunt frequentativa, clausa efferuntur, ut *vaneggio*, *spesseggio*, *veleggio*, *carteggio*, *co-*

steg-

steggio. Eandem habent pronunciationem *Chieggio*, e *Deggio*, pro *Chieggo*, & *devo*, peto, debeo. Verbum substantivum aperitur in *Tu sei*, vel *se*, *quegli*, vel *quello è*; *Voi siete*, *quelli sono*. Imperf. *Jo ero*, *Tu eri*, *quegli*, vel *quello era*: plur. *eramo*, *erate*, *erano*: in reliquis clauditur.

Monosyllaba incrementum apertum habent, ut *stò stetti*; *dò detti*; *fò* autem clausum habet *feci*.

His tamquam generalibus Præceptionibus prænotatis, ad observationem cujuscumque literæ deveniendum. Sit igitur.

XV. E sejunctim positum tunc pronunciatur apertum, cùm, aut verbum est, aut copula, aut particula interrogandi: Verbo apponitur accentus gravis *è*: clausum verò pronomen est latino correspondens, *Ipse*, vel *Ipsi*, *Egli* vel *Eglino*, tunc autem apponitur apostrophe *e'*.

2. In fine vocis clauditur, ut: *me*, *te*, *se*, *dette*, *stette*: *dovè* verò, & *piè* prò *piede*: item *è* prò copula excipiuntur: similiter Interjectiones, quæ terminantur in E, ut *Ohime*, *Dhe*.

3. Ante A apertum est in nominibus, ut: *Amaltea*, *Dea*, *Moschea*: in verbis autem clausum, ut: *potea reggea* &c.

4. Ante B interdum apertum est, ut *Ebano*, *febbre*, *debbo* &c. à febbre verò derivata clauduntur, ut: *febretta*, *febbricitante* &c. Clauditur

ditur etiam *Lebbra*, & desinentia in EBBIA, ut *Nebbia, trebbia* &c.

5. Ante C ijs aperitur, quæ non desinunt in E, ut: *cieco, bieco, eco* &c. Quod si in E desierint clauduntur, ut: *pece, fece, cece*, &c. Itidem clauduntur si duplex CC sequatur, ut: *secco, zecca, breccia* &c. secus tamen fit in *specchio, feccia, vecchio, pecco* in præsenti, *mecca, rebecca, ecco*.

6. Ante D clausum est, ut: *cedro, credo, fede, editto, edera* &c. Apertum in *assedio, congedo, spiedo, procedo*, & similibus compositis.

7. Ante F clauditur, ut: *refe, effemminare*, & derivata, *effettuare, effigiare* &c. Aperitur in *beffa, Gioseffo*. In EFICE pari pacto clausa sunt: ut *Artefice Orefice*.

8. Ante G aperitur; ut: *egro, meglio, reggo, regolo*, & hujusmodi alijs, de quibus fusius in Indice. clauduntur in *regalo* n. v. *sega, strega, scheggio, saccheggio* &c.

9. E ante I aperitur in *Dei* n. v. *Caldei, sei* n. & v. *colei, lei, mici, trofei* &c. clauditur in *bei* bibis, *fei* idest *feci*, & pręterita *perdei, potei, rendei* &c.

10. Ante L aperitur, ut: *querela, gela, corruttela, loquela* &c. clauditur in *candela, vela, fede, melo, pelo, rivelo*; *selce, fedele*; *mela* malum &c. Ante duplicem L semper aperitur, ut: *Ancella, bella, cervello* &c. excipe *stella, capello, sella*, idest *la sece: selle, sello, le sece,*

lo fece, *selva*, & ex propriis nominibus nonnulla.

11. Ante M aperitur in *estremo*, *tremo*, *supremo*, *tempo*, *esempio*, *tempio* &c. Clauditur in *scemo* immunitum, quod propriè de vase dicitur; per metaphoram verò de homine fatuo. *tema* n. *temo* v. *lembo*, *nembo*, *assembro*, quod melius *rassembro*, *seme*, *maremma*, *andremo*, *auremo*, & ita omnes personæ plurales futuri, *femmina*, *scempio* l. clades *semola* &c.

12. Ante unam, vel duplicem N pariter clauditur, ut: *seno*, *senno*, prudentia, *ceno* cæno, *cenno* nutus. Excipias *lene* lenis, *bene* tum nomen, tum adverbium, *Ameno*, *solenne*, & omnia nominâ locorum, vt: *Atene*, *Firenze*, *Reno*, *Ippocrene* &c. Et propria rerum animatarum, ut: *Polisena*, *Sileno*. Claudantur & terminantia in ENTO quibus M præcesserit, ut: *Mento*, *Mente*, *Tormento*, *Dottamente*. Cætera, quæ vix sub regulam cadere possunt, aperiantur, his demptis; *Bendo*, *Cencio*, *Mendo* defectum significans. Itidem *scendo*, *senza*, *vendo*, *ensio*, *entro*; & ex ijs penultimam brevem habentibus: *Cenere*, *Domenica*, *pentola*, *vendico*.

13. Ante O, & P aperitur, ut; *Leone*, *Leopardo*; *Galileo*; eximas *beo* bibo, non autem si significet beatifico. Similiter ante P aperietur etiamsi duplex sequatur, ut: *crepo*, *seppe*. exime *ceppo*, *pepe*, *discepolo*, *zeppo* cuneus plenus.

14.

14. Ante R aperti soni est, velut *Ero*, *spero*; *erba*, *albergo*. Recedunt à regula *per*, *pero* nomen, non verbum: *vero* vel adverbium, vel nomen sit: *cera*, *cerchio*, *erto*, *infermo*, *Fermo* etiamsi Civitatis sit nomen: *verde*, *vero*, *scherzo*, *sera*, *sterpo*, *vergo*, *cicerchia*, *podere*, *cercine*, *cherico*, *erpico*, *Vergine*.

15. Ante S ubi verba exeant in ESCO, aut ESPO, E clausum efferatur, velut *Esca*, *Crespo*; non autem in *esco* exeo, *pesco*, *persica*, *vespa*. Quando SS duplex subsequatur aperitur, ut: *Appresso*, *Compresso*, *Tesso*: exime hinc *spesso*, *lesso*, & feminina *Messa*, *Contessa*, *Badessa*; similiter *promesso*, *fesso*. Sin autem S unicum Sequatur, plurimùm exeunt strictè prolata: his accensentur *Mese*, *offese*, *cortese*, *Brescia*, *Pescia* urbium nomina, *bestia*, *cesto*, *cresta*, *desio*, *mesto*, misceo, *pesto*, *capestro*, *Maestro*, *desino*, *Quaresima*, *trespolo*, *Vescovo*, *mestola* &c. à quibus recedunt aperta; *esito*, *Cresima*, & nomina numerum significantia, *trentesimo*, *centesimo*, *millesimo*; itidem *essere*, *pessimo*, *nespola*, *estasi* & alia nonnulla.

16. Ante T simplex clauditur, ut *cheto*, *rete*, *canneto* &c. exceptis tamen *Atleta*, *Areta*, *Geta*, *feto*, *Poeta*, *Prete*, *Profeta*, ac ferè omnibus, quibus anteierit litera I, ut; *lieto*, *mieto*, *vieto* &c. *Creta* Insula, non autem ubi argillam significet: *meta* terminum denotans; in cæteris significationibus E clausum habet.

Si T alteri consonæ fuerit adnexum, aperietur, ut: *impetra, etra, faretra &c.* exime *cetra*, & *vetro*. Si duplex T adhæserit, claudetur, veluti: *corvetto, mette, netto, tetto, Architetto, libretto, Casetta &c.* excipiuntur aperta *affetto, confetto, diletto*.

17. Ante V pluries aperitur, ex. g. *Devo, allevo, fievole &c.* clauduntur sequentia, & his similia; *neve, sevo, ricevo, bastevole, dicevole, Tevere*

18. Ante Z, claudi assolet, ut: *vezzo, accarezzo, attrezzo, mezzo* maturus, *corbezzolo, bezzico* &c. eximas *pezzo, prezzo, mezo* medius &c.

XVI. Vidimus quoad ejus fieri potuit, de literæ E prolatione; restat ut etiam de O sermonem habeamus, ut omnis difficultas tollatur, ejusque pariter genuinus sonus innotescat.

1. O igitur, quotiescumque in dictionis fine gravi accentu donetur, apertè enunciabitur, ut *dò, però, verrò* &c.

2. Ante A, si quando acciderit, claudi jubetur. Ante B aperitur, ut *gobbo, addobbo*: *Ottobre* eximitur.

3. Ante C aperitur *occhio, roco, poco*, demptis vocibus, quæ exeunt in OCE, velut *Croce, veloce*; Præterea *conocchia, sirocchia, bocca, doccia, tocca, moccolo, rocca* colum significans, non arcem.

4. An-

4. Ante D aperitur communiter, ut: *chiodo, frode, nodo* &c. excipiuntur *coda*, *rodo* verbum, *dodici*, *quattordici*. Ante E unicam vocem habemus *Noè* ubi clauditur.

5. Ante F aperitur, ut: *goffo*, *scrofa* &c. demptis *soffio*, *soffro*.

6. Ante G si unicus interponatur in dissyllabis clauditur, ut *sfogo*, *vogo*: demas *Toga*, & *rogo*, *proroga*, *arrogo*. Clauduntur pariter finita in OGNO, velut *ogni*, *sogno*, *vergogna*: non autem *Progne*. Similiter *Affoga*, *Loglio*, *Moglie*, *orgoglio*, *logoro* claudenda erunt.

7. Ante I aperitur in ijs vocibus, quæ disyllabæ fieri queunt, velut *gioja*, *annoja*, *noja*: secùs in his trisyllabis *auoltojo*, *rasojo*.

8. Ante L simplex, aut etiam duplex aperitur ut: *nolo*, *duolo*, *polo*, *colle*, *folle*, *vedrollo* &c. claudi tamen volunt, *consolo*, *gola*, *sole*, *solo*, *volo*, *bolla*, *midolla*, *pollo*, *rampollo*, *satollo*, *dolce*, *colpa*, *volto* vultus. *Vólgo* vulgus, *coltrice*, *folgore*, *polvere* &c. Desinentia in OLGO, OGLIO, habent O apertum, ut: *accoglio*, *accolgo*, *soglio* &c.

9. O Ante M clauditur; v. g. *come*, *nome*, *cocomero*, *gomito*, *pomice*, *romici*. Excipiuntur *Chioma*, *idioma*, *soma*, *Como* urbs &c.

10. Ante N clauditur, *sono*, *monte*, *risoluzione*, *nona* sub: *hora Cononica*: sic *brontolo*, *fondaco*, *gondolâ*, *rondine*. Aperiuntur *trono*, *zona*, *nonno*, *donna*, *nono* num.

11. O ante P apertè effertur, utì *Europa*, *troppo*, *intoppo* &c. hinc abeunt *ſopra* præpoſ. *groppo* nodus, *doppo*, *ſcopa*, *ſtoppa*, *ſtoppia*, *poppa*.

12. Ante R plurimum varietatis habere ſolet, & vix ſub certa lege claudi poterunt verba; tamen quia minora videntur, quæ clauſum ſonum requirant, quàm quæ apertum; ideo hæc adducere meliùs fuerit. Claudantur ergo *bora* hora, &c. *aurora*, *fiore*, *valore*, & alia ſimili pacto cadentia *infioro*, *adoro*, *auualoro*, *divoro*, *lavoro*, *migliore*, *onoro*, *coſtoro*. Item *orcio*, *orlo*, *ſorcio*, *ſorgo*, *torta*, *ordine*, *organo*, *torbido*, & his ſimilia. Aperiuntur verò *florido*, *iſtoria*, *memoria*, *porfido*, *gorgiu*, *morbido*, *corda* &c.

13. Ante S clauditnr, ut: *foſco*, *moſca*, *conoſco* &c. Secus in diſſyllabis OSO, & OSTO, ut *coſa*, *ſpoſo*, *toſto*, *poſta* ſubſt. in quibus aperitur, ut etiam in OSSO, & OSTRO finitis, ut: *poſſo*, *moſſo*, *inchioſtro*, *noſtro* &c. non autem in *moſtro* v. & n. *toſo*, *moſto*, *roſſo*, *toſſa* quæ clauſa ſunt. Apertum pariter O habent ſequentia: *angoſcia*, *boſco*, *coſcia*, *toſco*, toxicum; cùm verò pro Etruſco ponitur claudi ſolet. Item *oppoſito*, *prepoſito*, *ſpropoſito*, & ſic deſinentia, quæ ſi Syncopem patiantur O clauſum habebunt, ut *oppoſto*, *prepoſto*.

14. Ante T duplex, aut ſimplex aperitur. v.g. *dote*, *note*, *carote*, *grotte* *notte* &c. excipiun-

piuntur *Nipote, loto, otre, voto*, aut *boto* votum, *botte*, dolium *gotta, ghiotto, molto, ſotto, condotto*. *Otta* pro hora ſumptum aperitur.

15. Ante V aperitur; v. g. *Giove, piove*, &c. à quibus recedunt clausâ *ove, altrove, covo, rovo, giovo, giovane, rovere, ricovero*.

16. O Ante Z frequentiùs claudi videtur, licet voces indiſtinctum ſonum præſeferre tunc temporis videantur, nihilominus dicas *mozzo, gozzo, bozzolare, sbozzare* &c. apertiorem tamen ſonum edunt *Bozza, carrozza, nozze, cozzo, ſtrozzo, tozzo, vitellozzo*, & id genus alia, de quibus fuſius in Indice, ne faſtidium legentibus faciamus.

Et hæc de Italicæ linguæ origine, literis, prolatione dicta ſufficiant; quæ ſi minus accurata eruditis videbuntur, noverint, mentem noſtram extîtiſſe, non longos tractatus de eâ contexere, ſed paucula quædam congerere, ac diſponere, quibus ad majora iter præcluderetur ſtudioſis; quod, & de Hiſpanâ, & Gallicâ linguâ mox faciemus; ut vel per ſe unuſquisque poſſit illas percipere, rationemque earum pronunciationis tenere.

De Hispanæ, & Gallicæ Linguæ pronunciatione.

CAPUT XI.

NEMO perfectè extranearum linguarum tenere rationem, me judice, poterit, qui illarum, aut literas, aut etiam diphthongos pronunciare apprime non noverit; quapropter in eo tota difficultas versari solet; & licèt è propriâ Magistrorum voce faciliori negotio id assequatur; nihilominus, quia non semper, & ubique præceptor in promptu esse potest; aut si fuerit, non omnibus facultas erogandi pecuniam, sine quâ nec labia moveret, ut plurimum suppetit; idcirco quò dilucidius, ac brevius, fieri potuit, subsequentes de Hispanâ, ac Gallicâ linguæ pronunciatione attexui, disposuíque Observationes, meliorum hac in Arte peritorum judicio comprobatas, quibus aditus omnibus esset, sibi non longè à perfectione dicta Idiomata comparandi; è quibus sanè se utilitatem non mediocrem relaturos esse credant, cùm summi viri de omni fere scientiâ, ac arte j isdem linguis tractatus evulgaverint, librosque in dies typis committere non desistant; ubi quæcumque melioris styli, atque eruditionis vestigia dilucidè apparent;

rent;

rent; nec doctus vulgò esse arbitratur, qui illarum vel mediocrem saltem peritiam non habuerit. Ne ergo ab hoc tam communi ornamento Juniores præsertim retrahere videar; quæ sequuntur de Hispanicâ linguâ perpendenda, atque praxi mandanda propono, mox daturus quæ ad Gallicam spectare videbuntur.

II. Litera G præposita vocalibus E, & I debet pronunciari, ac si esset Z, leniter expressum v. g. scribitur, *Cecilia*, & pronunciatur *Zezilia*.

2. Si verò dicta litera C præponatur aliis tribus vocalibus A, O, U, debet pronunciari modo Italico. v. g. *carne, cortes, curial*.

3. Si autem sub littera C ponatur hoc signum ç cuicumque vocali præposita pronunciatur semper, ut Z leviter expressum: scribitur itaque *ça çe çi ço çu*, & pronunciatur *za ze zi zo zu*.

4. Litera G, si iisdem vocalibus E, & I præponatur, debet pronunciari, ac si esset adspiratio fortiter expressa. v. g. scribitur *Magestad*, *Magia*, & pronunciatur *Mahestad*, *Mahia*. *Angel*, *Anhel*.

5. Si verò dicta litera G præponatur aliis tribus vocalibus A, O, U, pronunciatur modo Italico, v. g. *galan*, *gordo*, *gusto*.

6. Hispani habent literam, quæ vocatur Iota, quæ scribitur hoc modo j, & pronunciatur,

ciatur, ac si esset adspiratio fortiter expressa v. g. scribitur *dejo*, & pronunciatur *dcho*.

7. Hac literâ Jota utuntur Hispani loco literæ G, & è contra: v. g. tam bene scribitur *Magestad*, quàm *Majestad*: hoc tamen solùm verificatur, quando litera G est præposita vocalibus E, & I; quia tunc pronunciari debet, ut diximus in regula 4. ac si esset adspiratio; nam quando litera G est præposita alijs tribus vocalibus A, O, U, non potest poni loco ipsius litera *Jota*, cùm debeat litera G pronunciari ut sonat, utì diximus in Regulâ 5.

8. Aliquando Hispani ad libitum utuntur literâ X, & literæ Jota, & è contrà: v. g. scribunt *dexo*, & *dejo*.

9. Litera N cuicumque vocali præposita, si supra se habeat accentum circumflexum, aut etiam lineolam in directum productam, & jacentem, pronunciatur, ac si esset G, & N. v. g. scribitur *Senor*, *Carpeña*, & pronunciatur *Segnor*, *Carpegna*.

10. Duæ litteræ LL cuicumque vocali præpositæ pronunciari debent, velut si essent G L, & I cum literâ vocali, quæ sequitur. v. g. scribunt *bella*, & pronunciatur *beglia*.

11. Literæ C & H præpositæ vocalibus quibuscumque, pronunciantur, ac si essent duæ literæ CC; & I cum vocali, quæ sequitur: v. g. scribitur *Muchacho*, & pronunciatur *Mucciaccio*.

11. Li-

12 Literæ Q, & U præpositæ vocalibus E, & I, pronunciantur, ac si essent C, & H; v.g. scribitur *que, qui*, & pronunciatur *che, chi*.

13. Si verò dictæ literæ Q, & U præponantur vocali A, pronunciatur modo Italico v. g. *Quando*; nam in Hispano idiomate dictæ literæ Q, & U præpositæ vocalibus O, & U nunquam inveniuntur.

14. Litera Z, in cujus pronunciatione facilè cognoscitur qui non est Hispanus, etsi Hispanicè loquatur; ut benè, & Hispanicè pronuncietur, debet pronunciari leviter, & propriè, ut quid medium inter S, & Z, ut *Zaino*, quæ est vox Italica: & Neapolitani dictam literam Z more Hispanico pronunciant, quando vocant *Lucretiam* dicendo diminutivè *Zeza*.

15. Pro dictione copulativa *Et* Hispani utuntur Epsilon, sine punctis. v. g. *Pedro y Pablo*.

16. Litera V potissimùm in principio dictionis fortiter, ac pressis quodamodo labiis enunciatur.

17. Si in fine dictionis sint vocales I, & O, corripitur in pronunciatione litera I, & producitur litera O v. g. *Diòs*.

18. Literæ G. & U, si præponantur vocalibus E, & I, pronunciantur, ac si essent G, & H. v. g. *guerra, guinda*, & pronunciatur *gherra, ghinda*.

19. Si verò dictæ literæ G, & U præponantur vocali A, pronunciantur modo Italico: v. g. *guardia*; nam dictæ literę non inveniuntur in hispanicâ scriptura (ut diximus de Q, & U) præpositæ aliis duabus vocalibus O, & U.

20. Nota prædictam Regulam de dictis literis G, & U, præpositis E, & I esse infallibilem, nam licèt in Hispanico idiomate voces inveniantur hoc pacto notatæ *guevo, guesped, guerta, guesso,* in quibus apparet regulam locum non habere; contra tamen est; nam similes voces non per G, sed cum Adspiratione H, & pronunciari, & scribi debent; quod meliores faciunt, ut videre est. Et de Hispanicis Observationibus satis, quas exceptionibus parum obnoxias sciatis.

III. Ad Gallicam venio, difficilioris sanè, & scriptionis, & pronunciationis; ut monuimus Parte I. Cap. I. num. 2. utpote, quæ decurtationibus, & dipthongorum, & literarum sæpissimè utatur, nec calamo lingua omni ex parte respondeat: Tamen nihil salebrosum adeo, atque inaccessum his temporibus haberi potest, quod Scriptorum accurata diligentia non adæquet; nihil adeo confusum, quod ad certas leges non revocet; nihil tam obscurum, in quod claritatis lumen non inducat; adeoque in præsens faciliori certe methodo donata est hæc ipsa; at-

que

que adeo, ut & mulieres ipsæ sibi comparare facilè possint, vel tenui præceptorum operâ. Quare nihil est quod animo cadant studiosi, seque ab hujus tam celebris facultatis adeptione avocent, quòd audiant, & apud Auctores quandoque legant: In Gallicâ Linguâ scriptionem à prolatione differre. Verum quidem est: sed ubi rata præcepta tenuerimus, quomodo id perfici queat, statim difficultatum omnium umbræ evanescent; atque majorem inde ex Linguâ voluptatem capiemus, quo fastidiosiori stomacho aggressi fueramus. Præcepta ergo in meliorem formam redacta, & dilucidiori explicatione donata quàm unquam antea prodierint, erunt hujusmodi.

IV. Quia verò in Dipthongorum, & triphthongorum pronunciatione potior difficultatis species versatur; ideo primo de his sermonem instituemus, dicturi inde de literis sonum variantibus.

1. AI, vel AY facit E apertum, ut: *Aire Er* aër; *clair cler* clarus; *fay fe* facio; *palais palè* palatium &c.

Excipe sequentia, in quibus AI veluti separatè pronunciatur; adeoque super I duo puncta appingi solent, ut: *Païs, Païsan, Abbaïe*, & legitur *pe-is, pe-isan, Abbe-ie*, regio, rusticus, Abbatia. In his vocibus *maintenant*, nunc *ainsi*, sic, profertur ut I: ideo dicas

min-

mintenant, insi. AIN, & AIM efferunt ut IN aut apertius, ut: *craindre* timere, *faim* fames, *crindre, fim*.

2. AU, & EAU facit O, ut: *autre*, *otre* alius, aliud; *auray orè* habebo; *aumône, omône*, eleemosina; *beau*, *bò* pulcher; *tableau, tablò* icon, *manteauò, mantò*, pallium.

3. EI facit E, ut: *Reine Rene* Regina; *peine pene* labor; *neige nege* nix, *pleine plene* plena ; *veine vene* vena &c. Sed tria hæc possunt & scribi sine I accentu acuto super E v. g. *plé-ne, nége, véne*.

In his verbis tamen tamquam I sonat *feis, feit*, facio, facit; *veimes, veites, veirent*; vidimus, vidistis, viderunt; legas *vimes*, *vites*, *virent*.

Duobus punctis obsignatum naturalem pronunciationem retinet *obeïr* obedire, *ob-eïsance* obedientia.

4. EU format vocalem distinctam ab E, & U, quæ ex vivâ Præceptoris voce facilius habebitur, & in quodam oris rictu consistit, ut: *Peur*, pavor, *fleur* flos &c.

In Participiis verborum, Adverbiis, & nominibus verbalibus strictè, & exiliter, ac si esset U, profertur. v. g. *beu, bù*, bibitus. *leu lù* lectus; *veu vù* perspectus.

5. OU facit U, ut *fou fù* demens, *sou su* solidus monetæ species; *poudre*, *pudre* pulvis; *foudre fudre* fulmen; *soury surì* mus; *louange luange* laus &c.

6.

6. OI vel OY ſæpiſſimè facit OE apertum, ut: *Roy*, *Roe*, rex; *loy loe* lex; *foy foe* fides.

In imperfectis verborum, infinitiuis, aliiſque nonnullis nominibus ſonat, ut E apertum. v. g. *j'avois j' ave* habebam; *j' étois j'éte*, eram; *paroitre*, *paretre* apparere; *conneitre connetre* cognoſcere; *croire crere* credere; *François Françe* Gallus. Ubi fuerit viri nomen, legas *Françoe*.

V. Tripthongorum ſonus immixtus propemodum eſt: & cum ex tribus vocalibus coaleſcant, unius, aut duplicis ſolùm auditur conſonantia. AOU unicâ ſyllaba effertur, ut OU, v.g. *Aout*, *Out* Auguſtus: *saouler*, ſatiare &c. IEU unicâ ſyllabâ enunciatur in his vocibus: *Dieu* Deus; *lieu* locus; *épieu*, veru. Separatim verò in his *pieux* pius; *ambitieux* ambitioſus; *ſeditieux* ſeditioſus. OEU effertur, ut EU. v.g. *oevre eure* opus; *boeuf beuf*; *coeur* tamen, veluti, *chier* cor. OEI velut EUI. v.g. *oeil*, *euglie* oculus; *oeillade eugliade* obtutus. Sed melius vivâ voce expreſſio ediſcetur. UEI ſonat ut EU. v.g. *accüeil*, *cercüeil*, *recüeil* velut *akeuglie*, *rekeuglie*, *ſerkeuglie*.

VI. EN, & EM in eâdem ſyllabâ ferè ſonant ut AN, & AM. v. g. *vendre vandre* vendere; *prendre*, *prandre*, accipere; *attendre attandre*, expectare &c. Verùm ſi poſt EN ſequi-

quitur NE, naturalem ſonum retinet, ut: *ennemy* inimicus; *Turenne, Renne, Vincennes* nomina propria.

2. Voces, aut ſyllabæ deſinentes in IEN pronunciationem non mutant, ſed correptim tantummodo efferuntur; ut, *bien* bene, *mien* meus, *tien* tuus.

3. AIL, EIL, faciunt AGL, EGL, IGL, ut: *Paille, paglie* palea; *evantail, epantagl* ventilabrum; *ſoleil ſolegl* ſol; *fille figlie* puella, *bil let bigliet* brevis epiſtola ad vicinum, ſchedula.

4. JA, JE, JO, JU, faciunt GIA, GE, GIO, GIU, ut: *jambe giambe* tibia; *jarrettiere Giarretiere*, ligula; *jetter getter* proiicere; *joly Gioly* pulcher; *juſte giuſte*, juſtus.

5. CHA, CHE, CHI, CHO, CHU, facit SCIA, SCE, SCI, SCIO, SCIU, ut: *chambre ſciambre*, cubiculum; *cheval ſceval* equus; *chicorée ſciocorée* cichorium; *choſe, ſcioſe*, res; *chute, ſciute*, lapſus.

Eximuntur *Archange, chaos, charactere, chable*, quæ etiam ſine H ſcribi poterunt.

6. QUA, QUE QUI, facit CA, CHE, CHI, ut *Quattre cattre* quatuor; *remarque, remarche*, obſervatio; *quitter chitter* deſerere: *Marquis, marchis*, Marchio.

7. CE, CI facit SE, SI v.g. *Ciceron, Sſeron*, Cicero: *civilité, ſivilité*, urbanitas; *cerisce, ſeriſe*, ceraſum: *cela* pronunciatur *slé, id*.

8. C ſignatum virgulâ in inferiori parte

te ſic ç Hiſpanorum more, enunciatur, ut S durum, aut duplex SS. v g. *leçon, leſſon*, lectio; *façon, faſſon*, factura, modus.

9. GUE, GUI, facit GHE, GHI; ut: *deguiſé, deghiſé*, perſonatus; *guerir, gherir* convaleſcere; *guide, ghide* ductor.

10. IN ſonat ferè ut EIN; *vin vein* vinum; *fin fein* finis; *Pince, Preinſe*, Princeps.

VII. His accedunt aliæ ad pronunciationem regulæ ſcitu ſatis dignæ, quas prætermittere turpe admodum eſſet.

1. Igitur Vocales omnes, exceptâ E, ſine accentu, in fine dictionis gravantur, ac ſi gravis ſpiritus iis foret impoſitus: v. g. *il gagna* ille vicit; *il à perdu* perdidit; *ſon mary* ejus maritus &c. legas *gagnà, perdù, marỳ*.

2. U ſimplex ſtricto ore pronunciatur, qualiter ſolent Mediolanenſes; aliæque Nationes Italiæ, & Germaniæ. Sonum è Magiſtro attendas.

3. E contra in fine dictionis, ſine accentu, eſt quaſi muta, ejuſque ſonus vix percipitur: ſic *mon pere, ma mere, mon frere* &c. ſonat *mon per, ma mer, mon frer* &c. Sin autem accentu donata ſit ſtrictè enunciatur: ut: *veritè, bontè, marchè* &c. veritas, bonitas, nundinæ. Idem fit cum duplicatur, ut: *épée*, enſis; *armée* exercitus &c.

4. X in fine ante vocalem, ut S leniter effertur. v.g. *dix ans, dix écus*: lege *dis an*: *dis*

 écu.

écu. Secùs ſi ſequitur conſona.

5. T in fine non enunciatur ante conſonam, ſed ante vocalem. v. g. *ce ſoldat eſt brave* miles hic ſtrenuus. legas *ce ſoldat e brau*: *ce ſoldat ſouffre la mort*; *ce ſoldà ſuffre la mor*. Particula ET, vel conſonæ præſit, aut vocali, ſemper pronunciatur, ut ſimplex E. ex. g. *& autres*, leges *e otre*, aliiq́ue.

6. B, & P in fine non pronunciantur: v.g. *plomb* plumbum, *coup* ictus: lege *plom*, *cu*. Similiter D. *crud*, *nud*; ſed ante vocalem veluti T pronunciatur. v.g. *quand il vous plaira*. quando lubebit: legas *cant i vu plerà*.

7. G quoque in fine dictionis non exprimitur v. g. *ſang*, *rang* ſanguis, ordo. Sed dicas *ſan*, *ran*. C ſolet negligi à recentioribus, ubi non ſit pronuncianda.

8. L in fine ſolet ferè pronunciari v. g. *bal*, chorea; *civil* urbanus; *mal* malum; *brutal* brutalis.

Excipias ſequentia *genüil* genu; *poüil* pediculus; *verroüil* peſſulus; quæ legi ſic amant *genu*, *pû*, *verru*. Verùm nunc ſine L ſcribi etiam aſſolent.

L in articulo perſonali IL non pronunciatur ſequente conſonâ, bene tamen ſequente vocali: *il parle*, *i parle* loquitur: *il aime*, *il eme* amat; non tamen enunciatur ante vocalem, ubi ſit interrogatio v. g. *eſt-il au logis*? domi ne eſt? *lege et-i o logì*? nedum in

fine

fine *que dit il*? quid dicit? lege *que dit-i*?

ILS ante consonantem facit I. ante vocalem IS. v. g. *ils parlent*, loquuntur; *ils ont*, habent, dicas *i parle, is ont*.

9. R semper pronunciatur in vocalibus terminatis in AR, OUR, EUR, UR. v. g. *nectar*, nectar: *par*, propter: *amour* amor; *fleur* flos; *mur* murus.

Non autem in infinitis in ER, aut IR terminatis v. g. *vous plait-il venir souper*? vis-ne ad cœnam venire? legito: *vú plet-i-venì supè*? Idem dicas de nominibus à verbis derivationem habentibus.

10. S à cultioribus hujus Linguæ scriptoribus in præsens solet negligi, quando non debet pronunciari, eius loco sufficiunt accentum flexum, aut etiam acutum in vocali præcedenti: v. g. scribendum esset *mesme*, *nostre, vostre, parlasmes, espine, pust* &c. idem, noster, vester, locuti sumus, spina, potuit. Et exarant hoc pacto: *même*, *nôtre*, *vôtre.*, *parlámes*, *épine*, *pút*. Accentus verò ideo affigitur, ut studiosi noscant literam S deesse, addendamque esse quando verborum similium significationem in Lexicis quæritare voluerint. Porrò nominum hujusmodi, quibus S appingenda non est, ingentem seriem ordine alphabetico texuit vir eruditus Jacobus du Bois in suâ Gallicæ Linguæ Grammaticâ

editionis Romanæ, quam consulite. Nobis sufficiat admonuisse, in fine non pronunciari ante consonam, nec etiam in medio dictionis; bene tamen ante vocalem: adeoque *vous parlez* dicito *vù parlè*: *vous auez*, *vus auè*. *destrüire, respondre, maistre*, destruere, respondere, magister, lege: *détruire*, *répondre*, *mêtre*. Excipe tamen nomina desinentia in ISME, & ISTE, in quibus S pronunciatur; sicuti etiam in nominibus incipientibus in ABS, AS, BIS, CAS, CONS, DIS, INS, OBS, POS, PROS, SUS, TRANS. Dicimus enim integre *abstenir* abstinere, *aspirer* aspirare, *biscuit* buccellatum: *conspirer* conjurare; *disputer* disputare; *instruir* instruere, *obstacle* obstaculum: *posterité* posteritas: *prostituer* prostituere: *suspect* suspectus: *transporter* transfero.

11. Tertiæ cujuscumque temporis, aut modi plurales personæ communiter exeunt in ENT, quæ literæ non exprimuntur, & vix E paululum sentitur: ut: *ils sortent*, *i sorte* exeunt: *ils mangent*, *i mange* &c. Quod si exeant in ONT, tunc O, & N profertur, & T supprimitur sequente consonâ; pronunciatur & ipsa sequente vocali, ut: *ils ont aimé*, *ils ont parlé*: lege: *is ont emé*, *is on parlé*, amaverunt, locuti sunt.

12. Tandem, cùm duæ, vel tres consonantes simul concurrent in diversis dictionibus, qua-

quarum una, seu duæ in fine præcedentis; alia in sequentis principio; literæ primam dictionem terminantes cadunt, neque pronunciantur. v. g. *il faudroit qu'il allat avec ses compagnons au logis*; oporteret ut una cum sociis domum peteret: legas: *I fodré ch'il alla avec se compagnon o logì. Les rares qualitez des autres Nations sourpassent ces des Persans.* Dicas: *le rare chalité des otre nation surpasse ce de Persans.*

Et hæc sunt quæ de Gallicæ linguæ pronunciatione scitu nobis digna visa sunt; quæ omnia qui noverit, se non parum emolumenti nactum esse sciat velim; atque adeo ut librorum lectioni aliquatenus vacare possit, quam si subjecerit peritioris alicujus judicio, atque illius omnino se conformaverit correctioni, brevi temporis intervallo in theatrum erumpere poterit. Plura enim sunt, quæ exercitatione faciliùs quàm lectione assequetur, quod omnibus scientiis commune est. Nos paucula isthæc perstrinximus, cùm alioqui abs re videri queant, hac tantum de causâ, ut essent Adolescentibus si non ornamenti, saltèm ad comparandas sibi hujusmodi facultates incitamenti. Neque enim nobis scopus Grammaticalia omnia præcepta tradendi, quod Grammaticorum opus fuisse scimus, & esse volumus; sed recensendi ea, quæ ad Orthographiam etiam minus directè facere possent.

De quarundam Literarum Latinarum in ſono proprietatibus.

CAPUT XII.

I. LATINIS literis varius ſonus eſt, prout diverſis junguntur vocalibus; ipſæque vocales ſibi invicem comparatæ modò majorem, modò minorem dicuntur habere ſoni magnitudinem. Sic A omnes alias longè ſuperat, cum aperto, vt diximus, ore proferatur: ideo qui grande aliquid volunt exprimere eam frequentant, utpote quæ verba dilatat, ſive diſſyllaba ſint, ſive polyſyllaba, ut: *arcana, adamârat &c.* O litera ampla quidem eſt, ſed anguſtior, & primâ obſcurior: quare in fine ſurdiùs auditur, ut: *ſto, pro &c.* magis tamen ſi duas conſonantes præceſſerit, ut: *mons, frons &c.* E habet minorem prædictis ſonum, majorem tamen quàm I & U. Parùm ſonat in ſyllabâ brevi, vocalior eſt in longâ, ut: *jactetur, exceſſit &c.* I exilis tenuiſque, ſive uni, ſive pluribus conjuncta ſit ſyllabis, ut: *tibi, niſi, imbibit &c.* quapropter veteres, ut plenior ſonus reſultaret, ſæpe cum O commutârunt, ut: *olli*, pro *illi &c.* U ſonum habet exiguum, & effluentem, nihilque arguta, & canora eſt, ſeu in unâ, ſeu in pluribus locetur ſyllabis, ut: *ſus, tumultus*. Viget paulu-

lum

lum vocalibus annexa, ut: *vinum, vulnus*. Perit in fine dictionum, atque post q, & s, ut *aqua, suetus*; tunc enim liquescit.

II. C *spirantiùs sonat*, inquit Willichius, *ante a, & o, quàm ante e, & i; ut & in Cajus magis g auditur*. M in fine dictionum molestè stridet, & quendam quasi mugitum promit; quare apud Græcos illâ nullum verbum terminatur; sed ejus loco N jucundam, & in fine præcipuè, quasi tinnientem ponunt, quæ apud Latinos rarissima in clausulis. Sic testatur Quintilianus l. 12. cap. 10. *Pleraq; nos illâ quasi mugienti literâ claudimus M, quâ nullum Græcum verbum cadit*. Hinc Ausonius:

Vocibus in Graiis nunquâ ultima conspicior M.

De Q litera idem Fabius libro eodem hæc habet: *Duras enim & Q syllabas facit, quæ ad conjungendas demum subjectas sibi vocales est utilis, aliàs supervacua, ut: Equos, & Equum scribimus, cùm ipsæ etiam hæ vocales duæ efficiant sonum, qualis apud Græcos nullus est, ideoq; scribi eorum literis non potest*. X asperæ concursionis est, ut: ex *cujusdam, ex filio &c.* quapropter ut mollior reddatur, abjicimus, dicentes *è nube, è filio, è socio*. Y, & Z nihil dulciùs spirat apud Græcos, teste eodem. Attamen cùm iisdem & nos utamur elementis dum Græcas voces in Latinum transferimus, nihilominus apud ipsos hilarior in eorum scripturâ protinus renidet oratio, ut in *Zephyris*,

quàm ſi noſtris ſcribamus literis ; hoc eſt his , quæ loco ipſius Z apponere conſueverant , & cum ipſo I noſtro, ſurdum quendam , & barbarum efficiet ſonum . Verùm non longiùs hac in re progrediar ; cùm hæc in literis perſcrutari Orthographi omnino non ſit , ſed Oratoris .

III. Italæ quoque aliquæ literæ obſervationem expoſcunt : habemus enim C clarum . ut *Celeſte* , mutum , ut *Canto* . Ch rotundum , ut *Cherubino* , Ch preſſum , ut *Chieſa* . E latum , ut *Erba* . E ſtrictum , ut *Eſercito* . G clarum , ut *Giro* . G mutum , ut *Governo* . Gh rotundum, ut *Ghigno* . Gh preſſum , ut *Ghiotto* . Gl rotundum , ut *Gladiatore* . Gl preſſum , ut *Gli amori* . I vocale , ut *Ingegno* . I conſonans , ut *Jacinto* . O latum , ut *Orca* . O ſtrictum , ut *Ordine* . S forte , ut *Sole* . S remiſſum , ut *Sbarra* . U vocale , ut *Umiltà* . V conſonans , ut *Vago* . Z forte , ut *Zazzera* . Z remiſſum , ut *Zizzania* .

De vitioſâ literarum pronunciatione .

CAPUT XIII.

I. **V**IDIMUS ſuperiùs rectæ pronunciationis rationem;nunc eſt ut quędam pronunciationis vitia detegamus. Sunt enim vel in ſingulis nationibus penè infinita,nihilque

que operoſius Magiſtris, ac Pædagogis in docendo eſſe deberet, quàm hujuſmodi in Pueris ſummâ cum induſtriâ corrigere; paulatimque ad rectos prolationis modos eorum linguam accomodare. Neque verò hîc nobis mens eſt ea recenſere omnia, quæ de Oratoriâ pronunciatione fusè quidem pertractare Rhetores ſolent; ſed tantùm ea attigiſſe ſufficiet, quæ præſenti Inſtituto videntur accommoda.

II. Primò quidem occurrit κοιλοςομία, quam *cavi oris prolationem* latinè dixeris; cùm ſcilicet vox in ore quaſi in ſpecu obſcuratur, & veluti in receſſu auditur. Taliter Pauſaniam Cappadocem Herodis Attici diſcipulum, celebrem aliàs Grammaticum, pronunciâſſe, auctor eſt Philoſt. apud Volater. lib. 18. Anthrop. Aperta enim clara, ſuaviſque pronunciatio eſſe debet, ita ut proprio quæque litera ſono poſſit audiri. Quod in Quinto Catulo laudabile fuit, ſi credimus Cælio. I'σχνότης eſt literæ exilitas, quando ſcilicet elementa ſemicluſis propemodū labris enunciamus, in quo timidos, potiſſimùm, & puellas peccare conſpicimus. Huic opponitur Platyaſmus, vocis pinguedo, quando ore nimiùm patulo pronunciamus: de quo Dores olim apud Græcos notati ſunt: apud Latinos verò præ cæteris Cotta, teſte Cælio lib. 13. cap. 1. communiter aliquantulum Franci ſunt

Sunt & alia vitia, quæ potius ad Orationis ornatum, quàm ad rectam, de quâ hîc sermo, pronunciationem spectant, ut: Labdacismus, quando L crebrò reperitur: Jotacismus, quando I: Metacismus quando M: Polysigma quando S &c.

III. Sed quod propriùs rem nostram attingit, notandum cum Aristotele sect. 11. probl. 30. tria esse loquentium genera: Vel enim certam proferre nequeunt literam, & hi τραυλοὶ seu blæsi dicuntur. Sic dictus à Græcis Michaël Imperator, qui Leoni Armenio successit, teste Egnatio. Hoc vitium delicatioribus, & pinguioribus est. Ebriis itidem, qui ut mentis, sic & linguæ compotes non sunt. At blæsi vox plurimùm attribui solet iis, qui R literam exprimere nequeunt; nam, ut de se cecinit ille

Cùm loquor una mihi peccatur litera, nam præ
Pæ dico semper, blæsaq; lingua mea est.

Nec est quod aliter crediderit Scaliger lib. de caus. L.L. Erâsmumque nobiscum sentientem reprehenderit: illi enim hac in parte minùs standum puto, utpote tali vitio laboranti. Aliud est genus eorum, qui proferendo, aut literam, aut syllabam prætermittunt; & hi ψελλοὶ Græcè dicti, nobis balbi. Cicero 3. Philipp. Marcum Fundum nescio quem, cognominatum scribit *Bambalionem*, ab hæsitantiâ linguæ. Sed & Franciscus Philelphus vir

certè

certè non postremæ literaturæ ac tum Græcè, tum Latinè perpolitus, Poggium Florentinum his ferè insectatur: *Audio tamen esse*, inquit, *quosdam hermaphroditas, qui & pueri sint, & puellæ: eosq; non solùm ita gigni naturæ solertiâ, sed etiam arte hominum, idq; de Poggio Bambalione, ac de aliis nonnullis accepi*. Hujus verò appellationis ignominiosæ rationem profluxisse censet Cælius, *quoniam densiorem mutarum in verbis concursum detestantur Greci, propter eum, quem vocant ipsi psellismum*. Tertium eorum genus est, qui syllabam syllabæ nequeunt conjungere, & ἰσχνοφώνοι à Grecis nũcupantur, Latinè hæsitantes dixeris; quod vitium ex imbecillitate est: neque enim intelligentiæ subministrare lingua potest. Hoc vitio laboravit Battus quidam, à quo Cyrenas in Africâ conditas ferunt, quem adeo fuisse ischnophonum tradunt, ut ab eo defluxerit verbum βατταρίζειν, quod insigne pronunciandi signat impedimentum in jis, qui vocis vix sint compotes. Cherophon quoque Socratis familiaris præpeditæ fuit linguæ. Postremò qui extremas syllabas deglutiunt, decurtant, aut mutilant κολοβώται dicti, quòd ex animæ angustiis procedere credidit Cicero. Addunt Casaubonus, & Adrianus Turnebus lib. 28. cap. 26. genus eorum, qui de nare loquuntur, quibus spiritus, qui per nares exit, non liberè fluit ob angustiam tramitis. Unde Persius Sat. 1. v. 33.

quen-

quendam versus putidè effutientem reprehendit, quòd sit

Rancidulum quiddam balbâ de nare locutus .

IV. Notatur itidem quælibet Regio domestico, ac familiari pronunciationis vitio : Nam Germanis C ante *e* , *i* , *y* , *æ* , & *œ* diversi omnino soni est ac ante *a* , *o* , *u* . nam sonat quasi S , ut ; *cella* sonat *sella* , *cilicem* , *silicem* ; *Cyrus*, *Syrus &c.* V consonum efferunt ut F , uti observat Ægydius Schudus in descriptione Rhætiæ c.36. exemplisque aliquibus probat Stephanus Baluzius in notis ad Agobardi librum de Judaicis superstitionibus ; adeo ut *Valradus* , & *Vulda* proferatur , ut *Falradus*, & *Fulda* : Talis pronunciationis ratio apud Cardosam est Philosoph.liberę lib.6.quęst.82. de locutione, ubi advertit, Thraces , Germanos, ac Septentrionales omnes, cùm sint fortes , & audaces : calore interno superante , validam excitare respirationem : hanc validam efficere sufflationem , & vehementem vocem effundere . Similiter B proferunt ut P . Vascones ut V , & V , ut B . Et sanè admodum antiquus repertus hic usus ; cùm in vetustis lapidibus,ac libris eodem modo exaretur *acerbus*, ac *acervus* ; *beneficium* ac *veneficium* teste Vossio . *Bixit* pro *vixit* passim frequentatum video in Inscriptionibus Sepulchralibus, quæ in Subterraneis Romæ leguntur . Sic in Cæmeterio B. Agnetis , ut habet

Jo:

Jo: Severanus tom. 2. lib. 4. cap. 25. hæc legitur. *Aurelio Æmilio qui bixit ann. 64. Sabinus Cognato B. M. in pace.* Notat quoque Jo: Angelus Zumaran in suâ Grammat. Germano-Hispanâ pag. 3. Vascones vix, aut ne vix quidem distinguere D à T. Hispani certè in fine vocis hoc faciunt, & T proferunt ut D, & M ut N. ut: *amat amad, Dominum Dominon*: eodem modo G, J, & X, eodem S initiale, & E S, similiter B ut V consonum: sic *vivet* illis *bibet* sonat; Verùm non tantum pronunciant; sed & scribunt Hispanici Scriptores. Sic Macarius Monachus in vitâ S. Viti apud Martinezium in hist. Pinnatensi lib. 1. *Venatui cerborum, deribatus &c.* Sic in veteri inscriptione *abe* pro *ave*, in aliâ apud Scaligerum de emendat. temp. pag. 514. *die Beneris* pro *Veneris*: apud Ughellum tom. 3. Italiæ sacræ pag. 674. *fabe* pro *fave* &c. apud Martinezium libr. 3. hist. Pinnat. cap. 27. *baccæ* pro *vaccæ* &c. Cum verò apud eosdem Hispanos mos sit j, quam vocant sciota (præponuntque *a, o, u*,) proferre tanquam *scia, scio sciu*; hoc ipsum facere in Latinis dictionibus ab j consonâ incipientibus, & sci *justum* tamquam *sciustum* sonare, testatur Franciosinus in sua Grammat. Italico Hispanâ edit. Genevensis, & Henricus Doerganck in Institutionibus in Linguam Hispanicam: verùm diversè rem se habere asserunt hujusce linguæ periti.

V.

V. Accolis Regni Neapolitani communiter D antecedente N convertitur itidem in N. & pro *mundo* proferunt *munno* , pro *quando* , *quanno* &c. Etruſcorum pleriſque M ante N ſonat ut N ; ut : *omnis, onnis* . P ante M ſuffocant , dicuntque pro *redemptus* , *redentus* &c. Ex Italis ſimiliter quidam C ante T deperdunt, ſive ut T pronunciant. v.g. pro *Sanctus, pictus* , *Santus, pittus* . Quidam P , ſi ſubſequatur T aut S , vertunt in T aut S . *Sic ineptus* , *ſcripſit* , redditur ut *inettus, ſcriſſit* ; & alii aliter peccant ; quæ omnia vitia hîc recenſere longum eſſet. Quare Præceptorum erit,quod initio dicebam,hæc & ſimilia à pueris pro viribus extirpare , & ad rectum pronunciationis modum aſſueſcere . Sed & in hoc malum eſt, quòd, modò doceant eos loqui , nihili faciunt docere bene loqui ; ſunt enim fortaſſe ex jis , quos notat Salluſtius , in quibus *loquentiæ multum, ſapientiæ parum* . Neque enim à ſe ipſis valent ejuſmodi vitia tollere ; undè mirum haud quaquam eſt,ſi & in Diſcipulos inſtillent; & ſanè, ut inquit Fabius lib. 1. c. 11. *ea niſi primis eximuntur annis, inemendabili impoſterum pravitate durantur* . Obſequi igitur nobis eſt hac in parte Romanæ eloquentię Principi, qui 3. Orat. Inſt. optimam literarum pronunciationem tradens : *Nolo* , inquit , *exprimi literas putidiùs*; *nolo obſcurari negligentiùs* ; *nolo verba exiliter examinata exire* . Quod inde

&

& Quintil. lib. 1. Orat. Instit. cap. 11. admonuit dicens: *In primis vitia si qua sunt oris emendet; ut expressa sint verba; ut suis quæque literæ sonis enuntientur. Quarundam enim exilitate, vel pinguitudine nimiâ laboramus: quasdam velut acriores parum efficimus, & aliis non dissimilibus, sed quasi hebetioribus permutamus.*

De Diphthongis Latinis, ac Græcis, earumque pronunciatione.

CAPUT XIV.

I. GRAECA vox Δίφθογγος Latinè reddi potest *bisona* δὶς *bis* φθόγγος *sonus*. Diphthongus enim resultat ex comprehensione duarum vocalium in unam syllabam. Apud Latinos autem, ut Ulrichi verbis utar:

Quatuor ista modis fieri connexio sueta est.
Aulę *erit exemplum* fœlix, *atque* eurus *in illâ*
Quinta ferè excoluit pacto diphthongus eodem.

Nempe AU, AE, OE, EU. Accedunt hæ minùs usitatæ, EI, AI, OI, UI. Primam ex minùs frequentatis habemus in *pueri, hei, eia,* ac in iis nominibus, quorum nominativo genitivi sunt similes, aut quorum nominativi in duas consonantes desinunt. Exempla dat his versibus Terentianus:

Sic oveis, plureis, omneis *scribimus pluraliter:*

Non

Non enim nunc addis E; sed permanet sicut fuit.
Lector & non singularem nominativum sciet
Vel sequentem, qui prioris sæpe similis æditur.

Secundam habemus in *Aiax, Maia*, &c. Antiqui genitivos, ac dativos primæ per hanc enunciabant; unde apud Lucretium, Virgilium, aliosque sæpe legitur *aulai, pictai, equai, puerperai* &c. Nunc in locum I, ut docet Fabius lib. 1. cap. 7. E ponimus, & *aulæ pictæ* &c. dicimus. Tertium habemus in *hoi, quoi, Troia*. Hac perpetuò utebantur veteres, ut *proilium, poina*, nos *prælium, pœna* &c. Quartum est in *harpya, Orithyia* &c. quamquam hæc, & similia scripta interdum y simplici reperies. Ejus usus in Græcis solùm est. Vossius his addit OU: veteres enim *loumen, nouncius* &c. dixerunt; ut in antiquis marmoribus cernimus; quam diphthongum nunc per U longum exaramus:

Porrò diphthongos Latini quatuor fixas habent: inquit Terentianus: cæteris namque si quando utuntur, hoc erit in vocibus à Græciâ acceptis.

II. Græci duodecim diphthongos recensent, sex proprias, sex improprias.

Propriæ.	Impropriæ.
αι, αυ, ει, ευ, οι, ου:	ᾳ, ῃ, ῳ, ηυ, υι, ωυ.

Notat Terentianus pro diphthongorum efformatione, quod

Ἄλφα, & E, & O priores, ἰῶτα diphthongos
creat

AI

AI, & EI, & OI parentur ut duabus literis:
Sic & Υ sequens easdem reddit AΥ, EΥ, & OΥ.
Iῶτα tantùm, & Υ videmus subditas vocalibus.
His enim solis duabus quinque præponi solent

Harum diphthongorum exempla non subjicio, utpote passim obvia.

III. Venio ad Diphthongorum pronunciationem, quam quidem certam statuere quàm difficile sit, Grammaticorum omnium, aliorumque præstantissimorum Virorum esto judicum, qui hac in re per tot sæcula allaborârunt, irrito tamẽ semper, ut apparet, conatu. Veteres enim aliter diphthongos enunciârunt atque nos hodie; quare redivivâ illorum voce opus esset, hancque ab emortuis voluminibus emendicare isthmum perforare est. Ut tamen de eâ utcumque corruptâ aliquid dicam; Æ Latinorum ut E simpliciter proferimus, cùm deberet sonus utriusque vocalis permixtus exaudiri. At quàm prave hoc factum sit, ex eo constat, quod Æ stat pro AI in quam ob affinitatem I, & E processu temporis commutata est. Verùm hujus corruptelæ causam eò deducerem, quòd, cùm ex Æ diphthongo magis E novissima sonaret, illud A inde cœptum exiliter pronunciari, paulatimque circa annum Christi 200. evanuit, atque E tantummodo remansit; unde apud Spartianum in Pescennio Nigro prior in *Egyptiaci* corripitur, & per simplex E scribitur.

K IV.

IV. OE per E proferimus. Antiquitus naturam Gręcorum OI habuisse crediderim; nam quæcumque Græcè per OI, Latinè per OE redduntur. Hoc autem ipsum E in U crassum degeneravit: hinc est quòd Servius in decimo Æneidum affirmet veteres *punio* pro *poenio* (quòd verbum à pœnâ venit) dixisse. Ante annum inde à Christo quadringentesimum, ut Vossius tenet, evanuit etiam illa pronunciatio, labentibusque insuper sæculis, corruptè, ut usus nunc obtinet, cœpit enunciari; unde Beda in libello, quem de Orthographiâ edidit, *Æquor* ea inter collocat quæ ab E ducunt initium, & *Comœdiam* per E simplex scribi jubet. Unde Verrepæus lib. 5. Grammat. class. 1. cap. 6. *In Æ, & OE*, inquit *pronunciatio veterum nobis interiit; nec nobis quidquam relictum præter duarum vocalium scripturam; nam a, & o supprimuntur, & profertur e, ut: Cæsar, Croesus*. Lipsius, qui multa hac de re pto ducit, rectè ait pronunciari diphthongum OE à Gallis in his vocibus, *Cœur* pro Corde, *Vœu* pro voto, *Nœud* pro nodo; & à Belgis in hisce: *Oelsaet* pauper: *Mœlen* molam. Nam rectè sentiat eruditorum esto judicium.

V. EI sonat I. Vossius I longo cognatam facit hanc diphthongũ; imò vult ipsam I non aliter quàm EI sonuisse; unde cùm dicerent *is*, *itur*, & hujusmodi, primùm *eis*, *eitur* integrè dixisse; sed inde cũ *e*, & *i* nimiùm

coa-

coaluerit, cœperitque E quàm antea exilioris esse soni; postremo nullius fuisse. Idem sentire videtur Priscianus, ubi ait l. 1. *I quoque apud antiquos post E ponebatur, & EI diphthongum faciebat, quam pro omni I longâ scribebant more antiquo Græcorum*. Vide quæ diximus suprà c. 13. ubi de EI diphth. actū est. AU cum antiquâ affiniorem habere prolationem colligerem ex eo, quòd illius geminus audiatur sonus, contrà quàm factum in prædictis, qui, ut modo efferimus, non diphthongi dicendi sunt; sed monophthongi. Sunt qui credant hujus diphthongi sonum olim ad O accessisse, eo adducti indicio, quòd sæpe promiscuè pro O, AU pronunciaverint, ut: *ausculari* pro osculari, *aullas*, pro *ollas*. Galli planè pronunciationem AU transtulerunt in O apertum; sic *autre*, alter; *aumône*, eleemosyna *auberge* &c. proferunt ut *otre*, *omône*, *oberge* &c. EU quoque genuinam quodamodo retinere pronunciationem judico; nam & Græcis, à quibus est, sono etiamnunc concordat; & geminæ, queis constat exaudiuntur vocales. Et hæc de Latinis Diphthongis.

VI. Restant Græcæ, in quibus haud minor corruptio, ac de quarum rectâ pronunciatione Grammatici certant, & adhuc sub judice lis est. Sunt autem primò qui AI enuncient per E simplici vocali; quem morem celebriores in Italiâ Universitates, docti-

que in Græcâ facultate Viri continuò tutantur, ac servant. Contrà tamen adversæ sententiæ alii, etsi primis Scriptoribus, & auctoritatibus pro se stantibus secundi, castigaturi, ut aiunt, vitiatæ pronunciationis modum AI raptim pronunciandam dicunt, ut qui ejulat, subitoque dolore percussus est; ut etiam sensit Quintilianus, referente Angelo Caninio in Dialectis. Pari pacto de ει οι, & υι impropriâ res est, quas omnes ut I pronunciandas primæ sententiæ contendunt. Secùs alii, qui ει enunciandam volunt correpto sono, ut *ejus*, *eja* &c. sic etiam οι per οι, ut: *hoi* Hebræorum, *oime* Etruscorum: υι sonare dicunt ut vi in *cui*, ut docet Terentianus. Præterea in multis carminibus poëtarum quatuor ferè semper syllabarum est *Harpuïa*; quod non esset nisi separatæ u ab i enunciarentur; ut in hoc Rutilii lib. 1. Itinerarii sui:

Namque olim sacri justissimus arbiter auri,
Circumsistentes reppulit Harpuïas.

In OY servari optimam diphthongi rationem si per U Latium reddatur intra palatum; & ore compresso, utrique conveniunt; nam talis sonus inter ο, & υ mediare sentitur, quod diphthongi proprium est: eodem ferè modo & Galli suam OY in *foudre*, *gouter*, &c. proferunt. Remanere quoque veterem pronunciationem in AY, & EY nemo non videt. Etsi tamen cùm sequitur Κ, Ξ, Π, Φ, Χ videan-

deantur ut F sonare: non tamen hoc perpetuum illis est; ut admonet Vossius.

VII. Quod ad ηυ, ωῦ impropriis spectat per *iu*, & *ou* eas reddunt primi: secundi verò, per *eu*, sive *eeu*, & *ou*, sive *oou*. Hoc discrimen resultat ex varietate pronunciandi ἦτα. Tres impropriæ ᾳ ῃ ῳ non controvertuntur, cùm sonum utriusque ex vocalibus non debeant exprimere, sed tantùm suprascriptæ. At olim subscriptæ quoque, licèt exiliùs, audiebantur. Verùm legitimam hodie pronunciationem revocare qui studeat næ ille laterē lavet, prævalente rationi consuetudine, *quæ cùm omnium rerum domina, tum maximè verborum est*, ut olim dicebat Sulpicius Apollinaris apud Gell. lib. 12. c. 13. Plura qui de Pronunciatione desiderat adeat Lipsium de Pron. L. L. c. 11. ubi multa rimari conatur.

De quarundam Literarum, ac Diphthongorum cognatione, seu permutatitne.

CAPUT XV.

I. QUONIAM in Latinâ linguâ permultæ habentur dictiones, aut prolatu difficiles, aut auribus minùs bene sonantes; ratio commutandi inter sese literas introducta fuit; quo fieret, ut ex meliori illarum compagine, expeditiùs, dulciusque pronuncia-

rentur, & auribus meliori euphoniâ arriderent. Sunt enim literæ arbitræ compositionis; voluitque Cicero permagni haberi, utpotè à quibus totius orationis delectatio procederet. Hanc elementorum cognationem, quam alii affinitatem, seu unius literæ in aliam cognatam transitum dixere, hîc brevi pro instituto demonstrabimus; neque enim literarum omnium originem persequar; cùm hic aliorum extiterit labor.

A

II. A Breve mutatur in A productum, ut *faveo favi*, idque potissimum in præteritis dissyllabis.

In E, præcipuè in compositione, *arceo, coërceo*; *halitus, anhelitus*; *ars, iners*; ab *ager, peregre*; à *lacto, oblecto* &c. Catoni quoque sunt *recipiem, & attingem* pro *recipiam, attingam*. Unde Fabius in l. 1. c. 7. *Quid non Cato Censorinus* Dicam, *&* Faciam, Dicem, *&* Faciem *scripsit, eundemq; in cæteris, quæ similiter cadunt modum tenuit? Quod & ex veteribus ejus libris manifestum est, & à Messalâ in libro de S literâ positum.*

In I *amicus, inimicus*; *sapiens, insipiens*; *cado, procido*; *facio, efficio &c.*

In O raro; & in quibusdam tantùm antiquis vocibus: illis enim erat *favia* quæ nunc *fovea*: Quidam autumant Fabiam gentem sic à foveâ nuncupari, quòd Hercules Matrem ejus, unde genus hoc duxit exordia, ad fo

veam

veam compresserit. Adamantius Martyr huic innixus argumento, *Favium* perpetuò non Fabium dicendum existimavit.

In U *Salsus, insulsus; calcat, inculcat; scalpo, insculpo.*

B. mutatur in

C. in compositione, *occurro, succino; cano, occino &c.*

F. quibusdam in vocibus, nam pro *bubalus bufalus*; prò *sibilare, sifilare* apud Nonnium Marcellum legimus. Item in compositione *facio, sufficio &c.*

G. *gero, suggero &c.*

M. *mitto, summitto, summoveo, summuto &c.* sed hoc loquendi genus mihi nunquam placuit; meliùs enim auribus sonare credo; integram præpositionem *sub*, & *submoveo, submuto &c.* quàm *summoveo summuto &c.*

P. *pono, suppono; scribo, scripsi &c.* Cognationem quandam inter B, & P intercedere ex eo dignoscitur, quod sæpe secundum prò primo posuerint veteres. Quapropter in Cajano lapide v. 24. lego *Apstinere*, prope finem *opservarique*; in Luciano versu penultimo *opsequenti*: quibus in locis etsi Pichena, Ughellus, & Boldonus B. loco P substiteverint; minùs tamen fecisse dicamus oportet; cùm hanc ipsam affinitatem Fabius lib. 1. c. 7. recognoverit, ubi asserit, Veteres B, sono literæ P pronunciasse: *Ut cùm dico obtinuit*, ejus

ſunt verba, *ſecundam enim B literam ratio poſcit, aures magis audiunt P.* Hinc cùm plerique, quos inter Auguſtus; ut adnotavimus 1. Parte cap. 1. eo quo loquebantur modo ſcribendum putarent, P pro B pingebant, ubi hæc litera alterius ſono enunciabatur. In fragmento legis Agrariæ pag. 203. v. 40. legitur *Optinebit*, in Indice Gruteriano paſſim, & præcipuè cap. 16. lit. B. Hanc ipſam ob cauſam in dubium revocatum apud ſequioris ætatis Scriptores quarundam vocum ſcriptio; ut innuit Scaurus, ubi inquit: *Item non conſtat obſcurum utrùm per OB, an per OP debeat ſcribi; nec minus obſervo, obſideo; cùm in illis B litera evidenter ſonum ſuum vindicet: Legas potius P literâ.* Velius quoque Longus *Quoniam & accondit, & abſcondit durius ſonabat, intervenit P, litera, quæ exornaret auditum; de quâ ſcriptione quæritur, atrùm per P, an per B, & S deſcribi.* Verùm hæc eo dicta ſint, ut harum literarum monſtraretur affinitas: cæterum uſus nunc obtinet, ut non per P, ſed per B ſcribamus.

R. ut à *rapio, ſurripio, arripio*.

S. ut à *jubeo, juſſi; ſuſtuli &c.* Caſſiod. de Orth. *Eſt ubi B, quod vix credibile eſt, in S cogatur: ſuſpendere ſuſcitare*.

U. ut à *fero, aufero; fugio, aufugio &c.* ſic in mõ. vet. *averit* pro *aberit*, *viduũ* pro *biduum*, *vajolat* pro *bajulat*. In Pand. Florent. l. 28. *ſivi* pro *ſibi*, *videvatur* pro *videbatur*, *alveſcente cælo* pro *albe-*

cente; vervis pro *verbis*: & in Pisanis Pandect. *Favia lex* pro *Fabia*. Hispanis, & Vasconibus, quàm sit familiaris harum literarum commutatio diximus suprà c. 13. n. 4.

C in

G. imò pro G, antequam à Spurio Carvilio reperietur, semper posita, ut patet ex inscriptionibus Columnæ rostratæ à C. Duillio positæ, ubi legere est: *leciones* pro *legiones*; *Macestratos* pro *Magistratus*, *pucnando* pro *pugnando &c. Cneus* itidem, & *Cajus* pro *Gneus*, & *Gajus* promiscuè scriptnm est: Præterea Terentianus apprime huius literæ affinitatem ostendit:

> *C tamen sonabit illic quando Cneum enuntio*
> *Asperum, quia vox sonore leviorem interpolat,*
> *Vel priores G Latini nondum ab apice finxerant:*
> Cajus *prænomen, proinde C notatur, G sonat.*
> *Sic* amurca *quæ vetustè sepe per C scribitur*
> *Esse per G proferenda crediderunt plurimi;*
> *Quando* ἀμοργὴ *Græca vox est* Γ *origo præferat.*

S. *parco, parsi &c.*

T. *irascor, iratus: pascere, pastor.*

V consonum. *Cognosco, cognovi, pasco, pavi.*

X. *Dico, dixi: noceo, noxius, noxa.*

D in

C. *Accidit, accivit, accuso* pro *ad* & *causo*: *quicquid*; sed hoc ultimum à multis improbatur, dulciùs enim sonat D quàm C.

F. *Affatur, afficio &c.*

G.

G. *Aggero.*

L. *Allido*. Olim *sedda* dicebatur pro *sellâ* ut scribit Terent. Scaurus in Orthogr. *Dinguam* pro *linguam* ut lib. 1. testatur Marius Victorinus. Considium pro *Consilium* ut habet Gratianus part. 1. Iuris Canon. distin. 15. *Consilium dictum est quasi considium, D in L literam transeunte*. Sic *Nouensides, dautia, fidius*, pro *Nouensiles, lautia, filius*. Insuper *allabi, allicere, allidere, alloqui &c.* pro *adlabi, adlicere, adlidere, adloqui*.

P. *Appareo, apparo, appeto, applico, appono*, pro *adpareo, adparo, adpeto &c*

R. *Arrideo, arrepo, arrodo*, pro *adrideo &c. Medidiem* quoque veteres dixere pro *meridiem*: ut habetur ex Isidor. l. 3. Orig. c. 41. Unde Cicero in Oratore: *Ipsum meridiem, cur non medidiem? credo quod erat insuavius*. Priscianus illustrem præbet locum hac de re lib. 1. cap. de lit. num. & permut. *Antiquissimi*, inquit, *pro* ad *frequentissimè* ar *ponebant, arvenas, arventores, arvocatos, arfines, arvolare arfari dicentes*; pro *advenas advocatos, adfines, advolare, adfari*; *undè ostenditur rectè arcesso dici ab arcio verbo, quod nunc accio dicimus, quod est ex* ad, *&* cio *compositum*. Sic Cato libb. de R.R. ca. 135. dixit *arvectum pro advectum*; & *arversarius*, pro *adversarius* in inscriptione antiqua, quæ est apud Gruterum pag. 57.

S. *Assideo, asservo &c.* & in vetustis monumen-

mentis *adsideo*, *adservo*. Multa quoque sunt verba in *Deo*, & *Do* quorum supina desinunt in *sum*, ut: *ardeo*, *arsum*; *mordeo*, *morsum*: *cado*, *casum*.

T. Ut enim inquit Fabius lib. 1. cap. 4. *T literę cum D quædam cognatio est: quare minus mirum, si in vetustis operibus Urbis, & celebribus templis legantur* Alexanter, *et* Cassantra. Et Festus: Apot. *antiquis erat*, *quod postea* apud. Hoc clariùs innotescit, quod Latini in compositione Verborum pro D, T reponunt, ut: *attingo*, *attero*, pro *adtingo*, *adtero*. Habemus etiam apud veteres, *it*, *quit*, *quot*, pro *id*, *quid*, *quod*. *Atriaticum* pro *Adriatico teste* Plin. l. 3. 16. *set* pro *sed*, *at*, *aput*, pro *ad*, *apud* Sosipatr. l. 1. Notandum quod D inter vocales interdum inseritur ad hiatum vitandum. Ita ab *ago*, *amo*, *arguo*, *eo*, sunt *prodigo*, *redamo*, *redarguo*, *redeo*. Sed rursus hæc eliditur quoties dictio ab S incipit, *aspicio*, *aspiro*, nisi quis mallet veterum more dicere *adspiro*. Ad vitandum hiatum *Antidhac* pro *Antehac* dixit Plaut. *Antideo* pro *Anteeo*. & Horat. *Omnem crede diem tibid illuxisse supremum*.

E in

A. *fero*, *satum*. Sic est *decanus* à *decem*, *germanus* à *germen* &c. *Faciem* pro *faciam* apud Plaut. Asin. 3. 3. v. 36.

I. *Apes*, *apis*, *lego*, *deligo*, *intelligo*, *colligo*, Magna namque cognatio est inter duas has lite-

literas, ut scribit etiam Fabius lib.1.c.4.& 8. *Propter cognationem, inquit E, & I literarum, non dubitaverunt antiqui* Heri, & Here *dicere,* & Mane, Mani. Sanè ut paucis multa compectar, ex hoc ipso ratum habemus harum literarum affinitatem, quod veteres vocem NI pro NE perpetuò posuerunt: ut monstrat Eminentissimus de Noris, Disert. 4. Cenotaph. Pisan. c. 5. censoris cujusdam dicacis objecta diluens. Docet enim priori illa ætate NEI, ac NEIVE scriptum, diphthongoq; inde omissâ, passim easdem dictiones modò per E, modò per I scripsisse: ut apparet ex multis, quas profert, Inscriptionibus, atque ex Servio in 3. Æn. ad vers. 686. *Ni teneant cursum &c.* scribente: *Antiqui NI, pro NE ponebant, quâ particula plenus est Plautus.* Ex Prisciano itidem lib. 5. dicente: *NI quoque pro NE accipitur, sicut supradictus Virgilij versus ostendit. Ni teneant cursus, pro ne teneant; quod etiam Donatus in Comment. Ep. affirmat dicens. ni pro ne: Sic veteres.* In Gruteriano Thesauro p. 328. 1. legitur *Ludos sæcularis*, pro *sæculares*. In tabulâ Ancyranâ: *Annum quintum, & decimum Agentis Consulis designavit* pro *Agẽtes Consules*. Extant quamplurima Augusti Numismata cum epigraphe: *Ob civis servatos.* Virgilius Carpensis innumeras terminationes in IS pro ES habet Accusativorum tertiæ in plurari numero. Tabula ex ære Firmi in

Pice-

Piceno habet *Mircurio* pro *Mercurio*. Et in alijs Inſcriptionibus *Ardiatina*, *Ariola*, *Cavias*, *Cinirarium*, *Exiat*, *Filicula*, *Oblaquiatio*, *Pontifix*, *Quirllla*, *ſic & &c.* pro *Ardeaſina*, *Areola &c.* Interdum tamen accidit, ut cognationem inter duo hæc elemēta credamus, quando re verâ non eſt; non ſemel namque compertum antiquorum MSS. adeò breviſſimis obelis E ſignâ ſſe, ut inde imperitiores I rati, pro E ſemper repoſuerint. Contingit hoc in Capitulin. ut notat Caſaubon. quem *Opilium* ubique MSSc. vocant, cùm tamen *Opelius* dicendus ſit, ex conſenſu veter. numiſm. quos adducit Cl. V. Philippus Buonarroti Senator Flor. in Obſerv. Muſæi Carpinei p. 219.

O. Ut ex frequenti alterius in alteram commutatione arguitur, Caſſiodorus de Orthograph. *Voſtra olim ita per O, hodie per E, ut: advorſum, adverſum; pervorſum, perverſum; votare, vetare: vortex, vertex: amploCti, ampleCti*. Hæc ille. Quintilianus l. 1. c. 7. *Vortices, & vorſus, cæteraque ad eundem modum Scipio Africanus per E literam ſecundam vertiſſe dicitur* Sic *dermio* priùs fuit, teſte Voſſio, pro *dormio*, ut *olos*, *elus*; *homo*, *hemo*; *bonus*, *benus*; *Apollo*, *Apello*. *&c.* Idem docet Chariſius l. 2. *Non quia negem Voturios pro Veturios, & Vorſus, & Olli, & contra dictum eſt*. Et poſt. *Oſceatinis, & Marrucinis eſſe moris E literam relegare, O videlicet pro eâdem literâ claudentibus dictionem*. Et Priſcian. l. 1. totidem penè verbis.

U.

U. *Repetundarum* , *dividundum* . Id præcipuè fit in verbis tertiæ Conjugationis . *Noctu* , *diu* pro *nocte* , & *die* , ut apud Plaut. Amph. 11. v. 116. Ennium lib.7.Annal. & 10.Claudium Quadrigarium Annal. 3. Sallust. Macrob. lib.1. Saturn. c.4. &c. *Ex* præpositio plerumque integrè scribitur quoties eam vocalis excipit ,ut : *exigit* ex usu . Alia est ratio in monumentis , in quibus est *exstat* pro *extat* , *exsilium* pro *exilium* , *exstitit* pro *extitit* .

F

Habuisse olim affinitatem cum H aspiratione ex eo liquet,quòd *Fedus* ,*folus*, *fostis* , *fostia* ; pro *hedus* , *holus* , *hostis* , *hostia* scripserint veteres . Sed fuit hæc imitatio Æolici digamma , quod ipsi aspiratis vocibus præponunt : ut inferiùs, ubi de spiritibus, fusiùs dicetur .

G in

C. frequentissimè apud veteres : undè *cluma* pro *gluma* , *fricora* , *vircalta* in Varrone annotantur . Similiter *Aucustalis* , *Incenuas*, *Cemina*, *Cartacinenses* , *Arcentarius* in vet. Epig. pro *Augustalis* &c.

CT. in supinis verborum in GO cadentium, ut : *plango* , *planctus* ; *frango* , *fractus* ; *ago actus* &c.

N. sequente G vel C. Hoc vero Latinis Græcorum more factum est; ut ex Varrone retulit Priscianus l.1. his verbis: *Sequente G, vel C, pro N G scribunt Græci , & quidam etiam vetustissimi*

ſimi auctores Romanorum, euphoniæ causâ bene hoc facientes, ut: *Agchiſes, Agceps, aggulus, aggens*. Quod oſtendit Varro primo de Origine L.L. his verbis: *Aggulus, aggens, agguilla, iggerunt. In ejuſmodi Græci, & Actius noſter binâ G ſcribunt: alij N, & G, quod in hoc veritatem facile videre non eſt: ſimiliter* agceps, & agora. Aſt quomodocumque exaraverint antiqui, illud G adulterinum eſſe nemo non videt, & potiùs de Ny prolationem habet, quàm de Gamma. Quomodò verò, & hoc ipſum frequentatum ſit à Græcis apponendi Gamma, non eſt hujus loci diſſerere. Sanè Voſſius librariis attribuit conſuetudinem, qui non multis ab hinc ſæculis in minuſculis literarum formis, adhibuerint à γ non multùm diſcrepantem; cùm alioqui in codicibus vetuſtis frequenter habeatur ΑΝΚΡΑ, ΑΝΓΕΛΟΣ.

S. ut *à Spargo, aſperſi &c.*

X. *Rego, rexi; dirigo, direxi; diligo, dilexi &c.*

I mutatur in

A *Genus, generis, generare.*

E. *Leparenſes* pro *Liparenſes* legimus apud Feſtum: Sic Fabius hanc commutationem uſitatam Priſcis fuiſſe teſtatur his verbis l.1.c.7. ſibe, & quaſe *Scriptum in multorum libris eſt; ſed an hæc voluerint Auctores, neſcio. Titum Livium ita his uſum ex Pediano comperi, qui & ipſe ſequebatur. Hæc nos I literâ finimus*. Idem cap.4 *Quid? non E quoque loco I fuit? ut Menerva, &*

Leber

Leber, & *Magester*, & *Diiove*, & *Veiiove* pro *Diiovi*, *Vejovi*? Habemus itidem in antiquis monumentis, *soledas* pro *solidas*; *dedet* pro *dedit*; *fuet* pro *fuit*; *condedit* pro *condidit*, *lapedi*, *flameni*, *menestrator*, *Pontefecum*, *reddidit*, *sacreficium* pro *lapidi* &c. Festus: Me *pro* mi, *seu* mihi *dicebant antiqui*, & *Ameci per* E *literam efferebant*. *Dolea* pro *Dolia* habet Calend. vet. apud Grut. p.139. Et Charis.l.1. Inst. Gram. p. 56. *Palleum*, *Scrinium*, *dolium*; *allium*, *solium*; *Sic enim dici debet, non ut alii diserti dicunt, alleum per* E, & *doleum*, & *palleum*.

O. *Patris*, *patronus*. *Olli* pro *illi* sæpe apud Maronem legas. Præterea olim dicebatur *die pristini*, *die quarti*, *die quinti*, pro *die quarto*, *pristino* &c. Sic docet Gellius l. 10. c. 24. his verbis: *Die pristini quoque eodem modo dicebatur, quod significabat die pristino, idest priore, quod vulgò pridie dicitur, converso compositionis ordine, quasi pristino die. Atque item simili figurâ die crastini dicebatur, idest crastino die*. Hoc modo locutum fuisse Augustum Cæsarem habemus; sed non Augustus solùm, verùm plerumque omnis vetustas: citaturque versus Pomponiani, qui est ex Attellanâ, quæ Metui adscribitur:

Dies hic sextus cùm nihil egi, die
Quarte moriar fame.

Cato insuper in Originibus de Maharbale Hannibali suadente, ut Romam quamprimum

mum iretur. *Mitte mecum Romam equitatum, die quinti in Capitolio cœna cocta erit.*
U. sæpius legimus, *lubens* pro *libens*, *carnufex* pro *carnifex*, *optumus*, *maxumus*, & id genus alia in antiquis scriptoribus. Ut enim scribit Velius Longus; *Adnotatum antiquum sermonem plenioris soni fuisse: &, ut ait Cicero, rusticanum; atque illis ferè placuisse per V talia scribere, & enunciare.* Et mox subdit: *Nos verò postquam exilitas sermonis delectare cœpit, usq; I castigavimus illam pinguedinem, non tamen ut planè I literam enunciaremus.* Porrò eópse teste, C. Cæsar per I, talia scribi maluit; ut apparet ex ipsius titulis; *inde* (verba sunt Terentii Varronis) *propter auctoritatem tanti viri consuetudinem factam.* Augustus contrà per U scribebat.

Hinc Quintil. lib. 1. c. 7. protulit: *Etiam optimus, maximus, ut mediam I literam, quæ veteribus V fuerat acciperent, primùm Cæsaris inscriptione, traditur factum.* Verùm, ut notat laudatus Emin. Noris, in Duilii columnâ ante ducentos annos, quam Cæsar Consul esset, inscriptum legimus *Maximos Macistratos*; quare Cæsar haud primus hujus characteris in dictis vocibus auctori nequit videri. Fuit enim C. Cæsar Consul designatus AC. U. 671 1. de sextilis, qui postea de ipsius Agnomine Augustus dictus, decimâ nonâ, Duilliana verò columna excitata. AC. U. 6493. ut sentit

Sponius Itin. Græc. t. 2. pag. mihi 340. Dicendum tamen est, consuetudinem illam scribendi U pro I à Cæsare sublatam, ferreo Latinitatis sæculo restitutam; ut deduci potest ex Mario Victorino in cap. de Orthogr. pag. 2456. de Licinio Calvo Oratore scribente; *Idem optimus, maximus scripsit, non ut nos per U literam.* Hanc tamen sui ævi Orthographiam Victorinum minus probâsse, ex iis quæ inferius subdit verbis colligitur.

L in

D. Victorinus; Cadamitatem, *veteres, & scribebant, & dicebant* pro calamitatem. *Communionem enim habuere literæ hæ apud antiquos,* ut Dinguam, & Linguam, Dacrimis, & lacrimis, Capitodium, & Capitolium, sella à sede: olere *ab* odore. Idem habet Terent. Scaur. & Festus diversis verbis.

R. Hinc *Janualius*, & *Januarius* indifferenter dixerunt veteres: atque Hymni, in Janum *Januales* nuncupati; mensi vero nomen *Januarius* inditum est; Sic *mortualia*, pro *mortuaria*, *prælialis*, *latialis*, *cæluleus*: post *præliaria*, *latiaris*, *cæruleus*. E contra *Lemures* apud Ovid. 5. Fast. quæ prius per R proferebatur. Hinc Fabius Quintilianus lib. 1. c. 19. scribit. *Quippe ρ literæ, qua Demosthenes quoque laboravit, λ succedit.* Viguit quoque hujus, permutationis mos apud

Græ-

Græcos, à quibus dubio procul Latini accepere: unde quia ipsis ταλίλια pro ταςίλια, & isti itidem dixere.

T. Argumento hoc tantum adducor affinitatem constituere inter L, & T, quod antiquò Achillis mater *Thelis* pro *Thetis* denominabatur; ut auctor est Varro l. 3. de R. R. c. 9. *Nec continuò his, quas melicas appellant, falsò; quod antiqui* ut Thetin Thelin *dicebant, sic* medicam melicam *vocabant*. Itaque Turnebus l. 23. Adv. c. 26. apud Cic. 1. de Divin. legendum putat; *Ea Thelis illi mater*.

X. *Mala, maxilla, palus paxillus, axilla ab alâ*, fugâ, vastioris literæ factum est: ut suprà c. 6. num. 21. ipsis Tullii verbis de perfecto Oratore retulimus.

M in

N quando sequitur D, T, C, F, Q. *tam tandem; idem identidem; num, nuncubi: anfractus nunquis a*.

N in

G, sicuti G convertitur in N. sic *ignotus, cognatus, ignarus, ignavus*, ab *in* & *narus*, & *navus*, veluti Ciceroni placet.

L. *Vinum villum, colligo, colludo, collido, illimis, illaqueo &c.*

M quando sequitur B,ut *imbutus, imbellis*,&c. item quando sequitur M , ut *immitis , immunis* &c.

R. *Corrigo , irrito , corrodo , irrepo , irretio , irrigo , irrogo , irrumpo , irruo , &c.*

S. *Scindo , scissus* . à *pando passus* dictum fuit, teste Gellio lib.15. c.15. *Ab eo , inquit , quod est pando , passum veteres dixerunt , & cum præpositione expassum , non expansum* . Citantur versus Cæcilii Synaristusis ita scribentis :

Cùm verò prospexisse eum se ex tegulis ,
Hæc nuntiasse , & flammeum expassum domi.

Sed & Maro 1. Æn. *Crinibus Niades passis* , pro *expansis* , *Fressus* quoque est à *frendo* , quod est *frango* : quâ voce utitur Columella l.2. c.11.

U consonantem . *Sino , sivi* ; *sini* dixerint veterum more , ut Terent. in Andr. 1. 2. 17. nihilominus communiter prima terminatio accipitur , quam etiam apud ipsum Terentium legas in Adelphis 1. 2? v. 24.

Non sivit egestas facere hoc nos .

O in

A. *Amo , amavi , paro , paravi, resulto, avi &c.* & hæc potissimùm mutatio accidit in præteritis verborum primæ Conjugationis .

U. *Tremo , tremui , opilio , upilio* ut est apud Virgilium ; quod Caper damnat. *Credulus* est à *credo* ; *caducus* à *cado* , *adolabilis* olim: ut est apud Ennium, nunc *adulabilis* : *robigo* , undè Deus *Robigus* dictus , qui rubiginem à segete

auer-

averruncare credebatur; ut scribit Varro lib. 5. de L. L. Agellius lib. 5. c. 12. Et festa *robigalia*, quæ celebrabantur sexto Kal. Maij auctore Plinio l. 18. c. 29. nunc per U rubigo *rubigus*, *rubigalia* efferimus. Sic *sordus* priùs, *moltus*, *jobilare*, nobis *surdus*, *multus*, *jubilare*. *Culchides*, & *pulicena* exolverunt. Causam assignâsse credo hujus cognationis Priscianum l. 1. ubi inquit: O *aliquot Italiæ Civitates, teste Plinio, non habebant sed loco ejus ponebant V, & maximè Vmbri, & Thusci. Vetustissimi etiam* Huminem *pro* Hominem *proferebant*, funtes *pro* fontes, frundes *pro* frondes, fretu *pro* freto, Acherunte *pro* Acheronte, *quæ tamen à Junioribus repudiata sunt, quasi rustico more dicta*. Verrius Flaccus teste Serojo in Æn. 8. asserit quoque veteres in Adverbiis pro U, O, plerumque ponere consuetos. In Æde S. Martini in Montibus habetur *Sacerdus* pro *Sacerdos*. In Agro Arelatensi *Fruntoni* pro *Frontoni*. Ennio *frundes* pro *frondes*, *Rutundus*, *sumnus* pro *rotundus*, *somnus* in Farnesiano Festi fragmento.

P

Non facile in aliam convertitur, nisi alicubi in B. Sic præteritum verbi *carpo* facit *carbsi* juxta Terentium Scaurum, & obsisto, opstiti fecere veteres. Ita Pierius in veteribus codicibus *labsus* legi ait in 3. Georg. & *elabsus* in primo, Idque ex Probi præscripto, qui

illabſus, *prolabſus*, *labſantem* per B ſcribere jubet. A *ſcribo* quoque *ſcribſi* eſt in optimo Vaticani codice ad illud Terentii Andr. 1. 1. v. 24.

Tute ipſe his rebus finem præſcribſti pater!
Antiquata ſunt *boblicola*, *byrrhus* pro *publicola*, *pyrrhus*. Eadem quoque litera aſcititia eſt, ut *demptum*, *ſumptus*, comptus à *demò ſumo*, *como* &c. Videatur Scaliger in Indice 19. ad Gruteri Inſciptiones.

Q in

C. Nec mirum eſſe videtur, cùm eadem ſit eſſentiâ litera; quare Q à multis de numero literarum, ut alibi attigimus, ſecluditur. Niſus Grammaticus, teſte Velio Longo lib de Orthogr. tam in nomine, quàm in verbo *coque* utrobique C ponendum cenſebat. Nonius quoque pro *querela* ſcripſit *cuerela*, & *cuis* pro *quis*. Sic promiſcuè ſcriptum videmus ab antiquis, *cotidie*, & *quotidie*, aliiſque per multis, quæ habentur à Radulpho Fornerio lib. 1. rerum quotidianarum. Sic *torcular* à *torquendo*, *percutio* à *quatio*, *ſeculum* à *ſequor* &c.

R in

L. quemadmodum ſupra diximus, cùm de L: ut *pellucidus* à *per* & *lucidus*, *ſacellum* ex *ſacer*, *cancellus* ex *cancer*, *libellus* à *liber*, *pulchellus*, ex *pulcher*, *nigellus* à *niger* &c. Olim *merites*, poſtea *melites*, ac tandem *milites* dixerunt, teſte Voſſio in Etymolog in *Miles*. Et com-

communiter hæc literę R in L mutatio fit ob vitium à blæſis; hinc apud Ariſtophanem in Equitibus blæsâ linguâ Alcibiades loquitur ὁλᾶς, θέωλος pro ὁρᾶς.

S. Antiqui, teſte Feſto, dixere *Majoſibus* ex quo factum *majoribus*: ſic *melioſibus laſibus, feſiis*; ex quibus facta, *melioribus, laribus, feriis*. Similiter *Labos, colos, Odos, Arbos*, pro *labor, color &c*. Et Var. l.6. L.L. *In quo antiqui dicebant S, poſtea dicunt R, ut in carmine Saliorum ſunt hæc*: Coſauli, Doloſi, Eſo. *Omnia verò ad patula coëmiſſe. Jam* Cuſiatii, Nuſes, Ruſe dumque Janus veniet. *Poſt* melios melior; fœdeſum, fœderum: pluſima, plurima; aſena, arena; Janitos, janitor. Sic extant Incriptiones ubi *Maſcellinus*, pro Marcellinus; & in libb. vett. *arboſem* pro *arborem*, & *roboſem* pro *roborem*, & id genus ſexcenta. Varroni conſentit Quintilianus lib. 1. c. 4. & Servius in 4. Æn. quos conſulere quis poterit.

V conſonantem: *tero, trivi*: hoc verò perpetuum non eſt huic verbo; cùm reperiatur, & *tervi* præteritum verbi *tero*. Sic Tibullus lib. 1 eleg. 4.

Aut operi inſuetas attenuiſſe manus.

Apud Plautum quoque in Pſeud 3. 2. *teruerunt*.

S in

D. *Cuſtos, cuſtodis* à *fraus* eſt *fraude*, à *laus, laudo, pecus, pecudis &c.*

M. *Rursus* , *rursum* ; *adversus* , *adversum* ; *prorsus prorsum &c.* duplici terminatione enunciantur . *Quorsus* , pro *Quorsum* apud Senecam legas, & Appulejum l. 1. Floridorum . *Introrsus* apud Ovid. l. 12. Let. & Cæsarem l. 2. de B.G. *Deorsus* apud Appulejum l. 8. & 9.

R. *Flos*, *floris* , quod sæpe contingit , invexitque usum apud antiquos ; ut Pomponius refert Dig. de orig. juris t. 11. Claudius Centinianus . Exinde ab illis frequenter dictum *Valesii Fusii* , *Papisii Auselii* pro *Papirii* , *Valerii &c.* Sicuti, ut notat Scaliger, antiqua sunt *glosia* , *lases* , *asena* , *vapos* , *odos* , pro *gloria* , *lares* , *arena* , *vapor*, *odor &c.* *Pignosa* quoque, & *plusima* apud Festum pro *plurima* , & *pignora* videas .

T. *Nepos* , *nepotis* . Apud Festum sunt *exfuti* , pro *exfusi* , *mertat* pro *mersat* : apud Nonium *Terta* pro *Tersa* . Et sæpissime contingit hæc mutatio apud Latinos in nominibus tertiæ , ut ex priori allato exemplo cernitur . Huic adde *ars* , *artis* ; *mars* , *martis* ; *pars*, *partis* ; *sors*, *sortis* ; *Samnis* , *Samnitis* ; *&c.*

V. consonantem *Bos* , *bovis*. Et hîc adnotandum cum Vvillichio , olim linguam Romanam in duplici SS, alterum in C convertisse, ut : *phœnissa* , *phœnisca* ; *libyssa libysca* .

T in

D. cui affinem satis esse superiùs diximus ; quamobrem in antiquis libris , & monum- quan-

quandoque occurrunt. *Quod* pro *quot*, *quod annis* pro *quotannis*, *itcirco* pro *idcirco*. *capud*, pro *caput* hab. MSS. in illud Virgilii *Setosi capud hoc apri &c. mentax* pro *mendax*, *at* pro *ad*. S. *Merto*, *merso*; *tensus* pro *tentus*. Latini veteres ut monet Festus, dixere, *stlana*, pro *lana*, *stlocum* pro *locum*, *stlites* pro *lites*.

U in

B. Veteres siquidem dixere, *bile*, *albeolus*, *cabea*, *Probincia*, *Bascones*, *Vibebat*, *cabillatio*, *negatiba*, *imbentio*, *Minerba*, *Olibeto*, *uniberſa*, *imbicto*, *curbati*, *Conſecraberunt*, *Atabis*, *Abe*, *jubentutis*, & alia innumera, pro *vile*, *alveolus*, *cavea*, *Provincia*, *Vaſcones &c*.

E. *Pondus*, *ponderis*; *dejurat*, *dejerat*, *pejerat*, *litera* quaſi *litura* dicta eſt &c.

F. ut in *Serfus*, *Fulgus*, *Falerius*; pro *Servus*, *Vulgus*, *Valerius*.

I. Eo quod inter ipſas ſit quædam ſoni medietas: ut ex his Annæi Cornuti apud Caſſiodorum in collect. colligitur, qui proinde dubitat an quædam dictiones enunciandæ ſint per I, an per U. En ejus verba: *Lacrumæ an lacrimæ, maxumus an maximus, & ſiquæ ſimilia ſunt, ſcribi debeat, quæſitum eſt. Terentius Varro tradidit, Cæſarem per I ejuſmodi verba ſolitum eſſe enunciare, & ſcribere; inde propter auctoritatem tanti viri conſuetudinem factam. Sed ego in antiquiorum multò libris, quàm Cajus Cæſar eſt per V pleraque ſcripta invenio: Optumus, intumus,*

pul-

pulcherrumus, lubido, dicundum, faciundum, maxumè, monumentum, contumelia, minumè: Meliùs tamen est, & ad enuntiandum, & ad scribendum I literam pro V ponere: in quod jam consuetudo inclinavit. Hæc Annæus. Et quidem Messala, Brutus, Agrippa pro *sumus* quoque malebant *simus*, teste Victorino l. 1. c. de Orthogr. O. Hanc affinitatem expressit more suo eruditissimè Quintilianus l. 1. c. 4. *Quid O, & V permutatæ invicem? ut Hecoba, & Notrix, Culchides, & Pulyxena scriberetur: ac ne in Græcis id tantùm notetur. Dederont, atque probaveront. Sic* Ὀδυσσεὺς *quem* Ὀυλυσσέα *fecerunt Æoles ad Vlyxen deductus est. Nostri præceptores Cervom, servom; scripserunt. Nunc V geminæ scribuntur; sed neutro modo vox, quam sentimus, efficitur*. Hoc ipsum diversis tantùm verbis protulit Velius Longus: *Antiqui*, inquit, *confusas O, & V literas habuere: nam consul scribebant per O, cùm legeretur per V Consul. Unde in multis etiam nominibus variæ sunt scripturæ, ut: fontes, funtes; frondes, frundes*. Sueton. l. 2. c. 87. & Victorinus l. 1. ferunt D. Augustum genitivo casu *Hujus domos meæ* dixisse: Sic apud Curtium Valerianum habes *præstu* pro *præsto*, *colpa*, & *culpa*, *præstolor*, & *præstulor &c.* Apud Priscianum *humo*, & *homo*; *fretu*, & *freto*, *Acherunte*, & *Acheroute &c.* Profectò ut arguit Vossius nisi inter duas hasce literas soni vicinitas extitisset, quæ Græcè per O habentur,

tur, Latinè per U non redderentur, ideoque *jobam*, & *Priamom*, non *jubam*, & *Priamum* diceremus.

Diomedes ergo investigans rationem, quare veteres sæpe pro U quartam vocalem adhibuerint; credit id factum quod U in eâdem syllabâ geminare incongruum duxerint; in quo tamen ignorantiæ culpare omnes non dubitat Scaurus, ubi inquit: *Equus, & servus, & equum, & servum per uu, non per O efficere, excepto uno, avia, avos; unde apparet avom debuisse dici*. Et Cassiod. in præf. lib. de Orth. *Itaque, quod ante scribebatur per V, & O, per duo VV modò scribere nobilis rectitudo scribendi per vias certissimas investigata esse videtur; & ideò præsens opus non desit directum, et volnus vulnus*. Hæc autem terminatio in O pro U non semel habetur in Virgilii Codice Mediceo; apud Plautum sæpissime; in antiquis marmoribus quandoque etiam; qui mos videtur usque ad Augusti tempora perdurâsse: ut patet ex Ancyranis tabulis; & ut sentiunt præclarissimi Viri Henricus Noris Diss. 4. Cenotaph. cap.4. Vossius l.2. de Analogiâ c.5. Verùm rectiùs senserit, qui credet Augusti ævo indiscriminatim scriptum per O, & U; nam in Narbonensi lapide Augusto inscriptum, habetur in titulo: *Votum susceptum à plebe Narbonensium in perpetuom*; & inde v. 11. *Perpetuum*. In Cajana quoque Inscriptione

va-

variatum. Nec improbanda in hoc Prisciani sententia, qui hujus cognationis causam facit carentiam literæ U apud majores lib. 1. in hæc verba: *V quoque multis Italiæ populis in usu non erat, sed è contrario utebantur O. unde Romanorum quoque vetustissimi in multis dictionibus loco ejus O posuisse inveniuntur*, Poblicum, Polchrũ, Colpam Hercolem.

Prædominantibus in Italiâ Græcis V consonum interdum migravit in B. Tunc namque eorum mos erat, ut, cùm vocem quandam de Latinis Græcam facere vellent, si ab V consonâ cœpisset, per B redderent suum: Sic *Livius*, ipsis est *Libios*; *Virgilius*, *Birgilios*; *Valerius*, *Balerios*; *Vaticanus*, *Baticanus*, & similia. Sive etiam hæc ipsa; sed rariùs per diphthongum OY, vel OU vertebant: Quare habemus ex vet. numism. *fouri* pro *furi*. *Oufentina tribus* apud Festum: & alibi Ioudicem, joussit, Nouncios, loumen &c. pro *lumen*, *Nuncios*, *jussit* &c. Cujus moris meminit etiam Victorinus his verbis: *Sic V, quod apud illos junctum O literæ Y facit syllabam. Nostri etiam quoties ejusdem soni longa syllaba scribenda esset, & ipsi adjungebant O literæ*. Habetur etiam in monumentis, & Codd. U quandoque expressum per OE, Capuæ in Inscript. *lœdos* pro *ludos*. Puteolis *cœrare* pro *curare*. *Mœnia* pro *munia*, *cœbus* pro *cubus*, *oinum* pro *unum*. Et id genus. Ego verò insuper, si quid

co-

conjectari liceat, quandam V cum B affinitatem, cognationemque ex eo arguerem, quod Adamantius Martyrius in suo libello, qui in Collectaneis Cassiodori prostat, in quo proponit docere voces B aut V habentes, *bernam*, non *vernam*; *besicam*, non *vesicam*; *balvam*, non *valvam*, mandet scribendum. Ex quo videtur saltèm per illa tempora has literas invicem sibi extitisse affines.

X.

Hanc diximus duplicem esse literam. Solvitur, aut in CS, ut: *pax*, *pacis*; *nux*, *nuncis*: aut GS, ut: *rex*, *regis*, *lex*, *legis*. CT *nox*, *noctis*; *supplex*, *supellectilis*. Interdum in F degenerat in compositis, *efficio* pro *ex*, & *facio* &c.

Z.

Cum quibus literis habeat cognationem expressit Priscianus lib. 1. extremo cap. de num. liter. *Y*, & *Z*, inquit *tantummodò in Græcis dictionibus, quamvis in multis veteres hæc quoque mutâsse inveniantur, pro Y, V; pro Z verò, quod pro SS conjunctis accipitur S, vel D posuisse, ut: fuga, murrha, pro* φυγὺ μύῤῥα *sagunthum, massa pro* ζάκυνθος, μᾶζα *Odor quoque* ἀπὸ τοῦ ὄζειν *sethus pro* ζῆθος *dicentes, & Medentius pro Mezentius*. Hæc ille.

Y.

Prisci vertebant in U, ut: *Thyle Thule*; *philyra*, *philura* apud Plin. & Ouid. 5. Fast. *sulla*

sylla

ſylla in lapp. Capitolinis: *ſibullam* apud Tacitum . Caſſiod. de Orth. *Y literâ antiqui uſi ſunt; ſed aliquando loco ejus V ponebant . Itaque in illorum quoque libris hanc ſcripturam obſervandam cenſeo , ſuriam , ſuracuſas, ſumbola, ſucophantas . Sed Scaurus de Orthogr. Y literam ſupervacuam Latino ſermoni putavit ; quoniam pro illâ V cederet , ſed cùm quædam Græca nomina in noſtrum ſermonem admiſſa ſunt , in quibus evidenter ſonus hujus literæ exprimitur , ut ; Hyperbaton , & Hymnus , & Hyacinthus , & ſimilia in eiſdem hac literâ neceſſariò utimur.* Huc ſpectant Terentiani carmina .

Romana Lingua , quam vocant Y non habet ;
Hujus in locum videtur V Latina ſubdita ,
Quæ vicem nobis rependit interim vacantis Y ,
Quando communē Latino reddit, & Græco ſonū .

II. Dipthongis pariter affinitas eſſe ſolet cum ſimplicibus plerumque vocalibus ; ſic

AU in

O tranſit , teſte Priſciano lib. 1. *AV tranſit in O productam more antiquo , ut ; lotus,* pro *lautus; ploſtrum pro plauſtrum , cotes ,* pro *cautes .* Sic apud Macrobium legere eſt l. 3. c. 15. *orata* pro *aurata* ; apud Martialem lib. 3. epig. 58. *Copo* pro *caupo* ; ab Auſonio *coda* pro *cauda* ; ex Feſto *olla* pro *aula*; apud Servium 2. Georg. *caudex , codex ; caulis , colis ; ſaurex , ſorex. Aurichalcum ,* poſt etiam *orichalcum .* Horatio 2. ſermonum ſatyr. 4. *cole* pro *caule* ; Fabio *ora*

pro

pro *aura*, & alibi ſexcenta. Dio notat, *Claudium aliis dictum, qui ſemper Ciceroni Clodius*. Narratur quoque à Svetonio l.8. c.22. quòd cùm Menſtrius Florus cõſularis admonuiſſet T. Flavium Veſpaſianum *plauſtra* potiùs, quàm *ploſtra* dicenda; die poſtero Imperator eum non *Florum*, ſed *Flaurum* ſalutavit. A *faucibus* eſt *ſuffoco*; *explodo* à *plaudo*. U. *Occludo*, *includo* ſunt à *claudo*. Apud Terent. Phorm.1. 1. v.10. *Suum defrudans genium*, pro *defraudans*; & Adelph. 2. 2. 38. *defrudet* pro *defraudet*.

Æ in

E migrare quidam ex hoc coniiciunt, quòd interdum *Edepol*, *era*, *erumna*, *eſculus* ſimplici vocali ſcripta adinveniantur. Verùm iſtã non cognationem voco, ſed vitium. Anno enim Chriſti quadringenteſimo ſexageſimo circiter primo, jam in deſuetudinem abire cœperant diphthongi, iiſque potiſſimùm in locis, qui ab Urbe plurimùm aberant: quare literarum affinitas ex ſubrepenti jam abuſu argui non debet. Nec tamen ignoro, habeoque ex Soſipatro lib.1. & apud ipſius Romanæ Urbis Scriptores, ac in codicibus quibuſdam, marmoribuſque antiquitate probatis, hoc ipſum reperiri. Sed ex eo quòd parciſſimè uſu veniat, cognationem certam quis ſtatuat?

I longum. *Excido*, *occido* ſunt à *cædo*; *allido*, *col-*

collodo, à *lædo* . *Æquus* , *iniquus* ; *quæro*, *inquiro*. Hinc *succidaneus* apud Plaut. Epid. 1. 1. v.37. Et *succidaneæ hostiæ* apud Agellium lib.4.cap.6. quæ ita dicuntur, æ diphthongo per morem compositi vocabuli in i literam commutatâ: est enim à cædo : quoniam si primis hostiis litatum non erat, aliæ post easdem ductæ hostiæ cædebantur, quæ quasi prioribus jam cæsis, luendi piaculi gratiâ subdebantur. Eâdem autem ratione verbi, *præcidaneæ* quoque *hostiæ* dicuntur, quæ ante sacrificia solemnia pridie cædebantur; quod verbum legas apud Attejum Capitonem lib. 5. de Pontificio jure : Marium Vict. l. 1. cap. de Orthogr. Festum Pompejum, aliosque . Scipio Affricanus memoratur *pertisum* perpetuò dixisse pro *pertæsum*: unde Festus: *Distisum*, inquit *& pertisum dicebant* , *quod nunc distæsum*, *& pertæsum* .

EI in

I longum, quod tamen de suâ diphthongo plurimùm in pronunciando retinebat; undè Plauti Comœdia *Captivei* inscripta; quæ postea *Captivi*. Similiter *eïs*, *eïtur*, *eït* scribebant, quæ nos per solam vocalem I exaramus. Accusativos nominum, quæ tam nominativum, quam genitivum similem habent per EI primò enunciabant, inde per I; quapropter apud primæ notæ Scriptores, sive Poëtæ, sive Oratores, aut Historici sint,

quar-

quartos casus sic terminatos. Saluſt. in Catil. *Omnis homines, qui se ſtudent.* Virg. 3. Georg. & 1. Æn. *dimittere navis*; *aquas dulcis* & 4. *manis ſepultos*; & 12. *acris viros*. Horat. l. 1. epiſt. ult. *impleviſſe decembris*. Terent. Heaut. 1. 2. v. 20. *Parentis*: & Phorm. 3. 4. 35. *compluris menſes &c.* Sic habent probati codices. Nos inde paulatim in his & ſimilibus ſonum τῦ I ad E defleximus; ita ut vix reperiatur ex recentioribus, niſi veterum ſectator haberi velit, qui aut *omneis*, aut *omnis*; *parenteis*, aut *parentes* accuſativo caſu efferat, ſcribatque. Contrà tamen factum video ab antiquis, qui, prout orationis ſuavitas exigebat, EI, I, aut etiam E ejuſmodi nomina terminabant; refertque Gellius lib. 13. cap. 19. Percontatum quondam Valerium Probum, *haſne urbis*, an *has urbes*, & *hanc turrem*, an *hanc turrim* dici oporteret: ipſumque reſpondiſſe, quod, ſi verſus pangimus, aut ſolutam orationem ſtruimus, atque ea verba apponenda ſint, non finitiones illas prærancidas ſpectare debemus, ſed aures interrogare, quo quid loco conveniat dicere; & quod illa ſuaſerit, id profectò fore rectiſſimum. Adduxit ulterius Virgilij exemplum ex primo Georgicôn

Urbiſne inviſere, Cæſar,
Terrarumq; velis curam.

Verte enim, & muta, inquit Probus, *ut urbes*

dicas, insipidius nescio quid facies, & pinguius. Antiquis quoque usus fuit dicendi *Adeibam* pro *Adibam*; In Columnâ Duillianâ legebatur *Castreis, Socieis*, pro *Castris, Sociis*. Et alibi *Leimen* pro *limen, ubei, queibus*, pro *ubi quibus &c*. Ex quo deducitur multis aliis dipthōgis idem quod huic evenisse, ut duplex earum esset pronunciatio, cùm aliàs prior, aliàs posterior ejusdem diphthongi vocalis audiretur: cujus rei habemus in Germanis exemplum. Voce *Jeder* significatur *Unusquisque*, priori syllabâ dipthongi vim tenente. Qui autem elegantius pronunciant I plenum efferunt ita, ut duo tempora consumat, E verò vix sentiatur. Alij contrà E pleniùs efferunt duobus temporibus, I tenuiter enunciato, eo ferè pacto quo *Jesus* pronunciatur. Sic Hispani in *Nuestro* U plenum efferunt, sed E sic supprimunt, ut ad aures vix ejus sonus pertingat.

EU.

Nullam cum Latinis literis in Latinis vocibus cognoscit affinitatem. Dixi in Latinis vocibus; nam si de Græcis sermo sit, magna comperitur; ac etiam, si Græca diphthongus existat cognationem habet cum Latinis literis, quibus, in vertendis Græcis vocibus respondet: Sic v. g. *ευ* in *ῥεῦμα* respondet Latino *u* quia *Ruma* nobis est. Idem judicium de cæteris esto. De his agetur fusè, & ex

pro-

professo ubi de Græcis vocibus Latio donandis.

OE in

I longum transit; ut; *Lœber* olim nunc *Liber*. Festus. *Lœbosum, & loebertatem antiqui dicebant liberum, & libertatem*. Sic apud Capellam *Alidus* pro *Auloedus*, *Tragidis* pro *Tragoedis*. In vet. epig. *Idipus*, pro *Oedipus*. In Martyrol. *Cimiteriis* pro *Coemeteriis*.

U. *Moerus* nobis nunc *murus*. Sic Servius ad 10. Æneid.

> *Quin intra portas, atque ipsis proelia miscent*
> *Aggeribus moerorum.*

Moerorum antiquò, inquit, *pro murorum, nam veteres pleraque eorum, quæ nos per V dicimus, per OE pronunciabant*. Docet hoc versus Lucillii in Fragmentis Satyrarum:

> *Moenu' tamen fungi, ac meoros servare potessint.*

In vet. inscript. *poenire* pro *punire*.

De tribus reliquis diphthongis AI, OI, & UI, utpote quæ Græcorum magis propria, agetur ubi de affinitate inter Græcas diphthongos. Plura si quis amet interim de cognatione literarum Latinarum, multa habet Radulphus Fornerius lib. 1. rerum quotidianarum cap. 15.

III. De Italicis literarum transformationibus, ex Latio natis aliquid addamus.

1. Supponendum antea cum Fortunio, inter duas vocales tres consonantes communiter loquendo non apponendas, sed duas; undè sanctus, promptus Latinorum scribetur *santo pronto*. Recedimus ab hac regulâ quotiescumque liquida L, vel R vocalem præcedit: ut *sepolcro, sempre*.

2. Cum in latinis vocibus B, C, P, præcedit T, in alium T transmutatur; unde obtusus *ottuso*; doctus *dotto*: aptus *atto*. Aliquando ob compositionem in similem consonantem transformantur, ut observo, *osservo*.

3. Littera L interdum vertitur in I, ut: amplum, *ampio*: exemplum, *esempio*: templum *tempio*.

4. B, D, C cum in latinâ voce M sequentem habent, in alteram M transferuntur, ut: submergo *sommergo*: admiror *ammiro*: drachma, *dramma*. Ita pariter cum latinè M positum ante N, italicè transit in alium N, ut: autumnus, *autunno*: damnum, *danno*.

5. E plerumque in I, ut: devotio, *divozione*: æstimare, *istimare*; C in Z deliciæ, *delizie*; C T in Z, ut reductio, *riduzione*. Ex in Is: unde expedire, *ispedire*; excusare, *iscusare*. Re in Ri, ut: renovo, *rinovo*; renascor, *rinasco*: refuto, *rifiuto*.

6. E in A, vel E, ut: maledictus, *maladetto*,

ma-

maledetto. E in V, ut: rebellis, *rubello*. I in E, ut: sollicitus, *sollecito*: simplex, *semplice*: impius, *empio*: minimus, *menomo*.

7. I in O, ut: similis, *somigliante*.

8. O in E, debere, *dovere*.

9. O in I, ut: domesticus, *dimestico*.

10. In V, ut: obedientia, *ubbidienza*: officium, *ufficio*.

11. V in O, ut: suspicio, *sospetto*: nutrire, *nodrire*: singularis, *singolare*.

IV. In Italis etiam vocibus non paucas literarum mutationes habemus, quarum nonnullas raptim notabimus, quæ sæculo præsenti magis arridere videntur.

1. A in E mutant verba primæ coniugationis in futuro primo, ut *amerò, amerai, amerà*; Item in imperfecto conjunctiui, *amerei, ameresti, amerebbe: ameremmo, amareste, amerebbono*.

2. Variantur etiam multis in vocibus & aliæ vocales, ita ut utroque modo, & scribere possimus, & loqui; Initio vocis, ut: *eguale, & uguale; iconomo, & economo: officio, & ufficio: obbedire, & ubbidire*. In medio pariter. & in fine, ut: *sarà, & serà: marauiglia, & merauiglia, altramente, & altrimente: devozione, & divozione; refutare, & rifiutare, ribello, & rubello: preposto, & proposto: & fuori: fosse, & fusse: facoltà, & facultà: suoi, & sui: macchiarella, & macchierella: maladetto, & maledetto: tragetto,*

& tragitto: *reo* , *& rio* : *longi* , *& longe*: *anche* & , *anco* : *fuora* , *fuoro*, & *fuori* :

3. C in Z *Vficiale*, *& Vfiziale*. C in G ut: *lacrima*, *& lagrima* : *lacuna*, *& laguna*. G in Z, ut *curagione*, *& curazione* , etiam consonantium non raro variantur. v. g. B. in V ut *serbare* , *servare* : *nerbo*, *nervo* .

4. D in T ut : *etade*, *etate*: *lido* , *lito* : *podere* , *potere* .

5. G in V consonans, vt: *rogo*, *& rovo*; latinè rogus, vel pyra .

6. M in N vt : *crediamo* præsens, & *crederemo* futurum scribi licet *credian* , *crederen* . Ita ferè Barbarinum scripsisse notat Daniel Bartholi cap.13. §.2. quod sanè ad faciliorem confert pronunciationem : communior tamen scribendi modus est per M .

7. N in L , ut : *con l'amore* , *coll' amore* : sic *collegare* ideſt simul ligare .

8. N in M vertunt composita , quorum secunda vox initium capiat à B, M , vel P : undè scribendum *imboscare*, *imbalsamare* , *imbiancare*: *immortale*, *immutabile*, *immodesto*: *impassibile*, *impaziente*, *impoverito &c*. ita *combattere* , *commutare*, *compatire &c*.

9. P in V consonantem, ut : *coperta* , *coverta* : *soprano*, *sourano &c*.

10. Q idem est ac C sequente U, & aliâ vocali : atque æquè benè scribitur *cuore*, *& quore* : *scuola*, *& squola* .

De

De Cognatione, & affinitate Græcarum Literarum, ac Diphthongorum.

CAPUT XVI.

I. TAntum abest, ut mens mihi fuerit præscribendi unquam aliquid de Græcarum Literarum affinitate, ut etiam facto capiti titulo subdubitârim me ad ulteriora conferre. Hujus verò hæsitantiæ meæ in causâ sunt quorundam præclarissimorum hominum studia, qui tam disertè tam fuse hanc ipsam pertractârunt materiam, ut nova proferre, pene dixerim ultra hominem labor sit; & jam ab iis prolata rursum apponere, Æsopi Cornicem alienis coloribus adumbrare. Hi sunt præ cæteris undequaque ornatissimi, atque eruditissimi Viri.

* *Quos nemo fando dixerit,* * Auson. epist. 3.
Qui non priùs laudaverit,

Gerardus Vossius, & Angelus Caninius Anglarensis; quorum primus in suo Etymologico Linguæ Latinæ edito Amst. an. 1662. inde Lugduni 1664. alter in Hellenismo edit. Paris. 1555. 1578. ac in Alphabeto Dialectorum, ac Analogiæ Lugd. edit. 1603. ita literarum permutationem, & affinitatem diligentissimè scrutati sunt, ut uniuersæ literariæ Reipublicæ plausum, & nunquam inter-

moriturum nomen, jure quidem merito, adepti sint. Ibi enim, quæ sparguntur in omnes, collecta videas, tantamque obstupescas vocum varietatem, tam paucis canonibus comprehendi. Horum, inquam, Hominum singulare studium me aliquantulum detinuit quominus tam vastam proviuciam susciperem; mihique hoc oneris succollarem: Sed ut animo diligentiùs perpendi, nec Platonis amplitudinem Aristotelem de Philosophiâ scribentem deterruisse; futururumque ut hic noster labor in repræhensiones incurreret; si à consueto ordine non solùm Latina, verùm & Græca præscribendi præcepta, prout ratio postulat, hîc deflecterem; incentore insuper facto Patrono meo amantissimo, cui non uno nomine debeo; meipsum tandem recipi, statuique quædam breviter de Literarum Græcarum affinitate subdere; in quibus ne repetundarum accuser, fateri non pudet (*cum*, ut inquit Plinius in Proëm. *benignum & pleni pudoris sit fateri per quos profeceris*) multa ex his me à prælaudatis summis viris, quod & ipsi ab aliis fecerunt, desumpturum; certus, non parum oboriri interdum laudis, quod summorum virorum vestigiis adhærere utcumque valeamus.

II. Quia porrò hæc tanta in Græcis vocibus mutatio inde processit, quòd variæ fuerint apud ipsos Dialecti, ideft loquendi diver-

versæ formæ; quarum una, cùm magis unam quàm alteram adamâsset literam; factum est ut ubi ponendam ejusmodi elementum fuisset, ejus loco peculiarem, sibique dilectam literam potiùs subrogârint; quâ licentiâ processu temporis eò radacti sunt, ut tanta Dialectorum varietas nobis vix regulis comprehendi queat. Quatuor autem Dialecti, pro numero præcipuarum Græciæ gentium, quæ à linguâ cummuni recessere. Attica, Jonica, Dorica, Æolica. Atticâ utebantur Athenienses; Jonicâ, Jones; Doricâ, Dores; Æolicâ Æoles Græciæ Asiaticæ populi. Huic accessit varietati Poëtarum quælibet audendi semper æqua potestas; qui vel quandam sibi propriam usurpârunt Dialectum, vel eas miscuerunt: Sic Homerus Jonicæ, quâ maximè utitur, reliquas hinc inde admiscet; Pindarus Doricus, alias etiam admiscet; Aristophanes Atticus, Sophocles, & Æschylus, in Choris, & cantilenis subinde sunt Dorici. Præterea Dialectus trifariam intelligi potest per totius nominis immutationem, per mutationem partis, & per mutationem, quæ est per accidens. De primâ nobis hic sermo non est; sed de reliquis duabus; quando scilicet pars immutatur vel per Aphæresin figuram, vel Metathesin; sive qnando accidentale quid in vocibus variatur; scilicet spiritus, vel accentus,

tus. His prænotatis, tamquam summopere ad eorum, quæ sequentur intelligentiam, profuturis, descendimus ad demonstrandam uniuscujusque literæ cognationem, eodem prorsus, quo superiùs digessimus ordine.

A mutatur in

E. AEoles pro κράτος dicebant κρέτος, δράκων, δρέκων: Attici ὕαλος, ὕελος, νεὼς, pro ναὼς, λέας pro λάος; Μενέλεος pro Μενέλαως &c. Sic Latini fecerunt in traductione quarundam vocum à Græcis: *Talentum*, τάλαντον; *camera*, καμάρα; *ante*, ἄντα; *pessalus*, πάσαλος; *pretium*, πράτιον &c.

I. Tantùm Latini hoc fecere, quibus *canistrum* est à Græco κανάστρον; *catinus* à κάτανος; fiscus à φάσκος; *machina* à μαχανὴ; *trutina* à τρυτάνη; *patina* à πατάνη &c.

O. Attici certè quemadmodum auctor est Athenæus lib. 3. ἄσταχον dixerunt ὄσταχον, sicuti & ἀσταφίδας, ὀσταφίδας. AEoles ὀνόγυρις pro ἀνάγυρις; βόπις pro βάπις; ὄνηρ pro ἀνὴρ; βροδέως, pro

βρα-

ϐραδέως; στροτὸς pro στρατὸς &c. Latini quoque Alpha in Omicron transtulerunt, ut *corylus* à κάρυλος; *follis* à φαλλὸς; *polenta* à παλυώτη &c.

Y. sed rarò; sic πέσαρες, πέσυρες; σάρκες, σύρκες scripserunt, AEoles verò pro γλάφω, γλύφω &c. Latini similiter hoc faciunt, nam *pecudes* dicunt à Græco πεκάδες; *Hecuba* est ab ἑκάβη; *botulus* à βύταλον; *capulus* à κάπαλος &c.

B in

Γ. Atticè γλήχων pro ϐλήχων; γλέφαρα pro βλέφαρα teste Eustathio. AEolicè γάλανος pro βάλανος, πρέϐγυς pro πρέσβυς &c.

Δ. Βουνὸς AEolibus est δουνός; ὀβελὸς ὀδελός.

M. Ἀμφίσϐαινα, Hesichio teste, dicebatur & ἀμφίϐμαινα, Γοβολίται, Γομολίται. Latini *Amantes* dixere à Græco ἄϐαντες.

P. Latinum; nam Græcis in vocibus

non

non eſt cognatio. Si *turpe* eſt à τύρβη; *pluo* à βλύω; *cuppa* à κύββα; *Canopus* à κάνωβος, &c.

T Latinum. Ut: *tardus* à βραδύς; *telum* à βέλος.

V Conſonum Latinum. Sic *varius* eſt à βαλιος; *venenum* à βέλεμνον; *ver* ab Jonico βῆρ; *vivo* à βιῶ; *vola* à βολή; viſcus ab AEolico βίσκος, &c.

Γ in

C Latinum. *Focus* eſt à φῶγος; ἀμοργὴ *amurca*, Γάϊος *Caïus*; μίσγω *miſceo*; γωρυτὸς *corytus* pharetra, &c. Inſuper in CT Latinum Gamma mutari ſolet: ſic φλέγω nobis eſt *flecto* &c. immò & Græcis quoque hoc accidit in præteritis paſſivis ſecundæ Conjugationis Baryton.

Δ. Doricè γνόφος, δνόφος, γνοφερὸν, δνοφερὸν, γῆ, δῆ; γημήτηρ, δημήτηρ &c.

N. Oſtendimus cap. præcedenti in literâ G permutationem hanc Græcis & Latinis communem eſſe, rationemque addu-

adduximus quomodo contingat, ut ſæpe in G convertatur. Certè, ut exemplis monſtrabimus, quotieſcumque Gręcas voces Latio donamus, Gamma quodcumque præcedit aliud Γ, Ξ, aut χ convertitur in N. v. g. ἄγγελος nobis *Angelus*; λύγξ, *linx*; ἄγχω, *ango*; ἀγχίσης, *Anchiſes*; σφίγξ, *Sphinx* &c.

Z. Jones pro φύγω dicunt φύζω; pro ὀλίγον, ὀλίζον. Dores pro γένω dicebant ζεύω.

Δ in

B. AEolicè Δελφοί, βελφοί; ἐνδύσαι; ἐνβύσαι; δέλεαρ, βέλεαρ, δύπτης, βύπτης; &c. Bœotis pariter δύης, ſerpens aquatilis eſt βύης.

Γ Dorienſibus διφύρα eſt γεφύρα; δνόφος, γνόφος &c.

Λ. Δάφνοι, λάφνοι, δίσκος, λίσκος; teſte Heſichio. Latini ſimiliter Delta in ſuum R tranſtulerunt: ſic *olor* eſt ab ᾠδός, *Ulyſſes* ab Ὀδυσσεύς; *lorus* à δορός;

lacryma à δάκρυμα, *lolium* à δόλιον, &c.

T Latinum. Sic *spatium* est à σπάδιον; *mutus* à μύδος; *uterus* ab ὄδερος; *terra* à δαῖρα, *tussis* à δύσις &c.

E in

A breve. Jones μέγαθος pro μέγεθος; τάμνω pro τέμνω; τράπομαι pro τρέπομαι; τραφθεὶς pro τρεφθεὶς. Dorienses πιάζω pro πιέζω; τράχω pro τρέχω; ἄρταμις pro ἄρτεμις. Latinis quoque est *castus* à κεστός; *malus* à μέλας ex Isidoro; maneo à μένω; pateo ex πετάω &c.

I. Lacones enim pro Θεὸς dicunt Σιός. Latini multas voces hac permutatione factâ sibi ascivere; nam *animus* est ἄνεμος, *plico* à πλέκω, *intus* ab ἔντος, *in* ab ἐν, *Sicilia* à Σικελία &c.

O. AEoles pro ὑπέρσε dicunt ὑπόρσε; & pleraq; præterita Conjugationis mediæ Baryt. verborum dissyllaborum, mutant E in O, ut: λέγω, λέλογα, πείθω, πεποίθα &c. Latinæ quoque hæ voces ori-

originationi hoc debent, ſunt enim, *domus* à δέμω, *obolus* ab ὀβελός, *tollo* à τέλλω, *novus* à νέος, *epiſtola* ab ἐπιστέλλω, &c.

V Latinum: ſic *ſcopulus* eſt à σκόπελος, *unus* ab ἑνὶς, *nebula* à νεφέλη, *catapulta* à καταπέλτης.

Y. Ita Græcorum ζύμη eſt à ζέω, ut notat Voſſius, quemadmodum Latinorum *fermentum* eſt à *ferveo*. Raró hæc mutatio contingere ſolet.

Z in

Δ. AEoles pro ζυγός dicunt δυγός, pro ζωμὸς, δωμός. Græcæ pariter quædam, hac permutatione, Latinæ factæ ſunt voces, ut: *vado* à βάζω ſtrido à τρίζω &c. AEoles quoque pro δς frequentant, Lacedæmonii, ac Bœotii pro δδ, ita iis μᾶζα erat μάδδα, γυμνάζομαι, γυμνάδδομαι; παίζειν, παίδδειν &c. illis verò Ζεύς, δΖεύς; μελίζειν, μελίδσειν; παίζειν παίδσειν &c.

Σ, & Σ Σ. Futura verborum in ζω

quar-

quartæ Coniug. Baryt. desinunt in ζω; ut: φράζω, φράσω. Nobis *Saguntum* est à Ζάκυνθος, *Setus* à Ζῆθος. κρίσσω est à κρίζω; μάζα, μύζω, πτίζω, πατρίζω redduntur *massa*, *musso*, *pitisso*, *patrisso*.

H in

A. Doricum est φάμα pro φήμη, ἁμέρα pro ἡμέρα, ματέρα pro μητέρα, ἅλιον pro ἥλιον &c. Latinis quoque sunt *mater* à μήτηρ, *camus* κημὸς, *clathrusa* κλῆθρον, *caleo* à κήλεω, *lana* à λῆνος, AEsculapius Ἀσκληπιός, *plaga* à πληγή &c.

E longum Latinum, & hoc quidem sæpissime; nam omnes ferme dictiones in Latium conversæ, sic reddi sunt solitæ; ut πάτηρ nobis est *pater*, παράκλητος *paracletus* αὐστηρὸς *austerus* Ἰησοῦς *Jesus*, ῥήτωρ *Rhetor* θησαυρὸς *thesaurus*, & hujusmodi sexcenta. Græci quoque nostras voces mutuati E longum per H suum reddunt, ut: *Aurelius* αὐρήλιος. AEoles & Dores quandoque η in ε mutare

tare ſolent, ut pro ἄϱης, ἄϱες; pro ἀδικῆσαι, ἀδικέσαι.

Θ in

D Latinum, ſic *Deus*, eſt à θεὸς, *ador* ab ἀθὴϱ, *ordo* ab ὀϱθός, perdo à πέϱθω.

Σ, ut AEolibus Παϱθοι, Πάϱσοι, Θίναι, Σίναι. Laconibus Σιὸς pro θεὶς, ἀσαίνα pro ἀθάνα, σίγω pro θίγω, ἀγασὸς pro ἀγαθός. Cauſam verò hujus mutationis aſſignat Voſſius, dicendo, Veteres olim θ blæſo ore extuliſſe, atque in tantum eliquâſſe, ut potiùs ſonaret Σ quàm Θ.

T. AEoles pro καθήκει dicunt κατήκει. Latini frequentius Θ Græcum in ſuum T extulerunt, ut patet ex ſequentibus dictionibus. *Lateo* eſt à λάθω Doricè, *pati* à πάθειν, *ante* ab ἄνθος, *catena* à κάθημα, *menta* μίνθη, *metus* μόθος &c.

I in

A Latinum, ſic *ala* ab ἴλη, hora ab ὁϱίζειν &c.

E Latinum, ſic *boo* eſt ἀβίω, *cochlea*,

à κοχλία, *termes* τέρμις, *ocrea* ab ὀκρία &c.

U Romanum; *carus*, *duplex*, *mucro* sunt à χάρις, διπλοῦς, μικρός &c.

K in

G Latinum ut: *Cygnus* κύκνος, niger νεκρός, *gummi* κόμμι, *grabatus* κράβατος, *angulus* ἄγκυλος &c.

Q, sic *æquum* à Dorico ἀικὸς, *siliqua* à ξυλικὴ, *usque* ab ὥσκε, *que* à κε &c.

Ξ. Bœoti, & AEoles pro διὲκ dicunt διὲξ, unde apud Archilochum διὲξ σωλῆνος. Ita ἐλξίνη est ab ἕλκω, πλέξιμον à πλέκω. Latinis quoque sunt *lynx* à λύκος, *lux* à λύκη, *nex* à νέκυς &c.

Λ in

Γ. Atticis est μόγις pro μόλις; Nobis quoque magis à μᾶλλον.

N apud Dores sequente θ, vel τ, dicunt enim ἦνθον pro ἦλθον, βέντιστος pro βέλτιστος, φίντατος, pro φίλτατος. Cretes pro βέλτιον βέντιον. Latinis quoque sunt *Nympha* à λύμφη, *tenus* à τέλος, *venenum*

num à βελέλεμνον.

P. Atticis κεφαλαργία dicebatur pro κεφαλαλγία, κρίβανος pro κλίβανος, ἀργαλέος pro ἀλγαλέος. Cypris ἀβρεμὴς est ἀβλεπὴς &c.

M in

B. AEoles μέλλειν, dicebant βέλλειν, ὀπισομεῖν ὀπισοβεῖν, μεμβράδες βεμβράδες, ἀμφίμαλλον, ἀμφίβαλλον, μύρμηξ βύρμηξ.

M. AEoles similiter pro μετ' ἐμȣ͂ dicunt πετ' ἐμȣ͂, pro ὄμματα ὄππατα, pro ὄμμα ὄππα, pro μικκύλος, πικύλος, unde remansit puto Italorum *piccolo*. Sic Latinis *Vappa* est ab AEolico βάππα.

N.

Λ. AEoles pro ἀνδράχνη ἀνδράχλη, pro νίτρον, λίτρον, pro ἔβενος ἔβελος, pro ἀνάβαστρος ἀλάβαστρος, & similia dixere, quæ numerat Salmasius Plinianarum exercitationum pag. 187. Græci similiter N Latinorum sequente L mutabant in λ, ut *Manlius* μάλλιος.

M Latinum ſic. παλλάδιων nobis eſt *palladium*, ἄντρον *antrum*, κύμινον *cuminum*, γράφιον *graphium*, γράβατον *grabatum* &c.

R Latinum, ſic *mora* eſt à μονὰ, merus ab AEolico μενος pro μονος, *furia* à φονία, χνίσπος, *groma* à γνῶμα &c.

Σ. AEoles pro ὀρθοῦν dicunt ὄρθοις, pro γυψοῦν γύψοις, pro χρύσοις χρύσοις. Latinis quoque *limus* eſt à λειμών *gurges* à γυργών &c.

Ξ in

Γ. Verba namque quartæ Conjugationis baryt. quæ futurum habent in ξω mutant illud ξ in γ. Præt.medio. πλήσσω πλήξω, πέπληγα. Sic Latinis eſt *augeo* ab inuſitato αὐξέω.

K, ἄβαξ ἄβακος, θώραξ θώρακος &c.

Omicron in

A. AEoles ἄσσα pro ὅσσα. Dores εἴκατι pro εἴκοσι, βάτραχος pro βότραχος. Latina ſunt *aratrum*, *lancea*, *lavo*, *paſco*,

à

à Græcis ἄερτρον, λόγχη, λόω, βόσκω.

E. AEoles πρὲς σὲ pro πρός σέ, ἐδόντες pro ὀδόντες, ἐδύνη pro ὀδύνη &c. *Dentes* nobis dicuntur à Græcâ voce ἐδόντες *genu* à γόνυ, *merus* à μόρος, *pes* ab AEolico πός, *marceo* à μαρκόω, *pecudes* à φοκάδες.

I Latinum. *Caulis* καυλός, *cinis* κονίς, *lenis* λεῖος &c.

Y. AEolica ſunt μύγις pro μόγις, ὕμφαλος pro ὄμφαλος, ὕμοιον pro ὅμοιον, ὄνυμα ὄνομα, ςύμα, ςόμα: Item in U Latinum; ſic ἀμοργὴ nobi eſt *amurca*, γενος; *genus*; *purpura* à πορφύρα; *olympus* ὄλυμπος, Νικολάος Nicolaus; ac communiter omnia nomina, voceſque Græcæ Latio donatæ, quæ deſierant in ον, aut ος, deſinunt in UM, & US. Et viciſſim Græci Latina nomina per UM & US cadentia, in ON, & OΣ efferunt, ut Λίβιος, φάβιον.

Γ in

B. Plutarchus certè in Hellenicis queſtionibus, obſervat Delphis B pro Γ uſur-

pari, ac βατεῖν, βικρὸν dici pro πατεῖν πικρὸν. Simili prorſus ratione Thraciæ Urbem Παλλήνlω vocat Βαλλήνην, unde apud Ariſtophanem Βαλληνικὸν βλέπειν. In Latinis ſimiliter vocibus, à Græcia acceptis, hæc mutatio habetur, ut in *abſinthium*, *abſis*, *Arabs*, *Burrus*, *carbaſus*, *buxus*, quæ ſunt à Græcis ἀψίνθιο, ἀψίς, Ἄραψ, πυῤῥὸς, κάρπασος, πύξος.

Δ. In vetuſtiſſimâ Romæ Inſcriptione teſte Dionyſio δένας pro πένας legebatur: unde ait: *Mihi namque videtur* Π *literâ nondum repertâ, veteres literâ* Δ *vim illius ſignificaſſe*.

K. Jones hanc frequentare conſueſcunt in interrogativis, & relativis; ita κῶς dicunt pro πῶς; ὅκως pro ὅπως; κόσος, ποσος, ὅκοσος ὁποσος, κότε πότε, κοῖος ποῖος &c.

M. AEoles ματῶ dicunt pro πατῶ, μαθοῦσα pro παθοῦσα Cypriis ἀβρεμὴς eſt ἀβρεπὴς.

PH

PH Latinum; sic Riphæi sunt à Ῥίπαια ὄρη; *trophæum* à τρόπαιον, *romphea* ῥομφαία &c. Sed hæc Latini quoque interdum absque aspiratione extulere, ut: *tropæa*, *rompæa* &c. quam lectionem pluribus tutatur Vossius lib. 2. de Arte Gram. c. 11. & in Etymologico.

T Latinum, sic *studium* est à σπυδὴ, verto à τρέπω &c.

P in

Λ. Ita Græcis Hesichio teste λάκη sunt ῥάκη. Latini similiter dixere *lilium* à λείριον, *clibanus* à κρίβανος mutato ρ in L.

N. Latinum. Sic δῶρον nobis est *donum*; *plenus* est à πλήρης, *teneo* à τηρέω &c.

Σ. Attici dicunt ἄρσην, θαρσαλέος, κόρση, ταρσὸς pro ἄῤῥην, θαῤῥαλέος, κόῤῥη ταῤῥὶς.

Σ in

Δ. Dorienses dicunt ὀδμὴ pro ὀσμὴ, ἴδμεν pro ἴσμεν, κεκάδμενος, pro κεκασμενος. *Medius* est à Græco μέσος.

N. AEoles pro εἰρικὼς dicunt εἰρικὼν, pro γεγονηκὼς γεγοικων.

R Latinum: ſic *celer*, *coluber*, *cruor* ſunt à κέλης, κρύος, χολοβὸς.

T. Atticis frequens eſt, dicunt enim γλῶττα pro γλῶσσα τέτταρα τέσσαρα, τήμερον σήμερον, φυλάττω φυλάσσω. AEoles pro σὺ τὺ, pro σὲ τὲ, dicunt. Lacones quoque pro ἐνιάυσιος ἐνιαύτιος, pro πλοῦσιος πλοῦτιος.

X. AEoles pro ψῆφος dicunt ψάφαξ; Attici veteres ξὺν pro σὺν ξύμμαχος pro σύμμαχος. Dorienſes in futuro & Aoriſto primo Quartæ Baryt. κλείω κλείσω κλαξῶ; καθίζω καθιξῶ &c. Latinis *Ajax* eſt Αἴας, piſtrix πίστρις, ulex οὖλος. Interdum quoque duplex ſigma mutatur in X, ut Iones διξὸς dixere pro δισσὸς, τριξὸς pro τρισσὸς &c.

T in

D Latinum, ut *cado*, κάτω, *vado* βάτω, *vadum* βάτον &c.

K. Dorienſes id faciunt in aliquot adverbijs, ita pro ὅτε dicunt ὅκα, πότε, πόκα,

κα; pro ἄλλοτε ἄλλοκα, pro τότε τοκα.

Π. AEoles pro ςολὴν dicunt σπολὴν, ςαλεὶς σπαλεὶς, πέτραπται, πέπραπται, γή-πιον γήπιον, κλιτὸς κλιπὸς. Dores pro ςάδιον Cπάδιον.

S Latinum. *Nausea* à ναυτία, *ossa*, ab ὀςᾶ, *resima* à ῥετίνη &c.

Y in

A. AEoles pro κυλίω dicunt καλίω. Latini similiter in usurpandis eorum vocibus, ut: *calix* est à κύλιξ, *canis* κυνός, *madeo* μυδάω &c.

E Latinum; sic *Ibex*, *remus*, *moneo* &c. sunt à Græcis vocibus ἴβυξ, ῥυμὸς, μηνύω &c.

I. Apud Græcos derivata à νοῦς χροῦς, ῥοῦς, πλοῦς, & βοῦς mutant υ in ι. Sic à πρωτεύω πρωτεῖον, ab ἀριςεύω ἀριςεῖον, δευτερεύω δευτερεῖον &c. Latina quoque sunt *firmus*, *fio*, *garrio*, *frigo*, à Græcis φυρμός, φύω, γαρύω, φρύγω, Y in I mutato.

O. Latinum. Nox est à νύξ *mola* à

μύ

μύλη *folium* à φύλλον &c.

U Latinum plurimùm. Sonat ſiquidem ac exprimit ferè, ubique; nam ſi ſcribatur Ρώμυλος, βότρυς, Κύμαι, δύο, φυγὴ μῦς & his ſimilia, Latinè reddimus *Romulus*, *botrus*, *Cumæ*, *duo*, *fuga*, *mus* &c. Græci ſimiliter U noſtrum breve per ſuum υ protulere; ut: *Fauſtulus* φαύςυλος, *Numa* Νυμᾶς.

Φ in

Π. AEolica ſunt ἄπηκεν pro ἀφῆκεν, ἀπείλκυσεν pro ἀφείλκυσεν. Itidem in ΠΣ, ut: pro φαιδρὸν ψεδρὸν, pro φθείρει ψείρει.

X

Non facilè tranſit in aliam literam, & in Dialectis Græcis perrarò.

Ψ in

Σ. Ita Græcis idem ſunt ψίττα σίττα, ψίττακος σίττακος, ψάγδας σαγδας, κάψοι κάσοι &c. Interdum in BS latinum mutatur, ut in ἄραψ *arabs*, ἀψίνθιον *abſinthium*: Sed ab hac regulá receſſere Latini, qui ori-

riginationem nimis habentes, per *ps* iſtius modi voces efferre quandoq; voluere, cùm alioqui dulciùs auribus inſonent per *bs*, ut de ſe patet.

Ω in

A productùm Dorienſes convertêre ita πράτιστος dicunt pro πρώτιστος, φαρμαμὸς, pro φωρμαμὸς σάκος pro θῶκος. Ac AEoles in participiis ſecundæ contractorum γελάν dicũt pro γελῶν, ἐλᾶν pro ἐλῶν; Bœotii ποσειδᾶν pro ποσȣδῶν, φυσᾶντες pro φυσῶντες.

I Latinum ut: σκρώνιον *ſcrinium*.

U itidem Latinum βραχίων *brachium*. Plura tamen Græcis in ων deſinentia Latinis in O tantùm longum finiũt, ut: Πλάτων *Plato* Κάτων *Cato* &c. *Latini enim* inquit Vvillichius, *quod in cor finiebatur non recipiebant, ut ſuam linguam potentiorem redderent, teſte Fabio.*

III. Reſtat, ut breviter de Diphthongorum Græcarum affinitate a videmus. Igitur

AI mutatur in

A, amiſſo I; ſic AEoles Θηβάγος dicunt θηβαῖος, pro ἑταῖρος ἑτάρος, pro Ἀλκαῖος Ἀλκάος. Maximè vero locum hæc habet commutatio in Præter. baryt. ut: φαίνω πέφαγκα; & eorundem verborum futuris ut: φαίνω φανῶ. *Atrium* latinè eſt à Græco αἴθριον teſte Scaligero.

E. Ita γναῖα Græcis dicitur γέα: Latina quòque ſunt hæc *Citheron*, *venio*, *oleum* à Κιθαίρων, βαίνω, ἔλαιων.

I Latinum: σπαίρω *ſpiro*.

AY.

Nullam affinitatem agnoſcit ſive cum vocalibus, ſive cum diphthongis.

EI in

E. Jones ἀπόδεξις, & ἀποδείξασται dicunt pro ἀπόδειξιν ἀποδείξασται. Latini hoc modo tranſtulere à Græcis, *ſorbea*, *chorea*, *Alpheus*, *Calliopea*, *tres*, *conopeum* &c. φορβεῖα, χορεῖα, Ἀλφεὶς, Καλλιοπεῖα, τρεὶς, κονοπεῖον &c.

I Latinum, ſic: εἴδωλον εἰρωνεία, Νεῖλος, Παράδεισος Σείριος, Θαλεῖα, ἐγχειρίδιον, Ἐπιφάνεια &c. *Idolum*, *ironia*, *Nilus*, *Paradiſus*, *Sirius*, *Thalia*, *Enchiridium*, *Epiphania* &c. nobis ſunt.

EY in

U Latinum, ut in *Ruma*, *Lutetia*, *fugio*, *nuo* &c. cernitur, quæ ſunt à ῥεῦμα, Λευκετία, φεύγω, νεύω.

OE Latinum. Sic *Cœmeterium*, *Meliboeus*, *mœchus*, *cœlum*, *Oedipus*, *Phœbus*, *pœna* translata ſunt à κοιμητήριον, Μελίβοιος, μοιχός, κοῖλον, Οἰδίπους, Φοῖβος, ποινή.

Y Bœoti pro ἐμοί, dicunt ἐμύ, & pro καλοί, καλύ, ſic *unus* eſt ab οἶνος; *brucus* à βροῖκος.

OY in

H. AEoles pro φοβούμενος dicunt φοβήμενος.

U Latinum; ſic *Bubalus*, *Luna*, *Paliurus*, *polypus*, *eunuchus*, *butyrum*, *bucephalus*, *muſica* &c. ſunt à Græcis vocibus

cibus βούβαλος, λούνη, παλίουρος, πολύπους ἐν-νουχος, βούτυρον, βουκέφαλος, μουσική.

Ω. Doricum est μῶσα pro μοῦσα. Latinum βοῦς *bos*.

Et hæc quidem, quæ de Accentuum propriorum Græcorum cognatione ac literarum dicerem: neque enim longiùs progredi patitur proposita concisio, operisque exiguitas. Utilia tamen hæc fore confido; quia si diligenter perpenderimus horum elementorum affectiones; nihil prorsus in donandis Latio Græcis vocibus insudabimus; nec mihi opus erit hîc denuo attexere cum Jo: Tortellio *Documenta generalia orthographiæ dictionum Græcarum, quæ latinè scribuntur*; quod ut in illo, hoc laboris improbare non audeo, ita mihi actum agere esset; cùm quæ ipse congerit, in superioribus ego hinc inde prout ratio postulabat jam distribuerim. Fortasse quid erit à nobis prætermissum, quòd eruditioni inservire potuisset; sed fatebor, & ipse cum VValfrido Strabone, *me nec reperisse cuncta, quæ dilucidare cupivi, nec cuncta potuisse, quæ reperi; cùm & rerum magnitudo sciendi cupiditatem succenderet, & diversitatum confusio fastidii nimietatem præberet. Habebit tamen in his Lectoris mei curiosa vestigatio, etsi non copiam*

piam satietatis, quà delectetur, qualemcumque tamen inquisitionis, quâ melius exerceatur.

IV. Dixeram cap. 9. me de pronunciatione τῦ H alibi pluribus verba facturum; judiciumque simul meum prolaturum; Hoc tamen hucusque, etsi toties sese obtulerit occasio, distuli; ne plùs justo alicubi, quando contextus servandus erat, digrederer. Nunc verò dico, me pluribus de causis in eâ esse sententiâ, quod H ut E longum proferatur. Primùm quidem quia omnes Veteres Scriptores, voces Græcas si quando in Latium trãstulere, H perpetuò per E nostrum reddidere; ut patet in exemplis suprà hoc ipsomet capite adductis, ubi de affinitate τῦ H sermo fuit; & contrà Græci nostras per E longum in H suum. Secundò quia summi viri, & ad miraculum docti ita tenuerunt, docueruntque; puta Jo: Lascarus, qui in epistolâ ad Petrum Medicem non semel affirmat; Aldus qui in Parergo *de vitiatâ vocalium, ac diphthongorum prolatione* hæc habet: *H præterea non I, sed E longum sonare debere ostendit etiam Eustathius in Homerum inquiens:* βῆ μιμητὸν τῆς τῶν προβάτων φωνῆς. Idem. Βῆ, βῆ φωνῆς προβάτων σημαντικόν, καὶ φέρεται παρ' Αἰλίῳ Διονυσίῳ χρῆσις Κρατίνου τοιαύτη. Ὁ δ' ἠλίθιος ὥσπερ πρόβατον βῆ βῆ λέγων βαδίζει. *Oves verò non* Vi Vi, *ut nunc* βῆ βῆ *barbarè pronunciamus, sed* be be *balant*. Adde Lipsium, qui, ut multa omittam, de pronunciat. L. L. c. 7. explicans illud Ausonii

Eta

puer didicerat. Ex recentioribus tandem enixè hoc pronunciandi genus tutati sunt Vossius in suâ Grammaticâ Græcâ, ac in Aristarcho, Joseph de Juliis, Octavius Boldonius, aliique sexcenti, quos piget recensere; & quidam Basileæ anno 1587. tractatum evulgavit de Germanâ Linguæ Græcæ Pronunciatione, sub nomine Philopappi Huralthospitaliorum, ubi isthæc enunciatio validè asseritur.

De connexione Literarum Latinarum, ac Græcarum, earumque disjunctione.

CAPUT XVII.

I. CONsideratâ literarum cognatione, fas erit ad illarum connexionem, atque disjunctionem descendere: Sunt enim ex ijs, quæ non omnibus amant præponi; aliæ, quę non possunt subsequi in eâdem syllabâ; ita ut quædam principes sint, quibus cæteræ famulentur. Et quia ex hujus connexionis cognitione recta syllabarum divisio omnino dependet, quæ Orthographi præcipuum munus est; ideo de illis accuratiùs agere non pigebit. Porrò in omnes vocales, ac diphthongos syllabam posse finiri certissimum est;

ſed conſonantibus diſcrimen eſt.

B. in eâdem ſyllabâ connectitur cum D, L, R, ut: *bdelium*, *blandus*, *bravium*.

C. præponitur L, M, N, R, T, TR, ut: *claudus*, *Alcmena*, *Cneus*, *crebro*, *Cteſias*, *victrix*. *&c.*

D. antecedit M, N, R, ut: *admirabilis*, *Ariadne*, *dropax &c.*

F. præit L, & R, ut: *fletus*, *frigidus* &c. Unde Maurus Terentianus:

L. ſibi primam atque quartam ſemivocalis poteſt R
Subdere, iſta quam loquebar quando flabra, & floſculus,
Fratrem item, frugem, atque frondem, fraudemq; atque talia.

G. quoque L, D, N, R. ut in *gloria*, *amygdalus*, *agnus*, *gratus &c.*

H. nulli conſonantium præponitur.

L. Secunda ex liquidis ſequitur poſt B, C, F, G, P, ut: *blandus*, *clemens*, *flumen*, *gleba*, *platea*; in Græcis verò T pariter anteponitur. Terentianus F non animaduertit.

L primam, atque quartam, exemplis palam quod nunc erit R
Namque b, c, g, *deinde* p *priores ponere*
Singulas poſſis, ut uda prima, ſic ſubjecta ſit L.
Blandior *quom dico* cludo, gleba, plebs, *aut* Plinius
D cum hac nunquam coibit; q *magis numquam poteſt:* *T po-*

T potest siquando Græca mista sunt vocabula
Tlepolemus, Atlas, *nam solemus invenire in versibus.*

M tertia liquida ubi præcedat docet memoratus Poëta:

M. & secunda pene solis convenit vocalibus;
Seu loco prior locetur, seu jugetur alteri,
Mane *cùm dicis, vel* umbra, mensis, ambo, *& talia.*
N, tertiam udam sibi videtur posse solam jungere.
Sic tamen non priore, sed sequenti syllabâ,
Omnis *vt dicas, vel* amnis, *uda quæque cùm sequi*
Alteram non possit udam, dum sit una syllaba:
Omnis uda cùm gemella rite conjungi queat;
Gallus *ut, vel* Ammianus, annus, *&* Tyrrhenius;
Nec secùs mutas videmus posse geminas currere
Obba, *&* ecce, redde, *&* agger, *at jusque, &* Appius.
M. hanc tamen Græcus secundam tertiæ sic preficit N.
Syllaba prima latinè quod nequire diximus:
Quando μνῆμην, *atque* μνᾶσθαι, *dictitatque* μνεσθέα.
M. interim compellis illam ἔλτα *nunc, nunc* ταῦ *sequi*

Δμαῦμας, & *τμῶλον* *videmus nanque Græca nomina*.

N. tertia uda ſemper ſervit. De eâ Terentianus:

N tertia uda ſic videtur poſſe mutam ſequi;
Graja verba quando in uſum ſermo noſter ſuſcipit;
Gnoſios *ſi dicere arcus, inſulam aut* Gnidum *velis*,
Scribimus prænomen unum, & c *quidem præponimus*
G tamen ſonabit illic, quando Cneum *enuntio:*
Aſperum quia vox ſonore leviore interpolat;
Vel priores g *Latini nondum ab apice finxerant.*
Cajus *prænomen proinde C notatur, G ſonat &c.*

P. antecedit L, N, R, S, T. ut in *pluvia*, *pneuma*, *prudens*, *pſallo*, *Ptolemais &c.*

Q. perpetuò ſervit.

R. ſequitur poſt B, C, G, D, P, T. ut: *Bravium*, *Crux*, *grex*, *draco*, *preco*, *trabs &c.* Sic Poëta ſuprà citatus

R. *uda quarta præter iſtas cæteris non ſubditur*
B, C, G, D, T, P.

S. præponitur C, CL, M, Q, P, PL, PR, T, TL, TR, ex. g. *ſcamnum*, *ſclopus*, *ſmaragdites*, *ſquamoſus*, *ſpatium*, *ſplendidus*, *ſpretus*, *ſtatio*, *ſtlembus*, *ſtragulum*, Terentianus Maurus:

S. Admonet nunc ordo ſextam ſemivocalem ſequi,

Quod

Quod sonum vobis ministrat σῖγμα *quod Græcis solet.*
Vivida hæc est inter omnes, atque densa litera:
Ἀρκτικὸν *Græci vocârunt, adseruntq; exordiis:*
Et probant mutis eandem pene cunctis præfici;
Quon σβέσιν, σθένος *que dicunt,* σκῆπτρον, *&* *quando* σπάθας:
Στέμμα *dicunt,* σφίγγας, *atque* σχήματα, *atque udæ quoque*
M posse præponi secundæ; sic apud Grajos vides
Σμῆγμα *si quando, aut* σμάραγδον, σμήγιον *vel nominant.*

T. antecedit L, M, N, R, ut: *Tlepolemus, tmesis, ætna, tremulus.* Maurus,

T. potest (coire) *si quando Greca mista sunt vocabula:*
Tlepolemus, Atlas *nam solemus invenire in versibus.*

II. Quantum ad syllabæ terminationem quoad consonantes B sequente alio B est terminalis, ut; *abbrevio abbatissa &c.* Tres dictiones tantummodo sunt quæ in hanc cadant, *ob, sub, ab*, quæ præpositiones in compositione frequenter corrumpuntur.

C terminat syllabam sequente C, ut: *accurro, accubo, acclinis &c.*

D. ante aliam D, ut: *adduco, addubito &c.*

F. sequente alio F, ut: *affluo, affigo, affirmo &c.* sed ex suâ naturâ verè hîc non finit. Ponitur enim, ut inquit Vvillichius, ex cognatio-

ne aut pro B, aut D, aut X, in præpositionibus; pro B ſtat in *ſuffulcio*; pro D in *affero*; pro X in *efficio* .

G nihil claudit ſuâ ipſius naturâ, exceptis apocopatis, ut: *veſperug*; apud antiquos.

H per Apocopem in his invenitur, *ah* pro *aha*; *vah* pro *vaha* .

K nihil finit.

L qualibet conſonante ſequente exceptis Q, R, K.

M ante B, ut: *ambo*; ante P, ut: *imperium*; ante M, ut: *immunis* .

N ante C, D, F, G, N, Q, R, S, T, X, J, & V conſonantes: *incendium, indicium, influxus, genium, innuo, inquiro, Henricus, mens, intra, Lynx, injuſtus, invitus* .

P ante P, ut: *Philippus, appareo, appello &c.*

R præit cuilibet ex conſonantibus dempto K.

S ante ſeipſam, ut: *eſſentia, eſſe* . &c. Cum aliis fere connectitur.

T ante T, ut: *attollo, attexo &c.*

X in medio dictionum nihil claudit.

Z dictionum peregrinarum capite magis gaudet, unde *Zmirna, zmaragdus*, in vett. monumentis legi docet Capella lib. 3. c. de Mutis.

III. His prænotatis facile cuiquam erit ſyllabas inter ſcribendum aptè diſcriminare; ſi enim noverit quæ literæ ſyllabam terminent,

nent, quæ non, quæve in eâdem copulentur ſyllabâ; quæ nequeant conjungi nullo negotio diſterminabit. Quia verò omnibus hæc ſcribimus; placet in adoleſcentium gratiam paucos hos canones ſubjungere, quibus meliùs iter explanetur; contrà quos nullatenus peccare oportet.

1. Conſonantes omnes, quę initio dictionis poſſunt conjungi, in medio non debent ſeparari: quare

Neſtoris *ſi fortè nomen dividendum incurrerit;*
N, *&* E *versûs prioris obtinebunt extimum;*
Sigma *versûs inſequentis, atque* Tau *exordium;*
Nos tribus mutis eandem poſſumus præponere;
Nulli quom ſic poſſit ante ſemivocalis dari,
Scuta *nâque* ſpatia *dico, atque hoc genus &c.*

Ita ſe habet in his vocibus, quas ad majorem rei claritatem hîc ſubnectere non inutile quidem, atque injucundum putavimus.

he -- bdomas		bdelium.
Pyra -- cmon		κμητὸς.
do -- ctus		Cteſipho.
A -- dmetus	dicitur	δμκ'ω, dmois.
a -- gnus	namque	gnatus
o -- mnis		Mnemosyne
na -- phtha		phthiſis
Thera -- pene		πνεῦμα.

 ſcri-

ſcri -- pſi			pſittacus.
a -- ptus			Ptolemæus.
Le -- sbia			σβέσις.
pi -- ſcis			ſcindo.
Co -- ſmus			ſmaragdus.
a -- ſper		quia dicitur	ſperno.
te -- ſqua			ſquallidus.
pa -- ſtor			ſtolidus.
A -- tlas			Tlepolemus
La -- tmius			Tmolus.
Æ -- tna			θνῆσις.

Excipe ſimiles his voces *Abo-dlas*, *Cy-dmus*, *My-gdonides*, in quibus *dl*, *dn*, & *gd*, quamvis in principio dictionis non reperiantur; tamen ob naturam ſoni ſic dividendas cenſet Priſcianus. Ex dicto Canone ſequitur quod Conſonæ, quæ initio vocis nequeunt aſſociari, nec in medio conjungi poſſunt; unde, *arduum*, & *orcum* cum divido *ar-duum*, & *or-cum* ſcribam, non *a-rduum*, *o-rcum*: neque enim ſunt dictiones ab *rd*, & *rc* incipientes. Idem judicium de cæteris eſto.

2. Si conſonantes geminæ occurrant, prior ad præcedentem, ſecunda ad ſubſequentem pertinet ſyllabam, ut: *ſum-mus*, *an-nus*, *red-do*, *ec-ce* &c.

3. Si conſona inter duas vocales ſita ſit; tunc pertinet ad poſteriorem, ut: *o-dor*, *ve-ridicus*, *le-git*, *a-mat* &c.

4. In compoſitis tandem vocibus unaquæque

que pars ſejungitur, ut: *ab - do, in - ers, ab - ſtemius, tranſ - alpinus*; non *a - bdo, i - ners, ab - ſtemius, tran - ſalpinus*. Nec obſtat quod voces incipientes ſint à *bd, ne, ſt, ſa*. Eadem lex in Græcis ſervatur; ut in ἐκ-ῥέω, ἐξ ἄγω, quia ſunt ab ἐκ, & ῥέω, ab ἐξ & ἄγω. Sed audiamus Quintilianũ l. 1. c. 8. *Eſt etiam in dividendis verbis obſervatio, mediam literam conſonantem priori, an ſequenti ſyllabæ adjungas: Aruſpex enim, quia pars ejus poſterior à ſpectando eſt, S literam tertiæ dabit: abſtemius, quia ex aſtinentiâ temeti compoſita vox, primæ relinquetur.*

Neque verò Veteres Inſcriptiones hiſce generalibus præceptionibus officient, quòd aliter à preſcripto exprimãt; Latomorũ enim imperitię dandum videtur. Ita in Ponte Salario legitur *Uſ-que*. Ad S. Luciæ in Silice: *Se-xtilius*. In Domo Cæſiâ: *He-rculi*. Apud Iſaram fluivum: *Sat-urnini*. Offonobæ in Luſitaniâ: *ex D-ecreto*. Sittardiæ: *Qu-adriviis*. Et alibi id genus ſexcenta: Et mirandum ſanè videtur, tantam inſcitiam, vel incuriam ſaltem fuiſſe in publicis monumentis, quæ non curſim calamo in paginis, ſed ſcalpro incidebantur in marmore.

IV. Prò Italicâ ſcripturâ aliquid pariter notare placet; videlicet:

1. Una ſyllaba, quæ vocem ex ſe componat, ut; *và, fà, già*, quamvis pluribus conſtet literis, nunquam dividitur: voces enim in

ſyl-

ſyllabas dividuntur ; non verò ſyllabæ in literas non habentes ſonum niſi in ſyllabæ compoſitione : quâ ratione *ſtrappare* , cujus prima ſyllaba quinque numerat literas, ità dividitur: *ſtrap-pare* .

2. Si tres conſonãtes ſimul erũt diverſę, quarum prima non ſit S , antecedenti vocali una tantùm dabitur. Harũ verò, ut videtur, prima eſſe ſolet L, M, aut N; & ultima R. v. g. *al-tro, ſcal-tro, ol-tre , col-tre , veltro , am-bra, om-bra , em-brice, im-bruna, en-tra, con-triſta, in-groſſa* &c.

3. Diphthongi, quæ apud Italos ſunt *au, ia, ie, io, iu, eu , va , ve , vo* , nunquam ſecantur ; quamvis enim duabus vocalibus conſtent, unicam tamen ſyllabam componunt : & unicum ſonum faciunt : ideò non ſcribemus *pi-acere, pi-eno , pi-ove, pi-uma,* ſed *pia-cere, pie-no, pio-ve, piu-ma.* Nec *e-uro, qu-eſto, cu opre, qu-adro, hu-omo*; ſed *eu-ro, que-ſto, cuo-pre, qua-dro.* Neque in fine vocis *occhi-o , vecchi-o , travagli-o , macchi-a*; ſed *oc-chio, vec-chio, trava-glio, mac-chia* . Idem dicendum de monoſyllabis *può, già, diè, più , quì , quà &c.* Quoad triphthongum verò, quæ unica eſt apud Italos , nempe *Ivo* errant qui dividunt ſcribendo v. g. *figli-uolo* , vel *fegliu-olo* , quoniam hæc vox trium ſyllabarum eſt , quarum ſecunda *gliuo* : ſic *giuo-co , homic-ciuo-lo, uſ-ciuo-lo, pa-juo-lo* .

4. Falluntur qui putant *au* in *a-vuto, ou* in *dovuto* diphthongum eſſe : prima enim V conſo-

ſonans est, non vocalis; ſcribendum ergo *a-vu-to, do-vu-to &c.*

De literarum apud Romanos Compendiis: Obiter quædam de Cifris, ac Monogrammatibus.

CAPUT XVIII.

I. TRiplex omninò veteribus, nobiſque ſcripturæ genus. Vel enim plus ſcribitur, vel æquè ſcribitur, aut minus ſcribitur. Plus ſcribitur, cùm neceſſariis otioſas interponimus literas. Æquè ſcribimus, cùm totidem utimur elemẽtis, quot ad percipiendum ſcripturæ ſenſum vulgò neceſſarias ducimus. Minus ſcribitur cùm una, duplex, aut triplex litera pro integrâ voce ponuntur. De hoc tertio genere nobis in præſenti præcipuè ſermo est; taleſque literas pro voce integrâ ſtantes *compendia*, ſeu *notas* dicimus; quia dictionem coarctant ad pauciora elementa; aut defectum notant. Hæ notæ generaliter ſumptæ *ſigla*, *ſigilla*, ſeu *ſigillæ* (ſi intelligantur Literæ) *ſingulæ* à Cicerone pro Murenâ, *ſingulariæ* à Gellio lib. 17. c. 9. appellantur. Quidam volunt duo Notarum genera fuiſſe, quorum unum in literis poſitum, alterum in quibuſdam ſignis ad placitum efformatis. Prioris generis est, cùm S C. pro *Senatu conſulto*,

pro

D.pro *Digeſto*&c.Poſterioris cùm v.g. §.pro *paragrapho*, linea flexilis in modum laquei terminata ſic ∽ pro *Senatus, populuſque Romanus* &c. ſcribimus. Nomine *Notæ* propriè hoc ſecundum genus venire tenet Cujacius lib.2.obſervat.c.40.& Voſſius pluribus in locis; monſtratque Janus Gruterus in epiſtolâ 90. Senecæ. Sanè à Dione libr. 55. dicuntur σημεῖα γραμμάτων à Cicerone libr. 15. ad Att. Quintil. libr.12. cap.2. *Imagines* vocat, *ſigna* quoque ab Ovid.4.Triſt. eleg.4. Lambino in Horat. Sat.4. lib. 2. S. Hieronymo ad Julianum, & epiſt.ad Principiam. Primum genus notarum ſic definio: *Coarctiones plurium literarum unâ tantùm literâ, vel pluribus etiam integram dictionem includentes.*

II. De Notarum uſu, ac Inventoribus nihil certi profectò ex auctoribus expiſcari poteſt: Alii inventum Romanorum, alii Græcorum faciunt; Raderus verò Hebræorum. Porrò Valerius Probus, qui de Notis Romanorum interpretandis ſcripſit, de uſu hæc habet: *Apud veteres, cùm uſus notarum nullus eſſet, ſcribendi facultatem maximè in Senatu, qui aderant ſcribendi, ut celeriter comprehenderent; quædam verba, atque nomina ex communi conſenſu primis literis notabant, & ſingulæ quid ſignificarent in promptu erat. Quod in nominibus, prænominibus, Legibus publicis, Pontificumq; monumentis, Juriſq; Civilis libris etiam nunc manet. Ad quas notas acceſſit,*

cessit, & studiosorum voluntas, ut unusquisque familiares sibi notas pro voluntate signaret. Isidor. lib. 1. Orig. c. 21. docet, Ennium vulgares notas mille & centum invenisse. Postea Tullius Tyro Ciceronis libertus commentus est Notas præpositionum. Deinde Philargyrus Samius (seu Persannius) & Aquila Mæcenatis libertus quod inchoatum à priscis, imperfectumque invenerunt, poliverunt, ornâruntque, & in eum reduxerunt statum, quem vera ars requirit. Lucius Annæus Seneca, contractis omnibus, digesto, & aucto numero, eas ad quinque millia extendit; ut refert Petrus Diaconus Mon. & Bibliothecarius Casin. qui floruit circa annum nongentesimum Christi, in proloquio sui libri de Notis, quem Conrado I. Imperatori inscripsit. Et quidem adeo excuita fuit hæc ars, ut Notariorum celeritas, & calamus perorantem sæpè sæpiùs, ac loquentem expectaret: ut deducitur ex hoc Senecæ ep. 90. *Quid* (supple loquar) *verborum notas, quibus quamvis citata excipitur Oratio, & celeritatem linguæ manus sequitur?* Tali pacto excepta fuit Catonis Oratio, quam adversus Cæsarem de sociis Catilinæ habuit; ut monet Plutarchus. Per notas quoque confecta Homeri Ilias, quam intra nucis putamina stetisse asseruit Solinus Polystor. Jo: Trithemius se in Bibliothecâ Argentinâ Psalterium Davidicum talibus notis conscri-

scriptum vidisse testatur. Hujusmodi Notarum Scriptores à Manilio libr. 4. commendantur:

Ille & Scriptor erit felix, cui litera verbum est;
Quique notis linguâ superet, cursumq; loquentis
Excipiet longas nova per compendia voces.

III. Literarum itaque compendia Romanis potissimùm versabātur circa Prænomina; quare optimum erit in primis assignare quotnam fuerint apud ipsos; quibus præcognitis quamcumque compendiariam notam extricabimus. Valerius Max. lib. 10. suorum operum ultimo, cui titulus *de Prænominibus, cognominibus, & agnominibus*, ex Varronis sententiâ tradit, Prænomina ad triginta fuisse; *Agrippa, Appius, Aulus, Cæso, Cajus, Cneus, Decimus, Hostus, Lucius, Mamercus, Manius, Marcus, Numerius, Opiter, Posthumus, Proculus, Publius, Quinctus, Seruius, Sextus, Spurius, Tiberius, Titus, Tullus, Vbius, Volero, Vopiscus, Peregrina fuere, Ancus, Aruns, Lar, Lucumo, Metius, Numa, Petro, Pompo, Sertor, Tallus, Turnus, Volusus.* Nominum etymon dabit Festus, Varro lib. 7. de L. L. quique ex iis sumpsit, Aldus. Antiquitus scribebantur singulis literis quemadmodum sentiunt Plutarchus, & Sosipater, ut; *A. Aulus. K. Cæso. C. Cajus. Q. Quinctus. D. Decimus. L. Lucius. M? vel M; Manius. M. Marcus; N. Numerius. P. Publius. T. Titus*: indèque vel binis literis scripta, ut; *Ap. Appius; Cn, Cneus,*

Sp.

Sp. Spurius, Ti. Tiberius &c. vel ternis, ut: *Mam. Mamercus*; *Sex. Sextus* ; *Ser. Servius* ; *Tul. Tullus* &c. Cajæ Prænomen, quod commune omnibus Mulieribus fuit, Ɔ inversâ ſcribebant: contraque Viris C. Multa præter cæteros de his tradunt CCL. VV. Carolus Sigonius, & Alexander ab Alexandro; quæ cùm hujus loci omninò non ſint, miſſa facimus: eos tamen conſulere optimum erit.

IV. Fuerunt præterea alia permulta Literarum compendia ab antiquis uſurpata, quæ in medium afferre omnia longum foret. Videri poſſunt apud Valerium Probum, quem Claudius Dauſquius illuſtravit Orthogr. vet. & nov. part. 1. tract. 6. Sertorius Urſatus integrum de ipſis volumen dedit: in quo earum interpretationes quotquot reperiri potuerunt, collegit, obſervationes adjecit. Plura etiam Roſinus, ac Fabrettus notavit, quorum aliqua referenda ſunt ad inſcitiam Sculptorum, qui characteres deformârunt, potiùs quàm formârunt. Eadem fermè refert Octavius Scarlattinus in ſuo libro Italicè inſcripto *L'Huomo figurato, e Simbolico*: & nonnihil habetur in Theſauro Linguæ Latinæ initio cujuſcumque Literæ alphabeticæ, in Onomaſtico Laurentiano, & alibi. Nos hîc aliqua uſitatiora ſeligimus ad Lapidum, Auctorumque intelligentiam perneceſſaria, ac præſenti ſerie digeſſimus.

A.

A. Auguſtus, *vel* Aulus, *vel* aut, *vel* aliquando, *vel* ager, *vel* agrum, *vel* ajunt.

AA. Auguſti, *vel* Auguſtæ.

AA Auguſtalis.

A. A. Apud agrum, *vel* Aurum, Argentum.

A A A. Auguſti.

A. A. A. F. F. Ære, argento, auro, flato ferundo, *vel* flavo feriundo.

Ab U. C.	Ab Urbe conditâ.
Æ R. P.	Ære publico.
Aur.	Aurelius.
B. R.	Bono Reipublicæ.
B. P. N.	Bono publico natus.
Cod.	Codice.
Codd.	Codicibus.
Coſ.	Conſul.
Coſs.	Conſules.
Cic.	Cicero.
C. I. C.	Cajus Julius Cæſar.
C S. A.	Cæſar Auguſtus.
D. M.	Deo Maximo.
D. O. M.	D. O. M.
D. D. D.	Donat, dat, dedicat.
D. C. A.	Divus Cæſar Auguſtus.
D. M. S.	Diis manibus ſacrum.
D. Rm.	De Romanis.
D. V.	Devotus vir, aut Diis volentibus.
F. H.	Filius Hæres.

H.

H. S. vel L. L. S. Sestertium.
H. S. E. Hîc situs est.
I. L. Iure legis, *vel* in loco, *vel* justa lex.
I. L. D. In loco Divino.
I. L. P. In loco publico.
I. L. R. In loco religioso.
I. L. S. In loco sacro.
Im. Immortalis.
Imp. Imperator.
I. P. Iusta persona, *vel* Iustus possessor, *vel* in possessione, *vel* jus Pontificium.
I. R. Ius Romanum
I. R. Iuribus Romanorum.
I. S. Iudicium solvi, *vel* in Senatu, *vel* judicio Senatus, *vel* judicium solius, *vel* judicatum solvi.
I. S. C. In Senatu consulto.
I. S. D. In seris dis.
I. S. S. Inferius scripta sunt.
L. P. Lex publica.
L. Ag. Lex Agraria.
L. AP. Ludus Apollinaris.
Lib. Libertus.
M. T. C. Marcus Tullius Cicero.
M. S. P. Memoriæ suæ posuit.
Max. Maximus.
MSSis Manuscriptis.
MSS.° Manuscripto.
Mut. Mutius.
M C. Mancipium.

M. Q.	Memoriæque
N. F. N.	Nobili Familiâ natus.
NBL.	Nobilis.
N. C.	Nero Cæſar.
OR. M.	Ordo Militum.
OPT.	Optimus.
OM.	Omnium.
OMA	Omnia.
O. H. S.	Oſſa hîc ſita ſunt.
PL.	Plebis.
Publ.	Publius, & Publicus.
Pon.	Pontifex.
Præ.	Prætor.
P. P.	Pater Patriæ.
P. C.	Patres conſcripti.
P. F. P.	Perpetuam felicitatem precatur.
Proc.	Proconſul.
Prid.	Pridie.
Pop.	Popilius.
Pom.	Pompeius
Pat.	Patritius.
Qu.	Quirinalis.
Quir.	Quirites.
Q. M.	Quinctus Maximus.
R. P. & Reſp.	Reſpublica.
R. C.	Romani Cives.
R.mi	Romanus.
Reg.	Regio.
S. D.	Salutem dicit.

S. P.

S. P.	Salutem precatur.
S. P. D.	Salutem plurimam dicit.
S.V.B.E.E.Q.V.	Si vales bene eſt; ego quidem valeo.
S. P. Q. R.	Senatus PopuluſqueRomanus.
Ty.	Tyberinus.
ƮM.	Termæ.
TM. DD.	Termæ dedicatæ.
Val.	Valerius.
V. I. D.	Utriuſque Iuris Doctor.
V. S. C.	Voti ſui compos.
V. C.	Vir clariſſimus.
VV. CC. &c.	Viri clariſſimi &c.

V. Notabis quod in Compendiis ultimam literam geminare interdum ſolemus, ut monſtretur pluralis numerus. ex. g. *lap. vet. Coſ.* &c. notant *lapidem, veterem, Conſulem: lapp. vett. Coſs. lapides, veteres, Conſules*, ſi autem triplicetur, tres denotantur, ut Imppp. Cæſſſ. Auggg. Potuiſſem apponere Nummos, & vetuſtas Inſcriptiones, ex quibus prędictæ ſeriei compendia excerpi: Verùm pene ſupervacaneum videtur; cùm ubique obviam eſſe poſſint apud auctores, qui de Numiſmatibus egerunt, ut ſunt Jo: Hurduinus, Andreas Morellus in *ſuo ſpecimine Rei Nummariæ antiquæ*, edit. Pariſ. 1683. Jo: Daniel Majoris *de Nummis Græcè inſcriptis*, Jacobus Oze-

lius *in Thesauro Numismatum antiquorum* edit. Amst. 1677. Carolus Patinus, Bizot in suo libro inscripto Gallicè, *Histoire Metallique de la Republique d'Hollande.* Jacobus Spon Artis Medicæ Doctor, qui in suo Itinerario Gallicè descripto, plurima profert monumenta antiquorum, à pag. scilicet Tomi primi 315. usq; ad finem; & secundi à pag. 325. usque ad 489; ut taceam de jis, quorum meminit ad Lectorem inibi: 500. scilicet Græcorum, aliorumque de Urbe Româ ad volumen usque excrescentia. Cavebit quisque, ne in hisce compendiis, unum pro alio accipiamus; & dum fieri divinatores volumus, corrumpamus quod sanum est. Omnes enim ferè depravationes, quibus in tollendis tot eximia desudant ingenia, non alio ex capite ortas puto, quàm ex Librariorum in legendo inscitiâ: dum non intelligendo pro arbitrio suo mutârunt. Unde meritò illis Symmachi lib. 1 ep. 18. debetur elogium, *negligentes veritatis* appellari. Accidit enim, ut qui Notarum compendiis libros describebant Antiquarii; cùm multa essent, quæ ægrè exarari possent, innumera in libros inveherent menda; sensumque auctoris sæpe inverterent: quod in jis maximè, qui de rebus mysticis agunt, evenisse observat Hieronymus ep. 59. ad Avitum cap. 1. his verbis: *Difficilè grandes libri de rebus Mysticis disputantes, notarum possunt servare com-*

pen-

pendia, præſertim qui furtim, celeriterq;dictantur : ita in illis confuſa ſunt omnia,ut & ordine in plerisque, & ſenſu careant. Sed vetus eſt ſtudioſorum iſta querela, cùm teſtetur ad Atticum Tullius ſuâ ætate libros Latinos adeo mendosè ſcriptos, ut neſciret quò ſe verteret. Laudabiliter itaque ſancitum à Juſtiniano Imperatore lib.1.Cod.Tit.17.de Vet. Jure enucleando Leg. 1. ut vocabulis integris ſcriberetur non per Sigla, aut Notas, ut rixarum, dubiiſque occaſio tolleretur. A Græcis libris non minori laude ſuſtulit Notas Imperator Baſilius, uti Cedrenus pag.467.auctor eſt.

VI. Neceſſitas evicit, ut non omnino deperiret Notarum uſus; quin etiam apud nos quædam remanerent veſtigia: Amanuenſes ſiquidem dictantis verba excepturi, cùm linguâ longè tardiores ſint; conati ſunt quædam verba decurtando minus ſegniores eſſe. Has vulgò *Abbreviature* dicimus, de quibus perpetuum quid ſtatui nequaquam poteſt; cùm plerumque ex Scriptoris arbitratu ſint: nihilominus ſunt quædam communiter accepta, quibus & Typographi interdum uſi ſunt. Primùm igitur dictiones omnes in US exeuntes breviantur hoc pacto: *ſermonib.⁹, quib.⁹ &c.* quæ in TUR deſinunt, ſic: *amant. legunt*: quæ in RUM ita: *beneficioꝝ, tempoꝝ*: quæ nomina in patrio creſcunt in ONIS ſic: conc onis, demonſtrõnis, deprecõnis. Se-

cundo peculiares quaſdam voces ſic breviatas reperies: ſcm, *ſecundum*. ēt, *etiam*. ℣, *verſus*, ℟. *reſponſorium*. ꝓ, *pro*. ꝑ, *per*. p' ſeu p̄ *præ*. q̄m *quoniam*. ꝯ, *con*. ꝯ̄ *contra*. q, *quæ*. q̄, *qui*, Am̄, *Amen*. rō, *ratio*. q; *que* enclitica. oīs, *omnis*. q̄d, *quod*. f r̄, *frater*, etſic in obliquis frēs, frūm, *fratres*, *fratrum*. ꝑꝑ, *propter*. in q̄ t, *inquit*. dn r̄, *dicuntur*. d r̄, *dicitur*. Chrūs, *Chriſtus*. cōis, *communis*. ſpūs, *ſpiritus*. p̄t, *poteſt*. aīa, *anima*. qñ, *quando*. n. *enim*. q̄s, *quis*. qā, *quia*. tñ, *tamen*. igr̄, *igitur*. tp̄s, *tempus*. dnūs, *dominus*, n r̄, *noſter*, oīpotens. *omnipotens*. ſñia, *ſententia*, bñficia. beneficia v r̄ a, *veſtra*. pr̄, *pater*. prībus, *patribus*. t ꝑ ibus, *temporibus*. hō, *homo*. p r̄, *probatur*. mt r, *materialiter*. for ter, *formaliter*. reſpr, *reſpondetur &c.* Præterea lineola (—) ſupra vocales, aut etiam conſonas poſita ſtat pro M, aut N, ut: *multū*, *levamē*, *ſum̄us*. Hæc omnia obſervare mihi licuit tum ex libris apud Junctas impreſſis, tum ex eruditiſſimo Joanne Caramuele in ſuâ Logicâ ſcriptâ, & ex Chirographis Pontificiis, quæ Bullas, ac Brevia vocant.

VII. Monogrammata quoddam notæ compendiariæ genus ſunt; per ea ſiquidem deſcribuntur nomina per compendium, certiſque literarum implexionibus concinnantur, ita ut magis intelligi, quàm legi promptum eſſet; ut ait Symmachus: qui mos non nuperus fuit, ut ex Plutarcho in Catone deduco.

duco. De his hæc habet Hrabanus Maurus Abbas Fuldensis de Inventione linguarum: *Literæ monogrammæ scriptæ nonnullis in locis inveniuntur, ubi pictura cum musæo in pariete imaginis, aut in velis, vel alicubi aliter facta fuerit, ibi eorum nomine cum congerie literarum unum characterem pictores facere soliti sunt, quod monogramma dicitur.* Horum exempla vide apud Octavium Stradam exhibentem monogramma Marciani Imperatoris; Nicolaum Alemannum lib. de Lateranensibus Parietinis c. 3. Adriani I. Paschalis I. Nicolai I. Xisti III. Leonis III. Franciscum Menestrier op. de Armis, & Insignibus. Denique passim Romæ invisuntur, tum ad S. Praxedis, tum in Basilicis Liberianâ, & S. Clementis, Nerei, & Archillei &c. Consulatur etiam Ughellii Italia Sacra, & Carolus Dufresne in Glossario.

VIII. Quod dicendum esset de Cifris, Ziphris, aut Chilfris, habuisti superiùs diverso quidem nomine, non diversâ configuratione. Pertinent enim omninò ad secundum illud notæ genus, quod in literis minimè positum est; quod idem esse de Cifris docuit Pedius lib. 25. Franciscus Polletus lib. 5. de foro Romano cap. 12. Cujacius lib. 12. cap. 10. Jo: Bernartius ad 1. Silvarum Statii &c.

De Numeris Romanorum, ac Græcorum per literas expressis.

CAPUT XIX.

I. VEteribus numerandi rationem per literas, aut Arabicas, ut vulgò dicimus, notas, prorſus ignotam extitiſſe, ex eo manifeſtum redditur, quòd, ut ſcribit Plinius l. 7. cap. 40. Romani Conſulares annos clavis fixis notare conſueverunt. *Annales*, inquit, *antea in clavis fuerunt, & per numerum clavorum fixorum fuerunt anni numerati, quòd raræ literæ eo tempore fuiſſent, idcircoq; clauum ex lege vetuſtâ figebat Prætor Maximus, dehinc à Conſularibus ad Dictatorem.* Plinio ſubſcribit Vvovverius in Petronii Notis; & Alex. ab Alex. lib. 1. c. 6. ſubdit, *Eos clavos fuiſſe æneos, notaſq; numeri annorum, quibus tunc tempora deſignabant, habuiſſe, idque à Vulſinis emanâſſe ferunt, quibus in uſu erat clavos indices numeri annorum habere fixos, in templo Nurciæ Hetruſcæ Deæ.* Inde fluxit adagium: *Clavo digna notatu*. Per puncta ſubindè numerari cœptum teſte Valeriano lib. 37. cap. 46. Sed quia erant adeo exilia, puncta ipſa aliquantulum produxerunt ad inſtar vocalis mediæ I. II. III. IIII. Sed ſi ita proceſſiſſent, & uſque novem lineolis totidem unumquemque numerum notaſſent, moleſtum, atque inconcinnum futurum ſuſpicati, compendia me-

meditati sunt quædam, & pro quinario, ne quinque lineas facerent, unâ signatâ, reliquas quatuor per obliquam unam à tergo ductam I/ fecerunt. Mox vsui placuit ut expeditior esset scribendi ratio, pro eâ notâ V consonum statuere; superaddendo unitates usque ad novem, quas numerus postulabat. Ad denarium cùm venissent, quinque duplicarunt, ita tamen ut secundum V inverterẽt, & subjicerent priori, unamque facerent notam X per decussationem. Tribus his notis, inquit Pierius, processum est usque ad quadraginta & novem. Visum est inde facere ad commoditatem, quam ex compendio aucupabantur, quinquaginta notandis, signum illud ex unâ obliquâ lineâ pro quatuor rectis, & quintâ alligatâ surrigere; ut staret quæ pendebat in latus, quæ stabat in planum dejiceretur. Ita ex L notata sunt quinquaginta. Ad quinquaginta cùm venissent, rectam lineolam, quæ jacebat in quinquaginta in semicirculum adcurvatam surrexere in hũc modum L. quam tandem superiori capiti conjungẽtes D quartam alphabeti literam adhibere cœperunt: cujus usûs ratio nobis arridet, quòd sit capitalis litera hujus nominis *dimidium*, quia millenarij dimidium significat. Centenarium postremò, ac Millenarium per initiales sibi literas notârunt, centenarium nempe per C, millenarium per M. Aliam rationem assignat

gnat Aldus, vultque M millenarium significare, non quòd in verbo mille princeps occurat litera; sed quòd veteres pro quingentis hac usi sint etiam figurâ IↃ, pro millenario CIↃ. ex quo fluxit M, errorem creante similitudine quod M quandoque ita scribatur CIↃ, ut minimum aut nihil discrepare videatur à CIↃ. In antiquis autem libris & alias figuratas pro mille usurpatas licet animadvertere, ut ω, & ∞, quas peperit minus accurata librariorum festinatio. Hac verò in parte minùs standum puto Prisciano, qui millenarii notam X fuisse testatur, sicut CXↃ. decem millia signasse; quod nummorum, lapidum, aliorumque monumentorum suffragio falsitatis arguitur.

II. Porrò & nuperrima hæc numerandi ratio minimè intercedit quin hodieque utamur. Nam communiter acceptis primioribus quinque notis. I pro unitate, V pro quinario, X pro decenario, L pro quingenario, C pro centenario. IↃ subinde monstrat quigenta, CIↃ mille. IↃↃ quinque millia. CCIↃↃ. decem millia &c. unde annum præsentem notaturus, signabo M.DCC.VIII, aut alio modo CIↃ. IↃCCVIII. Ex hac compositione nullius erit negotii de quouis numero statuere. Notandum tamen, quòd si minor numerus preponatur majori, indicio erit, tantum à maiori demi oportere; Itaque IV

va-

valet quatuor: IX novem; XL quadraginta: XC nonaginta: IC nonaginta novem, & ſic de cæteris. Et iſtud noveris in antiquis inſcriptionibus Q ſæpè pro quingentis reperiri. Valerius Probus docet, quod ſi numero alicui ex prædictis linea transverſa ſuperinducatur, tot valent millenarios, quot priùs unitates. v.g. $\overline{\text{I}}$ mille: $\overline{\text{V}}$ quinque millia: $\overline{\text{X}}$ decem millia &c. Sed hoc perpetuum non video in antiquis inſcriptionibus, ac Numiſmatibus, in quibus non negligenter verſatus ſum, quia ſæpè ſæpiùs, etiam lineâ ſuperpoſitâ unitates, quas ſine lineâ monſtrarent, ſignificant; ut cuique Indicem inſcriptionum Gruterianarum, aut Aldi orthographiæ libellum percurrenti manifeſtum erit. Sed hac in parte doctiſſimi Pierii ſententiam proferre ne pigeat. Hic lib. 37. cap. 27. Hori Niliaci ſententiam expendens de lineâ rectâ unitatibus ſuperinducendâ inquit: *Aliquid ſimile apud nos eſt, cùm linea plana supernè ducta, cui puncta numeralia ſubjiciantur, quæ ſingula unitates oſtendant, duplicatum numeri tantundem ſignificat, quot ſunt ſigna, quæ planæ illi lineæ ſubdita conſpiciuntur, ut:* I$\overline{\text{II}}$I *VIR*, *aut* I$\overline{\text{IIII}}$I *VIR*, *pro Sex. vir, & Decemir.* Et mox. *Quod verò de duplicandis punctis dicebamus, multis poteſt veterum Inſcriptionibus confirmari; ſed unam tantùm exempli loco ponam, quam Venetiis apud clariſs. virum Danielem Ranerium Senatorem, antiquo lapide ita notam inſpe-*

ſpexi IↀI *VIR, quod tantundem eſt, ac ſi DECEMVIR ſcriptum eſſet. Intelligendum enim eſt puncta illa quatuor lineâ illâ supernè ductâ, duplicari.* Ac paulò poſt Probi ſententiam infirmans, ſubdit: *Nec me latet Probum de notis antiquorum, ejus lineæ ſupernè ductæ ſignum ad millenarium uſque provehere: ſed in eo libro multa ſunt multorum arbitrio atque etiam errore inculcata; neque rei cujuſpiam ſana intelligentia magis noſtro tempore deſideratur, quàm inſcriptionum ejuſmodi vera cognitio.* Sanè ſummus Vir Jacobus Spon tom. 1. Itinerarii Italiæ Græciæ &c. Inſcriptionem affert pag. 331. quam apud Locum Gargarium legit, ubi nota iſta IↀI verſ. 6. quam ipſe interpretatus eſt *Sextum Vir.* Similes huic adducit Fabrettus interpretatione omnino concordantes, quas non produco.

III. Non tamen adeo religioſi fuerunt veteres, quin & reliquas alphabeti literas ad numeros exprimendos uſurparent; quod tamen *numeri genus,* inquit Baronius, *non ab omnibus receptum; etſi aliquando receptum, deſuetudine jam abolitum.* Habetur verò illud cum Valerio Probo, Paulo Diacono, & aliis, qui de numeris ſcripſerunt, editum inter Grammaticos antiquos pag. 1683. Extant quoque verſus, qui totius Alphabeti characteribus eoſdem numeros aſſignant, quos deſcripſit idem Baronius, & ante eum Joannes lib. 1. de

Nu-

Numeris cap.10.paulò diversos ab iis, qui prostant in MS.Ugutionis Pisani Episcopi ex Biblioth. Collegii Navarrei Paris. cujus hæc sunt; *Nota, quòd quælibet figura literarum inveniur aliquem numerum repræsentans, quamvis non sit in frequenti usu, qui istis versiculis distinguitur.*

A.	*Possidet A numeros quingentos ordine rectos.*	500.
B.	*Et B tercentum per se retinere videtur.*	300.
C.	*Non plusquàm centum C litera fertur habere.*	100.
D.	*Alpha D compar duo sic tria nomina portat.*	500.
E.	*E quoque ducentos, & quinquaginta tenebit.*	250.
F.	*Sexta quater denos gerit F quæ distat ab Alphâ.*	40.
G.	*Ergo quater centum G nunc caudata tenebit.*	400.
H.	*H quoque ducentos per se designat habendos.*	200.
I.	*I.C. compar erit, & centum significabit.*	100.
K.	K, *centenarium medium observat, & unum.*	51.
L.	*Quinquies L denos numero designat habendos.*	50.
M.	*M, caput est numeri, quem scimus mille tenere.*	1000.

N.

N. *N, nonaginta cupit, quæ sic caput esse videtur.* 90.

O. *O, numerum gestat, qui nunc undecimus extat.* 11.

P. *P, simul ut G numerum monstratur habere.* 400.

Q. *Q, velut A cum D quingentos vult retinere.* 500.

R. *Octoginta facit numerum quæ dicitur hæc R.* 80.

S. *S, verò septenos numeros significabit.* 7.

T. *T, quoque centenos, & sexaginta tenebit.* 160.

V. *V, quoque pessundans, non plus quàm quinque redundans.* 5.

X. *X, duplex denos numero tibi dat retinendos.* 10.

Y. *Argolicus centum quinquaginta facitq; character.* 150.

Z. *Ultima Z canens finem bis mille tenebit.* 2000.

Ne miretur Lector, prædicta carmina prout extant apud Ugurionem nos non recitasse: datâ enim operâ hoc factum est; ut scilicet meliorem rithmum, & claritatem servaremus. Observandum insuper, quod S in notis numerorum antiquis plurimùm conficit septuaginta. Y, 159. notare docet Baronius isto carmine:

Y

Y *dat centenos, & quinquaginta novenos.*
Z quoque aliis non 2000, ſed tantùm 200. ſignificat. I, 250. quidam monſtrare dicunt, quidam 150. De E ſimiliter controvertitur. K in numerorũ notis ex antiquo Codice ide-ſcriptis ſignat 151, unde etiam verſus.

K *centenarium medium conſervat, & unum.*
N quoque in notis antiquis 900. monſtrat; unde verſus Baronii:

N *quoque nongentos numero demonſtrat habendos.*

$\overline{A}$	500,0.	$\overline{I}$	100,0.	$\overline{R}$	80,000.
$\overline{B}$	300,0.	$\overline{K}$	51,0.	$\overline{S}$	7,0000.
$\overline{C}$	100,000.	L	50,000.	$\overline{T}$	160,000.
$\overline{D}$	500,0.	$\overline{M}$	1000,000.	$\overline{V}$	5,000.
$\overline{E}$	250,0.	$\overline{N}$	90,000.	$\overline{X}$	10,000.
$\overline{F}$	40,00.	$\overline{O}$	11,000.	$\overline{Y}$	150,000.
$\overline{G}$	40,000.	$\overline{P}$	400,00.	$\overline{Z}$	200,000.
H	200,0.	$\overline{Q}$	500,000.		

IV. Quo ad numeros Arabicos, ſeu Barbaricas Arithmeticorum notas 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. nihil nobis differendum ſuppetit; cùm extra inſtitutum ſit. Orientalibus gentibus harum inventionem tribuit Georgius Valla lib. 1. Arithmetices cap. 1. Indis nempe argumenta ſcriptionis, quæ à dextris partibus in ſiniſtris eat, quod Chaldæis, Syris, Ægyptijs, & toti denique orienti eſt commune.

mune. Alia alii commentantur, ut Cobarruvias, Vossius in Mathemat. Reinhartus Robigus lib.8. Robigal.cap.1. Octavius Ferrarius &c. Videatur Georgius Henischius de *numeratione multiplici vetere, & recenti*, editis apud me Augustæ Vind.1605. ubi multa de usu, ac significatione eorum habentur. Hisce numerorum notis solemus paginas librorum recensere, atque indicare. Capita in varias sectiones dividere, Indices conficere, Scriptorum auctoritates connotare, etsi hodie magis ad hoc munus Romanæ notæ seligantur. Sed de his quædam peculiariùs observabimus in secundâ parte. Interim nonnulla de Græcorum Numeris attingamus.

V. Græcis perpetuum fuisse judico numerare per literas; ita enim factum video in vetustissimis Codicibus Græcis insignis Bibliothecæ Mediceæ S. Laurentii, ac presertim insigniori illo ad dexteram ingredientis posito Veterum Chirurgiam complectente, Hippocratis scilicet, Galeni, Asclepiadis, Bithyni, Apollonii, Archigenis, Nymphodori, Heliodori, Dioclis, Rufi Ephesii, & Apollodori Citiensis, cui meritò Jacob Spond. encomium illud debitum libro Itinerarii Provinciæ Italiæ pag.50. *C'est assurément un grand tresor pour la Medicine, & pour la Chirurgie, de trouver tous ces Autheurs-là ensemble*. Ibi igitur vidi Galenum citantem Archigenem per Alphabe-

phabeticas literas, quod etiam mihi obſerv re fuit in aliis Bibliothecæ S. Marci Manu ſcriptis, ac in quibuſdam membranis fragmenta veterum Poëtarum aſſervantibus. Smyrnæ quoque in antiquiſſimis Numiſmatibus apud D. Falkner eadem ſervatur ratio. ſic in illo Caracallæ, ubi urna, & palma viſitur circumlegas: Επ. αυ. ρουφ υ αρχ. α. το. γ. χρυσανθινα σαρδιανων β. νεωκορων, hoc eſt; *Sub Antonio Rufo primo Pontifice, tertiâ vice Chriſantina certamina habita apud Sardianos ſecundo Neocoros*. Sic in alio repræſentante Hermum fluvium per medietatem jacentem, inhærentemque vaſi aquam effundenti ſiniſtrâ, dextrâ planctam tenentem, cum titulo φωκαιεων, eo quod parum Phocæa ab Hermo diſtaret. Circùm verò legitur: Επ. στρ. αυρ. Ευτυχους. το β. ideſt *ſub Aurelio Eutyche ſecundò gubernante*. Et alia ſexcenta etiam vetuſtiora adduci poſſent idipſum confirmantia.

VI. Quam verò legem ſervaverint in hoc numerandi genere, nunc brevi ediſſeram; ſeu potiùs oculis ſubjiciam. Primò ſi numerandum ſit per minuſculas literas, quem locum quælibet tenuit in alphabeticâ ſerie, eundem numero exprimet. α 1. β 2 γ 3. &c. Ita ab α ad ι erunt unitates interpoſitâ ς pro ſenario numero. Ab ι ad κ eſt denariorum claſſis, & ια 11. ιβ 12. ιγ 13. &c. monſtrat. A κ uſque ad ω procedimus ita, ut κ ſit 20. λ 30. μ 40.

υϛο &c. interject o itidem ϛ pro 90. Cum ad ω perventum, quod octingenta signat *πι* addimus pro 900. ᾳ cum iotâ subscripto pro 1000 quod si progredi ulterius velimus β cum jotâ subscripto signabit 2000. γ 3000 δ 4000. &c. Secundò si majusculis literis numerare mens sit, sex dumtaxat utemur elementis. I, Π, Δ, H, X, M. quarum prima nota est unitatis, secunda quinarii, tertia denarii, quarta centenarii, quinta millenarii, sexta decem-millenarii. Hæ quidem omnes usque ad quaternarium numerum sive per se, siue per adjunctionem aliorum multiplicantur, ut

I. II. III. IIII. Δ. ΔΔ. ΔΔΔ.ΔΔΔΔ. &c.

1. 2. 3. 4. 10. 20. 30. 40. Π quæ appellatur duplex, quinque ultimas notas in se inludens denotat numerum, cujus litera inclusa nota est quinquies auctum, & multiplicatum. Δ inclusum |Δ| facit 50. H 500. X. 5000. M 50000. Ordinatè disponã quod hucusque præmisi.

I, α.	1.	ΠIIII, θ.	9.
II, β.	2.	Δ, ι.	10.
III, γ.	3.	ΔΔ, κ.	20.
IIII, δ.	4.	ΔΔΔ. λ.	30.
Π, ε.	5.	ΔΔΔΔ, μ.	40.
ΠI, ϛ.	6.	|Δ|, ν.	50.

ΠII,

ΠII, ζ.	7.	[H]H, χ.	600.
ΠIII, η.	8.	[H]HH, ψ.	700.
[Δ]Δ, ξ.	60.	[H]HHH, ω.	800.
[Δ]ΔΔ, ο.	70.	[H]HHHH, πι.	900.
[Δ]ΔΔΔ, π.	80.	X, α.	1000.
[Δ]ΔΔΔΔ, ϛ.	90.	XX, β.	2000.
H, ρ.	100.	M, ι.	10000.
HH, σ.	200.	MM, κ.	20000.
HHH, τ.	300.	[M], ν.	50000.
HHHH, υ.	400.	& sic de reliquis.	
[H], φ.	500.		

Et hæc numerandi ratio est. Quod verò utriusque linguæ promiscuè adhibiti sint characteres ad numeros designandos uno hoc monstrabo exemplo. Inscriptio est, quæ cernitur Romæ in Ædibus S. Sabæ ex Epithaphio Joannis Nepesini Episcopi.

Extensum per Θ Ρ. Ϙ. Ε. Δ *connexa*,
Christi annum monstrat quo transiit iste Sacerdos.
Obiit in pace II. *Kal. Nov.* Ε Ψ Ο. I.

Si colligantur numeri dictarum literarum fiunt anni 770, nempe Θ 9. Ρ 7. Ϙ 500. Ε 250. Δ 4.

Et hoc satis sit pro primâ hujus Opusculi Parte; necesse enim est ad alia descendamus Orthographis non minus utilia. Quippe,

ut ait Fabius, ſi quantum de quâcumque re dici poteſt perſequamur, finis operi non imponetur. Neque per ſingulas ſpecies exequi patitur natura rerum; quod qui ſunt facere conati duo pariter ſubjerunt incommoda, ut & nimiùm dicerent, nec tamen totum. Nos ſi alicubi longiùs quàm par fuerit expatiati ſumus; intelligant omnes, eam nobis fuiſſe mentem, ut iſta, quæ ſcribimus, non adeo jejuna prodirent in publicum; quemadmodum olim, cùm tyronibus tantùm ſcribebamus.

Finis Primæ Partis.

A. M. P. I.

SIGISMUNDI A S. SILVERIO

ORTHOGRAPHICARUM OBSERVATIONUM

PARS SECUNDA.

DE ACCENTIBUS, SPIRITIBUS, ET FIGURIS ORTHOGRAPHICIS.

De rectâ Scribendi Ratione.

CAPUT I.

I. QUONIAM Orthographiæ munus præcipuum esse diximus, rectitudinem scribendi nullo errore vitiatam edocere; ordo, ratioque postulat, ut præscribamus modum, undè rectam scribendi rationem dignoscere valeamus. En itaque:

Scribendi rectam quicumque ediscere formam
Percupit, & certâ voces depingere lege;
Hanc ratio, auctorumq; dabit consensio; namque
Indagat cunctas primævâ ab origine voces
Illa: solent lapides, Nummi, monumentaq; pondus

 Il

Huic dare; si nobis longum transmiserit ævum.

Recta igitur scribendi ratio dupliciter cognoscitur, & comprobatur. 1. Ratione. 2. Auctoritate, & Consuetudine. Ratio desumitur vel à Distinctione, vel ab Origine, seu Etymologiâ. Distinctione, quomodo discriminis causâ spiritus additur in *habeo*. *Aliud enim est*, inquit Vvillichius, *habeo, & abeo; hara, & ara; aliud hasta, & asta; habito, & abito &c. quæ prætium operæ non est recensere*. Origine, quomodo scribendum scimus per T *prudentia*, quia est à *prudenti*; & contrà *audacia* per C, quia est ab *audaci*. Origines erunt tamen apertæ, non distortæ, quales nonnullæ etymologiæ videntur apud Vossium. Auctoritas petitur vel ab asseveratione Scriptorum antiquorum, qui hanc artis partem tractaverunt, ut sunt Velius Longus, Flavius Caper, Q. Terentius Scaurus, Cassiodorus, qui ex collectaneis veterum Grammacarum suum de Orthographiâ librum contexuit, Marius Victorinus, & Beda Presbyter in suo libello de methodo rectè scribendi. Vel desumitur auctoritas à ratione scribendi, quæ in pervetustis codicibus, inscriptionibus, numismatibusque reperitur; dummodo, & chirographi, & lapp. ætate, bonitateque commendentur. Et sanè nihil certius esse potest veteris scripturæ argumentum, quàm consensus horum lapidum, qui ad nostra

usque

usque tempora perdurârunt; nam etsi eorum latomi, & insculptores indoctorum extiterit genus hominum; illis tamen Latina lingua erat vernacula; nec aliter incidere licebat, quàm præscriberent illustres, ac doctissimi homines, quibus erat curæ, ut omnia per quàm emendatissimè inscriberentur. Quapropter majorem fidem hisce habeo monumentis, quàm codd. manuscriptis, quorum alii, cum ab aliis inscripti sint, non parum à fonte, primoque codice recedunt. Præterea ex Amanuensibus plurimi scribunt, ut inquit S. Hieronymus ep. ad Lucinium, non quod inveniunt, sed quod intelligunt: & dum alienos errores emendare nituntur, ostendunt suos; ita ut persæpe difficile sit comprehendere, utrùm scriptoris negligentiâ, an dictatoris contigerint imperitiâ, primique codicis corruptione. Accidit deinde, ut qui à vitiosis codicibus excribuntur libri, vel cum ijs conferuntur, novis deinceps erroribus infarciantur. Quod sanè quantum ad codices spectant, qui in Bibliothecis hodiè habentur, ortum indè verosimile est, quòd in Monasteriis ex Monachis pueri, vel qui in disciplinis nondum planè versati erant, ad id operis adhiberentur. Secùs in monumentis, lapidibus, nummisque factum est, qui, ut ait Vossius, *immutati permanent*, erroribusque minùs subjecta sunt. Nec propterea

indiscriminatim usurpentur laudo; imò sæculi floridioris rationem habendam puto; & videndum quomodò voces à peritis optimæ Latinitatis perscrutatoribus accipiantur, & scribantur.

II. Omni itaque laude dignum erit Aldi libellum, qui de orthographiâ inscribitur, adire, atque inibi observare ex lapidum testimonio vocum origines, priscum scribendi usum earundem, scriptorum pro quâlibet parte stantium rationes diligenter perpendere; num melioris ævi auctores hoc scribendi genus frequentaverint; an ab usu receptum fuerit. Inde poterit quilibet in eam partem inclinare, quam tutiorem, meliorem, pervulgatioremque putauerit; eamque firmiter constanterque tenere. Indicem Gruterianarum inscriptionum, Thesaurum Antiquarium Huberti Goltzii consules, & huiusmodi qui de veteribus numismatibus scripserunt, quorum luculentissimum elenchum habet ordine alphabetico Jo: Seldenius Anglus in suâ Bibliothecâ nummariâ Londini impressâ; eorum nempè, qui ad annum usque 1675. prodierant. Vossii Etymologicum Latinæ linguæ evolves; attendesque num alicubi hæreat in divinationibus, quæ si non falsæ prorsus, sæpe incertæ sunt. Solet enim, ut notavit S. Augustinus in Princip. Dialect.

c. 5.

c.5. ſicuti ſomniorum interpretatio, ita verborum interdum origo pro cujuſque ingenio prædicari. Nihil enim periculoſius eſt, quàm in inveſtigandis etymis conjectura, præſertim ſi ſuiſmet conjectoribus adblandiatur. Et hoc addendum de originum perquiſitione, quod non ſemper ſcrupuloſiùs inveſtigandæ ſunt; cùm infinita ſint, quæ primigenia, complura etiam à vulgo efformata, & ſenſim inducta; alia tandem ab externis, barbariſque accepta nationibus; ſicque poſtmodum commutata, ut undè noſtri ea acceperint haud facilè ſit exgnoſcere. Denique, uti docet Varro, lib.4. de L.L. *Non omnis impoſitio verborum extat, quòd vetuſtas quędam delevit; nec quæ extat ſine mendo omnis impoſita; nec quæ rectè eſt impoſita certa manet. Multa enim verba literis immutatis ſunt interpolata. Omnis origo eſt noſtræ linguæ à vernaculis verbis; & multa verba aliud nunc oſtendunt, aliud autem ſignificabant.*

III. Sed ut aliquo exemplo viam expediamus imperitioribus inveſtigandi rectam vocum ſcriptionem, ex ſupradictis capitibus non pigebit hîc praxim unam attexere; unicam inquam, ne longiùs digrediamur. Video ſæpiùs factum, ut vox hæc SILVERIUS ab aliquibus interdum per I, interdum quoque per Y exaretur, dubiuſque cuinam ex duplici ſcribendi genere adhærerem mihi inconſtans, ac varius identidem fui; modò verò fert animus

mus altiùs hæc repetere, & per origines, lapides, scriptorumque auctoritates tutiorem modum investigare. Primùm itaque quantum ad SILVERII originationem, nemo non fatetur esse à *Silvâ*, sicuti etiam *Silvanus*, & *Silvius*; unde Silvio Ascanii filio id nominis inditum docet Livius l. 1. hist. cap. 3. quòd casu quodam in Silvis natus. Enucleandus itaque nobis Silvæ etymon est, & si reperimus per Y, aut I notari debere, procul dubio inferemus, ita & SILVERIUM scribendum esse. Porrò Silvam esse à Græco ὕλη spiritu aspero in S converso, insuperque V consonâ insertâ nonnulli existimârunt. Isidorus l. 17. Orig. cap. 6. à ξύλον *lignum*, quòd in Silvâ ligna cædantur, deducit. Ex his illico aliquis deducet fortassis per Y *Sylvam* scribendam; & consequenter SILVERIUM, cùm ὕλης, & ξύλου earum vocum fons ita suadeat. Verùm non insistendum in limine, sed perquirenda veterum cõsuetudo est, & in hac, voce, & in aliis ab ipsâ deductis. Aldũ hac de causâ cõsulo, lapidumque antiquorum Inscriptiones ab illo adductas, congestasque perlego; ac in omnibus *Silvam Silvanum*, & ab his profecta nomina per I scripta video; neque unam ex decem, & septem reperio; quæ priorem tueri queat sententiam. Avidior itaque discrepantiâ effectus perquirendæ veritatis aliorum monumentorum auctoritatem exopto, oc-

cur-

curritque apud Raphaëlem Fabrettum Urbinatem virum in re Antiquiariâ apprime versatum differt. 2. de Aquis, & Aquæductibus veteris Romæ pag. 102. duplex Inscriptio; quarum prior est lapidis nuper reperti fragmentum, altera in Labicanâ apud ædem turris novæ existit.

1.

VALENTIO
SILVANO
A. FLVTIVS
ATHENAEVS
V. S. L. D.D.

2.

C. IVLIVS. HELPIDI. F. HORVS CYRINVS. PATRONVS. SODALICII. DII. SILVANI. POLLENTIS. VOTO. POSVIT.

Alteram citat pag. 98. quæ est in Ædibus Attilii Delphinii.

SILVANO SAC
SPERATVS
IMP. CAESARIS
HADRIANI. AVG
SER. VILICVS

Se-

Sequens affertur à Dausquio in Orthogr. Verb. *Villicus* .

SILVANO SACRVM
ONESIMVS
VILICVS
L. V. P.

Ex basi bipedalis altitudinis sub Aventino hæc habetur :

SILVANO
SACER
ANTEROS. CAES.
HORREARIVS
CHORTIS. III
D. D. A. L

In Arculâ Silvano dicatâ in nemore prædii Nob. Matronæ de Mattheiis prope viam Ostiensem :

P. AELIVS. AVG. LIB
SILVANO SAN
CTO
CALLINICVS. TRITIC
D D

A tertio lapide viæ Labicanæ, unde Sponius in suis Miscellaneis eam transtulit pag. 85. & Raphaël Fabretti ex eodem acceptam refert in Volumine Insciptionum antiqua-

rum

rum edit. Romæ 1699. cap. 6. num. 23. hæc legebatur:

SILVANO. FLAVIORVM
CASSIANVS. T. FLAVI. AVG. LIB
CELADI. LIBERTVS. FECIT.

Aliam habet dictus Auctor in Syntagmate de Col. Traj. cap.7. pag.205. Dedicatoriam:

SANCTO. SILVANO SACR
EVTYCHES. COLLEGI.
MAGNI. LAR. ET. IMAG.
SER. ACTOR. D. D.

IV. Sed quid opus est monumēta congerere; cùm ex omnibus, quæ diligenter perquisivi, nullum repererim per Ypsilon scriptum, sivè Gruteri sint, sivè Sponii, aut Aldi, aut Fabbretti? Ita convenire videtur omnis antiquitas, ac per lapides testari, uti *Silvanum*, sic *Silverium* per I scribendum. Prætereo hîc multas Inscriptiones de ipsomet nomine *Silverii*, quas apud Baronium in Annalibus, & in Româ subterraneâ legere poteris: sunt enim inferioris ævi. Verùm etsi tot argumentis devictus, placet nihilominus, & probatæ fidei scriptorum sententiam audire. Aldus ad vocem *Silva* hæc habet: *Silva cum I non cum Y, omnis antiquitas. Alii scribunt cum Y deducentes à Græco* ὕλη *contra libros, lapidesq; omnes.* Vossius de Arte Grammaticâ l. 1. c. 43. *Silva*

per

per I, non Sylva, etsi sit ab ὕλη *non à silentio, similiterq; Silvanus, Æneas Silvius, Rhea Silvia, quæ non veteres modò codices probant, ut Vinetus* (Elias in not. ad Flor. l.1.c.1.) *quoque agnoscit; sed & Greci Scriptores quando* Σιλυανὸς, Σίλυος, Σιλβία *legere est apud Strabonem, Plutarchum, Zonaram, Svidam, alios.* His adde Stephanum Pighium, Freinshemium, Fungerum, & alios Scholiastes, qui sæpiùs, in *Sylva*, *Sylvio*, & *Sylvano* Y expunxerunt tanquam Græcissantem, non Romanam Orthographiam. Accedit insuper Manuscriptorum primæ notæ auctoritas; nam Virgiliani, & Statii Codices perantiqui Bibliothecæ Palatinæ, Mediceæ S. Laurentii, S. Marci Florentiæ, versum 2. eclogæ 1. Maronis *Silvestrem* &c. perpetuò per I efferunt, & pingunt; Statiiq; *Silvę* non *Sylvæ* inscribuntur. Postremo communiorem si spectemus usum, video ex recentioribus omnes fermè sic scribere, & Transmontanos Typographos Amstelodami, Coloniæ Ubiorum, Lugduni Batavorum, Genevæ &c, sic imprimere. Quapropter ex tot capitibus admonitus simul ac eruditus, asserere non formidabo, *Silverium* per I, non per Y. esse scribendum, quamvis aliter mihi quondam è calamo exciderit. Rationem quam in investigandâ dictæ vocis rectâ scriptione, servavimus, servari itidem poterit pro quâlibet aliâ, sive Latina extiterit, siue Græca, dignoscendâ.

V.

V. Quemadmodum autem duplici modo cognoſcitur, & comprobatur recta ratio ſcribendi; ita tripliciter, teſte Quintiliano lib. 1. cap. 9. vitiari poteſt, ſive ab illâ recedi; *Per adjectionem, detractionem, immutationem*. Adjectione cùm additur litera, ſic in vett. libris *hyemps, formonſus, doliens* in Inſcript. Hortorum de Vecchis ad Arenulam, & Cæmet. D. Helenæ *Have* pro *Ave* quam pſeudographiam notavit Dauſqius in hoc verbo pag. 150. Scaliger; & Raphaël Fabretti Vol. Inſcript. Antiq. eam in variis lapidibus monſtrat pag. 122. Detractione cum litera detrahitur, ut iu vett. libb. invenias *prægnatem* pro *prægnantem*. *Aus* pro *avus* in Inſcript. Vineæ DD. de Ciampinis ſub Cryptâ Ferratâ. *Pilippus* pro *Philippus*, ut obſervat in veterum monumentis Dauſquius in Orthogr. vol. 1. ſect. 3. pag. 52. ita adnotat Fulvius Urrinus. *Pilippus autem* pro *Philippus*, *ac triumpus* pro *triumphus antiqua ſcribendi ratio fuit, de quâ Quintilianus* l. 1. c. 9. *Apud Ciceronem quoque in Orat. Furius Pilus dicitur*, pro *Philus*. Profectò duo præfata vitia, circa notam aſpirationis H frequenquentiſſimè ſolent accidere; cujus uſus varius fuit apud veteres pro temporum ratione; ut notat idem Fabius l. 1. c. 5. ubi de dictâ aſpirationis notâ verba faciens: *Parciſſimè*, inquit, *eâ veteres uſi ſunt etiam in vocalibus, cùm, ædos, ircoſq; dicebant. Diu deinde reſervatum, ne*

con-

consonantibus aspiraretur, ut in Graccis, & triumpis. Erupit brevi tempore nimius usus, ut chorone, chenturiones, præchones, adhuc quibusdam inscriptionibus maneat; qua de re Catulli nobile Epigr. est 85. de Arrio:

Chommoda dicebat, siquando commoda vellet
Dicere, & hinsidias Arrius insidias.
Et tunc mirifice sperabat se esse locutum;
Cùm quantum poterat dixerat hinsidias.
Credo sic mater, sic Liber avunculus ejus,
Sic maternus avus dixerat, atque avia.
Hoc misso in Syriam, requièrant omnibus aures:
Audiebant eadem hæc leniter, & leviter.
Nec sibi postilla metuebant talia verba:
Cùm subitò effertur nuntius horribilis:
Jonios fluctus, postquàm illuc Arrius isset,
Jam non Ionios esse, sed Hionios.

Videatur hac de re Scaliger de cauſ. L. L. cap. 47. & Politianus cap. 14. Miſcellan. Habemus certè in Inſcriptionibus voces *Agatopus, Astatus, Bracium, Cloe, Erodes, ic, omini omuncio, onestus, pannycus, pilargyrus, posporus &c.* aſpiratione deſtitutas; & è converſo *chorintho, Dhidymus, Eumolphus, Exhedra, Haretusa, Heuche, Hilirycum, hobitum, horiundus, hornamentis &c.* Paſſim quoque occurrunt *Hetruscus*, & *Etruscus*, *Authores*, & *Autores*. *sepulchrum*, & *sepulcrum*, & alia ſexcenta, quæ varietatem præſeferunt, in quibus majori, ac meliori Scriptorum parti nos con-

conformabimus, obsoleta respuentes, & usitatiora frequentantes.

VI. Contrarium de Etruscâ Linguâ ferè dicendum: antiqui namque Latinorum vestigiis inhærentes abundè frequentârunt aspirationem: ut videre est in *chaso*, *ochore*, *acboglitor*. *Solingho*, *mancha*, *stancha*, *Iachomo*, *pichολο* &c. Y quoque à Græcis usurpârunt, ut *Yddea*, *Deytà*, *Yhesù*, &c. Recentiorum verò plurimi aspirationem taliter eliminarunt, ut etiam ab iis excludant vocibus, quæ æquivocationem patiuntur. Vide quid dixerim hac de re part. 1. cap. verò 8. num. 8. nihil probavi, quia nimis dixi; atque ideo me ipsum corrigens dico, quod huic linguæ studentes plurimi non *nullibi*, ut ibi enuncio, sed parcè scribunt aspirationem: cujus rei rationem affero cap. 10. num. 6. Y verò à Linguâ nostra prorsus explosa. Ex hoc manifestè patet, quod hîc non de antiquissimâ illâ Lucumonum Linguâ tractamus, qui teste Varrone, Romulo contra Sabinos suppetias tulere: illa enim prorsus deperiit, ita ut Antiquariorum nullus talis Idiomatis Inscriptiones intelligat; qualis est illa, quæ fimbriam ornat æneæ statuæ meo videri unum ex Lucumonibus ipsis repræsentantis, qui Romanam in Civitatem adsciti Lucrenses dicti fuere, fortassis à lucro per ipsos facto, qua celeberrimum Etruriæ Magnis Ducis Museum exornatur,

De eâ itaque loquor, quam in Obſervat. de Latini ſermonis puritate, cap.3. num.5. pag.52.& 53.& hîc par.1. cap.10.n.2. pag.97. ex Latinæ corruptelâ, & interitu ortum habuiſse videmus; cujus tanquam Patres Danthē Aligherium,& Jo: Boccacciū Cives Florentinos quilibet eruditus agnoſcit;quoniam quotquot antea ſcripſerunt longè ſuperârunt; quemadmodum Cicero, Julius Cæſar, Virgilius, & alii coëtanei, Latinos, qui præceſserunt. Felicior verò Etruſca Lingua ſucceſsu fuit:decidit enim decētibus illis candor latinus; Etruſcus verò magis invaluit; nam Franciſcus Petrarca pariter Florentinus ipſam valdè expolivit; deinde ſtudium ſuum hac in re feliciſſimè adjecerunt plures primæ notæ Scriptores, à quibus ad eum nitorem redacta, quem ſummum putamus; ſed & poſteri magis ornabunt, atque perficient; imò forſitan deturpabunt; quemadmodum nonnulli & nunc faciunt, elegantiam ſomniatam inſulsè affectantes; quâ nauſeam potiùs movent, quàm riſum.

VII. Immutatione vitiamus ſcripturā quādo literā pro literâ perperā ponimus. Perperā dico;nā mutationes dari poſsūt,quæ nobis inſolentes videantur;& tamē veterum auctoritati innixæ ſint, & aliquando uſurpatæ; v. g. *here* pro *heri*, *protenus* pro *protinus*, *benivolus*, *malivolus*, & his ſimilia, quæ etſi à nobis frequen-

quentanda non sunt, tamen vitiosa haberi nequaquam debent. Istas mutationes, etsi Lapp. auctoritate firmatas vitiosas censeo: *milex* pro *miles*, est in sepulchro gentis Nasoniæ viâ Flaminia, & in Sacrario S. Pastoris ad viam Prænestinam *Mesolæum* pro *Mausolæum*, etsi Veronæ ex D. Blanchino ita habeatur, sicuti etiā ejus met vocis aliæ depravationes, quas refert Raphaël toties laudatus, de Columnn. Traj. cap. 8. pag. 252. Quæ sequuntur etsi floridioris ævi sint, Augustei scilicet, nihilominus non admitterem. Deponuntur autem ex duplici Pisano Cenotaphio, & præcipuè ex fragmento Orationis funebris, aureum illud Latinæ puritatis sæculum redolentis: sunt autem *imminentia*, *inportunam*, *inmortalitati*, *benificio*, *supstituta*, *aput*, *conlega*, *conlata*, *divertium* pro *divortium* &c. Sed hoc ultimum, etsi absque exemplo, tamquam debitum origini, & utrique etymologiæ, quam affert I.C. in Lege 2. dig. de Divort. non improbo. *Divortium autem vel à diversitate mentium dictum est, vel quia in diversas partes eunt, qui distrahunt matrimonium.* Cæterum non est quod miretur aliquis, si etiam floridioris sæculi verba rejiciamus, quia vel ipsius temporibus, ut docet Cicero lib. 2. de Leg. priscis verbis, & paulò antiquioribus, quam communis sermo ferret, utebantur in legibus, quò plus auctoritatis haberent.

VIII. Nos autem Itali, atque Etrufci ab Authorum noftrorum orthographiâ non parum datâ operâ declinavimus; politiorem formam verbis ita dare credentes: quod quidem natum puto ex pronunciationis diverfitate, quam habemus: undè rideo cùm lego quęftiones quafdam acerrimas hâc de re inftitutas Antiquorum innixas auctoritati; & cùm in ipfis magna fit difcrepantia, & cùm debeamus huic fæculo conformari. Legatur eruditiffimus liber Danielis Bartoli Societatis Jefu, cui titulus: *Il torto, e'l diritto del non fi può*, ubi in ipsâ præfatione ad Lectorem hanc rem apertè demonftrat. Nos hîc ad evidentiam unicam periodum afferemus ex Philocolo Jo:Boccacci MS.antiquiffimo, qui in noftrâ Bibliothecâ S. Pantaleonis affervatur: *Non fecie il valorofo giovane difdetto affi fatta inprefa ma difidarofo di dare affe & a fuoi fimile ifchanno chente e predecieffori avevano auto fimile con vigorofe forze alla imirabile / e in breve tenpo colla fua forza & colli promeffi aiuti la rego affine / pofando il fuo folio nelli adomandati regni / avendo anullati gli amici di Giunone con proterva morte / & qui nuova progenie generata // Stato per alquanto ifpatio rende l'anima a Dio.* Anne modo fcribemus, vel pronunciabimus *fecie* prò *fece*, *affi* prò *à sì*, *inprefa* prò *imprefa*, *defidarofo* prò *defiderofo*, *chente* prò *qualle*, *predecieffori* prò *predeceffori*, *imirabile* prò *mi-*

mirabile, tenpo prò *tempo, rego* prò *reccò, solio* prò *soglio, adomandati* prò *addomandati*, vel *domandati, anullati* prò *annullati*? Sæculo ergo inserviendum.

Quid sit Accentus; quare introducti sint: eorum tam apud Græcos, quàm apud Latinos numerus.

CAPUT II.

I. SUperfluum omninò videretur, ac inutile, cùm tot de Accentibus scripserint, & omnes Grammatici distinctè egerint, & agant in dies, hìc denuo assignare eorum multiplicitatem, atque introductionis causam. Quia verò penè omnes, aut nimis diffusè, aut breviter nimiùm hujusmodi rem pertractârunt, integra interdum puris quæstionibus absolventes volumina, incertâ adhuc remanente ipsorum praxi; nos mediâ viâ incedentes, majus studium in eo locandum putamus, quod & Græcæ, & Latinæ Linguæ studiosi noscant potissimùm quomodo Accentibus debeant uti; in quò solùm Ortographi munus positum esse, nemo non fatebitur. Attamen quia, ut loquitur Maximus Martyr, *dicere aliquid, nec ejus quod dicitur varias significationes discernere, nihil aliud est quàm confundere*, cùmque omnis, quæ suscipitur de aliquâ re institutio, debeat à definitione proficisci, ideo quid veniat nomine Accentûs in primis perscrutemur.

II. Accentus, Prisciano definiente, *est certa lex, & regula ad elevandam, & deprimendam syllabam unjuscuiusque particulæ Orationis*. Hos Latini variis nominibus appellârunt, teste Gellio libr. 13. cap. 6. dicente: *Quas Græci* προσῳδίας *dicunt, eas veteres docti, tum notas vocum, tum moderamenta, tum accentiunculas, tum voculationes appellabant*. *Fastigia* similiter à Scriptoribus nominantur, *tenores, apices*. *Prosodiæ* vox est à πρὸς *ad*, & ᾠδὴ *cantus*. *Accentus* verò ab accinendo, quasi *Accantus* dictus est. Martianus Capella lib. 3. de fastigio vocat eos *Anima vocum, & musices seminarium*.

III. Triplici de causâ introducti Accentus sunt. 1. *Distinctionis habendæ*, seu διαφορᾶς. Necesse enim Græcis potissimùm erat ut inter easdem vocales nunc longas, nunc breves aliquod discrimen intercederet. Priusquam enim Simonides vocales longas η, & ω repetisset, qui per eadem tempora vivebant, earum loco usurpare cogebantur ε, & ο, quæ si aliquo in vocabulo longæ occurrerent, ut à brevibus discernerentur, notam illam ‿, quam posteri inde pro flexo frequentârunt, appingebant hoc pacto ε̑, ȏ. Qui mos tunc desiit, ubi præfata longa elementa Græco alphabeto adjecta sunt. 2. *Ambiguitatis removendæ*, quam variæ dictiones, quæ ad res omninò diversas significandas transferuntur, passim præbuissent. Quis discrimen aliquod ad-

adverteret inter παιὼν ultimâ acutâ, & παίων metri genus penultimâ acutâ; inter κύον *canem*, & κυῶν *prægnantem*, inter φάρος *insula*, & φᾶρος *vestris*, nisi eas voces accentus discriminaret? 3. *Necessitatis*; pronunciationis quippe deperiisset suavitas, teste Demetrio Triclinio, nisi eo tempore, quo Græcia à barbarie cœpit corrumpi, notæ aliquæ, quæ eam posteritati integram tradidissent, familiarem sibi usum vindicâssent.

IV. Quo ad ultimam tituli partem de Accentuum numero, habes hisce carminibus præfinitum.

Tres Latio Accentus, tot Græcia servat; Acutus
Nempe, Gravis, Flexusq; tono compactus
utroque.
Priscis nullus erat: testes monumenta; sed usus
Inde necesse fuit; cùm jam vernacula Romæ
Lingua recessisset; dubio ne dictio sensu
Constaret; vocumq; sonus periisset, ut Auctor.

Triplex igitur tam apud Græcos, quàm apud Latinos. *Acutus* quem P. Nigidius, auctore Gellio lib. 13. cap. 24. *Summum* etiam *tonum* dixit, Græcis προσῳδία ὀξεῖα. *Gravis* βαρεῖα, & *Circumflexus*, seu *flexus* περισπωμένη, seu, ut vocant Ammonius Alexandrinus κυκλωμένη à curvâ lineolâ. Signum Acuti est lineola à manu *sinistrâ* ad dexteram ascendens hoc pacto (´) & dicitur Acutus, eo quod quodam veluti acumine aures feriat. *Acutus quidem est*, in-

quit Vvillichius Prosod. c. 5. *qui habet sonum intensum; quemadmodum in musicis fit, in quibus quò magis corda intenditur, eò cutior redditur; & contrà quò magis corda intenditur, eò acutior redditur; & contrà quò magis remittitur, eò gravior fit. Idem est in tibiis cernere, quæ si exiliores fuerint acutius sonant, quæ verò crassiores, gravius.* Nota gravis est lineola à sinistrâ ad dexteram descendens (`) gravisque vocatur, quòd vocem deprimat, eamque in pectus, ac guttur dimittat. Signum circumflexi constat ex Acuto, & Gravi simul junctis, hac ratione (^): & circumflexus dicitur, ut nomen ipsum indicat, quia partim attollit, partim deprimit syllabam. Videtur tamen magis tardare syllabam, quàm elevare. Notabis, hos tres Accentus à Lambda Græco efformari. Nam Λ in duas partes dissectum, Acuti, & Gravis notam facit, & unitum Circumflexi. Habuit tamen alteram apud veteres figuram Circumflexus; nam pro angulari illo signo, uti observavit Vossius, lineam incurvam scribebant, quæ Lunæ bicornis faciem imitaretur sic (⌒). Græci pro flexo utuntur sigmate devexo (~); reliquos ut Latinos notant.

De Accentuum Græcorum origine conjecturæ.

CAPUT III.

I. RΕcensuimus superiùs causas, quare Accentus apud Latinos, Græcosque in-

invecti; nunc ordo postulat, ut de eorumdem origine aliquid subjungamus. Sed hæc cùm certis argumentis constare nulli ullatenus posse videamus, per conjecturas nihilominus aliquid assequi pro virili parte conabimur. Quo ad Latinorum originem nihil est quod longiùs immoremur: ipsis siquidem nullos fuisse Tonos, cùm floreret Latina lingua, præterquam quod lapides omnes, monumentaque testantur, innumeris doctissimorum Virorum suffragiis confirmatur. Lipsius enim de Pron. L.L. c. 19. Politianus Miscellan. c. 38. Vossius lib. 2. Artis Gram. c. 8. Taurellius, Dausquius Orthogr. vol. 1. cap. 7. aliique idipsum protulere. Quod verò reperiantur lapides antiqui accentiunculis signati, causa est, quod interdum ad designandam syllabæ longitudinem apposuerint: unde sæpe unam, eandemque gemino affectam accentu conspicies; ut in his apud Aldum pag. 114. 5. 717. 1. 718. 2. & alibi apud ipsum, & alios legas dictionum longas syllabas duplici accentu notatas. Kalátóri, *Fláviálium*, *Studiósó*, *Décrévit*, *Trúnsdúxit* &c. Alioqui quomodo eidem dictioni duplicem apicem inscribere? Verùm cùm jam in præceps Latinus sermo ire cœpisset, rectaque vocum prolatio nonnisi ab emortuis voluminibus posset investigari, accentus introducti sunt; ut saltem vel in hoc nobis prodessent, quod ad ambiguitatem in scri-

ſcribendo tollendam inſervirent; cum non poſſent germanum vocum ſonum conſervare. Eo namque redacti fuimus, ſumuſque ut loquitur Thom. Smith. lib. 1. de Pron. L. G. ut de utràque, Græcâ ſcilicet, ac Latinâ linguâ, *ſolùm re certum & exploratum habemus, quòd è monumentis librorum, ſedulitate, ac diligentiâ poſſit erui. Quare,* inquit, *nec hujus ætatis doctis hominibus, cùm quid de Linguæ illius antiquæ, & in libris tantùm, ac monumentis veterum viventis ſono comminiſcuntur quod ex iiſdem libris non poſſunt comprobare, fides eſt adhibenda. Non hercle magis, quàm ſi hiſtoriam aliquam de priſcis illis Viris, ac antiquorum factis concinnârint, quæ nuſquam à quoquam veterum fuerit relata.* Sed ad id quod caput eſt revertamur:

II. Quantum ad Græcorum Accentuum originem; priſcis Græcorum eas ignotas fuiſſe, ex vetuſtiſſimis marmoribus probat Gyraldus lib. 1. de Poëtis; hauriebant enim tunc temporis cum lacte accentuum rationem: ideoque ſcribendo non pingebant, ſed loquendo proferebant. Angelus quoque Politianus Miſcellan. c. 58. verſus ſibyllinos ſine ullis faſtigiis ſe vidiſſe teſtatur; & cap. 80. Callimachi carmina legiſſe, in quibus ea nuſquã erant adſcripta. In Pandectis Florentinis nuſquã vocibus Grę cis appoſiti ſunt Accentus, ut ex ipſo MS. in Bibliothecâ Medicea S. Laurentii aſſervato videre eſt. Sed hoc inferioris ęvi teſti-

testimonium est, & argumentum: magis convincit Aristotelis dictum c.3. Soph. Elench. ubi Sophistarum in argumentando captiones aperiens, inquit: *Ex accentu quidem in iis, quæ sine scripto fiunt, concertationibus Dialecticis, non est facilè sophisticum sermonem facere: in scriptis autem & poëmate multo magis*. Quibus ex verbis infertur in scriptis sæpius ex ambiguitate accentus, controversias graves, cùm non pingerentur, profluxisse. Adducit insuper Aristoteles Homeri versus 328. & 329. ex Iliade ψ, de quibus incessanter suo tempore disputatum est, eo quòd apicibus destituti, dubium facerent sensum. Verùm etsi omnes ferè conveniant, Græcis priscis apices non fuisse; discrepantia, tamen est in assignando tempore, quo cœperunt frequentari. Si tamen hac in re judicium meum, qualecumque sit, proferre liceat; crederem cum Gulielmo Baillio, Ciceronis ætate id factum esse, quando Romani Adolescentes Athenas ad eloquentiam addiscendam proficiscebantur, aut ad docendum Athenienses, tum Rhetores insigniores, tum præstantiores Grammatici, Romam vocabantur. Cur verò ita sentiam nonnulla convincunt. Valer. Max. lib. 8. c.7. narrat quod P. Crassus *cùm in Asiam ad Aristonicum Regem debellandum Consul venisset, tantâ curâ Græcæ Linguæ notitiam animo comprehendit, ut eam in quinque divisam genera per omnes*

par-

partes ac numeros penitus cognosceret. Hoc certè tam brevi temporis intervallo, quale illius expeditionis fuit, assequi haud quaquam potuisset Crassus, nisi accentuum adminiculo, quibus linguam ad diversam omnino enunciationem, & sonum accomodaret; tot vocum discrimina perciperet, ac decreta; quod fecit, ut non per interpretem, sed per Græcam ipsorum linguam reddere posset. Ulterius Ennius Marcum Portium Catonem supremâ senectute affectum, auctore Plutarcho in ejus vitâ, Linguâ Græcâ tinxit, cujus pronunciationem non est verisimile tam citò eum assecutum fuisse, nisi aliquę Tonorum notę tamquam præsidia facillima accessissent. Nec mihi objiciat aliquis, inquit Baillius, antiquissimos quosdam illius temporis, si qui sunt, Codices, in quibus nulla Accentuum vestigia elucent, cùm & alii reperiātur vetustate commendatissimi, in quibus accentus omnes exprimuntur, & liceat testimonium testimonio evertere. Eos verò, qui eo tempore accentibus præcisis libros exarârunt, fuisse veteris illius Aristotelicæ ætatis æmulos, & antiquitatis amantes, verisimile est. Reliquos autem, qui accentibus adhibitis scripserunt, morem Ciceronianæ ætatis, & consuetudinem, quæ postea ubique invaluit, secutos fuisse probabile est. Possem autem citare pro meæ sententiæ patrocinio octingentos fere

Co-

Codices manuſcriptos, & antiquitate celebres, à Græcis hominibus, ac in Græciâ olim exaratos multis ante ſæculis, quàm in Turcarum ditionem ea Provincia veniret, & in Bibliothecâ Catharinæ Medicis Regum quondam Galliæ matris repoſitos; quos ut id in quo verſor obſervarem perluſtravi, & Accentus vix in ullo deſiderari deprehendi. Addam & illud non infirmum teſtimonium, me Anicii in templo D. Mariæ ſacro, vidiſſe utriuſque Teſtamenti volumen manuſcriptum quo D. Hieronymum vſum fuiſſe Canonici certò tenent, in quo nullæ Accentuum notæ deſiderantur. Sanè licet plurimi faciam Gulielmi ſententiam; neſcio tamen quomodo conciliari poſſit hoc ultimum, quod aſſerit de volumine novi, ac veteris Teſtamenti à D. Hieronymo adhibitum, cum illo, quod prodit Voſſius lib. 2. c. 8. Artis Gram. & Scaliger in Animadverſ. Euſeb. ad annum 1436. Volunt enim D. Hieronymi ætate Accentus nullos apud Græcos fuiſſe hoc adducti indicio, quod ipſe in Commentario in 14. Zachariæ caput ἄγνον arborem dici ait, quòd caſta ſit. Verùm aliud ἄγνος *vitex*, aliud ἁγνὸς *caſtus*, ut videre cuiquam eſt apud Dioſcoridem lib. 1. c. 136. qui ἄγνον dictam eſse refert ἀπὸ τῦ ἀγνεύειν, quoniam in Theſmophoriis, Cereris ſacro, caſtitatem ſervantes mulieres, ejus folia ſibi ſubſternebant. Idem cùm

κα.

καθαίρει scriptum esset, transtulit *subvertit*, cùm debuerit transferre *emundavit* quia est καθαῖρει, non καθαιρεῖ. Sed non est quod tam levi conjecturâ à sententiâ discedamus. Nam ex eo, quod Hieronymus tales voces minus rectè interpretatus sit; non exinde sequitur, accẽtus illius ævo extitisse, sed tantùm vetustissimum Prophetarum codicem habuisse præ manibus Hieronymum, in quo cùm apices non essent, facilè inde fuit in errorem, si error dicendus sit, impellere. Præterea ipsum apicibus in Græcis vocibus usum, illius opera ex antiquissimis Manuscriptis testantur; nec verò quod protulit cap. 14. Zachariæ ex propriâ sententiâ tradit; inquit enim: *Et in ramis salicis & populi, quam quidam unam arborem vocant, ipsumque ligni nomen, quod Græcè dicitur ἁγνὸς indicat castitatem*. Ulteriùs prostant duo MSS. in Bibliothecâ Colbertinâ, ubi S. Joannis Chrysostomi Epistolæ apicibus distinctæ ut S. Epiphanii opera similiter notata, ut testatur vir insignis Dionysius Petavius, & S. Gregorii Nazianzeni in Bibliothecâ Mediceâ; & tamen hi Patres vel coævi Hieronymo fuerunt, vel antecesserunt: ex quo videas, quàm perperam affirmatum sit, D. Hieronymi ætate apices non extitisse. Sanè mos hic adnotandi accentus Græcis dictionibus ad nostra usque tempora perduravit; non ita tamen, ut non sint studiosi moris antiqui,

qui

qui à ſuis ſcriptis omnino prohibeant, atque profligent. Nos itaque communiorem ſecuti conſuetudinem, cui plurimùm, etiam Fabio adſtipulante, inſervit Orthographia, quædam trademus præcepta de illorum collocatione, & illa quidem quoad fieri poterit breviſſima, non tamen manca.

Canones de Accentuum Græcorum Collocatione.

CAPUT IV.

I. ACcentuum ſedes perpetua in Græcis Nominibus, Verbiſque non eſt; ſed in conjugando, aut declinando variatur, deque unâ in aliam ſyllabam transfertur. Triplicem autem tantummodo locum obtinere poteſt in quacumque voce Accentus: vel enim habebit ultimam ſyllabam, penultimam, aut antepenultimam, juxta Toni, quem exigit, varietatem. Hos eoſdem omninò Græcis eſse ac Latinis dictum Cap. 2. num. 4. hujus Partis.

1. Accentus Acutus ponitur in ultimâ ſyllabâ. Vltra verò tertiam ab ultimâ ſyllabam, non progreditur, ut dicebam, Accentus.

2. Gravis in ultimâ tantùm ſyllabâ locum habet. Et præterea quæcumque alia vel

Acu-

acuto careat vel flexo, Gravi affecta intelligatur, quamvis expresſè non ſignetur; proindeque hic dicitur Accentus ſyllabicus.

3. Circumflexus ultimam, & penultimam afficit ſyllabam, quas ſemper longas eſse monſtrat.

Vocabulum ſi Acuto afficiatur in ultimâ ſyllabâ, appellatur *axytonum*, *acutum*, ſeu *acutiſonum*: ſi in penultimâ, *paroxytonum*, ſeu *penacutum*; ſi in antepenultimâ, *proparoxytonum*, ſeu *antenacutum*. Oxytona in Orationis contextu acutum in gravem mutant, & tunc *enclinomena*, ſive *inclinata* nominantur. Excipias tamen ſi ſequatur enclitica dictio, aut finiat periodum, ut: θεὸς μου. δ' ἔργματα πάντα θεός. Hunc morem gravandi in contextu quæ alioqui acuta ſunt acceperunt à Græcis Latini; ut infra docebimus.

Si notetur Gravi in ultimâ vocabulum, *barytonum*, ſeu *gravitonum* nuncupatur.

Si flexum habeat in penultimâ, dicitur *pro periſpomenon*, aut *penamflexum*: ſi in ultimâ, *periſpomenon*, *circumflexum*, *inflexum*, & *amflexum*.

II. Nominum alia *pariſyllaba* ſunt, & alia *impariſyllaba*. Pariſyllaba ſunt, quæ ubique habent æquales numero ſyllabas. Impariſyllaba, quæ in caſibus obliquis Nominativum ſingularem unâ ſyllabâ excedunt. In pariſyllabis igitur rectè Accentum collocabimus,

in-

investigato priùs Nominativi singularis tono, qui si fuerit

1. Acutus in ultimâ, Genitivus, & Dativus circumflectuntur, tam in singulari, quàm in plurali numero: reliqui verò casus retinebunt Acutum, ut: θεός *Deus*, θεοῦ, θεῷ θεόν; θεοί, θεῶν, θεοῖς, θεούς.

Si fuerit Acutus in penultimâ, eandem sedem perpetuò servabit, ut: λόγος *sermo* λόγου, λόγῳ, & sic in reliquis.

Si in antepenultimâ, transibit in penultimam, quoties ultima sit longa, ut: ἄνθρωπος, ἀνθρώπου, ἀνθρώπῳ &c.

2. Si Tonus Nominativi singularis fuerit Gravis in ultimâ, servata eâdem sede mutabitur in Accentum articuli præpositivi, ut: καρπὸς *fructus*, τοῦ καρποῦ, τοῦ, τῷ καρπῷ, τὸν καρπὸν.

3. Si Circumflexus in penultimâ, transit in acutum, quando ultima sit longa, ut: μοῦσα, τῆς μούσης, τῇ μούσῃ &c. In ultimâ nominum syllabâ flexus, vix reperitur.

III. Pro Nominibus Imparisyllabis considerandus est itidem Nominativi Accentus, qui si extiterit

1. Acutus in ultimâ syllabâ, transfertur in penultimam obliquorum, ut: τριάς, τριάδος, τριάδι. Quod si penultima naturâ longa fuerit, circumflectitur quoties ultima sit brevis, aut anceps, ut σωτήρ, σωτῆρος.

Si in penultimâ, migrat in antepenulti-

mam obliquorum, quoties ultima ſit brevis; ſeu, quod idem eſt, retinet ſedem, quam priùs habuit, ut: μάρτυς, μάρτυρος. &c.

Si in antepenultimâ, manet in eâdem ſede, dummodo ultima vel brevis, vel anceps ſit: ut; επιγράμμα, ἐπίγραμματος; ſed ſi ultima fuerit longa tunc occupabit penultimam, ut: ἐπιγράμματων.

2. Cùm Gravis tenebit ultimam ſyllabam, tranſibit in penultimam obliquorum, ſi ultima breviatur, & acuitur, ut: λαμπάς, λαμπάδος.

3. Quando Circumflexus erit in penultimâ recti, transfertur in antepenultimam, modò ultima brevis, aut anceps ſit, ut: βῆμα, βήματος.

Pro nominibus Contractis, notandum eſt, quòd ſi Acutus occupet ſyllabam, in quâ debet fieri contractio, in Circumflexum degenerat, ut: τοῦ τέλεως, τέλους. Similiter advertendum diphthongos αι, & οι in fine dictionis pro brevibus haberi in ratione Accentuum.

IV. Verborum, & Participiorum Accentus omnes hîc recenſere ſingillatim, eorumque collocationem præſcribere, plenum laboris opus, ac fortaſſis poſtea inutile eſſet; cùm quot tempora, & modi, tot eorum permutationes videantur; quare obſervandi erunt in præcipuis verborum Conjugationibus τύπτω, τύπτομαι, φιλέω, τιμάω, τίθημι, ἵστημι,

quas

quas probè calleat necesse est, qui Græca studia affectat: ipso enim tempore, quo eas memoriæ commendabit, varietatem, ac permutationes poterit observare. Ut enim aiebat Tullius 1. de Orat. *Usus frequens, omnium magistrorum præcepta superat*. Subdam tamen aliqua, quæ singularia sunt de verbo ἐστι. Hoc enim si initio Orationis ponatur, aut immediatè postponatur adverbiis, οὐκ, ὡς, καὶ εἰ, ἀλλὰ, & τοῦτο habet acutum in primâ. Amittit Accentum, cùm sequitur dictioni habenti, aut acutum, aut flexum in ultimâ, ut: ἑρμῆς ἐστι. Retinet in ultimâ Accentum, si dictio quæ præcedit acuatur in penultimâ, aut circumflectatur, ultimâ existente positione longâ, ut: λογος ἐστι, φοῖνιξ ἐστὶ. Si præcedens dictio flexum teneat in penultimâ, aut acuatur in antepenultimâ, transfertur verbi Accentus in ultimâ vocum illarum syllabâ, ultima longa ut: σῶμα ἐστι; ἄνθρωπός ἐστι.

Pro Verbis autem Contractis idem statuendum est ac de Nominibus. Interdum tamen in istis Acutus remanet in penultimâ, etiam factâ contractione; quando nempe ultima longa est, ut: φιλεέσθω, φιλείσθω &c.

V. Præpositiones omnes disyllabæ gravant ultimam, ut: ἀπὸ, παρὰ, περὶ &c. Quando per Anastrophen Figuram suo casui postponitur Præpositio, tunc Accentus retrahi-

tur ad priorem Præpositionis syllabam, ut: ψυχῆς πέρι, pro περὶ ψυχῆς. Hoc ipsum in Latinis Præpositionibus faciendum putavit Jodocus Vvillichius Prosod. c. 8. num. 4. his verbis: *Hanc* (Transportationem, seu Anastrophen) *spectare video tantùm ad Præpositiones, quæ si casibus suis, quemadmodum natura illarum exigit, præpositæ fuerint, gravantur; sin autem postpositæ priorem acuunt.* v.g. *Contrà Italiam, Italiam cóntra.* Hanc sententiam roborare contendit auctoritate Quintil. l. 1. c. 5. Verum quidquid sit de horum Scriptorum opinione; hic sanè mos non videtur à vulgo receptus. Cùm Prępositiones fiunt verba, transferunt Accentum in priorem syllabam, ut ἔπι pro ἔπεστι, πέρι, pro περίεστι &c. Datur tamen Præpositionem retraxisse Tonum in priori syllabâ, & tamen nec stare pro verbo, neque Anastrophen pati, ut in ἄπο notat Franciscus Vigerius de Græc. idiotismis c. 9. sect. 1. numer. 16. exemplo Xiphilini in Pompejo. ὡς μὲν τοιγε ἄπο γῆς ἐγένοντο. idest: *cùm procul à terrâ navigarent.*

VI. **Adverbia, aliæque particulæ indeclinabiles non variant Accentum. Encliticæ dictiones monosyllabæ transferunt Accentum in dictionis præcedentis finalem syllabam, eam acuentes. Hoc tamen tantummodo fit, vel cùm præcedens habet acutum in antepenultimâ, ut: ἄνθρωπός τις; vel flexum in**

pe-

penultimâ, ut: σῶμά τι; aut denique penultimam positione longam, ut: ἄνδρά μοι. Si verò plures occurrant Encliticæ prior recipiet posterioris Accentum. Cæterum si præcedens dictio teneat acutum in penultimâ, Enclitica monosyllaba perdit Accentum, ut: λόγος μου. Itidem si teneat in ultimâ, ut: πατήρ μου. Similiter si flexum in eâdem syllabâ ultimâ, ut: ὁρῶ με. Si Encliticæ polysyllabæ fuerint, non perdunt tenores, nisi cùm præcesserit dictio habens acutum in ultimâ, ut: λόγος τινός. Advertendum quasdam dictiones esse omni prorsus Accentu destitutas, ut: ὁ, ἡ, οἱ αἱ, εἰς, ἐκ, ἐξ, ἐν, οὐ, οὐκ &c; quæ nihilominus si præcedent Encliticas in oratione, illarum suscipient tenores. Similiter, si in partibus declinabilibus vocalis acuto, aut gravi signata per Apostrophum abjiciatur, Accentus transfertur in priorem syllabam, ut καλὰ κάλ' &c. In partibus verò indeclinabilibus unà cum vocali deperditur, ut: περ' ἀπάντων, pro περὶ ἀπάντων.

VII. Prætereundum postremò non est, usum per hæc tempora invaluisse, ut Maiusculæ aut dictionem integram perficientes, aut capiti minuscularum constitutæ, nullo signentur apice, aut spiritu. v. g. ΝΙΚΟΛΑΟΣ, Ευσεβιος &c. Imitantur autem in hoc antiquam scribendi formam, quam omni accentu fuisse destitutam supra diximus, & lapides o-

mnes monſtrãt. Sunt tamen ex recentioribus alii, qui ſignare conſueſcunt immediatè poſt ſyllabam Accentum exigentem, hoc pacto. ΤΟΥ˜ ΑʿΓΙ'ΟΥ ΚΟΣ'ΜΟΥ. Α'ρεος, Ι˝τρια &c. Et hi quidem meo judicio ſatis accommodatiùs, cùm frequentiſſimè accidat, ut alicujus, aut Spiritûs, aut Accentûs in ſcribendo negligentiâ, æquivocationes oboriantur, quarum origo ſummopere vitanda eſt. Antiquiores editiones, & MSS. majuſculis nullâ characteris habitâ ratione Tonos ſuperimponebant, ac Spiritus, ex. g. ΟΥ ΔΕ ΤΟΥ ῬΗΤΟΡΟΣ; ut obſervare cuidam fuit ex Operibus Divi Gregorii Nazianzeni Græcè in Bibliothecâ Catherinæ de Medicis, Baſilio Imperatori data, ac ab eodem, & Filiis conſervata, in quibus quamvis ferè ubique videantur majuſculæ literæ, nihilominus ſolerter & Spiritus, & Accentus ponuntur. Accuratiores typi interdum nominibus propriis Hominum, Locorum, Montium, & hujuſmodi lineolam ad clariorem ſenſus perceptionem ſuperinducunt, quod nulli cenſeo improbandum, ut: Τηλέμαχος, Καλύψῶς.

Et hæc de Accentuum collocatione ſatis dicta ſint. Neque enim in his longiùs progredi mens eſt, utpote præcepta omnibus Grammaticis communia.

De

De proprio uniuscuiusque Latinæ dictionis Accentu.

CAPUT V.

I. LIcèt hoc nos labore levaverint summi Viri, qui de hac ipsâ re dissertè satis egere, ut est Priscianus, Capella, Despauterius, Majoragius in Epistolicis quæst. 9. Marcus Corradus l. 2. de L.L. Lipsius de Pronunc. L.L. c. 20. Vvillichius Prosod. cap. 8. aliique, aliquas tamen Regulas & nos afferre vel illud adegit, quòd sciamus esse hujus loci proprias; *eoq; magis*, ut ajebat Fabius, *impetrandam veniam*, puto, *si ne minora quidem illa, verùm operi quod instituimus necessaria, præterierim*, cùm præsertim *veterem materiam novam fieri, & ex vetere novum ædificium novâ curâ instaurari posse nemo diffiteatur*, ut affirmat Hieronym. ep. 30. Igitur

Dictio quæque Tonum monosyllaba gestat Acutum,
Dum brevis hæc fuerit; seu consona bina, dupléxve
Ponè sequens veniat: naturâ flectito longam.

1. Monosyllaba dictio, quæ brevis sit, aut positione longa acuitur, ut: *vír, móns*. Si verò suâpte naturâ longa extiterit, flectitur, ut *spês, rûs*.

Syllaba posterior, vox cùm dissyllaba, debet
Esse gravata; brevis quodsi sit, primaq; longa
Tunc primam flexo signes; secùs affice acuto.

2. In dissyllabis vocibus posterior gravatur, prior autem si habeat sequentem brevem, sitque naturâ longâ, flectitur, ut: *flôris, Rôma, dôtis*. Cæterum ij malè docent qui, omnem dissyllabam dictionem censent priorem habere acutam, nullâ ratione adducti, nisi quòd circumflexum ab acuto parum discerni autument: quod quàm à veritate alienum sit, citra negotium patet.

Vox quoque si fuerit polysyllaba gaudet acuto
Vltima cui brevis est; & tertia syllaba ab illâ
Signatur, Dóminus veluti. Penultima verùm
Si producta, brevisq; venit, tunc addito flexum:
Ast contrà, si longa venit, servabit acutum.
Ac tandem vocum quævis tibi syllaba restat
Depingenda gravi est: cùm jam tonus absit uterque.

3. Dictiones plurium syllabarum, quibus penultima brevis est, acuunt antepenultimam, ut: *dóminus, cóelitus, cóndita*. Si penultima fuerit longa, ultimâ remanente brevi, circumflectitur, ut: *Germânus, Românus, ornâris* &c. Si penultima maneat longa aut positione, & ultimâ naturâ longa, acuitur, ut: *indócti, fenéstræ, tabéllæ*. Si penultima fuerit communis syllaba, prosâ Oratione acuetur antepenultima, ut *phâretram, ténebræ,* vó-

vólucres : at in versu Poëtæ ob metri necessitatem eundem Accentum in penultimam quandoque transferunt, ut testatur Quintil. l.1. Instit.Orat.cap.9. *Evenit*, ait, *ut metri quoque conditio mutet Accentum, ut Georg.3. Pecudes Pictæq; volúcres; nam volúcres mediâ acutâ legam; quia etsi naturâ brevis, tamen positione longa est, ne faciat Iambum quem non recipit versus heroicus*. Tandem sicut in dissyllabis; ita & in polysyllabis ultima gravem recipit Accentum, ut *peditès, civibùs*.

II. Omnes dictos Canones paucis comprehendit Vir Clarissimus Jo: Caramuel in suâ Gram. Audaci parte 2. art.3. ubi hæc habet. *Pro Accentibus binæ regulæ ponendæ sunt: aliæ quæ respiciant calamum. Pro linguâ istæ.* I. *In pronunciatione præter Accentum acutum nullus est.* II. *Nulla dictio Latina habet accentum in ultimâ; omnes in penultimâ, aut antepenultimâ*. III. *Si penultima sit longa acuitur; si brevis, acuitur antepenultima, sive sit longa, sive brevis*. IV. *Acuitio (quid veteres dixerint) est vocalis productio*. Eximuntur à præfatis Regulis composita à *fio*, & *facio*, in quibus tenor in simplicis fine transfertur *calefácit, calefís, calefít*. Priscianus lib.8. *Si facio, vel fio integris manentibus, aliud verbum ante ea componatur; non solùm significationes, & conjugationes integras in ijs servamus; sed etiam accentus, ut: calefacio calefácis, calefácit. In secundâ enim, & tertiâ personâ penultimas acuimus; quam-*

quamvis ſint breves; ſimiliter in caleſio, caleſís, caleſít, tepeſio, tepeſís, tepeſít, finales ſervant accentus in ſecundâ, ac tertiâ perſonâ, quos habent in ſimplicibus.

III. In vocativis ſecundæ apocopatis tonus idem manet in dictione reſciſsâ, qui fuit in integrâ, ut: *Virgílius, Virgíli: Ovídius, Ovídi: Antónius, Antóni: Valérius, Valéri*: &c. Nec valet, quod Nigidius Figulus docuerit, primam in *Valeri* acuendam eſſe Commentar. Grammat. 24. nam, ut inquit Gellius cap.24. lib.13. *Si quis nunc Valerium appellans in caſu vocandi, ſecundum id præceptum Nigidii, acuerit primam, non aberit quin videatur*. Priſcianus lib.7. ſententiam ſuam protulit, cùm ait: *Juniores gaudentes brevitate per extremæ ſyllabæ abſciſſionem protulerunt pro Virgilie, Virgili; & pro Mercurie, Mercuri, ut Horat. in primo Carminum.*

Mercuri facunde Nepos Atlantis

In eodem Od. 24. v.9.

Multis ille bonis flebilis occidit
Nulli flebilior, quàm tibi, Virgili

Unde Accentus perfecti Vocativi in his ſervatur: Si enim non eſſet hujuſmodi abſciſſio, debuerunt hujuſmodi Vocativi, ideſt qui in I deſinentes, penultimam correptam habent, antepenultimam acuere, ut: Vírgili, Mércuri, quod minimè licet. Priſciano ſubſcribunt Aldus, Verrepæus libr.4. Reg. 3. Except.3. Voſſius lib.2.cap.40. Ego verò omnibus

nibus auctor essem, cùm jam prosâ Oratione abusus obtinuerit, contemptâ syllabæ brevitate ejusmodi voces mediâ acutâ proferre, scientiam sibi hujus rei reservare, & cum vulgò, quod fecit & Tullius, loqui; præcipuè cùm faciliùs sit Herculi clavam extorquere de manu, quàm hujusmodi jam senescens vitium divellere. Præterquam quod probabile est ut arguit Vossius, & veteres ita locutos, producentes in vocativis penultimam *Mercúri, Virgíli, Æmúli, Valéri* &c. Verba siquidem Prisciani ita interpretatus est, nempe quòd primùm, uti apud Græcos fit, *Mercúrie*, & *Virgílie* diceretur, paulatim verò E extimum, quod primùm exiliter admodum sonabat, planè omitteretur; sed accentu veteri reservato. Nec Prisciani demum ævo; sed jam Hadriani Cæsaris temporibus hæc consuetudo obtinebat. Porrò in carmine ejusmodi voces accentuum in antepenultima exigere, ratio ipsa docet, & auctoritas, cum breves sint penultimæ syllabæ. Nec est quod contendat summus vir P. Ricciolius Prosod. Ref. part. 8. cap. 2. Append. 3. se malle antepenultimâ acutâ tales dictiones enunciare, ne sine necessitate ansam det imperitis producendi penultimam, neve antiquam sermonis Latini regulam violet; & Nebrissensis cap. de Accen. se tantum Nigidio tribuere, ut licentiùs velit cum eo errare, quàm cum

omnibus Grammaticis verum dicere. Nam nimium ſibi hos tribuere quis non videat? Cùm putent aut omnes Grammaticos ab eâ ſententiâ diſceſſuros, cui ipſi non ſuffragentur, aut omnes cum Nigidio locuturos, quòd ipſi ita loquantur. Æquiorem ſanè hac de re ſenſum protulit Emmanuel, qui l.3.c.25. Præc.II non auſus Gellii auctoritati, ſanoq́ue judicio contraire, indefinitam reliquit. Verùm, ut puto, nec aliter à nobis idem Ricciolius extulit *Ambroſii*, *Gregori &c.* quidquid ſe aliter prolaturum affirmet. Videmus enim ſæpe meliora, deteriora ſequimur, at non proinde cum Hippocrate, Tullio, aliiſque hallucinationes erroresq́ue noſtros aut retractamus, aut confitemur. Nec propterea hæc eò dicta velim, quod erroris damnem illorum ſententiam, cùm & ipſe fatear, ſi brevitatis ratio habenda ſit, ut habenda eſſet, ſic pronunciandum eſſe: quod minùs probo, eſt, quod tot doctiſſimorum hominum auctoritatem vili pendeant, ſeq́ue tantùm rectè in hoc ſentire jactent; cùm tot ante ipſos hoc vulgi vitium animadverterint, nec proindè ab illo in loquendo receſſerint. Sed ad alia veniamus: in omni ſiquidem re videndum ne quid nimis.

IV. Annianus Poëta, ut refert Gellius lib.7. c.7. cujus ferè verbis hæc enuncio, præter ingenii amœnitates, literarum quoque vete-

veterum, & rationum in literis oppidò quàm peritus fuit, & sermocinabatur mirâ quadam, & scitâ suavitate. Is *áffatim*, ut *ádmodum* primâ acutâ, non mediâ pronunciabat, atque ita veteres locutos censebat. Itaque se audiente Probum Grammaticum hos versus in Plauti Cistellariâ legisse dicit

Potin' es tu homo facinus facere strenuum?
Aliorum est áffatim qui faciant:

Causamque esse huic Accentui dicebat, quod *affatim* non essent duæ partes orationis, sed utraque pars in unam vocem coaluisse, sicuti in eo quoque, quod *exádversum* dicimus, secundam syllabam debere acui existimabat, quoniam una, non duæ essent Orationis partes. Addebat etiam quod *Ad* proverbium tum fermè acueretur, cùm significaret intensionem sicuti; *Adfabre*, & *Admodum*, & *Adprobè* dicuntur. Cætera quidem satis commodè Annianus: sed quod hanc particulam *Ad* semper cùm intensionem significaret, acui putavit, non id perpetuum videtur. Nam & *adoptus* cùm dicimus, & *adprimus*, & *adprimè* intensio in his verbis demonstratur; neque tamen *Ad* particula satis commodè Accentu acuto pronunciatur. *Adprobus* tamen quod significat valdè probus, non inficias eo quod primâ syllabâ acui debeat. Causa autem est, quod *adoptus*, & *adprime* &c. non acuant antepenultimam, quia syllaba in

insequitur naturâ longior, quæ non fermè patitur acui priorem.

V. Cæterum, quod caput est, Accentuum nobis corrupta est pronunciatio. Prisci in vocum prolatione quantitatis simul, atque Accentûs servabant rationem: nos verò non solùm hoc more destituti sumus, verum & eò redacti, ut differentiam inter acutum, & flexum non percipiamus. Circumflexi enim usus, ut inquit Joachimus Camerarius, *hodiè in scribendo magis, quàm in pronunciando restat; neque enim quisquam fere nunc ita pronunciat; ut ullum discrimen inter acutum, & circumflexum agnoscat. Nam sive* Serēnus, *sive* Sacêrdos *dicat aliquis eandem pronunciationem, eundemque tonum ubiquè audis; cum tamen alterum nomen mediam naturâ circumflexam, alterum acutam modò habeat.* Unde & ipse in eâ sum opinione cum eruditissimo Caramuele, unicum Accentum acutum nobis esse; quod idem sensisse jampridem Philippum Melanchthonem compertum habeo, simulque traditum, tum in Grammat. Philippo Romeâ Hebornæ Nassoviorum impressâ an. 1602. tum in Bremensi anno 1611. in quâ cap. de Accentu hæc lego: *Ad istam sonorum varietatem, & suavitatem Latinorum aures jampridem obsurduerunt &c. Acutus jampridem solus pronunciatur, vel potiùs pro quovis Accentu mora quædam adhibetur, quæ sane dicatur accentus.*

Por-

Porrò si quempiam rogavero ex iis, qui tot verborum involucris Accentuum varietatem assignare credunt, ut discrimen assignent aurium judicio perceptibile, inter *Benedicte*, & *benedictè*; *benedictâ*, & *benedicta*: nullam profectò reor futurum, qui possit assignare; ut liquidiùs pateat, rectam accentuum prolationem, & differentiam incognitam nobis esse.

De accentuum sede in dictionibus Græcolatinis pronunciandis, scribendis, & de differentiâ inter Accentum, & syllabæ quantitatem, egere Vossius, Nebrissensis, Verrepæus, Ricciolius, aliique, quos consule.

De usu Accentuum in Latinis vocibus scribendis: ac primùm Acuti.

CAPUT VI.

I. Vidimus hucusque, quem ex Accentibus sibi velit quælibet Latina dictio quoad pronunciationem; restat, ut videamus, quemnam exigat qnoad scriptionem. Quia verò maximi momenti res est; ideò longiùs hac in re immorabimur distinctisque capitibus, juxta eorundem tonorum varietatem, proprium cuique locum indibimus. Sciant autem omnes, qui rectæ scriptioni student; tunc se multùm profecisse, cùm sub-

subsequentia ad praxim apprimè noverint redigere præcepta. Exordium itaque faciat Acutus.

Syllaba; quæ encliticam pręcedit, gaudet Acuto;
Sin sextus præerit casus, moderamine flexo.

II. Accentus Acutus semper superinscribendus est syllabæ omni, quæ encliticam proximè antecedit, ut: *hujúsce, illéne, adversáq; Latiúmque.* Ita censent ferè omnes Grammatici; atque ita usus invaluit. Servius 1. Æneid. sic ait: *Pronunciationis causâ syllabis ultimis, quibus particulæ adjunguntur, accentus tribuitur, ut: musáq;, illéne, hujúsce.* Diomedes lib. 2. *Complexiva conjunctio, sive copulativa* que, *& disjunctiva* ve, *& dubitativa* ne *adjunctæ verbis, & ipsæ omittunt fastigium, & proximè collocant.* Martianus Capella lib. 3. *Mutant accentus adjunctis vocibus* que, ve, ne: *cum tamen expl ctivâ conjunctione* que: ve *cum expletivâ*, ut: Latiumque augescere vultis: *&* stimulove meum cor, *apud Actium in Pelopidis. Nunquam migrabit acutus sonus de primis syllabis in postremas, præter particulas conjunctas, quarum hoc proprium est acuere partes extremas vocum, quibus adjunguntur.* Vvillichius Prosod. cap. 8. num. 5. *Necessitas, ab aliis attractio, à Græcis ἔγκλισις vocatur. Nam hæc in encliticis particulis tantùm consistit,* que, ne, ve, *quæ dictionibus quibuslibet subjunctæ, tonum in præceden-*

dentis dictionis ultimam syllabam transferunt, ut: dominusque, hominumque, Deumque; *in quibus uterque tonorum efferri debet, & accessorius* διὰ ἔγκλισιν, *& naturalis.* Claudit Vossius, & ipse quasdam ex dictis auctoritatibus l. 2. de Art. Gram. c. 9. adducens. *Locum integrum adscr psi; ut pateat, accentum semper imponendum esse ei syllabæ, quæ encliticam proximè antecedit.* Neu dicas nullum fore discrimen inter nominativum, ac ablativum v. g. primæ Declin. si scribatur *musáq; terráq;* &c. est enim: nam si casus rectus fuerit, acuitur; sin ablativus, circumflectitur; *musâque, terrâque.*

III. Scio tamen doctissimos viros, quos inter Paulus Melissus in Epistolâ ad Henric. Steph. malle scribi *térraque, músaque* juxta pronunciationis praxim; verum hunc redarguit noster Gerardus loco suprà laudato, monetque, hæc ex pronunciatione vulgari non esse æstimanda; cùm nostrum modò non sit, ut veterum fuit, & accentûs, & quant ita tis habere rationem in prolatione. *Itaque;* quando sumitur pro *igitur* nullo scribitur apice; acuitur verò in secundâ, cùm *que* est enclitica; quia tunc sumitur pro *& ita*; ut apud Terentium: *Ita volo, itaq; postulo ut fiat:* & in hoc Cic. de Cl. Oratorib. *Homines mihi ita chari, itaque jucundi, ut* &c. Typographi sacris præsertim in libris, qui ad publicam, elatamque pronunciationem sunt instituti,

voces polysyllabas acuto afficiunt; prout quantitatis ratio exigere videtur. v. g. *Dixérunt, Samaritáni, circúmdatus, óccidit* &c. Negligunt verò hujusmodi apicem, si vox initialem habeat majusculam literam, ut: *Israël, Angelus*, sive supra diphthongum cadat, ut: *adhæsit, sæculum*: aut supra Ypsilon in *tympano, cymbalis*, & his similibus. Balthassar Moretus; vir eruditissimus apud Antuerpienses, officinæ Plantinianæ Dominus, Missalium, ac Breviariorum editionibus, accentum acutum addidit, gravi, & flexo retentis; contrà quem hodie faciunt, qui acuto retento reliquos, aut minimùm flexum expunxerunt. Sed libros Ecclesiasticos iste mos, non alios concernit.

IV. Notandum, quod etsi multæ voces signandæ essent acuto, quia acutè enunciantur, ut *poné* adv. *minús, parúm, multúm, potiús* &c, nihilominus gravi signantur; estque mos receptus à Græcis (ut superiùs cap. 4. num. 1. indicavi) qui cum ultimam acuant in pronunciando, itidem tamen in scribendo gravant; quia acutus, ut aiunt, in gravem commutatur ob contextum orationis. Huic legi invitus sese accommodat Vossius, qui lib. 2. c. 9. se se his verbis expressit; *Interea est quo nec Corradi sententiæ calculum meum adjicere possim, ut, cum vulgi secutus consuetudinem, adverbiis, ac præpositionibus imponere jubet accentum gravem,*

quo

quo à nominibus, ac verbis distinguantur. Quippe nunquam in jis accentus is locum habet; sed vel acutus, si correpta sit; vel circumflexus, si porrecta. Et quidem huic sententiæ suæ non parum roboris dare videntur hæc Quintiliani verba l. 1. c. 5. *Cæterùm scio quosdam eruditos, nonnullos etiam Grammaticos sic docere, ac loqui; ut propter quædam vocum discrimina, verbum interim acuto sono liniant, ut in illis.* Quæ circùm littora, circùm priscos scopulos, *ne si gravem posuerint secundum* Circus *dici videatur, non* circuitus &c. Et hæc Victorini: *Adverbium* Poné *posteriore acutum recipit accentum, ne sit verbum.* Festus. *Quando, cùm gravi voce pronunciatur significat quoniam, & est conjunctio: quandò acuto accentu, est temporis adverbium.* Ad has similesque auctoritates dico in his casibus tollendam esse multiplicitatem accentuum; ideoque consueverunt Scriptores, suadentibus Grammaticis, *circùm, ponè* &c. quando adverbia sunt, signare gravi; quâ notâ statim à nominibus discernimus, quæ nullo prorsus signo afficimus. v. g. *Quæso, iram* pone *tuam; nveé* circum *ingrediare, tam pravis cogitationibus deceptus. Milites* circùm *adstant, urgent hostium insidiæ, antè,* ponè *ad dexteram, ad lævam, sursum, deorsum* &c.

V. Postremò advertendum est, nonnullos Typographos solere accentum acutum, si sequatur expletiva *que*, ponere non supra

q expletivæ particulæ: v. g. *terraq́; musaq́ue*; non *terraq́ue, musaq́ue*: & causam eam credo, quod brevitatis amantes, & minoris tædii, compendiariâ hac tantùm notâ q́; suo accentu distinctâ, se labore levabant distinguendi singulas vocales suis quibusque accentibus, quæ dictam encliticam anteire possent. Verùm cur non hoc ipsum factum est in *ve*, & *ne*? Nempe quia non facilè fuit breviare; ut vel ex hoc ipso dignoscamus Typographorum illud inventum extitisse. Melius igitur esset juxta Grammaticorum præscriptum syllabæ encliticam præcedenti accentum acutum imponere, latinè scribentes.

VI. Ad evitandam autem vocum æquivocationem, quando iisdem literis aliud degnari possit, Itali consuevere acutum ponere in antepenultimâ, quando penultima brevis fuerit: v. g. *pérdono* latinè amittunt, ne confundatur cum *perdóno*, ideſt venia. Si verò penultima longa sit, eidem apponere; ut *Balía* potestas; *gía* ibat; ut optimè notavit Abbas aliàs laudatus Jo: Marius Crescimbeni in Commentar. Historiæ Italicæ Poësis Vol. 1. lib. 6. cap. 16. quod quidem necessarium videtur ad distinctionem vocis *Balia*, ideſt Nutrix; & *già* jam. Verùm non ad æquivocationem solùm tollendam, sed etiam in aliis vocibus usurpatum acutum

vi-

video à recentioribus, iisque præcipuè, quæ cadunt in IA; ut *leggiadría, maestría, cortesía* &c. item *scopría*, idest *rapsva*, v per syncopen demptâ *rapía, sparía*, idest, rapiebat; quod poëticè licet: & in IO *scoprío, rapío*, detexit, rapuit, quod pariter poëticum est. Olim quibusque trisyllabis vocibus, aut polisyllabis quibus penultima esset brevis, in antepenultimâ superpingebant: ex. g. *témpio*, *vídero*, *osséquio* &c. hic autem usus citiùs evanuit; & solùm in Romanis Missalibus retinetur; ut jam dixi. Apud Gallicæ linguę Scriptores suũ etiam habet usum acutus in fine nonnullorũ nominũ per E exeuntium; ut *amitié, amitiés, aimé, aimés*. In supinis item verborum primæ conjugationis: ut *parlé, comblé, remarqué* &c. Item ubi ambiguitas esse possit; ut *né* natus, *ne* non: *comté* comitatus, *comte* comes: *lé* latus, *le* articulus &c.

Usus Accentûs Gravis.

CAPUT VII.

I. HUjus Accentûs usum paucis hisce carminibus in Adolescentium gratiam comprehendere visum est.

Fine gravi quæcumque dabis præverbia, ne quis
Nomina crediderit, solùm *velut*, imò, profectò,

Præcipuè potiùs. *Sic quæ præponitur ipsis Dictio nominibus casu spoliata, notetur.*
Particula intendens pariter, quæ comparat, ut: quô
Major eris, minor es: longè pretiosior auro.

Gravi notantur in ultimâ syllabâ Adverbia, seu ut vocat Varro lib.5. de L.L. Præverbia, ne cum nominibus confundantur; ut *solùm, verùm, imò, profectò, præcipuè, egregiè* &c. Hoc præceptum receptissimum apud omnes est; nec est quod Grammaticorum auctoritatibus confirmem: hæ paucæ sufficiant. Verrepæus l.4.Gram.Despauter. Reg.2. Annot. 3. dicit: *Indeclinabilia quædam accipiunt accentum in ultimâ, ut*: doctè, porrò, unà, *& similes dictiones, quò differant à nominibus*. Joannes Caramuel Gram. Aud. par.2. art. 3. *Adverbia habent accentum gravem in ultimâ*, ut: sanctè, doctè, facilè.

1. Præpositiones quoque gravantur, quæ casum amittentes in adverbia degenerant, ut: *antè, circâ, suprà, pòst, contrà, infrà, intrà, juxtà, propè, palàm, ponè, secùs, ultrà, suprà,* & id genus; ut videre est in sequentibus exemplis. Terent. Eunuc.act.2. 2. *Ne pòst conferas culpam in me*. Cic. 6. Fam. 8. *Earum literarum exemplum infrà scriptum est*. Virg. 2. Æn. *Ponè subit conjux*.

2. Intendendi particulæ similiter notantur,

tur, comparativis addi solitæ, ut: *tantò aliquantò, eò, quò, multò, aliò, aliquò, paulò, nimiò, longè &c.* Cic. pro Mil. *Sed quò est illa magis divina, eò majore à te dolore divellor*. Id. de Sen. *Nec verò corpori solùm subveniendum est; sed etiam menti, atque animo multò magis*. &c. Contra dictos canones nemo facilè peccet.

II. Non solùm in adverbiis, præpositionibus, atque intendendi particulis, sed alibi quoque locum habet Gravis tonus: nam

A, E si casus fuerint comitantia sextos
Usus habet, ratioq; probat tunc posse gravari.
Cùm *quoque, nî placeat potiùs* Quom *scribere, vel* Quum.
Sicq; gravasse potes quæcumque pronomina, quando
Nequaquam proprio funguntur munere: lege
Ac parili tempus signantia adverbia tractes.

De A, E, præpositionibus ablativo inservientibus non benè convenit apud omnes Scriptores num gravi donari debeant. Inprimis refragatur Aldus lib. de Orth. sub literâ A pag. 7. *A pro AB, inquit sine accentu scriberem ex antiquâ consuetudine: quod si quando recipiendi, tunc videlicet, cùm sententiam patefaciunt; ideoq; doctis quibusdam viris assentior, qui* quòd, & quàm, *ne pronomina videantur, interdum apice suprascripto notabant. At in A pro AB, in E pro EX, & in O si accentum addas, nihilo magis quid significet, ostendes*. Sed quod aliter fa-

ciamus ab Aldi præscripto, hoc damus innovatæ consuetudini: neque enim desunt & qui hunc morem gravandi approbent; quos inter Priscianus lib. 2. de dictione, ubi inquit: *A propositio producitur, & gravatur in contextu.* Ex recentioribus idipsum sentiunt Pantaleon, Passeratius, Jo: Caramuel Gram. Aud. p. 2. art. 3. aliique; Præterquam quod usus hic apud omnes prorsus invaluit; ut ex omnium scriptis videre licet, quos non temere fecisse credendum est, vel hoc saltèm motivo, quòd ita signatæ A & E, à, è, à vocalibus puris distinguerentur.

1. *Cùm* pro *quando* gravatur, nisi velimus scribere *quom* antiquo, aut *quum* recentiori modo. Quod si quæras, num melius scribatur per *C*, an per *Q*, respondeo de hujus dictionis orthographiâ varias semper opiniones extitisse. Sunt enim qui perpetuò per C pingant, addito apice, ut à præpositione distinguatur: alii contrà suadent. Victorinus in orthographicis per *Q*, & unum aut duplicem U prout cuique videbitur scribendam dicit. Similiter Quintil. lib. 1. cap. 13. auctor est, hanc differentiam à multis fuisse observatam, ut pro adverbio temporis scriberent *Quom* per quartam vocalem; pro conjunctione autem causali *Quum* per *Q*, & geminum *uu*: pro præpositione verò *Cum*. En ipsius verba: *Illa quoque servata est à multis differentia, ut*

ut AD cùm esset præpositio D literam; cùm autẽ conjunctivo T acciperet. Item CUM, si tempus significaret per Q; si comitem per C; si verò causam per Q ac duas sequentes UU, scriberetur. Sed hanc observationem frigidam & ipse Fabius inibi existimat. Vossius mentem suam in hoc non protulit: quod si ex ejus scriptis eam assequi deceat, semper *cùm* per tertiam alphabeti literam notat. Videte Velium Longum, Terentium Scaurum, item Curtium Valerianum, & Cæcilium Vindicem apud Cassiod. in collect. cap. 3. & 11. ubi multa ad hoc spectantia. Scriptoris ego arbitratui relinquo, quem magis voluerit ex his duobus modis, seligere, ac frequentare; modò eandem ubique methodum servet; ne *cùm* v. g. in principio paginæ apponat, *quum* in medio, *cum* in extremo.

2. *Illò, eò, quò, quàm, quòd,* ubi non gerunt vices Pronominum semper gravantur: sic *aliò, aliquò, si quò, ne quò* adverbia temporis; ut his in exemplis patebit: Horat. *Quò mihi Divitiæ, si non conceditur uti.* Cic. Verr. 5. *Jis plus frumenti impetrabant, quàm quantum exaraverant.* Idem de Nat. *Hæc sunt dicta subtiliùs, quàm ut ea quis possit cognoscere.* Et ep. 2. lib. 1. ad Att. *Quòd ad me sæpè scripsisti de nostro amico placando, feci.* Virg. Æn. 6.

Quòd per te cæli jucundum lumen, & auras,
Per Genitorem oro &c.

Cic.

Cic. 4. Tusc. *Noctu ambulabat Themistocles; quòd somnum capere non posset.* Et ad Heren. *Tu illò plures mittas oportet.* &c.

III. Gerardus Vossius in adverbiis ultimam producentibus requirit notam Accentûs circumflexi; quia, inquit, & hoc Græci consueverunt, qui ultimam syllabam naturâ longam, aut nullo, aut flexo signare solent. Itemque suadet Capella lib. 3. cap. de fastigio in hæc verba: *Inflexum autem non aliàs postremum habet, nisi cujus posterior pars in syllabam naturâ longam excurrit, ut*: ergô, ponê. Sed Ricciolus respondet, hunc morem non esse receptum, imò nec ab ipso Vossio usitatum, ut patebit percurrenti ejus volumina, ideoq; ejus verba nondum præcepti vim, sed tantùm consilii obtinuisse.

IV. Vnanimi quampluriam Grammaticorum consensu nullo Accentu signandæ sunt his similes voces: *Interdum, fortasse, quia, neque, tamquam, sive, quare, nempe, ita, quidem* cum compositis, *tantummodo, quomodo, quando, admodum, magis, ferme, bene, antea, tandiu, ideo, adeo, retro, diu, ultro, illico, impune, frustra.* Ratio in promptu est, quia nullum est dubium ambigui sensûs in illis dictionibus, ut requirant Accentu distingui: Si enim *quidem, bene, antea, ita* &c. in ultimâ gravabo, nihil magis quid significent ostendes, quàm si nuda reliquero. *Accentus enim*, ut ajebat

Con-

Consentius, *ostendit diversam significationem dictionis*: quare ubi nulla datur diversitas, nullus dabitur accentus. Quod idem insinuârat Terentius Scaurus, qui præcipiens de Apicibus, inquit: *Apices ibi poni debent, ubi eisdem literis alia atque alia res indigitatur*, ut venit, & vênit; aret, & âret; legit, & lêgit, *ceteráq; his similia. Melius tamen in* pila *I longum producetur* Sed hæc fusiùs in sequenti Capite expendemus, ad quod æquiùs attinent. Interim aliquid de nostrâ linguâ juxta institutum.

V. Gravis ab Italis diversimodè frequentatur. Aliqui cunctis ferè monosyllabis vocibus vocali terminatis apponunt; quos meritò irridet Daniel Bartoli in lib. aliàs laudato num. 31. Ad vocum significationem distinguendam jure usurpatur; ut ipse notat: ideo scribemus *Dì, Piè, Sè, Sì, Già, Là, Nè, Dà* &c. ideſt *Dies, Pes, Se, Ita, Iam, Illuc, Neque, Dat* &c. quoniam eædem voces aliud etiam notant; ut omnibus patet. Similiter in tertiâ primi verborum præteriti *Morì, Servì, Amò, Tornò, Godè, Premè* &c. Item in primâ futuri *Ferirò, Goderò, Farò* &c. quoniam sine accentu nomina sunt, vel alia verbi tempora: sed & aliam Grammatici rationem addunt, Apocopem nempe, quâ syllaba in fine obtruncatur: antiquitus enim dicebant *Morie, Servie* &c. *Feriròe, Goderòe*: & eâdem ratione scribitur *Bontà, Maestà, Volontà*; integræ namque

que voces sunt *Bontade*, vel *Bontate* &c. Adverbiis, quæ pronunciando gravantur, quamvis non oriatur æquivocum, apponere non improbo; ut *Acciò, Perciò, Perchè* &c. Possumus Latinorum imitatione duo, vel plures voces in unum adverbium copulare: *Perlochè, Essendochè, Auvegnachè, Conciosiacosachè*, possumus etiam inter ipsas consonam geminare, ad genuinam pronunciationem servandam: ut *Affinchè, Acciocchè, Imperocchè* &c. ex *A fin che, Acciò che, Imperò che*. P. Bartoli scribit *Acciochè* sine dupplicatione, & accentu; sed si libros nostros & exteris Nationibus faciliores velimus, utrumque ponendum puto. Eâdem discriminis causâ gravatur apud Gallos *à* dativo casui inserviens particula, ne sit *a* habet, ut Italorum aliqui: *où*, & *là* adverbia loci; ne primum confundatur cum conjunctione *ou* aut: alterum cum articulo præpositivo generis muliebris *la*.

Usus Accentûs Circumflexi.

CAPUT VIII.

Prima tibi casum dat declinatio sextum
Flectere: sic quartæ dabitur genitivus, ut artûs.
In neutris patrius, sextusq; simul. Vult tertia Sextum
I modò perficiat casum. Tum syncopa siquid

No-

Nominis è medio tollat, decet addere flexum.

I. Accentus Circumflexus apponitur omnibus ablativis singularibus in A exeuntibus primæ Declinationis, ut: *vitâ, musâ, causâ,* &c. Ita omnes accuratiores Orthographi, ex Grammaticorum quorundam præscripto. Joannes Caramuel loco toties laudato. *Circumflectitur,* inquit, *etiam ultima in ablativis singularibus primæ declinationis, ut musâ, chartâ.* Ricciolius p.8. de Accentu c.3. n.3. *Accentûs autem circumflexi nota ponitur tum in ablativis in A, ut in terrâ, aquâ, eâdem, &c.*

1. *In genitivis singularibus nominum quartæ, ut in fructûs senatûs, ut distinguantur à recto casu.* Ita Caramuel quoque sentit: *In quartâ genitivus, ut differat à nominativo, circumflectit ultimam, ut hic sensus, hujus sensûs.* Pater noster Ambrosius à visitatione p. 4. Grammatic. Instit. c.1. casus plurales etiam quartæ vult flecti, ubi inquit: *Circumflexi verò nota in ablativis nominum in A* (scribatur) *ut:* aulâ, horâ; *ac in genitivis singularibus, & casibus pluralibus quartæ, ut:* senatûs, fructûs, *ut dignoscantur diversi à nominativo singulari.* Urget verò magis necessitas si plurales genitivi contracti fuerint: ut *Deûm Coelicolûm, Danaûm* pro *Deorum, Coelicolorum, Danaorum &c.* quæ potissimùm Syncopatio evenire solet in nominibus primæ Declinationis à *gigno,* & *colo* compositorum. Sed cavendum ne confundamus genitivos in UM

in-

integros, cum Syncopatis. Nam *Dardanidûm* v.g. est a recto *Dardanidæ*; verùm à recto *Dardanis*, sive plurali *Dardanides* citra sycopen, *Dardanidum* dicitur; estque hoc generis muliebris: Sic *Achemenidûm* pro *Achemenidarum*, virili à recto *Achemenide*; *Achemenidum* autem citra syncopem est muliebre à recto *Achemenis*. Hæc syncope habet locum in gentilibus, ut: M*acetûm*, pro *Macetarum* &c. uti quoque in genitivis pluralibus in ORUM secundæ; hocque non tantùm apud Poëtas, sed etiam Oratores in usu est: ut *nummûm, sestertiûm, modiûm, senûm, duûm &c.* pro *nummorum &c.* Sic sæpiùs legas apud Maronem, & alios, Achivûm, Grajûm, Argivûm, & alia huius notæ, quorum habes Elenchum apud Ricciolium p. 6. Prosod. Ref. lege & Vossium de Analogiâ lib. 2. c. 6.

2. In neutris nominibus quartæ circumflecti docet Caramuel sextum, & genitivum casum; inquit enim: *In neutro circumflectimus genitivum, & ablativum, ut illos ab aliis casibus distinguamus; sufficit enim si dicamus: Genu, û, u, u, n û.*

3. De circumflexione Ablativi tertiæ declinationis in I exeuntis, præcipit idem Caramuel his verbis: *In tertiâ declinatione ablativus in E satis distinguitur à Dativo; nec indiget Accentu, quo differat: At ablativus in I poterit circumflecti, ut ab animalî, calcarî, brevî. In pluralis ablati-*

vo,

vo, cùm ultima brevis sit, circumflecti non poterit, ideoque neque hinc à Dativo distingui; ergo vel ad adjectiva concomitantia recurrendum, vel inveniendus alius punctus, qui syllabas breves afficiat. Et idem dixero de declinatione etiam quintâ. Verùm hæc congerit dictus Auctor, quòd credat flexum in longis syllabis solùm habere locum; sed hîc distinctionis ratio à nobis quæritur, non discriminandi breves à longis syllabis.

4. Priscianus jubet ultimam circumflecti in *Arpinâs, nostrâs, vestrâs*, quia facta sunt ex veteribus nominativis, *Arpinatis, nostratis, vestratis*. De *nostrâs*, & *vestrâs* gravior est ratio; ut observat Vossius; ne putentur esse accusativi plurales: at de *Arpinas*, nihil urget, quia rectus *Arpinatis* in usu esse desiit; quare sufficiet primas inflectere.

5. Notandum postremò est cum Jo: Caramuele, quod *Typographi, qui correctiores typos habere volunt, etiam circumflectunt ultimam in ablativis singularibus secundæ declinationis, & in pluralibus primæ, & secundæ, ut eos à dativis distinguant; ideò exprimunt* huic Domino, huic templo, his musis, his Dominis, his templis *in Dativo, & in ablativo* ab hoc Dominô, templo, ab his musîs, Dominîs, templîs. *Sed hoc plurimi negligunt*. Verùm apud accuratiores ego sæpiùs id factũ vidi, ut in voluminibus Officinæ Elzevirianæ, Hakianæ, & aliorum, qui laborem

tæ-

tædiumque haudquaquam formidant, dummodo omnibus suis numeris absoluta opera in lucem prodeant.

II. Nec tamen in nominibus tantùm sistit Accentus circumflexi usus, quin ad alias quoque orationis partes se extendit; nam

Ergô *pro* causâ *cùm stat, flexisse juvabit*;
Hîc *simul* heic, *prisco si inscribere more velimus*:
O quoque cùm varios notat Interjectio motus.

1. *Ergô* pro *causâ* flectitur, ut: *brevitatis ergô*; nã ut ait Festus *Ergo correptum significat idem, quod apud Græcos ἐν productè idem quod χάριν* hoc est gratia. Virg. 6. Æn. Illius ergô venimus. Cic. 3. Attic, 23. *Si quid conra ullas leges, ejus legis ergô factum sit.* Nõnulli tantùm gravant quando stat pro causa. Vossius, Festus, aliique magis flexum amant. Utroque modo habetur distinctio.

2. *Hîc* adverbium statûs loci circumflectitur à plerisque, à nonnullis etiam gravatur, contra Scauri, Capellæ, & Vossij ꝑscriptum: ab aliis demum ad tollendam ambiguitatem pronominis *heic* prisco more scribitur. Quicumque ex his modis teneri potest, dummodo semper.

3. O, interjectio cum est, & minusculum, flexum video à Vossio ex. g. *O præclarum hominem, ô virum fortem.* Fortasse adhæsit Gerardus Græcorum vestigijs: nihilominus apud ipsos quando est adverbium admirantis, &

dolentis, tantummodo sic gravatur ꝛ Aldus Junior nullum poni suadet Accentum; cui tamen hac in parte cum Caramuele non assentior, qui & ipse flectendum docet.

Infinitivo ne confundatur id ipsum
Tertia pluralis numeri persona reposcit.
Ut legêre libros, *&* diffugêre molesti.

III. Tertia persona pluralis numeri temporis perfecti indicativi modi vocis remotæ, circumflectitur, ut: *diffugêre nives, legêre &c.* præcipuè in Tertiâ Conjugatione, ubi potest esse ambiguitas cum infinitivo. Franciscus Silvius Ambianus, & Alexander Scot viri notæ eruditionis in unaquâque Conjugatione usurpant; ut videre est in Cẽturiis Progimnasmatum, quas primus evulgavit, & alter summo studio excoluit, atque expolivit.

Si gemino foecunda tibi sit dictio sensu
Ambiguam reddens mentem, velut oblita, pârẽt.
Tunc opus est flectas, quo sensu carmine longa est.
Ut: rogo cana legas tenerâ lanugine mâla,
Non mala, quæ crescunt succos oblîta priores.

IV. Quando dictio quævis, eisdem literis compacta diversum sensum præbuerit, ut ambiguitas tollatur, ibi ponemus Accentum flexum, ubi Poëtæ solent producere: ex. g. *oblîtus* penultimâ est longâ apud ipsos quando est ab *obliviscor scordarsi*; non verò quando est à *lino ungere*. Ideo prosâ oratione *oblîtus* nobis fit penul. flexa; idẽ dic de sequentibus

âret, *inaridisce*		aret, *ari.*
mâlus, *il melo, e l'albero della nave.*		malus, *cattivo*
pâlus, *palo.*		palus, *palude.*
frêta, *confidata.*		freta, *i mari.*
pâret, *ubbidisce.*	ut distin-	paret, *prepari.*
nâta, *figlia.*	guantur	nata, *nuota.*
lêgit, *lesse.*	à	legit, *sceglie.*
pôtis, *bevuti.*		potis, *potente.*

hoc verò ipsum juxta Grammaticorum mentem esse discriminandi genus, monstrant, tum superiùs cap. 7. num. 4. Terentiani Scauri allata verba, tum Vossii isthæc lib. 2. Art. Gram. c. 9. *Egi de priori Accentûs loco; dicam nunc de altero. Est is quando accentu distingui possunt verba ita similia, ut inde error nasci possit. In hujusmodi accentum quoque apponere jubet Terentianus Scaurus E. G. acuto scribi vult* légit *præsentis temporis, flexo* lêgit *præteriti* &c. Vossio accinit Ricciolius par. 8. cap. 3. nu. 3. *Concedo tamen illi* (sc. Vossio,) *imò & Terentio Scauro, utile fore, si prior dissyllabarum quando longa est, & posterior brevis signetur accentu circumflexo in illis dictionibus, quæ duplicem significationem habent, & quoad una illarum brevem habeat priorem, & acutum postulet, sic enim discretioni tum significationis, tum quantitatis deserviet.* Profectò licèt nobis necessaria utilisque admodum sit hæc distinguendi ratio; priscis tamen opus non erat, utpotè qui vocales naturâ longas geminare consuevere; ut docet

Fa-

Fabius l. 1. c. 4. & 7. & Politianus Miscellaneorum cap. 43. egoque ex vett. inscriptionibus, atque monumentis non semel id præstitum vidi. Hodie tamen si quis hoc frequentaret, risum concitaret, *quoniam*, ut inquit Velius Longus, *expedita debet esse conditio scribendi*; unde meritò talis mos improbatur à Scauro dicente: *Plurimùm igitur per additionem illa videntur esse vitiosa, quod Accius geminatis vocalibus scribi naturâ longas syllabas voluit: cum alioqui adjecto vel sublato apice, longitudinis, & brevitatis nota possit ostendi*. Adjiciat postremò suffragium suum Quintilianus qui lib. 1. cap. de Orthogr. nobiscum sentiens ita disserit: *Longis syllabis omnibus imponere apicem ineptissimum est: quia plurimæ naturâ ipsâ verbi, quod scribitur, patent; sed interim necessarium, cum eadem litera alium atque alium intellectum, prout correpta, vel producta est, facit, ut: Malus utrùm arborem significet, an hominem non bonum, apice distinguitur. Palus aliud priore syllabâ longâ, aliud sequenti significat; & cùm eadem litera nominativo casu brevis, ablativo longa est, utrùm sequamur plerumque hac notâ monendi sumus*.

Verba itidem flectenda manent, queis syncopa dempsit
E medio, decrêsse *velut; patriique secundæ*
Auferat Apocope si quidquam, ut: summa peculî.

V. Quod dixi superiùs de contractis no-

minibus, idem intelligatur de verbis, quæ itidem sycopata flectuntur, ut: *decrêsse*, pro *decrevisse*; *levâsset* pro *levavisset*, *amâsset*, *audîsset*, & similia, quorum ingentem copiam congessit Claudius Dausquius Orthograph. vol. 1. tract. 3. c. 6- sect. 2. pag. 129. edit. mihi Tornaci. Tandem ut inquit Caramuel Gram. aud. art. 3. p. 2. *Ubicumque per sycopen, aut Crasin, plures literæ, aut vocales in unam coëunt, illa quæ ex ipsis resultabit, erit longa, & notabitur circumflexionis charactere. Amavere, amâre.*

1. Similiter obtinent flexum ab aliquibus genitivi secundæ Declinationis in I contracti per Apocopen figuram, ut *Consilî*, *Virgilî*; *remedî*, *imperî*, *ingenî &c.* pro *consilii*, *Virgilij*, *remedii &c.* Sunt tamen, qui malunt in hoc casu pro flexo signare I longiusculum, vicinorum elementorum ordinem apice superans, hoc pacto: *ConsilI*, *VirgilI*, *remedI &c.* Quod scribendi genus videtur ab antiquis desumptum. qui pro EI, seu II I longiusculum signabant. Sic passim obviã in veteribus inscriptionibus DIs INFERIs &c. pro *Diis*, *Inferiis &c.* Non tamen perpetuò & hoc factum antiquis, nam in pluribus monumentis lego DIS, INFERIS ejusdem omnino longitudinis cum reliquis I pictum. Sanè quod caput est, hoc scribendi genus magis acceptũ videtur, quod & in per vetustis codicibus conspicere interdum est; ut in probato Bibliothecæ Mediceæ,

Theo-

Theodosii temporibut ſcripto, Virgilii cod. Ecl. 1. v. 33. cernes

Nec ſpes libertatis erat, nec cura peculI.

Sic in alio Ovid. ad illud lib. 1. Met. v. 2. *Dî qui mutaſtis & illas*. Sunt tamen, qui malint in his, & ſimilibus exprimi duplex II, quod & factum dicunt in optimæ notæ Manuſcriptis; ut in exemplo mox adducto Ovidii, & in altero Lucretii lib. 6.

Nec ratio remedij communis certa dabatur.

Sed ridicula hæc diſceptatio eſt, cùm utrumque ſtare poſſit; nam qui apponunt unicum I aut minuſculum inferiori parte protractum ut (j) aut majuſculum affines literas excedentem, indicant per Apocopen, ſeu Craſin coaluiſſe alteram ex vocalibus; qui verò geminas ſcribunt notant per Synereſin, ſeu Synecphoneſin figuram, ut unicam vocalem ſonare in pronunciando. Inſolentes quaſdam Ennii, & aliorum antiquorum abſciſſiones vix apice donarem, ut: *lætificum gau*, pro *gaudium*, *altiſſimum cæl*, pro *cælum*; *endo ſuam do* pro *domum*, & hujuſmodi ſexcenta quæ afferuntur ab Auſonio in Grammaticomaſtige, & à Victorino. In his enim plus requiritur ingenii, quàm artis, & diſtinctionis.

V. Cæterùm, quod ſummopere dolendum eſt, ſunt aliqui, qui ridiculum putant morem iſtum tollendi Accentu ambiguitatē, cùm multi eruditiſſimi viri hoc præſtent, &

Fabius gravis judicii Scriptor etiam necessarium ducat. Sed quæro, cur quotidie proprias voces majusculis literis exaramus? Nempe ut distinguamus propria à communibus. Ac cur non simile discrimen hîc observemus? Tantò magis, quòd idem fecerint veteres, quibus magis familiaris latinus sermo; proindéque minùs ambiguæ dictiones erant? Præterea, instat Vossius, si scribimus ut intelligamur, quænam potior sermonis dicenda erit virtus, quàm perspicuitas, quam etiam solam, teste Laërtio l. 10. ex studio dicendi agnoscebat Epicurus? Non enim quid magnum postulant uno ore Grammatici; sed tantùm ut ambigua apicibus distinguamus, quod uti Scriptoris laus est, scripturæque ornamentum; ita horum incuriâ sæpè videmus neglecta volumina, tamquam chaos impervium. Neque cuiquam effugii loco sit dicere, omnia discrimina vocum, quæ accentu tollenda censemus, peritis, doctisque viris per se absque apicibus innotescere; nam & Fabii temporibus æquè omnibus innotescebant ambiguæ dictiones, & tamen has ipsas fastigiis distinguendas suadet, & necessarium affirmat; nempe quia non semper legenti mens Auctoris planè innotescit, iisque neglectis dubitari, ac controverti de rectâ intelligentiâ interdum potuisset; præterquamquod Tyronum, imperitiorumque etiam ra-

tio habenda fuit, qui diversam significationem assequi non illico valent; hæsissentque fortasse in rimandâ significatione longo tempore, ac tandem genuinum sensum prævertissent. Quod accentuum impositione præcavetur, ansaque omnis errorum tollitur. Quãobrem ut scribit Vvillichius Orthogr. c.9. ut in militiâ suis lanceis atque galeis milites, & cataphracti discernuntur; ita inventum quoque est, ut dictiones apicibus distinguantur, quò faciliùs discrimen inter eas innotesceret: *Incidit siquidem non rarò, ut eadem litera alium atque alium juxta quantitatem intellectum faciat: Quare distinguere suis unamquamque notis oportebit.*

De Spiritibus, eorumq; apud Græcos, & Latinos, numero, & collocatione.

CAPUT IX.

I. PRoximum est, cùm de Accentuum Græcorum, Latinorumque numero, & usu, pro modulo nostro suprà egerimus, aliquid de spiritibus addamus, quorum recta collocatio, Græco Orthographo summopere necessaria existimatur.

Spiritus est duplax Græcis, itidemq; Latinis,
Quem tenuem, densumq; vocant; monstrantq; sonorem

Vocalis quo quaque velit, seu consona promi.

Spiritus Varroni idem est ac *afflatus*, Dausquio verò *flatus*, quem etiam *vim*, *halitum*, *anhelitum*, atque *energiam* appellabimus, quâ proferendæ vocales: Hæ enim omnes, ut inquit Vvillichius Prosod c.3. spiritum admittunt; sed non sine discrimine in quibuslibet dictionibus: nam inquibusdam adeo tenuiter fit afflatus, ut vix sentiatur: in vocalibus quidem ut planè non sit necesse membrorum vocalium contactum fieri, sed ex solis faucibus tamquam ex intimo quodam conclavi proferuntur; quod in consonantibus perinde fieri nequit. Græci, antequam à Simonide tres aspiratæ Θ, Φ, Χ reperirentur, spiritum densum exprimere volentes, Τ, Π, & Κ, proximè pingebant Η, teste Victorino lib. 1. hoc pacto: ΤΗΕΟΣ, ΠΗΙΛΟΣ, ΚΗΑΛΣ &c. pro Θεὸς, φίλος, χάρις. Hoc ipsum probatur apertissimis exemplis à Vossio ex inscriptione Columnæ Farnesianæ, in viâ Apiâ repertæ, desumptis. Postea, ut refert Priscianus lib. 1. cap. de lit.num, & prontalem adspirationis notam diviserunt; ita ut dextera illius pars Ͱ signaret spiritum asperum, altera Ⱶ lenem. Quare ex tunc duplex spiritus, *asper*, & *levis*, quorum uterque ex prolatione hanc nomenclaturam adeptus est; quod prior vegetiori habitu posterior debiliori pronunciaretur. Sed in dies magis confunduntur; quare otio-

sos

ſos ſpiritus quidam affirmare non dubitavit. *Levem* ſpiritum *naturalem*, *tenuem*, *lenem*, *ſic-cum*, *lævigatum* & *exilem* vocant Grammatici à Dauſquio relati Vol. 1. c. 12. Spiritus *Aſper* dicitur etiam *denſus*, *aſpiratus*, *flatilis* à Gryllo ad Virgilium de Accentibus ſcribente. Græci πνεῦμα δασεῖαν poſteriorem hunc, πνεῦμα ψιλὸν priorem dicunt.

II. Forma ſpirituum ſimiliter duplex, in majuſculis, & minuſculis. Pro majuſculis ſuprà monſtravimus. Pro minuſculis deſu-mitur ab o parvo in duas partes diſſecto. Quare *lenis* formabitur in majuſculis (⊣) in minuſculis (ʾ). Aſper è contra (⊢) & (ʿ). Voſſius cenſet talem formam minuſcu-lis factam, quod ob celeriorem ſcribentium motum anguli ſint hebetati, factiq; pares ſemicirculi. Recentiores majuſculis appo-nunt figuram minuſcularum. Latini craſſi, ſive aſperi ſpiritûs notam ſolùm ſervavere; & ut docet Vvillichius & ipſi priùs ſupra voca-les pingebant, v. g. ʿ*die* pro *hodie*, ut in anti-quis Codicibus obſervatum dicit. Inde pro majuſculis H, pro minuſculis h adhibuere, ut, *hodie*, *honor* &c. *Homerus*, *Heſiodus*. Tenuis ſeu lenis notâ caret, ſed abſentia aſpirationis eundem indicat. Ego tamen veterum monu-menta diligenter perpendens non ſemel ſpi-ritus lenis notam à Latinis uſurpatam inve-nio; placetq; nonnulla hîc in medium pro-

fer-

ferre. Priorem hanc habet Sponius in Antiquit. Lugdunensibus.

SAPPIENA
LYCHNIS
MATRIS
V.S.L.M

Vineâ Ottinâ ad Portam Latinam hæc legitur.

D.
FLAVIAE. CHLOE
T. FLAVIVS. EVHODVS
ET. FLAVIA. PRIM
FILIAE. KARISS
V. A. X. I. I. I

Ad D. Mariæ trans Tyberim in pavimento SYTROPHVS ita sculptus est. Hortis Pamphiliis PHARNACE. Ex Gruterianâ pag. 452. 6. TRIVMPHALIA, itemque ex aliâ pag. 79. 5. TROPHIMVS, & NICEPHOR. Sic incisa nomina habentur juxta emendationem Jos. Castalionis in suis var. Lect. cap. ultimo, & Raphaëlis Fabretti Inscript. Antiq. c. 3. ubi multas hujus notæ Inscriptiones ex schedis Barberinis, & ex suis Manuscriptis adducit, puta 456. 457, &c. usque ad 465.

III. Ædes vitandæ aspirationis causâ di-

digamma excogitârunt hac figurâ F, sic di-ctum quod ex duobus Gammatis, quorum unum alteri impositum constituatur, quod asperitatis vocibus preponere consueverant, ac interdum à vocali leni inchoantibus, ut Fελένη pro Ἑλένη, Fειρήνη pro Εἰρήνη. Quæ autem voces ab ῥ incipiunt, quæ cæteris Græcis aspiratur assumebant B pro P, ut: Βρήτωρ, pro pro Ῥήτωρ. Hos autem Latini, Sabini præcipue imitati, *Fordeum, Fœdum, Fircum* &c. pro *Hordeum, Hædum, Hircum*, teste Fabio, Scauro, & Velio Longo de Orthogr. dicebant. Varro itidem l. 4. de L. L. testatum reliquit his verbis: *Hircus quod Sabini Fircus, & quod illic Fedus, in Latio rure Hedus, quod in Urbe, ut in multis à addito Hædus*. Imò etiam in Glossis Bibliothecâ Palatinâ asservatis, & Isidoro, aliisq; manu exaratis, crebrò id reperiri testis locuples Claudius Salmasius eruditis notis in Herodis Attici inscriptionem. Hoc ipsum quoque frequentabatur ab Æolibus in medio dictionis ad vitandum hiatum, ut refert Priscianus lib. 1. cap. de num. lit. & lib. 6. ubi dicit sese in tripode vetustissimo qui stabat in Xelorophο Byzanthii invenisse sic scriptum: Δημοφόϝων Λαϝοκόϝων. Latini pariter *TraFo, veFo*, pro *traho, veho* dixere.

IV. Sed ut de spirituum in Græcis vocibus collocatione, generalia quædam tradamus præcepta (nam pro Latinarum aspiratio-

tione observandum quid consuetudini concessum sit, quæ ex usu eruditorum pendet) dico

1. Omnis dictio incipiens à vocali, aut diphthongo spiritum asperum, aut lenem recipit. Ex consonantibus ρ tantùm aspirationis est capax.

2. Omnes voces ab υ aut ρ incipientes denso spiritu afficiuntur. Latini similiter hoc faciunt in dictionibus Græcis Latinâ Civitate donatis ab υ aut ρ; imò à quacumque aliâ aspiratâ vocali incipientibus. Sic quia Græcè ἁρμονία, ἑβδομάς, ἱερογλυφικά, ὁρίζων, ῥητορική, ὡρολόγιον spiritu aspero scribuntur; Latinè spiritu aspero præfixo, redduntur, *Harmonia, Hebdomas, hieroglyphica, horizon, Rhetorica, horologium.* Confirmet hoc ipsum, præclarum Jodoci aliàs memorati Orthogr. c.7. testimonium. *Quod autem,* ait, *Hecuba, Hector, Hamadryades sint aspirata, Græcis debemus, à quibus tamquam primis auctoribus hæc accepimus; idcirco in his, & similibus plurimùm consulendi sunt.* Et infrà. *A Græcis porrò & hæc defluxit, quod ypsilon in principio dictionis sit semper asperum, ut hymnus hyperthyron; & vocalis ea, ut Græca est; ita in Græcis sibi locum vindicat.* Reclamat tamen Varro qui putat aspirationem in R saltem prætereundam esse, ut patet ex loco Annei Cornuti apud Cassiod. in Collect. Orthogr. *Varroni placet R literam si primo loco*

loco ponatur non aspirari; Lector enim ipse, inquit intelligere debet, Rodum, tametsi H non habet Rhodum esse, Retorem, Rhetorem. Sed ea observatio non necessaria est in R literâ; sunt enim verba primo loco R literam habentia, non minùs Latina, quàm Græca. Itaque meritò amovebimus aspirationem à Roma, Regina, rapa, Rodus. Hæc Cornutus.

3. Si ρ in medio dictionis geminetur, prius lævigatur, alterum aspiratur, velut πῤῥω. Sin verò non geminetur in medio, medio, non apponimus spiritum, nisi alterum ρ sit abjectum, quod metri ergô interdum frequentare consuescunt: tunc enim inscribitur.

4. In nominibus quem spiritum nominativus habuerit, cæteri casus servabunt. Numeralia aspirantur omnia, demptis ὀκτὼ, ac ἐννέα, atque ab his derivatis. Articuli verò nominibus præponi, aut postponi soliti, crassum spiritum recipiunt, ut: ὁ, ἡ, οἱ, αἱ, ὅς, ἥ, ὅ.

5. Omnia Pronomina ab ε incipientia lævigantur, ut ἐγὼ, præter ἓ & ab eo derivata, ut: ἑαυτὸς. Si alia vocalis initium fecerit, aspirantur, ut: ἅυτη, οὗτος, excepto ἀυτὸς & ab eo compositis.

6. In Verbis, Spiritus thematis, in omnibus quæ ab eo deducuntur, servatur, paucis exceptis.

7. Omnis Præpositio à vocali incipiens,

te-

tenuatur, ut ἀνὰ ἐπὶ &c. præterquam ὑπὸ, & ὑπὲρ ob præcep. 2. Si in medio dictionum compoſitarum locentur, ſpiritu carent.

5. Conjunctio demum quæris à vocali ducens initium tenuntur, ut ἀλλὰ, εἰ, ἐπεὶ. Excipe cauſales, quæ omnes, præter ὄφρα aſpirantur.

Quæ hîc à nobis ſive de Accentibus, ſive de Spiritibus recenſita ſunt, licèt aliquibus obnoxia exceptionibus ſint, quia tamen illæ parvi erunt momenti, conſultò prætermiſi; præterquam quod, Scriptorum Græcorum, ac Grammaticorum lectionis cuicumque ſtudioſo, paſſim occurrent.

De Syllabarum Paſſionibus.

CAPUT X.

I. IDeo hîc nobis de Paſſionibus Syllabarum ſermo inſtitutus eſt, quia, ut docet Jodocus, non ſolùm modulationis ſunt formæ, ſed etiam ſi rectâ lance penſitare velimus, Lectionis ſunt adminiculum, & ad rationem diſtinguendi pertinent. Igitur

Paſſio, quam Græcus detexit, terna videtur:
Syllaba quam patitur, nimirum, Eliſio, voci
Subtrahitur ſi quando caput, finiſve; recidas
Sive utrumque ſimul, quæ curvus Apoſtrophus
implet.

Hunc

Hunc Hyphen insequitur, quæ dicta subunio nobis;
Et malè connexas resecans Hypodiastola voces.

Apostrophos ἀπόστροφος latinè *aversio*, interdum *elisio* dictus, à Prisciano lib. de Accentibus, est circuli pars dextera ad summam literam apposita, ut (') quæ nota convenit cum spiritu minusculo. Tali signo ostendi ait, parti orationis deesse ultimam vocalem, cujus consonans remanet. Isidorus verò l. 1. c. 18. extendit ad plures: quâ nota, inquit, deesse ostenditur in sermone ultimas vocales, ut: *tribunal'* pro *tribunale*. Meo quidem judicio, errat uterque; nam etiam consonantis, & in principio vocis fit elisio; ut præsertim ex Plauto; & ex Terentio, qui ipsâ passim utuntur, manifestum redditur. Meliùs itaque Dausquius ait, notam esse adsitam ultimæ, aut primæ vocabuli literæ, quâ literam, aut literas ab eo loco aversas judicium fit. Elisionem vocalis in fine habes in his vocibus. *Egon', men', tun', adeon', tanton' dixin', nostin', vidistin', cererin', bonan'* &c. pro *egone? mene? tune? adeone? tantone?* In principio vocis, ut: *apud me'st*, pro *apud me est*: *cubandum'st* pro *cubandum est*, *certum'st*, pro *certum est*: solùm verò ferè in scenicis usurpatur.

II. Consonantis etiam detractionem in fine, quoties ab aliâ consonante sequens inciperet vox fuisse apud antiquos Poëtas affirmat Cicero in Orat. & Quintil. lib. 9. cap. 4.

Sic

usu docet, illos quoties post US sequeretur est, priores duas literas Verbi EST abjicere consuevisse; sed post vocalem, aut UM unam tantùm præscidisse. Itaque pro *amatus est* scribebant *amatu'st* pro lectus est *lectu'st*: at pro *salvata est*, & *salvatum est salvata'st*, *salvatum'st*. sed ipsius Victorini verba referamus: *Cùm fuerit autem scriptum, audiendus est, scribendus est, & mutandus est, & similia generis masculini primam vocem integram relinquetis: ex novissimâ autem E, & S detrahetis. Idem facietis in fœminis, ut prima vox cujus generis sit appareat. Idemque in neutris*. Verùm hic Marii locus, ut nobis priscum scribendi genus monstrat, aut summùm prolationem; ita non convincit quomodo præsens nobiliùs sanè, ac comptius relinquere debeamus. Notandum tamen est, unum Apostrophum duarum interdum literum in fine vocis defectum signare, ut in sequentibus: *Vin'*, *audin'*, *juben'*, *viden'*, *scin'*, *ain'*, *patierin'*, *censen'*, *credin'* &c. pro *vis ne? audis ne? jubes ne? scis ne? ais ne?* &c.

IV. Quando verò Apostrophi nota apponenda sit, nunc aperiam. Primùm, cùm veterum Poëtarum loca excribimus, in iis omnibus locis, in quibus ipsi elisione usi sunt, ac cujus negligentiâ obscuritas oriri, aut de carminis genere dubitari posset, aut lege; ut patet ex locis supra ex Ennio, Lucillio, &

Catullo adductis. Secundò, cùm eorum vestigiis inhærentes, antiquitatemque affectantes, easdem elisiones frequentamus, meliorum Scriptorum observatione. Tertiò contra Prisciani mentem, nullo Apostrapho notandas censeo elisiones, quæ communiter fieri solent in carminum dimensione, ut:

Tantum longa ævi potuit variare vetustas,
Te ne, inquit, miserande puer.
Multum ille terris jactatus,
Non equidem invideo &c.

Non *long'ævi*; *Ten'inquit*; *Mult'ille*; *Non equid' invideo.* Dabo tamen hoc Servio, & Prisciano, ut quando consona sequitur, apponam; ut in his, ex Virg. 3. Æn. & 10.

Hectoris Andromache Pyrrhin' connubia servas.
- - - Tanton' me crimine dignum
Duxisti &c.

V. Græcis præcipuè Poëtis nihil frequentius Apostropho. Hi enim vocales, dipthongos consonas interdum pro arbitratu elidunt, & prout metri necessitas postulat. Ex vocalibus quidem ε, & ο, itemque α, & ι cùm corripiuntur. Ex diphthongis αι, & οι, quas pro brevibus habere diximus. Vocales abjiciunt etiam sequente consonâ, ut Theocritus Idil. 15. Παρ' μὲν pro παρὰ. Interdum non ultimam præcedentis, sed sequentis dictionis elidunt: sic Euripides in Phœnis. ὦ 'ναξ pro

ὦ

ὦ ἄναξ. Ariſtoph. in Equit. ἀξιῶ' γὼ' μαυτὸν, &c. Sed in hoc differunt à Latinis Græci, quod ubique notam depingant, ſive in carmine ſive etiam proſâ oratione. Plura qui amat de Apoſtrophis Græcorum, conſulat Grammat. Aleandri Scot, Clenardum, & in eum Gerardum Voſſium, alioſque.

VI. Hujuſce notæ ante Bembum Italis uſus non fuit: quare duabus ex vocibus, quarum altera trunca, altera verò integra, unam faciebant, ut notat aliàs laudatus P. Bartoli, Orthogr. cap. 6. §. 1. ſcribebantque *sottol Ciel, Chel mondo, Quel chi fui* &c. *Ma ſchernito. Cha dir vero, Cha nome vita, Mattempo, Mappiglio* &c. Ab eo autem tempore ad majorem ſcripturæ claritatem adhiberi cæpit, ſcribique *Sotto'l Ciel, Che'l mondo, Quel ch'i'fui, Ch'a dir vero, Ch'à nome vita, M'attempo, M'appiglio* &c.

1. Ad ſignificandam eliſionem literæ in fine vocis, ut Lat. & Gr. v.g. *Dich'io, ſenz' altro, M'uccide, l' odio, s'adira* &c. Io. Vill. 1. 38. 5. *Alcuni dicono, ch'e'fù &c.* quibus in vocibus *Dich, ſenz,* & *L, M, S*, ex ſe pronunciari non poſſunt; ac proinde ſequentibus vocalibus jungi poſtulant.

2. Si verò eliſio in principio dictionis fiat, ipſi principio apponitur nota: v.g. *Sotto'l Cielo, Innanzi, o'n dietro, Che'nvia, Lo'mperadore, la'mpreſa, la'nnamora, E'ntanto* &c.

Petr. Canz. 8. *E'l bel guardo ſereno.*

Et cap. 4. X 2 *Che*

Che'l piè va innanzi, e l'occhio torna in dietro.

Dant. Purg. 7.

Ma nostra vita senza mezzo spira
La somma benianza, e la'nnomora

Bocc. lett. *Ne gli valse l'essere innebbriato per fuggire senza sentimento le'ngiurie*. Scribitur autem æquè bene *Sott' il Cielo, innanz' o indietro, Ch'invia, l'Impresa, e intanto*; & modus iste magis mihi placet.

3. Ad demonstrandam vocem aliquam obtruncatam in fine, quæ aliàs potest ex se proferri, nec exigit sequentibus copulari: v. g. *Be' detti, E fù, I' fui, ne' tempi, pe' miseri, que'monti, vo' leggere, vuo'tu, v'sono*; idest *Bei*, vel *Belli detti, E gli fu, Io fui, ne i tempi, Per i miseri, Quei monti, voglio leggere, vuoi tu, dove sono*. Hoc autem ultimum poëtis tantùm licet usurpare: quemadmodum Dant. Parad. 7.

V' la natura, che dal suo Fattore
S'era allungata? Et Petr. canz. cart. 4.6.
V' sono i versi; v'son giunte le rime?

4. Error autem est, & quidem non ferendus, vocibus L, M, N, R terminatis Apostrophum ponere quando consona sequitur: v. g. *bel'gigante, morirem'tutti, andran'furiosi, morir' conviene &c.* quę enim ratio valeat adduci non video. Si verò sequatur vocalis, non improbo; quamvis aliter sentiat Bartoli: ut *bell' umore, andrem'oggi, vann'eglino? ancor' essi*.

5. Hîc obiter admoneo; quod spiritua-

les

les, ac morales materias qui ſcribunt, ad vitæ inſtitutionem, à tot eliſionibus laudabiliter abſtinebunt, quò pueris, ac fæminis facilior lectio reddatur:& ſanè integras voces magiſtros noſtros in concurſu vocalium interdũ adhibuiſſe perpicimus:Bocc. Introd. n.37. *Siccome molti innanzi à noi hanno fatto*;& Petr.c.8.

Quale in ſul giorno l'amoroſa Stella
Suol venir d'Oriente innanzi al Sole.

Dant. Inf.29.*Avean le luci mie sì inebbriate,*
Che dello ſtare à piangere eran vaghe

Id. ibid.9. *Volgiti indietro, e tien lo viſo chiuſo.*

VII. Hyphen ὑφ' ἓν latinè redditur *ſubunio*: eſt cùm utimur lineâ, quæ mediet in compoſitis ab ultimâ prioris vocis ad primam ſequentis ſubductâ, ut: *Græco-Latinus, Latino-Græcus, Italo-Germanus* &c. quod etiam quidam factum volunt in ordinalibus nominibus, ut: *decimuſ-primus, tertiuſ-decimus*. Fit etiam quando ita connectuntur vocabula, ut proximè ad compoſitorum naturam accedant, ut *ante-malorum*, *ſemper-florentis* apud Virg.& Lucr. Sed hoc Aldi, & Jodoci præſcriptum viros doctos minimè ſequi video. Sunt qui pro lineâ rectâ curvam appingunt hoc modo (‿) quod nomini Hyphen meliùs reſpondere videtur. Scribunt quoque Hebrei hanc notulam eodem ferè modo, & Maccaph vocant.

VIII. Hypodiaſtole ὑποδιαστολὴ nobis *ſubdiſtin-*

ſtinctio ſonat; habetque pro munere malè connexa in oratione, appoſito commate ſejungere, ut in hoc Virg. *amica luto, ſus*, ne quis legat *lutoſus*; & in hoc *conſpicitur, ſus*; ne quis efferret *conſpicit urſus*. Sed de hac, quia rarò accidit, mora eſt longiùs differere.

De Figuris Orthographiæ.

CAPUT XI.

I. SCribendi ratio interdum variari ſolet quibuſdam Figuris, quæ ſunt tantùm πάθη, ſeu affectiones vocum, quæ metro ſæpiùs, ac ſolutâ interdum oratione frequentari ſolent; hinc eſt quod quis harum imperitus ſæpiùs hæreat in ſcribendo, ac res nullius prorſus momenti enodare non valeat, divinatorque effectus, non ſemel quæ ſana ſunt corrumpat. Utile itaque futurum cenſui, hanc quoque partem non negligere, doctiſſimi Vvillichii confirmatus exemplo: Sic enim quilibet literarum mutationes, additiones, detractioneſve cognoſcens, expeditioris erit calami, æquioriſque in tollendis mendis judicii. Hæ autem Figuræ Metaplaſmi nomine recenſentur; fiuntque aut per *Additionem*, aut per *Detractionem*, aut per *Immutationem*.

II. Quæ fiunt per *additionem* ſunt: *Pro-*

ſthe-

sthesis, Epenthesis, Paragoge, & Diæresis.

1. Prosthesis πρόσθεσις, latinè *Appositio*, Charisio *adjectio*, Ciceroni *additio* est, inquit Triphon in Appendice, cum aliquid adjicitur principio syllabæ, ut: ἄσταχυς, δαμά, pro στάχυς ἅμα; unde D. Greg. Naz. Νεῖλον καρποδότην, καὶ ἀστίχην. Nilum frugiferum, & spiciferum. Latini *gnavus*, *gnatus* pro *navus*, *natus* dicunt; Virg. 11. Æn.

> *Dextera causa tua est, Turnum gnatoque; patrique*

2. Epenthesis ἐπένθεσις, latinè *insertio*, est cùm medio dictionis litera, vel syllaba interseritur, ut: ἔλλαβε, pro ἔλαβε; ὁππότερος, pro ὁπότερος. *Relligio*, pro *Religio*; *Sauromatæ*, pro *Sarmatæ*, *Mavortis*, pro *Martis*. Virg. Georg. 1.

> *Relligio vetuit segeti prætendere sepem.*

3. Paragoge παραγωγή hoc est *productio*, Ciceroni *deductio*, & *transgressio*; fit cùm aliquid fini addimus, ut: ἦσθα pro ἦς: λόγοισι, pro λόγοις &c. *Amarier*, pro *amari*; *amplectier*, pro *amplecti* &c. Virg. Æn. 9.

> *Euryalus confestim alacres admittier orant.*

4. Diæresis διαίρεσις, latinè *divisio, separatio*, Donato *discissio*, Græcis etiam διάζευξις, διαχώρησις, & διάλυσις dicitur; solvitque unam syllabam in duas, ut: παῖς, παΐς: ἐΰφρον, pro εὔφρον. Nobis quoque sunt *auraï* pro *auræ*, *terraï*, *aquaï*, pro *terræ*, *aquæ* &c. Hujus autem figuræ nota utrisque sunt duo puncta literæ imposita: quo

quidem ſigno utuntur Latini interdum ad differentiam, ut in *aëra*, *poëta*, *Michaël*, *Raphaël* &c. nequis legeret conjunctim *æra*, *pæta*, *Michæl*, *Raphæl* &c. Sic ſcribendum illud Ovidii.

Ne temere in mediis diſſolüentur aquis.

Et ad Liviam

Mutua, nec certâ diſſolüenda die.

Et Tibulli ad Meſſalam

Stamina non ulli diſſolüenda Deo.

Et in illo Senecæ Sapphico Hippoliti act. 1.

Si qua ferüenti ſubiecta cancro eſt.

III. Metaplaſmi qui fiunt per *detractionem*, ſunt: *Aphæreſis*, *Syncope*, *Apocope*, & *Craſis*.

1. Aphæreſis ἀφαίρεσις, & ἔνδεια, ideſt *defectus*, Cic. *ablatio*; Diomedi *Detractio*; fit cùm principo dictionis elementum detrahitur, ut: κεῖνος pro ἐκεῖνος, αἶα pro γαῖα, ἱρὸς pro ἱερὸς &c. Latinis *mitto* pro *omitto*, *temnere* pro *contemnere*, *ruet* pro *eruet*. Virg. Æn. 12.

Arboribus, ſtragemque ſatis; ruet omnia latè.

Hanc amputationem ſi ſit duarum ſyllabarum ἄρσιν, h. e. *ablationem* vocant, ut: βλῆσθαι, δέχθαι, pro βεβλῆσθαι, pro δεδέχθαι. Si in verbo, ex duplici conſonâ una negligatur, aut præſcindatur *Parallepſin* figuraſn vocant, ut *Porſena*, pro *Porſenna*; Conſonantis verò quæ nullam facit ſyllabæ remotionem, *Hypoſtalem*, ideſt *ſubtractionem* vocant, ut: *aſtruo* pro *adſtruo*; *aſſo*, pro *adſto*.

2.

2. Syncope συγκοπή. Cic. *Imminutio*, Acroni *detractio*, κατὰ λέξιν fit *concisio*; literam, aut syllabam è medio dictionis subtrahit, ut: εὑράμην, pro εὑρησάμην; ἐγένατο, pro ἐγεννήσατο &c *Sæclorum*, pro *Sæculorum*, *repostum*, pro *repositum*, *Divûm* pro *Divorum* &c. Latinorum syncopationes sunt. Virg. Æn. 2.

--- & rursus caput objectare periclis.

3. Apocope ἀποκοπή latinè *abscissio*, seu amputatio, demit aliquid de fine, ut δῶ pro δῶμα, ποσειδῶ pro ποσειδῶνα. Venatu pro *venatui*, *inger* pro *ingere*, *tun* pro *tune* &c. Virg. Ecl. 1.

Pauperis & tugurî congestum cespite culmen.

4. Crasis, quæ & Synæresis vocatur συναίρεσις, seu συναλεφή, latinè *complexio*, Donato *Conglutinatio*, fit cùm duæ vocales in unam contrahuntur syllabam, quæ ad diversas syllabas pertinerent, ut τείχεϊ, τείχει, Thesei pro Theseï, *Phæton* pro *Phaëton*, *derunt* pro *deerunt* &c. Ovid.

Sint Mecænates: non derunt, Flacce, Marones.

Huc pertinent contracta nomina, & verba, ut: *bellum*, *tibicen*, & pro *tibiicen* &c. *Sit*, *audit*, *capsis*, pro *siet*, *audiit*, *cape si vis*.

IV. Quæ per *immutationem* fiunt sunt, *Metathesis*, & *Antithesis*.

1. Metathesis μετάθεσις ad verbum sonat *transpositio*, Fabio, & Donato *transmutatio*, fitque quando elementum è suo ordine in alium transponitur, ut: ἔρξω, κάρτος, pro ῥέξω, κρά-

κράτος &c. *Evandre*, pro *Evander*, *Tymbre*, pro *Tymber*. Virg. Æn. 10.

Nam tibi, Tymbre, caput Evandrius abstulit ensis.
Apud Græcos est etiam toni, sive Accentûs transpositio.

2. Antistasis ἀντίστασις, seu meliùs Antistoechō ἀντίστοιχον, ad verbum *oppositio*, Diomedi *commutatio*, est literæ pro literâ positio, ut: πόῤῥω pro πόῤῥω; τάλαττα, pro τάλασσα more Attico: *faciundum* pro *faciendum*, *optumus* pro *optimus*, *olli* pro *illi*, quæ commutationes magnâ ex parte ob literarum affinitatem resultant. Virg. Æn. 1.

Olli subridens hominum sator, atque Deorum.

De Asterisco, Paragrapho, aliisque notis.

CAPUT XII.

I. SUNT & aliæ nonnullæ notæ, quas ad hujus Partis calcem rejeci, quæ etsi omnes ad Orthographiam primariò spectare non videantur; earum tamen cognitionem, ut cerno eruditis omnibus necessariam, adduci non potui ut silentio præterirem; potissimùm cùm ab antiquis Scriptoribus interdum sint usurpatæ. Genio itaque, & utilitati simul inserviens de his sermonem breviter quidem, & alienis ferme verbis instituam. Princeps inter illas est Asteriscus ἀστερίσκος,

la-

latinè *parvam stellam* dixeris, quod in modum stellulæ efformetur hoc pacto (*). Hęc nota olim pingebatur, quando genus carminis mutabatur, aut siquid in carmine notatu dignum foret. Hodie ferè ejus usus est quando aliquid deesse videtur in corpore libri. In sacris libris pausam monstrat. Sic reperta sunt alia signa ad placitum, quibus in operis decursu, ubi opus fuerit annotatis ac in margine è regione collatis, vel auctorum nomina indicamus, aut quid aliud, quod, à corpore libri resecandum censemus. In hoc quoque casu, uti solemus pro signo, aut minusculis Alphabeti literis, aut etiam Arabicis numeris; verbaque illa, aut sententiam, quam seorsim acceptam annotamus, diverso, ac minori charactere conscribimus. Sunt qui Parenthesi factâ eòpse loco, quo auctoris verba citantur, inibi & Nomen, librum, caput &c. scribant: alii verò, qui numero, aut literâ supra sententiam depictis, in calce Auctorum nomina paginæ apponunt: alii in calce libri, quod minùs probarem. Porrò Asterisci notam aliter olim designatam fuisse, ac hodie, argumento sunt hæc Jo: Lascari verba in epist. ad Petrum Mediceum: *Et Asteriscum in hunc modum signatum .X. invenimus. Scribit autem Eustathius Xi literam quatuor punctis inter lineas ad ipsam conjunctionem distinctam, Asterisci præbere signum ..X.*

II.

II. Secunda nota, de quâ sumus acturi, est Paragraphus παράγραφος latinè quasi *adscriptus*, qui olim variè efformabatur, & primùm hoc pacto ¶. Secundò lineâ protensâ, cujus extremitati punctus addebatur ⌐ Tertiô, si credimus Jodoco, sic scribebatur ⌐§α: à quo ablatis ⌐, & α, remanserit §, quod etiam venustatis, & brevitatis gratiâ corruptum paulatim creata sit recens nota § quâ communiter utimur. Usus autem Paragraphi est ad separandas res à rebus, quæ inconnexæ concurrunt, ut in Catalogo; regiones à regionibus, loca à locis. Hinc Jurisconsultorum Paragraphi, quibus legum capita in segmenta dividunt.

III. Etiamsi Jurisconsultis notarum usus fuerit interdictus à Justiniano; ut præmisi c. 16. Partis primæ; non tamen illud effici unquam potuit ut duæ istæ ff, & D. à Jurisprudentiæ libris exularent, quibus apud nos significantur Digesta, & Pandectæ, teste Jo. Corass. lib. miscell. Jurisconf, 15. Et Alciatus refert, pro hac notâ ff. veteribus solitum scribi hoc siglum ⌐ Anonymus quidam interpres Jo: Porta scribit, Digestorum notam non fuisse olim ⌐ sed D per transversū dissectum; notam autem ff profluxisse à corruptione θ, quâ literâ notabantur themata Juris postquam à Constantino, sedes Imperii in Orientem translata est. Sed in his piget immorari

rari diutiùs; ſufficit enim hæc indicaſſe.

IV. Sunt præterea aliæ, quæ etſi nunc in uſu non ſint; in libris tamen antiquis, ac præcipuè ad S. Scripturam pertinentibus frequentari conſueverunt. Eas D. Epiphanii verbis fere deſcribam lib. de Menſuris, & Ponderibus. Prima Obelus appellatur ὀβελὸς cujus hęc fuit figura —)—. Obelus autem & Verutum ab Atticis dicitur. Sunt qui haſtam ſive lanceam appellent; & ad eas Scripturæ voces adhibetur quæ à LXXII expreſſę apud Aquilam, & Symmachum non extant. Nam LXXII. voces iſtas addiderunt ex ſe; non fruſtra tamen, ſed utiliter, & cum fructu: etenim ſicubi manca, & defecta erat oratio, nonnullis adjectis plurimum ei lucis addiderunt &c. Et paulò infrà: Quare ubicumque dictio quædam occurrit, quæ apud LXX legitur, in Hebræo verò non item, obelus vocabulo huic adjunctus, in matrice, ac velut Scripturæ ſolo, & fundamento deeſſe ſignificat, nec eo loco reperiri.

V. Proximus eſt Lemniſcus λήμνισκος qui hac figurâ depingitur ∸ eſtque longurius inter duo puncta. Eam ſacris codicibus adſcripſit Origines, ut quoties in ſeptuaginta duorum Interpretum editione diſcrepantem aliquam vocem, quod raró uſuvenit, repereris, quæ ad ſuperiores non adhæreat, nequè ſimilibus conjuncta ſit, ex duobus punctis intel-

tel-

telligas, unum, alterúmve par Interpretum, vocem illam in suâ interpretatione posuisse. Quæ quidem ambo, aut similia nominantur.

VI. Hypolemniscus, ὑπολήμνισκος deniq; habet hanc formam ⸓ lineā videlicet subjecto puncto; cujus ea vis est, ut ad quemcumque locum appictum vides, significet, ab uno Interpretum pari sic editum, ac conceptum fuisse, id quod simplici puncto declaratur, & cum superioribus, quibus adtexitur geminum, ac germanum videri. De hujusmodi librorum notis Diogenes Cyzicenus, & Svetonius Tranquillus tractârunt; sed eorum scripta deperiere, teste Suida. Utcumque tamen eas habemus ex Laërtio in Platone; Isidoro lib. 1. Orig. c. 20. & à recentioribus à Casaubono in Laërtium, & Vvovverio in πολυμαθ. c. 17.

De diversâ efformatione & I, & U vocalium, & consonantium.

CAPUT XIII.

I duo dat Latium specie, quæ opposita: dátque
V duo, queis pariter perstat diversa potestas:
Et varia ut virtus, varia est quoque forma ferenda.
I mihi vocalis censetur parva columna:
Consonus at specie caudam designat aduncam.

V

V vocalis erit parte inferiore rotundus:
Consonus inversum Græcorum Lambda figurat.

I. Observandum est primò num voces I, aut V consonum exigant, an vocale. Aliter enim cùm vocales sunt pinguntur, aliter si fuerint Consonantes. Quando vocales sunt in charactere Romano, & cursivo, in majusculis, & minusculis hanc formam tribuimus: I, U, iu. *IV iu*. quando consonæ, istam J, V, j, v. *I, V, j, v, v*.

Inveteratæ consuetudini dandum, quod in minusculo cursivo consonum ita formetur *v*: cùm majoris formæ deserviat pro vocali. Non est meum, ut par esset, hîc Amanvensium ignaviam culpare, qui pigri, ac desides, perperam ubique scribunt ejusdem omnino formæ has literas; sive vocales, sive consonæ sint; putantes titivilitium quid, ac supervacaneum quamlibet suo proprio insignem facere charactere. Profectò si adhuc mos ille vigeret, quo Amanuenses juramento adigebantur, ut rectè omnia se exarasse, ac cum exemplari contulisse, dicerent, per Christi nomen, diemque tremendi Judicii; paucioribus scaterent eorum scripta mendis. Sed causa est, quòd pro hoc munere obeundo gregarios homines, ac literarum inexpertes, admittunt; docti viri quod non fecere veteres. Nam, ut testatum reliquit Joannes Gerson de laude Scriptor. consid. 6. *olim*

apud

apud Sanctos Patres habebatur electio super Scriptoribus, nec passim admittebatur indoctus; sed usque ad punctorum formationem, qui lucem dant magnam legentibus, examen habebatur. Inutilis ergo habenda non est, non dicam puncti observatio, sed vocalium distinctio à consonantibus; cùm alioqui sæpè contingat, ut dubia sit mens lectoris, num v. g. *parui* sit à *pareò*, an à *parvus*. Hanc dubietatem tollet accuratus quispiam Scriptor; nam si est à *parvus*, est *parvi* *v* consonâ; si à *pareo*, *parui*, *u* vocali. Idem dicendum de *volui*, *consuerunt* *&c.* num sint à *consuo*, vel *consuesco*; à *volo*, an à *volvo*. Porrò quid laboris excogitari queat in hoc, quod ab ambiguitate tollendâ proprio charactere in similibus aliquem perterrefaciat? Sanè si manum paulatim assuefaceremus, volentes, ac nolentes indè vocales hasce distingueremus. Omnia enim rerum principia, ut dicebat Tullius 5. de fin. parva sunt, sed suis progressionibus usa augentur. Sed nos amamus laborem, at nolumus improbum; hæcque ut parvi facimus, ac invitò, difficilia videntur. Et certè

Nulla est tam facilis res, quin difficilis siet
Qam invitus facias. Ter Heauton. 4. 6.

II. Quando autem I, & U vocale fiat consonum, modò videndum, ut clariùs dignoscatur quodnam debeat appingi. Monstravit hoc Ulrichus ab Hutten his versibus

Con-

Consona facta, Jovis, Venus, *hoc ostendere possunt*,
Utraque converti facilis, retroq; referri
Troja, Gaza *velut*, Trojæ *qui primus ab oris*:
Et verbum solvo, *Dux longâ pace* solutus.
Sic vicibus mutantur, ac in sua jura recedunt.
I quoque, ubi posita est vocales inter, utrinque
Fit dupla, & crassas extendit murmure voces.
Cajus *ut est: tamen hanc voluit geminare vetustas.*
V quandoque sono manca est, vimque exuit omnem;
Ni liquidam dicas, quoniam resolubilis extat,
Suavis *ibi*, quercusque *dabunt documenta, vel* anguis.

Eadem tradit diversis verbis, multis in locis, Terentianus Maurus, quæ hîc, ne multa inutiliter congeram, non subjungo. Conveniunt siquidem omnes Grammatici, quod dictæ vocales, in consonas migrent, quotiescumque in eâdem syllabâ alia vocalis sequatur, ut; *jaculum*, *venenum*, *vulnus*, *judicium*, *jocus*, *vox*, *&c.* Si tamen I, & U per Synæresin coalescant, non variatur character, sed remanent vocales: ut, *cui*, *huic*. Interdum ex consonantibus in vocales transeunt; quando nempe accidat Diæresis, & *Silüa*, *volüo* &c. trisyllaba sint; & vicissim ex vocalibus in consonantes, ut in his *arjete*, trisyllabum

genva disyllabum est. Post S, Q, & G literas U vocalis inscribi solet, ut: *suavis*, *æquitas*, *languidus &c.* quia tunc liquescunt.

III. Veteres ad differentiam, quando V erat consonum, F inversum scribebant, ut notat Priscianus. lib. 1. cap. de accid. lit. & Voss. l. 1. de Art. Gram. c. 15. & hoc quidem circa tempora Claudii; ut idem notat, & hac ipsius Inscriptione, quam subdo, videri apertiùs potest.

TI. CLAVDIVS
DRVSI. F. CAESAR
AVG. GERMANICVS
PONT. MAX. TRIB. POT
VIIII IMPER.
CENSOR. P. P
AVCTIS. POPVLI. ROMANI
FINIBVS
POMERIVM
AMPLIAⅎIT. TERMIMAⅎIT. QVE

Romæ.

Aliam habet Gruterus p. 1065. 11. ubi SERⅎILIAI, AⅎIOLAI, ⅎISV sic scripta verba leguntur. His similes habes apud Fabrettum cap. 6. n. 118. 119. 120. pag. 473. in ⅎIXIT, ⅎILICVS, ⅎIAM, ⅎALERIAM &c.

Aliæ

Aliæ nonnullæ Orthographiæ observationes.

CAPUT XIV.

I. NEquid Orthographum lateat, quod aut ad venustatem, aut utilitatem scribendi conducere possit, nonnullas observationes subiicio, aut à me, aut ab eruditissimo Caramuele factas, quas non prorsus inutiles Typographis etiam ipsis non crederem. Quia igitur sæpè accidit, ut Scriptoris cujusdam verba proferamus, scriptisque nostris ob majorem dicti, factive auctoritatem inseramus; non solum loca, libros scilicet, caput, numerum, aut simile, à quibus fuerint desumpta, exscribere debemus; sed etiam suo quæque charactere distinguere, Auctoris nempe nomen, agnomen, locum, & verba. Verba, si liber Romanis, seu rotundis typis edatur erunt cursiva; si cursivis, rotunda. Sed quomodo Nomen & liber? Sint loco regularum exempla.

Dixit David *Psal.* 18. *vers.* 1. *Cœli ennarrant gloriam Dei*. *Dixit David* Psal. 18. vers. 1. Cęli enarrant gloriam Dei. Prior nomen Auctoris exprimit rotundo, locum, & verba cursiuo: posterior nomen, & verba cursivo, locum rotundo. Modus iste posterior multis placet; nam omnia (nomen, locum, &

verba) dilucidè, & curiosè distinguit Prior autem, nisi corrigatur, sustineri non debet; corrigetur, si inter locum, & verba aliquid interiiciatur, vt patet in sequenti.

Dixit David *Psal.* 18. *vers.* 1. vt nos ad laudandum Deum excitaret; *Cæli enarrant gloriam Dei.*

Aliqui tamen tædium recusantes verba tantum formalia auctoris distinguunt, quod & docti viri fecerunt; vt ex eorum scriptis videre est; & hos inter Gerardus Vossius, quem in hoc Opusculo hac in parte sequi non dedignatus sum. Alii tandem nihil prædictorum distinxere; ut Agellius, ac veteres plerumque fecere.

II. Cujusque Capitis libri initium faciet litera omnium, quæ subinde ponantur, major, aut ornata, aut simplex; & reliquum vocis minoribus sed tamen majusculis literis terminabitur. v.g. dictio sit. QUONIAM: vel saltē liiera primæ subsequens ita QUoniā Tituli quoq; erunt ubique ejusdē magnitudinis; & si semel scribantur cursiuo tanto, omnia exinde erunt characteris cursivi, ejusdem omnino sint formæ: minora quælibet, in quæ liber dividatur, segmenta. Nomina quoque Regum, ac Principum, siquando eis quidquam inscribatur, semper ac exprimenda erunt, Capitalibus literis donabimus. Aliqui hoc ipsum frequentant quando

Di-

Divina citant Oracula, aut insigne quoddam alicujus dictum, quod Legentium animo fortiùs inhærere desiderant. Nonnulli primam tantum vocem sic obsignant, estque communiùs hoc apud Typographos receptum. Hæc autem omnia præstare debet, qui luci aliquid dare desiderat, in exemplari, nullo modo Typographorum solertiæ confisus; alioqui spem suam frustrari multoties comperiet.

III. Multum insuper in Scriptore laudabitur, inquit Iodocus Orth. Instit. c. 3. *Si ad rectam lineam versus scripti fuerint, ne litera (ut Comicus jocatur) literam scandat. Quare antiquitus per sulcos literarum habitus insculpsere, in quorum vestigiis articulos puer firmaret nequè extra septum aberraret, cum utrinque marginibus contineretur*. Postremò neque id negligat velim; ut singulis tractibus sua proportio seruetur; nam & hoc licet in specie minutulum videatur, gratiæ tamen non parum scripturæ addit: Nec ex ijs cerdonibus Orthographum meum volo, qui omnia sibi permittunt; literarum formas invertunt; nouas pro arbitratu effingunt; sed potiùs ex iis qui cum Poëta canere queat

Non liber ut fieret, sed uti sua cuique daretur
Litera, propositum, curaque nostra fuit.

Finis Secundæ Partis.

A. M. P. I.

SIGISMUNDI A S. SILVERIO

ORTHOGRAPHICARUM OBSERVATIONUM

PARS TERTIA

DE INTERPUNCTIONE.

Interpunctionis necessitas. Ejus apud Veteres usus, ac notæ.

CAPUT I.

I. INTERPUNCTIONEM Orthographo necessariam esse, nemo, vt puto, diffitebitur; cùm illius præcipuum munus sit, quod nisi primariò præstiterit, reliqua omnia distinctionum genera proiecisse dicendus est. Maximæ namque utilitatis parens illa est, cum per eam Scriptorum mens, aut percipi, aut ignorari possit; adeo quidem, inquit Gerson, ut auctori proprio, seu dictatori, non intelligibilia sine notis distinctionum viderentur volumina, quam tumlibet introspecta. Quapropter re-

recte dixit quisque ille fuit: Distinctionem bonam esse Commentarii vice; nimirum, quod ita sermonis sensus fiat manifestior, quam si omnia temere essent profusa. Quod idem testatur Aldus Iunior ad Franciscum Morandum in praef. Opusc. de Interp. his verbis: *Equidem usu didici, obscuras saepe sententias, si rectè distinguantur, illustrari: contrà, distinctionis vitio loca multa ita perturbari, atque perverti, vix ut aliquando intelligi, aut ne intelligi quidem unquam possint.* Hac potissimùm de causâ Heracliti Sripta olim à quolibet neglecta, atque contempta protulit Aristoteles Rhetor. l.3. cap.5. quòd nempè omni distinctionum genere destituta, non solùm legentium spiritus defatigarent; sed etiam pluribus in locis ipsiùsmet auctoris sententiam peruerterent potiùs, quàm exponerent; ut videre cuiquam erit ex hoc exemplo ex Operis illius initio desumptum. *Φησὶ γὰρ λόγου τοῦ ὄντος ἀεὶ ἀξύνετοι ἄνθρωποι γίγνονται Rationis ejus, quae verè est, semper, imperiti sunt homines.* Incertum est enim utri parti illud aduerbium *semper* applicandum sit. Sane à Clemente Alexandrino lib.5. Stromatum praefata verba referente τὸ ἀεὶ posterioris sententiae partis adverbium fit; à Petro Victorio, aliisque permultis prioris. Sed haec, & similia pro libito in utramque partem distrahi, quis prohibeat?

II. Interpunctionis pariter defectu dubia olim Dæmonum oracula extitere, quod vel minima distinctio abstulisset; ut illud: *Ibis redibis, non morieris in bello*. Ubi si comma post *redibis* ponas, vides contrariam omnino sententiam resultare. His affine est illud factum: *Porta patens esto, nulli claudaris honesto*. Si enim præcesserit comma *nulli* laudem, sin sequatur, vituperationem continet. Multum pariter disputatum est ab eruditis pro restitutione hujus Virgiliani Æneid. 1.

Illi indignantes magno cum murmure mentis
Circùm claustra fremunt &c.

ubi τὸ *montis* tam murmuris, quàm claustri genitivus esse poterit, prout virgulâ distinguatur. De hoc quoque Maximi lib. 1. cap. 2. disceptatum. *Lento gradu ad vindictam Divina procedit ira; tarditatemque supplicii gravitate compensat*: qui locus & ita intelligi potest, ut τὸ *supplicii* non tarditati, sed grauitati respondeat. His addi possunt sequentia carmina, quæ prout commata removebis, laudem, aut vituperationem habebis. Sic distincta laudant

Laus tua, non tua fraus, virtus, non copia rerum
Scandere te fecit hoc decus omnipotens.

Sic vituperant

Laus tua non, tua fraus, virtus non, copia rerum

Scan-

Scandere te fecit hoc decus omnipotens.

Sexcenta ex his proferri poſſent ex probatis auctoribus, quæ diuerſimode explicari poſſunt ob defectum minoris diſtinctionis, quæque à Scholiaſtis perinde controuerſa fuere. Verùm iſta ſatisſuperque ſufficient, ut intentum aſſequar, ac Interpunctionis neceſſitatem ingeram.

III. Quoniam verò fit, ut aliquâ ſpecie utilitatis objectâ, animus commoueatur, atque bonum illud, ex quo dimanare poſſe autumat, ardentiùs inſectetur; hinc eſt quod Interpunctioni enixiùs operam daturos putem Adoleſcentes, ſi eam neceſſariam non modo, ſed utilem demonſtrauero. Primùm igitur ad pronunciationem facit recta Interpunctio; quæ, cum quis totum contextum proferre conatur, ne continuatione deficiat, reficiendi ſpiritus copiam præbet; quando fieri nequit, ut quis perpetuâ linguæ volubilitate ἀπνευστὶ pronunciet. Docet hoc ipſum Diomedes lib. 2. cap. 4. in hæc verba. *Lectioni poſituras accedere, vel diſtinctiones oportet, quas Græci θέσεις vocant, quæ inter legendum dant copiam Spiritus reficiendi, ne continuatione deficiat.* Quapropter in unaquaque poſiturâ juſtam moram ſervandam eſſe, omnes primæ notæ homines affirmârunt; ut liqueat auditori ubi deficiat ſenſus, ubi ſuſpenſus maneat, ubi ad metam peruenerit; niſi ali-

quan-

quando interciderent vehementiores affectus, in quibus plerumque abruptè efferuntur; uti potissimùm, apud Comicos, & Tragicos fieri solet. Addendum cùm Strebæo de Elect. & Oratoriâ collocat. verborum. lib.1. cap.8. Scripta benè distincta, legentem majori jucunditate afficere, tædium prohibere, claritatemque inducere; quo fit, ut omni molestiâ relevati, sæpè sæpiùs lecta denuo oculis percurramus; nosque ad ulteriora vegetiori spiritu, atque animo alacriori conferamus. Postremò & illud utile fuerit, ut notat Vvillichius, *quod & Pueri periodum, ejusque partes, vel cùm audierint, vel cùm ipsi legerint, promptiùs percipiunt*; Verùm Interpunctionis necessitas, utilitásve, iis potissimùm innotescet, qui veterum Auctorum lectioni addicti, antiquos codices præ manibus habuerint; In iis enim, cùm non omnia exculta, sed indistincta, atque confusa viderint, tunc ultro affirmabunt, nihil Reipublicæ literariæ accommodatiùs accidere potuisse, distinctionum notis. Mirum tamen est, quod eò usque pervenerit quorundam stoliditas atque protervia, quod huic optimo instituto sese opponere non erubuerit; illud vel levissimi momenti opus, ad tuendam Pædagogorum inscitiam excogitatum; adeoque veteribus ignotum, vel nihil respirationi, aut lectioni demum profu-

futurum, dictitantes. *At miseriùs stultitia*, inquit Tullius, *quid dicere possumus*? (1. de Nat. Deor.) Sanè seipsos prædicant, talia qui protulere futilia argumenta, ut crassioris minervæ homines, hebetiorisque ingenii, quo lucem à tenebris nequeant dignoscere. Quomodo ergo levissimi momenti opus Interpunctio, ad quam invehendam insudârunt tot summi viri, quibus erat reipsâ cognitum, eâ sine, Veterum scripta germanæ lectioni restitui haudquaquam posse; quam invectam, tot laudibus cumulatam scimus undequaque, tamque firmiter radicatam, ut meliori conatu ad eam evellendam futurum sit opus, ac fuerit ad invehendam? Nec etiam adeo certum est, priscis ignota fuisse distinctionum genera; quin sunt qui ultro citroque disputaverunt. Hoc tamen dato; perinde non sequitur, nihil respirationi, aut lectioni profutura. Nam quod naturam exigere videmus, necessarium, velimus nolimus, fateamur oportet. Quod verò pausas, notasque exigat distinctionum natura: ex eo apparet, quod si seorsim per nos ipsos quid legimus; licèt nec spiritum elatâ voce defatigemus; neque labia, linguamque moveamus; tamen hinc inde sistere compellimur, pausasque, nisi sint, ac si essent, efficere. Cùm autem naturæ imitatrix ars sit; optimè invaluisse interpungendi usum credendum, ne vel in hoc ab illâ recederet.

IV.

IV. Venio ad usum. Veteres num positurís usi sint, satis non apparet. Quidam putant de hisce distinctionum Notis factum, quod de Accentibus contigisse diximus Parte Primâ; eas scilicet primùm vsui fuisse, inde tamen defecisse. Certè Isidorus libr. 1. Orig. cap. 19. Donatus edit. 1. Diomedes lib. 2. aliique, Auctores sunt, ipsos uno, eodemque puncto diversimodè collocato sua scripta interpunxisse, itaut mediæ literæ impositum notaret Comma: ad caput literæ esset nota Coli: ad imam literam signaret Periodum. Quando enim orationis structura; omnino imperfecta erat, & sensus tunc mediæ litteræ distinctionem apponebant, & hæc *media distinctio*, seu *mora* dicebatur græcè μέσαστιγμή. Cùm structura orationis ex aliquâ parte perfecta quidem erat, sed sensus adhuc pendebat; tunc ad summum literæ distinguebant puncto, eratque *Subdistinctionis* nota, Græcè ὑποστιγμή. Aut structura orationis absoluta erat, & sensus; & tunc ad imum literæ punctum figebant, quod finalem distinctionem monstrabat, Græcè τελεία στιγμή. *Porrò*, inquit Laurentius Beyerlinck, *neque ea interpungendi lex omnino vetus fuit: Constat enim, veteres singulas voces punctis includere solitos, neque ullam habere distinctionem aliam. Ergo divinari potest quando ea consuetudo invecta*. Profectò, quod dicat Laurentius, vete-

res singulas voces punctis inclusisse; verum quidem est aliquando fecisse: perstant enim monumenta, quorum nonnulla inferius adducam, quibus id ratum habemus; sed id perpetuum non fuit; nam plurimùm etiam in inscriptionibus ejusdem omnino ævi nulla puncta apparent; aut si qua interdum, post vocum tantùm compendia; adeo ut longè plura sint, quæ punctis destituuntur, quàm ea, quæ afficiantur. Quod autem affirmet, nullam habuisse distinctionem aliam; stare quidem potest, si intelligatur de jis, quæ per majusculos characteres scripsere: tunc enim nulla dabatur alia distinctio; imò etiamsi præfatum distinguendi genus frequentatum fuisset, sola, atque unica distinctio punctum esset, sed diversæ literæ parti accomodatum: cæterùm si sermo sit de minusculo charactere, ac de jis, quæ non marmoribus æternitati consecrabantur sed privato modo habebantur; acta scilicet, historiæ, orationes, aut simile; non video quomodo tueri possit laudati Auctoris sententia. Neque enim persuasum habere queo, ingentis interdum voluminis voces singulatim suo puncto insignes voluisse; quin potius hinc inde eandem notam conspersisse, prout magis minusve perfecta resultâsset sententia. Neque aliter, me judice, convincunt exigua, quæ apud nos perdurant vetu-

tu-

tustatis fragmenta. Si enim intueamur Fragmenta historica Etruscarum Antiquitatum à Prospero Vesulio Fesulano V. C. congesta, ac ex publicis Thuscorum archiviis fideliter, ut ipse testatur, ante Christum natum transcripta, indeque in devastatione Scornellianæ arcis, cui ipse præerat, plumbeis laminis inclusa, terræque commissa; dubio procul videbimus voces non singillatim punctis affectas; imò perrara admodum, ac interdum geminata; quod argumento esset, aliam præter unicum punctum, habuisse priscos distinctionem; quod negat Beyerlinck. Verùm si de Græcis sermo sit, minus dubitanter assererem, nuda admodum ab omni distinctionis signo extitisse olim eorum scripta quæcumque illa fuerint; ut ex innumeris, ac vetustissimis eorum monumentis deducere, atque coniicere fuit. Quod si aliquæ Inscriptiones reperiuntur punctis notatæ, etiam ad singulas voces; hæ nonnisi inferioris æui sunt, idque Latinorum exemplo fecere. Porrò quod hac in parte admiratione dignum, est Scriptorum omnium de Interpunctione silentium; adeo ut, neque origo, neque illius usûs tempus valeat quoquomodo innotescere. Cassiodorus superiùs recensitum distinctionum numerum, & formam, à majoribus acceptam tradit. Sanè idipsum, & nos tenemus, sed quandonam, aut

aut à quibus majoribus acceptum, inquirimus. Cassiodoro concinunt Fortunatianus in Rhet. Scolic. Papias, Villichius, Aldus Pius, aliique. Verùm nihil certiùs de Interpunctionis origine, quàm nihil certi haberi posse, credendum est.

Quis apud recentiores notarum Interpunctionis sit numerus, & forma.

CAPUT II.

EXPOSITA Veteri formâ Interpungendi, restat ut de recentiori aliquid dicamus. Primùm itaque, cùm sæpe accideret, ut puncta, quibus distinguebantur scripta, utpotè tenuia, vel facilè deperirent, vel perperam ab aliquibus (quod inscitiæ, ac celeritatis est proprium) locarentur; itaut quod medium literæ v. g. obtinuisset, summam, aut imam, & contrà obtineret partem; indeque sensûs commiscerentur, & auctorum libri paulatim in desuetudinem irent; viri docti Marsilins Ficinus, Nicolaus Perottus, Joannes Tortellius, Valla, aliique signa quædam meditati sunt, quibus invicem media, submedia, & finalis distinctio disgnoscerentur, atque secernerentur. Quapropter in libris recudendis pro *mediâ* distinctione hoc signum posuere (') aut (`) lineam scilicet ad

læ-

læuam, aut dextram parumper inclinatam, literæ magnitudinem exæquantem. Pro *submediâ* punctum geminârunt, capiti extremitatique literæ apponentes hoc pacto (:) Pro *finali* tandem idem punctum, ut antea retinuerunt (.) Cùm autem hic usus summæ utilitatis ad rectam librorum intelligentiam dignosceretur; non solùm citissimè ferè undequaque receptus; sed inde, quod inuentis facile est, expolitus, adauctusque; & circa annum 1512. ut sentit Lombardellius, in eum, quem nunc obtinet statum constitutus.

II. Ut verò hoc inventum nihil saperet vetustatis; ut formam, sic nomen placuit immutare. Scrutati igitur Periodi naturam, ad cujus distinctionem dictæ notæ fuerant institutæ, illud velut corpus suis partibus compactum reperêre; atque ex Commatibus, Semicolis, Colisque coalescere; ita ut comma sit velut articulus digiti, semicola, & cola sicuti breuiores, longioresve digiti, ex quibus omnibus Periodus, tanquam perfecta manus resultaret. Quamobrem minimam distinctionem *Comma* dixere, longiorem commate sed breviorem colo *Semicolon*, longiorem semicolo, & periodo minorem, *Colon*. Perfectam inde sententiam, sed adhuc plenitudinis capacem *Punctum Mobile*, perfectam demum, & quoad omnes partes absolutam

Pun-

Punctum finale, *seu Periodon* appellârunt. Hisce notis numero quinque nunc vulgò scripta quælibet interpungi solent, servantque candem ubique figuram, etsi nomine quandoque vario indigitentur. Et quia Adolescentes nil lateat, quibus hæc potissimùm scribimus; priusquam de illarum collocatione peculiarem habeam sermonem, hîc denuò κατὰ τάξιν formam variaque earum nomina exponamus.

III. Comma κόμμα Græca vox Latinè sonat *Incisum*. Nos & *Virgulam* dicimus: Cassiodoro *Subdistinctio*, nonnullis, teste Aldo, *Semipunctum* appellatur; Lombardellio *punctum suspensivum*, *distinctio minima*, *simplex &c.* Lineolâ ad lævam, aut dextram literæ partem protensâ primùm signare consueuerunt, ut suprà retulimus: qui sanè mos longo tempore perduravit; ut ex vetustis libris observare fuit. In membranis tamen quibusdam Bibliothecæ nostrę Florentinę nullibi signum Commatis apparet, sed geminum dumtaxat, aut unicum punctum. Nunc semicirculo notatur ad calcem literæ; hoc pacto (,). Terminat autem Comma non integram sententiam, nec sententiæ partes, sed nomina ac verba distinguit, quæ aliquo modo differunt: ut ex infra dicendis meliùs constabit.

IV. Semicolon ὑποκῶλον Latinè *punctum acutum*, Italicè *punto, e virgola*, *mezzo punto*,

Z *pun-*

puncto acuto. Hanc habet formam (;) Est autem nota respirationis paulò majoris quàm in Commate; sed minoris quàm in Colo, usurpaturque distinguendo contraria nomina. Græci carent semicoli signo, supplentque simplici Commate.

V. Colon κῶλον Latinè *membrum* sumptâ metaphorâ à corpore animalis; quidam systema, hoc est interuallum vocant. Ideò autem major quædam periodi pars membrum dicitur, quòd ex pluribus constet partibus, velut digitus ex pluribus articulis. Italicè *punto doppio, due punti*: atque ita signatur (:) *Cujus ea vis est*, inquit Aldus, *ut quasi medium locum obtineat inter punctum semicirculo junctum, & unicum punctum; nam bina puncta, si cum puncto, & semicirculo comparentur, plus ad sententiam disjungendam valent; si cum unico puncto, minus*. Miror tamen hac in parte Lombardellium virum aliàs sani judicii, geminationem puncti Comma vocare contra recentiorum omnium sententiam. Græci non duobus sed unico ad superiorem literæ partem posito puncto, Cola distinguunt.

VI. Punctum mobile, seù minus, Italicè *puntino, punto minore, semplice, mobile &c.* hanc habet notam (.) Adhibetur autem quotiescumque sententia absoluta quidē est quoad omnes suas partes, sed aliquid addimus ut pleniorem illam faciamus. Lombardellius

hoc

hoc punctum Colon vocat, ſed quam pravè, viderint omnes.

VII. Periodus, quam Latinè *clauſulam, circuitum, comprehenſionem, circumſcriptionem, continuationem, & ambitum* nominarunt, ſumptâ metaphorâ, quòd in periodo, quaſi in quodam orbe incluſa procurrit oratio. Dici etiam poterit *punctum ſtabile*, ac *majus*. Italis *punto fermo, maggiore, ſtabile, punto con la majuſcola*, ad differentiam ſcilicet mobilis puncti, quem ſequitur minuſcula, ut fuſiùs ſuo loco. Ejus tamen nota nunc eadem ac puncti mobilis eſt (.) quæ augeri oportebit prout major minórve characteris forma. Non defuere tamen qui multiplici ratione ſignaverint ad diſtinctionem. Alii enim ſic (▲) alii (■) Aldus, ut in libris ab eo editis elucet, hanc uſurpauit (÷) quam ſanè formam ut ridiculam irridet Vvillichius; verùm & ipſemet Aldus poſtmodum cum vulgò ſenſit. Mariano Sozino uſui hæc fuit (•:;) ut notat vir eruditus.

VIII. Porrò quia rerum omnium Theſaurus memoria, quæ niſi cuſtos inventis, cogitatis rebus, & verbis adhibeatur, intelligimus, omnia, etiamſi præclariſſima, peritura; hinc eſt quod ut altiùs præfata notarum nomina, & formæ ſtudioſorum animo inhæreant, ſequentibus, quicumque ſint, ver-

ſibus comprehenderimus; hi enim, ut docet Ariſtot. Rhet. 3. cap. 9. maximè ad recordationem ſunt apti: *atque hæc cauſa eſt*, inquit, *cur omnes facilius carmina, quàm ſolutam orationem recordentur; quia numerum habent, qui eam metiatur*. Igitur notas, de quibus eſt ſermo, variè appellatas primò ſcias velim; nam Græci modò στιγμὰς, modò θέσεις dixere: Latini *poſituras, pauſas*, *diſtinctiones*, *diſtinctionum ſigna &c.* Itali *poſature, note, diſtinzioni*, *note di trattenimento &c.* Dictæ autem ſunt *poſituræ*, inquiunt Sergius, & Iſidor. libr. 1. cap. 19. quòd poſitis punctis adnotentur, *diſtinctiones,* quòd res omnino diverſas ſejungant, ac in partes ſibi reſpondentes diſtribuant; ut uno legentium obtutu perceptibilia evadant. *pauſæ* demum, quia his mora quædam indicitur, quâ ſpiritus defatigati reficiuntur. Itaque

Si cupias formam, ſi nomina diſcere Pauſis
Debita, ſi numerũ: ſunt hæc ſua nomina. Comma
Semicolon, Colon, Ambitus. Hæc ſua forma. Recurva,
Ac lævam ſpectans deſignat linea Comma.
Semicolon punctum ſubjecto Commate; at ipſum
Demonſtrant duo puncta Colon, quo pendulus extat
Senſus: at integrum dederit cùm Clauſula, punctum
Ponas. Si qua tamen ſubdes connexa priori

Ple-

Plenior ut ſenſus reddatur, parva ſequetur
Litera; ſin aliò tendet ſententia, màjor.

IX. Præterea ut dictarum Pauſarum propria quæque ſedes, facili percipi queat negotio; Periodos quaſdam ut exemplum ſubdam; prout ex probatis, atque accuratiſſimis typis Blavianis anni 1673, & Elzevirianis 1678. prodiere diſtinctæ. Prima erit ex Livii hiſt. lib. 36. pag. 369. *Non tulere qui in arce erant Ætoli primum eorum, qui rupem cæperat, clamorem, deinde impetum ab Urbe Romanorum; & fractis jam animis, & nulla ibi præparatâ re ad obſidionem diutius tolerandam: utpote congregatis feminis, pueriſq; & imbelli alia turba in arcem, quæ vix capere, nedum tueri multitudinem tantam poſſet. itaque ad primum impetum abjectis armis dediderunt ſeſe.* Altera ex Ovid. Met. 2. v. 19. pag. 62.

Quo ſimul acclivo Clymneïa limite proles
Venit, & intravit dubitati tecta parentis;
Protinus ad patrios ſua fert veſtigia vultus:
Conſiſtitq; procul. neque enim propiora ferebat
Lumina. purpureâ velatus veſte ſedebat
In ſolio Phœbus claris lucente ſmaragdis.

E' Græcis pariter, quoniam & de illorum Interpunctione aliquis pro inſtituto habendus eſt ſermo; geminas adjiciam periodos, unam ex Iſocrat. Orat. ad Demon. edit. Pauli Stephani 1603. Homericam alteram ex 1. Odyſs. v. 1. Latinæ verſioni non donabo:

ſatis enim mihi diſtinctionũ loca monſtràſſe. Ἡγοῦ τὴν παιδείαν τοσούτῳ μεῖζον ἀγαθὸν εἶναι τῆς ἀπαιδευσίας, ὅσῳ τὰ μὲν ἄλλα μοχθηρὰ πάντες κερδαίνοντες πράττουσιν. αὕτη δὲ μόνη καὶ προσεζημίωσε τοὺς ἔχοντας. πολλάκις γὰρ ἐν τοῖς λόγοις ἐλύπησαν, τούτῳ τοῖς ἔργοις τὴν τιμωρίαν ἔδοσαν. Quæ ſequuntur ſunt ex edit. Henrici Stephani ann. 1566.

Ἄνδρα μοι ἔννεπε μοῦσα πολύτροπον, ὃς μάλα πολλὰ
Πλάγχθη, ἐπεὶ Τροίης ἱερὸν πτολίεθρον ἔπερσε.
Πολλῶν δ' ἀνθρώπων ἴδεν ἄστεα, καὶ νόον ἔγνω.

Quando Commate utendum interpungendo ſit.

CAPUT III.

I. QUoniam mecum ipſe perpendi, ſummam hujus Partis utilitatem in eo futuram, ſi quæ jam tradideram, ac edideram de Poſiturarum collocatione præcepta non modò hîc reponerem, verùm & quoad

ejus

ejus fieri posset ampliarem, exemplisq; tam Græcis, quàm Latinis ditarem; vires omnes in hoc contuli, ut ex voto quod intendo eveniat, atq; studiosi, ut ait Alcuin. Poëm. 126.

Per cola distinguant proprios, & Commata versus;
Et punctos ponant ordine quosque suo.

Fatebor tamen, non ea omnia, quæ à me docenda erunt, ac proponenda, ita firma existimanda, ut quandoque varietati subjecta esse non possint. Id siquidem est in hac parte Scriptorum discors judicium; ut unam, eandemq; Periodum ex tot vix reperias, qui eodem pacto distinguant. velle enim suum cuique est. Nos doctissimorum virorum auctoritate, usuque communiori freti hæc exhibemus: utque à minimâ distinctionum initium faciamus;

II. Comma variè varii descripserunt. Aquila Romanus Mœcenatis libertus, & Martianus hoc modo: *Comma est pars orationis ex duobus aut pluribus verbis, nondum quidquam absoluti significans.* Fabius l.9.c.4. *Incisum est sensus non expleto numero conclusus.* Diomedi est *Junctura finitio.* Causino lib. 7. cap. 7. *Est pars coli, sive membri, uno, vel pluribus verbis constans.* Ex his constat Comma esse veluti particulam, seu cæsuram quandam membri, sive articuli, quod sensum non complet; id quod ipsum nomen significare videtur.

Quid enim aliud venit nomine Commatis, quàm orationis particula ſpiritu pronunciantis interrupta, & ſine aliis manca, utpote quæ nec ſenſum, nec numerum habet perfectum? Cognitâ nunc Commatis naturâ, facilè erit de illius collocatione certum quid præſcribere. Facillimum tamen hoc factu eſſet, ſi, ut quidam rati ſunt, inciſis prefinitum eſſet ſyllabarum, verborumq; numerus; tunc enim nullo negotio diſtinguere quilibet poſſet uno, ſimpliciq; generali præcepto, ſpectatâ ſcilicet tali orationis quantitate; cæteræq; obſervationes prorſus eſſent ſupervacaneæ, omneſq; Scriptores rei inelegantiæ extarent, cùm nullus hujuſmodi ſervârit anguſtias; nedum ipſi, qui legem certam terminumq; poſuere. Quis enim non videat, dari inciſa decem, duodecim, ac pluribus quandoque ſyllabis compacta? & tamen Godeſcalcus lib. de particulis in præf. ad Lectorem, Ludovicus Carbon lib. 2. de Elocut. cap. 5. aliique docent Commaton magnitudinem ſex, Colon decem, & octo ſyllabis circumſcribi. Meliùs itaque eos ſenſiſſe dicendum eſt, qui non à numero ſyllabarum, ſed à ſenſu, inciſa, & membra diſtinguenda eſſe adjudicarunt, quos inter Antonius Lullus. Porrò cùm leges quaſdam ſtatuendas eſſe oportere dignoſcamus; ſunto quæ ſequuntur.

III.

III. Comma, seù Virgula in scribendo locum habere videtur semper ante relativum, tam apud Græcos, quàm apud Latinos. Cic. Paradox. 4. *Nihil meum est neque cujusquam, quod auferri, quod eripi, quod amitti potest*. Id. prò Planc. *Nemo est nostrum liberaliter educatus, cui non educatores, cui non magistri sui, atque doctores, cui non locus ille mutus, ubi ipse altus aut doctus est, cum gratâ recordatione in mente versetur*. Horat. Epist. 1. ep. 12. v. 4.

> *Pauper enim non est, cui rerum suppetit usus.*

Et eopse lib. epist. 7. v. 20.

> *Prodigus & stultus donat, quæ spernit, & odit.*

Arist. 4. Ethic. c. 5. Φρονίμους οἰόμεθα εἶναι, οἳ τὰ αὐτοῖς ἀγαθὰ, καὶ τὰ τοῖς ἀνθρώποις δύνανται θεωρεῖν: *Prudentes censemus, qui ea, quæ sibi, quæque hominibus conducunt, possunt dispicere*. Hesiodus Oper. 1.

> Οὗτος μὲν πανάριστος, ὃς αὐτὸς πάντα νοήσει,
>
> Ἐσθλὸς δ' αὖ κἀκεῖνος, ὃς εὖ εἰπόντι πίθηται.

Interdum tamen ante relativum non scribitur virgula; sed duo puncta, nimirum quando oratio quoad partes, quibus Grammaticè coalescit, absoluta est; sed adhuc com-

complementum expectat; ut vides in hoc Tullii pro M. Cælio. *Omittendæ enim sunt omnes voluptates, relinquenda studia delectationis, jocus, convivium, sermo etiam pene omnium familiarum deserendus: quæ res, in hoc genere homines à labore, studioq; deterret.* Item ex hoc Lucani lib. 4. vers. 445.

Nec mora. complentur moles, avideq; petitis
Insula deseritur ratibus: quo tempore primas
Impulit ad noctem jam lux extrema tenebras.

Quandoque etiam appingitur punctum, nempe cùm oratio quantum ad sententiam completa est. Quando enim oratio incipitur per *quod attinet*, aut simile, utendum est novâ clausulâ; quoniam sententia præcedens completa fuerit. Quia verò sæpius fit, ut ob sermonis ornatum relativa primum clausulæ, seu coli locum obtineant, quæ aliàs medietatem obtinuissent; tunc Comma ante secundum clausulæ membrum locabitur. Exemplo res clarior fiat. *Virtutem sequuntur hominum præstantissimi, quæ sola animi nobilitas est.* Si elegantiùs inversóq; ordine dixero: *Quæ sola animi nobilitas est, virtutem sequuntur hominum præstantissimi*; tunc Comma post *est* signabitur, ultimam vocem membri secundæ clausulæ.

IV. Ante Conjunctiones, *&*, *ac*, *atque*. Cic. Off. 1. *Quod in Catulo, & in Patre, & in filio, idemque & in Mucio Macino vidimus.* Et 1.

de

de Orat. *Virtus hominibus instituendo, & persuadendo, non minis, & vi, ac metu traditur.* Seneca Troad.

- - - Regi frænis nequit,
Et ira, & ardens hostis, & victoria.

Horat. epistolarum lib. 1. ep. 18. vers. 37.

Arcanum neque tu scrutaberis ullius unquam,
Commissumq; teges & vino tortus, & irâ

Sanctus Basilius Orat. ad Adolescentes. Καὶ ἡμῖν δὴ οὖν πάντα ποιητέον ἡμῖν, καὶ πονητέον εἰς δύναμιν. καὶ ἐπὶ τοῦτο τοῦ παρασκευεῖν, καὶ ποιηταῖς, καὶ λογοποιοῖς, καὶ ῥήτορσι, καὶ πᾶσιν ἀνθρώποις ὁμιλητέον, ὅθεν ἂν μέλλῃ πρὸς τὴν τῆς ψυχῆς ἐπιμέλειαν ὠφέλειά τις ἔσεσθαι. *Ergo cum & nobis certamen propositum esse maximum putandum sit, cujus causâ nobis conandum est, laboradumq; pro viribus; ad hujus certaminis preparationem, cum poëtis, historicis, oratoribus; tum omnibus deniqne est agendum, unde ad animum excolendum aliqua utilitas existere possit.* Homerus Iliad. β. v. 595.

Καὶ κυπαρισσήεντα, καὶ ἀμφιγένειαν
ἔναιον,
Καὶ πτελεὸν, καὶ ἕλος, καὶ δώριον &c.

Et Cyparissεentem, & Amphigeniam habitabant,

Et

Et Pteleon, & Elos, & Dorion &c.

Nonnulli putant, ut M. Ludovicus Dolci lib. 3. Obſervationum, prætereundam eſſe Commatis diſtinctionem, quando eidem ſubſtantivo nomini, plura adiiciuntur, aut ſubſtantiva, aut verba. v. g. *Deliciæ, ſiquæ in hoc mundo, dulces & amaræ ſunt; noſtraq; hæc gaudia delectant ſimul, & cruciant.* ac etiam quando ab eôpſe verbo plura nomina reguntur: ut in hoc Flacci epiſtolarum lib. 1. ep. 7. v. 46.

Strenuus, & fortis, cauſiſque Philippus agendis

Clarus &c. Et ep. 1. v. 69.

Liberum, & erectum præſens hortatur et optat.

Quem ſanè morem à viris eruditis frequentatum, culpare non auſerim.

V. Ponitur etiam virgula ante voces, Encliticis *que, ve, ne,* affectas in fine. Cic. 3. Offic. *Aſtutiæ tollendæ ſunt, eaq; malitia, quæ vult quidem videri ſe eſſe prudentiam; ſed abeſt ab eâ, diſtatq; plurimùm: nec ulla pernicies vitæ major inveniri poteſt, quàm cùm in malitiâ ineſt ſimulatio.* Idem Orat. *Poëta peccat, cùm probam orationem affingit improbo, ſtultóve ſapientis.* Livius lib. 37. *Quæro enim, pace per te factâ, redituruſve extemplo in Italiam ſis, claſſem, exercitumq; deducturus?* Horat. l. 1. epiſt. 18. v. 89.

Oderunt hilarem triſtes, triſtemq; jocoſi

Virg. 9. Æneid.

Si-

Siquis in adversum rapiat casúsue, Deúsve

Id. 11. Æneid.

Iustitiámne priùs mirer, bellíne labores?

Xenophon. Τ' ὑπηρέτην ἑκόντα τε, ἢ εὔνουν &c. *ministrum, & volentem, & benevolum*. Homerus Iliad. γ.

Ἀμφότερον, βασιλεύς τ' ἀγαθός, κρατερός τ' αἰχμητής.

Vtrumque, & rector bonus, & bonus imperator.

VI. Ponitur etiam Comma ante singulas voces sine copulâ congestas; sive nomina sint, sive verba. Cic. in Pison. *Illi autem statuam illius persimilem, quam stare celeberrimo in loco voluerat, ne suavissimi hominis memoria moreretur, deturbant, effringunt, comminuunt, dissipant*. Idem in Lælio. *Quæ videntur utilia, honores, divitiæ, voluptates, & cætera generis ejusdem; hæc amicitiæ nunquam anteponenda sunt.* Virg. Æneid. 4.

Ferte citi ferrum, date vela, impellite remos.

Juvenal.

Grammaticus, Rhetor, Geometra, Pictor, Aliptes.

Et Seneca Tyest.

— — — ubi non est pudor,
Nec cura juris, sanctitas, pietas, fides:
Instabile regnum est.

Iso-

Isocrates Orat. ad Demonicum. Ἡγοῦ μάλιστα σεαυτῷ πρέπειν, κόσμον, αἰσχύνην, σωφροσύνην. τούτοις γὰρ ἅπασι δοκεῖ κρατεῖσθαι τὸ τῶν νεωτέρων ἦθος. *Existima te maximè decere modestiam, verecundiam, justitiam, temperantiam. his enim virtutibus omnis adolescentiæ disciplina continetur.* Antholog. lib. I. c. I. ep. I. v. 3.

Ζηνὸς, Λητοΐδαο, Παλαίμονος, Ἀρχεμόροιο. *Jovis, Apollinis, Palæmonis, Archemori.* Neque est quod quemquam ab hoc receptissimo apud omnes usu removeant verba Horatii Toscanella in fine Institut. Grammat. dicentis, adjectiva vel centena simul congesta, virgulâ non esse distinguenda. Sanè hic auctor sibi ipsi notam inurit; ut qui præcepta tradens, iis postmodum non utatur: ut luce clariùs apparet ex Quintiliani Operibus ab ipso Italico idiomati donatis pag. 600. v. 1, 2, 3, 7, 15, 16: & pag. 602. v. 6. & 7. Imò eopse libro, ubi præcipit adjectiva non distinguenda, distinxit; uti pag. 54. v. 10. Cavendum tamen est hîc, ut monet Aldus, ne virtus usu nimio dilabatur in vitium: *Animadverti, inquit, si omnibus verbis varia significantibus hæc apponatur nota* (Comma scilicet) *non modo non explicari sententiam, sed etiam impediri; ut, si velis, quot verba sint totidem distin-*

stin-

stinguendi notas apponere; quia non eadem verborum omnium significatio videatur. Judicio itaque opus est.

VII. Ante infinitum, cui præsit finitus modus. Cic. pro Milone: *Negant, intueri lucem esse fas ei.* Id. prò Mar. *Negant esse ejusdem severitatis Catilinam.* Terent. Adelph. 2. 3.

Scio, te non antehac usum amicitiâ meâ.

Si infinitus initio clausulæ positus sit, Comma ante alteram ipsius partem signato. Ex.g. *Summa felicitas, omnia virtutibus posthabere. Omnia virtutibus posthabere, summa felicitas.*

Lucianus. Φησὶ, εἶναι τούτους μάλιστα ἐπαίνου ἀξίους. *Dicit, esse istos maximè laude dignos.* Anacreon de seipso.

--- τοῦτο δ᾽ οἶδα,
τῷ γέροντι μᾶλλον
πρέπειν &c.

--- hoc quidem novi,
Senem magis
Decere &c.

VIII. Post ablativũ absolutũ, imò & ante, Comma locatur. Seneca l. de vitâ beatâ c.20. *Populo spectante fieri credam, quidquid, me conscio, faciam.* Cæsar 1. B. C. *Neque verò id Cæsarem fugiebat, tanto sub oculis accepto detrimento, perterritum exercitum sustinere non posse.* Horat. lib. 1. Od. 2. v.51.

Neu

Neu sinas Medos equitare inultos,
Te duce, Cæsar.

Ovid. Met. 9. v. 474.

Proiicit acceptas, lectâ sibi parte, tabellas.

Demosthenes pro Coronâ. Α'υτὸς δὲ, γενομένης ἐκκλησίας, &c. *Ipse verò, convocatâ concione,* &c. Homer.

Ο'ύτις, ἐμεῦ ζῶντος, καὶ ἐπὶ χθονὶ δερκομένοιο &c.

Nullus, me vivente, superq; terram videnté.

IX. Particulæ *inquit, ait, ut reor, ut arbitror, puto,* & id genus similes, inter duo Commata sedem habent. Livius lib. 35. *Specioso titulo, inquit, uti vos Græcarum Civitatum liberandarum video &c.* Justinus lib. 6. c. 1. *Indignum, ait, bella non persici, sed redimi; hostem pretio, non armis summoveri.* Cic. 1. de Div. *Atque hæc, ut ego arbitror, veteres rerum magìs eventis moniti, quàm ratione docti putaverunt, & probaverunt.* Ovid. Met. 8. v. 231.

At pater infelix, nec jam pater, Icare, dixit,
Icare, dixit, ubi es? &c.

Id. lib. 6. v. 610.

- - - - Fletumque sororis
Corripiens, non est lacrymis hîc, inquit, agendum, Sed ferro. Id. epist. 18. vers. 64.

Fle-

Flecte, precor, vultus ad mea furta tuos.

Et epist. 21. v. 149.

Major es hac ipsâ multo, mihi crede, Dianâ.

S. Joan: Chrysost. orat. Nemo læditur &c. Ἐξήγαγε γὰρ, φησὶ, αὐτοὺς ἐν ἀργυρίῳ, καὶ χρυσίῳ. *Eduxit enim, inquit, illos cum argento, & auro.* Antholog. l. 1. cap. 5. ep. 1. v. 5.

Ἀλλότριον Σπάρτας, εἶπεν, γένος, ἔρρε ποθ' ᾅδαν.

Alienum à Spartâ, dixit, genus, malè peri ad orcum.

X. Vocandi casus inter duo Commata mediat. Cic. pro Arch. *Si quid est in me ingenii, Judices, &c.* Idem prò Quint. *In hac re, te inquam, testem, Nevi, citabo.* Ovid. Metam. 5. v. 365.

Arma, manúsve meæ, mea, nate, potentia, dixit.

Idem lib. 7. v. 449.

Facta premant annos: pro te, fortissime, vota
Publica suscipimus.

Isocrat. ad Demonicum. Ἐν πολλοῖς μὲν, ὦ Δημόνικε &c. *In multis quidem, ô Demonice, &c.* Anthol. c. 5. ep. 16. v. 1.

Μακεδόνος τείχη, Ζεῦ Ὀλύμπιε, ῥῆξε Φίλιππος
Ἄμβατε &c.

Macyni muros, Jupiter Olympie, fecit Philippus Ascendibiles.

XI. Ante conditionales particulas, *si, nisi, ni, modò, dummodo &c.* scribitur virgula. Cic. 2. contra Rull. *Et mihi, quæso, ignoscite, si appello talem virum &c.* Sveton. in Domit. c. 21. *Conditionem Principum miserrimam! quibus de conjuratione compertâ non creditur, nisi occisis.* Cic. 3. Offic. *Omnia honesta negligunt, dummodo, potentiam consequantur.*

Lucanus lib. 8.

Sceptrorum vis tota perit, si pendere justa
Incipit.

Claudian. lib. 2. in Eutrop. v. 465.

- - - - - Metuendus ab omni
Targilibus regione tonat, modò tendere cursum
In Galatas, modò Bithynis incumbere fertur.

Idem 2. in Ruf. v. 17.

Quid restat, nisi cuncta novo confundere luctu &c.

Isocrates ad Demon. Δίκαιοι, τῶν ἀδίκων, εἰ μηδὲν ἄλλο πλεονεκτοῦσιν, ἀλλ᾽ οὖν ἐλπίσι γε σπουδαίαις ὑπερέχουσι. *Justi, si nullâ re aliâ injustis præstant, spe certè bonâ sunt superiores.* Anthol. l. 1. cap. 38. epig. 3. v. 5.

- - - - τί δ᾽ ὄφελος, εἰ τὸ φυλαχθὲν
Ὤλλυτο, εἴτε λύκοις, εἴθ᾽ ὑπὸ τοῦ φύλακος;

- - - *Quid*

---- *Quid autem prodest, si quod servatur*
Periit, sive à lupis, sive à custode?

XII. Ante disjunctivas quoque, *vel*, *aut*, *sive*, *seu*; & ante *nec*, ac *neque*, quæ utramque rem tollunt. Tacitus 3. histor. *Cunctas nationes, & urbes, populus, aut princeps, aut singuli regunt*. Cic. 1. ad Att. 17. *A curiâ autem nulla me res divellet, vel quod &c. vel quod &c.* Et 2. de leg. *Nam illo loco libenter uti soleo, sive quid mecum ipse cogito, sive aliquid scribo, aut lego*. Et lib. 3. *Sine imperio, nec domus ulla, nec civitas, nec gens, nec hominum universum genus stare, nec rerum natura omnis, nec ipse Mundus, potest*. Horat. lib. 1. ep. 18. v. 39.

Nec tua laudabis studia, aut aliena reprendes.

Claudian. lib. 1. Ruf. v. 18.

---- *Quæ Numina sensu*
Ambiguo, vel nulla putat, vel nescia nostri.

Id. l. 1. in Eutrop. v. 172.

Quod, nec vota pati, nec fingere somnia possent.

Plato 8. de Legibus. Φοβούμενος γὰρ ὁ ἀρχόμενος, οὔτε καλὸν, οὔτε πλούσιον, οὔτε ἰσχυρὸν, οὔτ᾽ ἀνδρεῖον, οὔτε τὸ παράπαν πολεμικὸν ἑκὼν ἐάσει γίγνεσθαι. *Nã Princeps subditos metuens, neque bonos eos, neque opulentos, neque fortes, aut animosos, neque in universum bel-*

ſatis enim mihi diſtinctionū loca monſtrâſſe. Ηγοῦ τὴν παιδείαν τοσούτῳ μεῖζον ἀγαθὸν εἶναι τῆς ἀπαιδευσίας , ὅσῳ τὰ μὲν ἄλλα μοχθηρὰ πάντες κερδαίνοντες πράττουσιν . αὕτη δὲ μόνη καὶ προσεζημίωσε τοὺς ἔχοντας . πολλάκις γὰρ ἐν τοῖς λόγοις ἐλύπησαν , τούτῳ τοῖς ἔργοις τὴν τιμωρίαν ἔδοσαν. Quæ ſequuntur ſunt ex edit. Henrici Stephani ann. 1566.

Ανδρά μοι ἔννεπε μοῦσα πολύτροπον , ὃς μάλα πολλὰ
Πλαγχθη, ἐπεὶ τροίης ἱερὸν πτολίεθρον ἔπερσε .
Πολλῶν δ' ἀνθρώπων ἴδεν ἄστεα ; καὶ νόον ἔγνω .

Quando Commate utendum interpungendo ſit.

CAPUT III.

I. QUoniam mecum ipſe perpendi, ſummam hujus Partis utilitatem in eo futuram , ſi quæ jam tradideram , ac edideram de Poſiturarum collocatione præcepta non modò hîc reponerem , verùm & quoad

cjus

ejus fieri posset ampliarem, exemplisq; tam Græcis, quàm Latinis ditarem; vires omnes in hoc contuli, ut ex voto quod intendo eveniat, atq; studiosi, ut ait Alcuin. Poëm. 126.

Per cola distinguant proprios, & Commata versus;
Et punctos ponant ordine quosque suo.

Fatebor tamen, non ea omnia, quæ à me docenda erunt, ac proponenda, ita firma existimanda, ut quandoque varietati subjecta esse non possint. Id siquidem est in hac parte Scriptorum discors judicium; ut unam, eandemq; Periodum ex tot vix reperias, qui eodem pacto distinguant. velle enim suum cuique est. Nos doctissimorum virorum auctoritate, usuque communiori freti hæc exhibemus: utque à minimâ distinctionum initium faciamus;

II. Comma variè varii descripserunt. Aquila Romanus Mœcenatis libertus, & Martianus hoc modo: *Comma est pars orationis ex duobus aut pluribus verbis, nondum quidquam absoluti significans.* Fabius l. 9. c. 4. *Incisum est sensus non expleto numero conclusus.* Diomedi est *Juncturæ finitio.* Causino lib. 7. cap. 7. *Est pars coli, sive membri, uno, vel pluribus verbis constans.* Ex his constat Comma esse veluti particulam, seu cæsuram quandam membri, sive articuli, quod sensum non complet; id quod ipsum nomen significare videtur.

Quid enim aliud venit nomine Commatis, quàm orationis particula ſpiritu pronunciantis interrupta, & ſine aliis manca, utpote quæ nec ſenſum, nec numerum habet perfectum? Cognitâ nunc Commatis naturâ, facilè erit de illius collocatione certum quid præſcribere. Facillimum tamen hoc factu eſſet, ſi, ut quidam rati ſunt, inciſis prefinitum eſſet ſyllabarum, verborumq; numerus; tunc enim nullo negotio diſtinguere quilibet poſſet uno, ſimpliciq; generali præcepto, ſpectatâ ſcilicet tali orationis quantitate; cæteræq; obſervationes prorſus eſſent ſupervacaneæ, omneſq; Scriptores rei inelegantiæ extarent, cùm nullus hujuſmodi ſervârit anguſtias; nedum ipſi, qui legem certam terminumq; poſuere. Quis enim non videat, dari inciſa decem, duodecim, ac pluribus quandoque ſyllabis compacta? & tamen Godeſcalcus lib. de particulis in præf. ad Lectorem, Ludovicus Carbon lib. 2. de Elocut. cap. 5. aliique docent Commaton magnitudinem ſex, Colon decem, & octo ſyllabis circumſcribi. Meliùs itaque eos ſenſiſſe dicendum eſt, qui non à numero ſyllabarum, ſed à ſenſu, inciſa, & membra diſtinguenda eſſe adjudicarunt, quos inter Antonius Lullus. Porrò cùm leges quaſdam ſtatuendas eſſe oportere dignoſcamus; ſunto quæ ſequuntur.

III.

III. Comma, seù Virgula in scribendo locum habere videtur semper ante relativum, tam apud Græcos, quàm apud Latinos. Cic. Paradox. 4. *Nihil meum est neque cujusquam, quod auferri, quod eripi, quod amitti potest*. Id. prò Planc. *Nemo est nostrum liberaliter educatus, cui non educatores, cui non magistri sui, atque doctores, cui non locus ille mutus, ubi ipse altus aut doctus est, cum gratâ recordatione in mente versetur*. Horat. Epist. 1. ep. 12. v. 4.

Pauper enim non est, cui rerum suppetit
usus.

Et eopse lib. epist. 7. v. 20.

Prodigus & stultus donat, quæ spernit, &
odit.

Arist. 4. Ethic. c. 5. Φρονίμους οἰόμεθα εἶναι, οἳ τὰ αὑτοῖς ἀγαθὰ, καὶ τὰ τοῖς ἀνθρώποις δύνανται θεωρεῖν: *Prudentes censemus, qui ea, quæ sibi, quæque hominibus conducunt, possunt dispicere*. Hesiodus Oper. 1.

Οὗτος μὲν πανάριστος, ὃς αὐτὸς πάν-
τα νοήσει,
Ἐσθλὸς δ' αὖ κἀκεῖνος, ὃς εὖ εἰπόντι
πίθηται.

Interdum tamen ante relativum non scribitur virgula; sed duo puncta, nimirum quando oratio quoad partes, quibus Grammaticè coalescit, absoluta est; sed adhuc

com-

complementum expectat; ut vides in hoc Tullii pro M. Cælio. *Omittendæ enim sunt omnes voluptates, relinquenda studia delectationis, jocus, convivium, sermo etiam pene omnium familiarum deserendus: quæ res, in hoc genere homines à labore, studioq; deterret.* Item ex hoc Lucani lib.4. vers.445.

Nec mora. complentur moles, avideq; petitis
Insula deseritur ratibus: quo tempore primas
Impulit ad noctem jam lux extrema tenebras.

Quandoque etiam appingitur punctum, nempe cùm oratio quantum ad sententiam completa est. Quando enim oratio incipitur per *quod attinet*, aut simile, utendum est novâ clausulâ; quoniam sententia præcedens completa fuerit. Quia verò sæpius fit, ut ob sermonis ornatum relativa primum clausulæ, seu coli locum obtineant, quæ aliàs medietatem obtinuissent; tunc Comma ante secundum clausulæ membrum locabitur. Exemplo res clarior fiat. *Virtutem sequuntur hominum præstantissimi, quæ sola animi nobilitas est.* Si elegantiùs inversóq; ordine dixero: *Quæ sola animi nobilitas est, virtutem sequuntur hominum præstantissimi*; tunc Comma post *est* signabitur, ultimam vocem membri secundæ clausulæ.

IV. Ante Conjunctiones, *&*, *ac*, *atque*. Cic. Off. 1. *Quod in Catulo, & in Patre, & in filio, idemque & in Mucio Macino vidimus.* Et 1. de

de Orat. *Virtus hominibus instituendo, & persuadendo, non minis, & vi, ac metu traditur.* Seneca Troad.

- - - Regi frænis nequit,
Et ira, & ardens hostis, & victoria.

Horat. epistolarum lib. 1. ep. 18. vers. 37.

Arcanum neque tu scrutaberis ullius unquam,
Commissumq; teges & vino tortus, & irâ

Sanctus Basilius Orat. ad Adolescentes. Καὶ ἡμῖν δὴ οὖν πάντα ποιητέον ἡμῖν, καὶ πονητέον εἰς δύναμιν. καὶ ἐπὶ τοῦτο παρασκευεῖν, καὶ ποιηταῖς, καὶ λογοποιοῖς, καὶ ῥήτορσι, καὶ πᾶσιν ἀνθρώποις ὁμιλητέον, ὅθεν ἂν μέλλῃ πρὸς τὴν τῆς ψυχῆς ἐπιμέλειαν ὠφέλειά τις ἔσεσθαι. *Ergo cum & nobis certamen propositum esse maximum putandum sit, cujus causâ nobis conandum est, laboradumq; pro viribus; ad hujus certaminis preparationem, cum poëtis, historicis, oratoribus; tum omnibus denique est agendum, unde ad animum excolendum aliqua utilitas existere possit.* Homerus Iliad. β. v. 595.

Καὶ κυπαρισσήεντα, καὶ ἀμφιγένειαν ἔναιον,
Καὶ πτελεὸν, καὶ ἕλος, καὶ δώριον &c.

Et Cyparissentem, & Amphigeniam habitabant,

Et

Et Pteleon, & Elos, & Dorion &c.

Nonnulli putant, ut M. Ludovicus Dolci lib. 3. Observationum, prætereundam esse Commatis distinctionem, quando eidem substantivo nomini, plura adiiciuntur, aut substantiva, aut verba. v. g. *Deliciæ, siquæ in hoc mundo, dulces & amaræ sunt; nostraq; hæc gaudia delectant simul, & cruciant.* ac etiam quando ab eopse verbo plura nomina reguntur: ut in hoc Flacci epistolarum lib. 1. ep. 7. v. 46.

Strenuus, & fortis, causisque Philippus agendis
Clarus &c. Et ep. 1. v. 69.
Liberum, & erectum præsens hortatur et optat.

Quem sanè morem à viris eruditis frequentatum, culpare non ausim.

V. Ponitur etiam virgula ante voces, Encliticis *que, ve, ne,* affectas in fine. Cic. 3. Offic. *Astutiæ tollendæ sunt, eaq; malitia, quæ vult quidem videri se esse prudentiam; sed abest ab eâ, distatq; plurimùm: nec ulla pernicies vitæ major inveniri potest, quàm cùm in malitiâ inest simulatio.* Idem Orat. *Poëta peccat, cùm probam orationem affingit improbo, stultóve sapientis.* Livius lib. 37. *Quæro enim, pace per te factâ, rediturúsve extemplo in Italiam sis, classem, exercitumq; deducturus?* Horat. l. 1. epist. 18. v. 89.

Oderunt hilarem tristes, tristemq; jocosi

Virg. 9. Æneid.

Si-

Siquis in adversum rapiat casúsue, Deúsve

Id. 11. Æneid.

Iustitiamne priùs mirer, bellíne labores?

Xenophon. ὑπηρέτην, ἑκόντατε, καὶ εὔνουν &c. *ministrum, & volentem, & benevolum*. Homerus Iliad. γ.

Ἀμφότερον, βασιλεύς τ' ἀγαθὸς, κρατερός τ' αἰχμητής.

Vtrumque, & rector bonus, & bonus in Imperator.

VI. Ponitur etiam Comma ante singulas voces sine copulâ congestas; sive nomina sint, sive verba. Cic. in Pison. *Illi autem statuam illius persimilem, quam stare celeberrimo in loco voluerat, ne suavissimi hominis memoria moreretur, deturbant, effringunt, comminuunt, dissipant*. Idem in Lælio. *Quæ videntur utilia, honores, divitiæ, voluptates, & cætera generis ejusdem; hæc amicitiæ nunquam anteponenda sunt.* Virg. Æneid. 4.

Ferte citi ferrum, date vela, impellite remos.

Juvenal.

Grammaticus, Rhetor, Geometra, Pictor, Aliptes.

Et Seneca Tyest.

— — — ubi non est pudor,
Nec cura juris, sanctitas, pietas, fides:
Instabile regnum est.

Iso-

Isocrates Orat. ad Demonicum. Ἡγοῦ μάλιστα σεαυτῷ πρέπειν, κόσμον, αἰσχύνην, σωφροσύνην. τούτοις γὰρ ἅπασι δοκεῖ κρατεῖσθαι τὸ τῶν νεωτέρων ἦθος. *Existima te maximè decere modestiam, verecundiam, justitiam, temperantiam. his enim virtutibus omnis adolescentiæ disciplina continetur.* Antholog. lib. 1. c. 1. ep. 1. v. 3.

Ζηνὸς, Λητοΐδαο, Παλαίμονος, Ἀρχεμόροιο. *Jovis, Apollinis, Palæmonis, Archemori.* Neque est quod quemquam ab hoc receptissimo apud omnes usu removeant verba Horatii Toscanella in fine Institut. Grammat. dicentis, adjectiva vel centena simul congesta, virgulâ non esse distinguenda. Sanè hic auctor sibi ipsi notam inurit; ut qui præcepta tradens, iis postmodum non utatur: ut luce clariùs apparet ex Quintiliani Operibus ab ipso Italico idiomati donatis pag. 600. v. 1, 2, 3, 7, 15, 16: & pag. 602. v. 6. & 7. Imò eopse libro, ubi præcipit adjectiva non distinguenda, distinxit; uti pag. 54. v. 10. Cavendum tamen est hîc, ut monet Aldus, ne virtus usu nimio dilabatur in vitium: *Animadverti, inquit, si omnibus verbis varia significantibus hæc apponatur nota* (Comma scilicet) *non modo non explicari sententiam, sed etiam impediri; ut, si velis, quot verba sint totidem di-*

stin-

stinguendi notas apponere; quia non eadem verborum omnium significatio videatur. Judicio itaque opus est.

VII. Ante infinitum, cui præsit finitus modus. Cic. pro Milone: *Negant, intueri lucem esse fas ei.* Id. prò Mar. *Negant esse ejusdem severitatis Catilinam.* Terent. Adelph. 2. 3.

Scio, te non antehac usum amicitiâ meâ.

Si infinitus initio clausulæ positus sit, Comma ante alteram ipsius partem signato. Ex. g. *Summa felicitas, omnia virtutibus posthabere. Omnia virtutibus posthabere, summa felicitas.*

Lucianus. Φησὶ, εἶναι τούτους μάλιστα ἐπαίνου ἀξίους. *Dicit, esse istos maximè laude dignos.* Anacreon de seipso.

> - - - τοῦτο δ' οἶδα,
> τῷ γέροντι μᾶλλον
> πρέπειν &c.
> - - - *hoc quidem novi,*
> *Senem magis*
> *Decere &c.*

VIII. Post ablativũ absolutũ, imò & ante; Comma locatur. Seneca l. de vitâ beatâ c. 20. *Populo spectante fieri credam, quidquid, me conscio, faciam.* Cæsar 1. B. C. *Neque verò id Cæsarem fugiebat, tanto sub oculis accepto detrimento, perterritum exercitum sustinere non posse.* Horat. lib. 1. Od. 2. v. 51.

Neu

Neu sinas Medos equitare inultos,
Te duce, Cæsar.

Ovid. Met. 9. v. 474.

Proiicit acceptas, lectâ sibi parte, tabellas.

Demosthenes pro Coronâ. Α'υτὸς δὲ, γενομένης ἐκκλησίας, &c. *Ipse verò, convocatâ concione,* &c. Homer.

Ο'ύτις, ἐμεῦ ζῶντος, καὶ ἐπὶ χθονὶ δερκομένοιο &c.

Nullus, me vivente, superq; terram videnté.

IX. Particulæ *inquit, ait, ut reor, ut arbitror, puto,* & id genus similes, inter duo Commata sedem habent. Livius lib. 35. *Specioso titulo, inquit, uti vos Græcarum Civitatum liberandarum video &c.* Justinus lib. 6. c. 1. *Indignum, ait, bella non perfici, sed redimi; hostem pretio, non armis summoveri.* Cic. 1. de Div. *Atque hæc, ut ego arbitror, veteres rerum magis eventis moniti, quàm ratione docti putaverunt, & probaverunt.* Ovid. Met. 8. v. 231.

At pater infelix, nec jam pater, Icare, dixit,
Icare, dixit, ubi es? &c.

Id. lib. 6. v. 610.

- - - - - Fletumque sororis
Corripiens, non est lacrymis hîc, inquit, agendum, Sed ferro. Id. epist. 18. vers. 64.

Fle-

Flecte, precor, vultus ad mea furta tuos.

Et epist. 21. v.149.

Major es hac ipsâ multo, mihi crede, Dianâ.

S. Joan: Chrysost. orat. Nemo læditur &c. Ἐξήγαγε γὰρ, φησὶ, αὐτοὺς ἐν ἀργυρίῳ, καὶ χρυσίῳ. *Eduxit enim, inquit, illos cum argento, & auro.* Antholog. l. 1. cap.5. ep.1. v.5.

Ἀλλότριον Σπάρτας, εἶπεν, γένος, ἔῤῥε ποθ' ᾅδαν.

Alienum à Spartâ, dixit, genus, malè peri ad orcum.

X. Vocandi casus inter duo Commata mediat. Cic. pro Arch. *Si quid est in me ingenii, Judices, &c.* Idem prò Quint. *In hac re, te inquam, testem, Nevi, citabo.* Ovid. Metam. 5. v. 365.

Arma, manúsve meæ, mea, nate, potentia, dixit.

Idem lib.7. v.449.

Facta premant annos: pro te, fortissime, vota
Publica suscipimus.

Isocrat. ad Demonicum. Ἐν πολλοῖς μὲν, ὦ Δημόνικε &c. *In multis quidem, ô Demonice, &c.* Anthol. c.5.ep.16.v.1.

Μακεδόνων τείχη, Ζεῦ Ὄλυμπε, ῥῆξε Φίλιππος
Ἄμβατ &c.

- - - - Quid autem prodest, si quod servatur
Periit, sive à lupis, sive à custode?

XII. Ante disjunctivas quoque, *vel*, *aut*, *sive*, *seu*; & ante *nec*, ac *neque*, quæ utramque rem tollunt. Tacitus 3. histor. *Cunctas nationes, & urbes, populus, aut princeps, aut singuli regunt*. Cic. 1. ad Att. 17. *A curiâ autem nulla me res divellet, vel quod &c. vel quod &c.* Et 2. de leg. *Nam illo loco libenter uti soleo, sive quid mecum ipse cogito, sive aliquid scribo, aut lego*. Et lib. 3. *Sine imperio, nec domus ulla, nec civitas, nec gens, nec hominum universum genus stare, nec rerum natura omnis, nec ipse Mundus, potest*. Horat. lib. 1. ep. 18. v. 39.

Nec tua laudabis studia, aut aliena reprendes.

Claudian. lib. 1. Ruf. v. 18.

- - - - Quæ Numina sensu
Ambiguo, vel nulla putat, vel nescia nostri.

Id. l. 1. in Eutrop. v. 172.

Quod, nec vota pati, nec fingere somnia possent.

Plato 8. de Legibus. Φοβούμενος γάρ ὁ ἀρχόμενος, οὔτε καλὸν, οὔτε πλούσιος, οὔτε ἰσχυρὸν, οὔτ' ἀνδρεῖος, οὔτε τὸ παράπαν πολέμικον ἑκὼν ἐάσει γίγνεσθαι. *Nā Princeps subditos metuens, neque bonos eos, neque opulentos, neque fortes, aut animosos, neque in universum* bel-

bellicosos fieri, volens quidem unquam patietur. Antholog. lib. 2. c. 90. 4. v. 4.

Μοχθοῦντες, ἢ τρυφῶντες, ὁ χρόνος τρέχει.

Laborantes, vel delitiantes, tempus currit.

XIII. Ante electivas particulas, *quam, ac, atque,* quibus ostendimus præcedens membrum præferre subsequenti. Cic. 2. ad Att. 1. *Melius sanare vitiosas partes, quàm secare.* Senec. 1. de Clementiâ. *Principi non minùs turpia multa dupplicia, ac medico funera.* Ovid.

Fortior est, qui se, quàm qui fortissima vincit.

Horat. Satir. 2. 7. v. 19.

---- quanto constantior ille
In vitiis, tanto leviùs miser, ac prior ille &c.

Isocrat. ad Demon. Μᾶλλον εὐλαβοῦ ψόγον, ἢ κίνδυνον. *Magis cave reprehensionem, quàm periculum.* Euripides in Phœnissis.

Ἀσφαλὴς μὲν ἐστ' ἀμείνων, ἢ θρασὺς στρατηλάτης.

Melior est dux circumspectus, quàm projectè audaculus.

XIV. Ante causales *quòd, quia* &c. Cic. 1. de finib. *Nemo dolorem ipsum, quia dolor sit, amat.* Et 2. de Divin. *Cato se mirari dicebat, quòd non rideret aruspex, aruspicem cùm vidisset.* Plautus Merc. 5. 3.

Voluptas est malorum esca, quòd eâ non minùs homines, *Quàm*

Quàm hamo capiantur pisces. Ovid.

Multa miser timeo, quia feci multa protervè.

S. Matth. cap. 10.6. Πορευόμενοι δὲ κηρύσσετε, ὅτι ἤγγικεν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν. *Euntes prædicate dicentes, quia appropinquavit Regnum Cælorum.* Antholog. libr. 1. cap. 13. vers. 1.

Θρήϊκας αἰνείτω τις, ὅτι στοναχεῦσι μὲν υἷας &c.

Thraces laudet aliquis, quòd lugent natos &c.

XV. Ante particulas dubitativas. Cic. 4. Acad. *At quis est hic, num Sophistes?* Id. de Orat. *Refert etiam qui audiant, Senatus, an populus; frequentes, an pauci, an singuli &c.* Horatius lib. 1. epist. 14. v. 4.

Certemus, spinas animóne ego fortiùs, an tu
Evellas agro, & melior sit Horatius, an res.

Claud. in Nupt. Honor. & Mariæ v. 140.

Heus, inquit speculatus amor, num vestra sub imis
Furta tegi potuere vadis?

Plutarch. in Apopht. Τίς ὢν μέγα φρονεῖς; πότερον ἱππεὺς, ἢ τοξότης, ἢ πελταστὴς, ἢ πεζός; *Quis tu qui tantos spiritus tibi sumis; utrùm eques, an sagittarius, an veles, an legionarius?* Anthol. lib. 1. cap. 5. 21. v. 1.

Ὁ θρυάδαν Σπάρτης τὸ μέγα κλέος, ἢ Κυναίγειρος.

 Othria-

Othriadem Spartæ magnum decus, an Cynegirum.

XVI. Denique ne multa congeramus; quando membrum clausulæ constet particulis sibi invicem correspondentibus, Comma semper ante posteriorem particulam locum tenebit. ex. g. Cic. pro Dom. *Ibi enim postis est, ubi aditus templi est.* Et ad Heren. 1. *Sed usque eò, quò opus erit persequemur.* Id. 1. Att. 14. *Nec tantùm proficiebam, quantum volebam.* Et 4. Catil. *Nam ita mihi salvâ Republicâ vobiscum perfrui liceat, ut ego &c.* Horat. epist. lib. 2. 1. v. 169.

- - - Sed habet Comœdia tantò
Plus oneris, quantò veniæ minus.

Id. epist. 2. v. 40.

Ibit eò, quò vis, qui zonam perdidit, inquit.

Terent. Hecyr. 3. 3.

Ut res dant sese, ita magni atque humiles sumus.

Thucyd. lib. 1. Μὴ γὰρ ἄλλο τι νομίσητε τὴν γῆν τῶν πολεμίων, ἢ ὅμηρον ἔχειν· καὶ οὐχ ἧσσον ὅσῳ ἄμεινον ἐξείργασται. *Nec enim aliud terram hostium censete, quàm velut obsidem; idque eò magis, quo illa cultior.* Anth. cap. 52. ep. 9.

- - - ὅταν δ᾽ Ἀχέροντα περήσῃς,
Κεῖθι τὸ νημερτὲς γνώσεαι ὡς ὁ Πλάτων.
- - - *ubi verò Acheronta transibis,*

Ibi

Ibi veritatem cognoſces, ut Plato.

XVII. Poſtremò, quidam locant Virgulam in ſequentibus, quæ mox recenſeo, locis. Primùm in eâ orationis parte, quâ velut cauſam reddimus, quare aliquid actum ſit. Exemplo ſit hoc Cic. 1. Tuſc. *Honos alit artes, omneſq; incenduntur ad ſtudia, gloriâ.* τὸ *gloria* cauſa eſt cur omnes incendantur ad ſtudia. Secundò, dicunt, quando unum ſubſtantivum, alio magis exprimitur v. g. Terent. 3. 3. *Amantium iræ, amoris integratio eſt* Sed hoc cum præcedenti capite coincidit, meo videri. Tertiò ante Participia, atque Gerundia: ut ex hoc Senecæ monſtratur:

Quid quid in altum
Fortuna tulit, ruitura levat.

Quartò, quia ſæpè fit ut hæ voces, *Quoque, Namque, Nam, Verò, Quidem, Equidem*, & his ſimiles in compoſitione ponantur, ubi meliorem efficiunt ſonum, non verò in proprio, quem naturâ ſuâ exigerent, loco; hinc eſt quod Comma ponatur, præcatque vocabulis jis dictas voces poſthabentibus. v. g. *Ex multis hominibus, pauciſſimi virtuti dant operam, permulti verò divitiis, atque voluptati.* Vides quod adverbium *verò* exigeret locum poſt *operam.* Quintò, ut ſentit Horatius Lombardellius, virgula quoque apponitur ante locum, ex quo deſumitur ſententia auctoris exponenda, monſtratq; hoc exemplo: *Eſt*

Deus ubique rogandus, ne à teneris animus inficiatur; ut Lyricus inquit, Epiſtolarum primo, ad Lollium

Quo ſemel eſt imbuta recens ſervabit odorem
Teſta diu.

Virgula præit *Epiſtolarum primo*; is enim locus eſt, in quo Flaccus prȩfatam ſententiam habet. Adverto tamen, hoc Comma facilè negligi poſſe, ac debere, ſi non per extenſum locum citemus, ſed Arabicis tantum numeris: quem morem ſequi viros doctos obſervavi. Sextò Orationis parti cuilibet præcedere aſſolet Comma, quæ pars tempus aut declinabile, aut indeclinabile importet. v.g. *Nolite judicare, quoadusque veniat Dominus. Veniet namque tempus, quo villicationis rationem reddere cogemur.* Quoniam verò fieri poteſt, ut tempus non medietatem, ſed clauſulæ initium obtineat; tunc ſuſpenſivum punctum poſt primum membrum locabimus. exempl. g. *Neminem dicas eſſe felicem, quandiu vivit. Quandiu vivit, neminem dicas eſſe felicem.* Ultimò eſt & alius Commatis uſus, ut notat Voſſius Grammaticæ contractæ pag. 104. Ut cùm ad tollendam ambiguitatem ſejungit duas voces. Quemadmodum in illo Cic. 2. Off. *Summâ quidem auctoritate Philoſophi, ſeverè ſanè, atque honeſtè, hæc tria genera confuſa, cogitatione diſtinguunt.* Ubi Comma ponitur poſt *confuſa*, ne conjungendum

dum putetur cum *cogitatione*, quod proximè ſequitur.

Et hæ quidem, quæ citra exceptionem, tradi poſſe videntur de Commatis collocatione, Regulæ. Plura tamen docebit uſus, quæ ſingillatim recolere hîc difficillimum foret. Cæterum ſcias, Virgulam, quòd minima omnium diſtinctionum ſit, abeſſe quandoque poſſe, ſalvâ ſententiâ.

Quando utendum Semicolo, & Colo.

CAPUT IV.

I. SEmicolon locum habet ſemper, ac contraria nomina diſtinguimus. Aldus, ac Voſſius exempli ergô adducunt: *Publica, privata; ſacra, profana; tua, aliena.* Quo in exemplo, inquit Aldus, ſatis conſtat neque unicum ſufficere ſemicirculum; & eâ notâ, quæ gemino puncto deſcribitur ſic: nimiùm ſententiam retardari. Martialis, lib. 12. ep. 47.

Difficilis, facilis; jucundus, acerbus es idem:

Ovid. de Art. 1. v. 124.

Hæc queritur; ſtupet hæc, hæc movet; illa fugit.

II. Similitudinis, aut comparationis medietatem intercedit, ſi breves fuerint; alioquin diſtinctionem paulò majorem appone-

re

re opus erit, coli scilicet. Cic. 2. Philipp. *Ut quidam morbo aliquo affecti suavitatem cibi non sentiunt; sic facinorosi homines, veræ laudis gustum non habent*. Et 3. Tuscul. *Ut membrum turgidum, ac tumidum vitiosè se habet; ita inflatus animus, & tumens in vitio est*. Horat. de Arte v. 60.

Ut Silvæ foliis pronos mutantur in annos,
Prima cadunt; ita verborum vetus interit ætas.

III. Quando per Aposiopesin figuram, seu interruptionem sermonem abrumpimus sententiæ partem supprimendo. ita censet vir eruditus Horatius Lombardellius. Cic. 4. ad Heren. *Tu istud nunc audes dicere, qui nuper alienæ domui; non ausim dicere, ne cum te digna dixero, me indignum quidpiam dixisse videar*. Virg. Eclog. 3. v. 8.

Novimus, & qui te, transversa tuentibus hircis,
Et quo; sed faciles nimphæ risere, sacello.

Et Æneid. 1. *Quos ego; sed motos præstat componere fluctus*.

IV. Responsum quandoque si occurrat alicujus semicolo distinguetur. Cic. 5. Tusc. *Socratem ferunt, cum usque ad vesperam contentiùs ambularet, quæsitumque esset ex eo quare id faceret; respondisse, se, quo meliùs cœnaret, obsonare ambulando famem*.

V. Ante adverbia *tamen, attamen, nihilominus,*

minus, certè, profectò, & alia id genus. Cic. 1. de Orat. *Sunt quidam, aut ita linguâ hæsitantes, aut ita voce absoni, aut ita vultu, motúq; corporis, vasti, atque agrestes, ut etiamsi ingeniis, atque arte valeant; tamen in doctorum numerum venire non possunt.* Id. ad Att. 14. 20. *Etsi contentus eram, mi Dolabella, tuâ gloriâ, satisq; ex eâ magnam lætitiam, voluptatemq; capiebam; nihilominus non possum non confiteri, cumulari me maximo gaudio, quod vulgo hominum opinio socium me adscribat tuis laudibus.* Ovid. Metamorphos. lib. 1.

Si qua Domus mansit, potuitq; resistere tanto
Indejecta malo; culmen tamen altior hujus
Unda tegit, pressæque labant sub gurgite turres.

VI. Ante diminutionis particulas quandoque sedem habere solet semicolon; præcipuè si citata oratio sit. Cic. contra Rull. *Qui provocati à me venire noluerunt; provocati saltem revertentur.* Horat. Satyr. 1. 6. v. 42.

- - - At hîc, si plaustra ducenta
Concurrántq; foro tria funera, magna sonabit,
Cornua quod vincántq; tubas; saltem tenet hoc nos.

Similiter ante Continuativas conjunctiones *quandoquidem, deinde &c.* Ita censet Lombardellius pag. 97. affertque exemplum. *Virtutibus inniti semper, & ubique debemus; quandoquidem illa tutus periclitantium portus meritò habean-*

beantur. Præterea cùm Commati proximè ſubſequatur hæc diſtinctio, multa ex jis, quę commate donanda diximus poterunt quandoque ſemicolo notari; prout majus, aut minus; longius, breviúſve erit præcedens clauſulæ membrum. Unde meritò Aldus, iſtam, de quâ nunc agimus, notam, omniū eſſe difficillimam, protulit. Ultimò notandum quoque ſupereſt cum eopſe Aldo, interdum etiam ſemicolon habere locum, ubi non contraria nomina ſunt, ſed ſententia ita variatur verbis, ut, ſi ſemicirculum apponas parum ſit; ſi gemina puncta, nimium: ut patet in hoc exemplo: *Ratio docet, ſi adverſa fortuna ſit, nimium dolendum non eſſe; ſi ſecunda, moderatè lætandum*. Nam ſi poſt illud *non eſſe* addas ſemicirculum, quaſi præcipiti curſu ſententia feretur: quæ tamen, cùm bipartita ſit, poſt priorem partem omninò debet parumper conſiſtere; ſi verò bina puncta in eo loco velis adjungere, tantam ſeparationem ſententia non feret: cujus poſterior pars à priore pendet; quandoquidem verbum *docet* utramque ſententiæ partem æquè regit. Simile hoc eſt: *Tu, quid divitiæ valeant libenter ſpectas; quid virtus, non item*. Præfatis de ſemicoli collocatione capitibus; Græca exempla ideo non adjecimus, quia ipſi cùm tali notâ, ut diximus, careant, ſimplici commate ſupplent. Sed & aliquid de Colo quid præſcribamus. VII.

VII. Colon itaque, ſeu membrum multipliciter definitum ſcias à Scriptoribus. Plurimi in hoc conveniunt, quod nempè ſit *portio orationis verbis abſoluta, ſenſum aliquem exhibens*. Scaligero Poët. lib. 4. cap. 25. *Eſt pars Periodi ſuo verbo fulta*. Ab Auctore ad Heren. 4. 26. *appellatur res breviter abſoluta, ſine totius ſententiæ demonſtratione, quæ denuo alio membro orationis excipitur*. Sed, inquam, extremum membrum adeone ab alio excipitur? Nequaquam. Ex dictis definitionibus, aliiſque, quæ ex Hermogene, Demetrio, Ariſtotele afferre potuiſſem, colligitur, cola conſtare inciſis, cùm ſint quædam majores periodi partes: ac præterea, quod de commatibus ſuperiùs aſſeruimus certis ſyllabis temporibúſve circumſcribi neutiquam poſſe.

VIII. Debemus autem Coli notam, duo puncta ſcilicet, ſignare ſemper ac deficere vim clauſulæ conſpiciemus, finemque & verba, & ſenſum proximè ſentire. Exempli loco ſint quæ ſequuntur. Cicer. 1. off. *Blanditia, cùm vitioſa ſit, ac turpis in cætera vitia; tamen in petitione magiſtratûs eſt neceſſaria: benevolentiam tamen civium, blandiciis, & aſſentationibus colligere turpe eſt*. Id. 1. Verr. *Unum illud intelligo, quod Prætor Romanus in rejectione judicavit, eâ ſpe iſtum fuiſſe præditum, ut omnem rationem ſalutis in pecuniâ poneret: hoc*

erep-

erepto præsidio, ut nullam sibi rem adiumento fore arbitraretur. Ovid. de Arte 3. v. 59.

Venturæ memores jam nunc estote senectæ;
Sic nullum vobis tempus abibit iners.

Id. lib. 2. vers. 343.

Nascitur exiguus, sed opes acquirit eundo;
Quáque venit, multas accipit amnis aquas.

Isocrates Suasor. 1. Ἀεὶ μὲν οὖν οἱ θ' ἡμέτεροι πρόγονοι καὶ Λακεδαιμόνιοι φιλοτίμως πρὸς ἀλλήλους εἶχον· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ περὶ καλλίστων ἐν ἐκείνοις τοῖς χρόνοις ἐφιλονείκησαν, οὐκ ἐχθροὺς, ἀλλ' ἀνταγωνιστὰς σφᾶς αὐτοὺς εἶναι νομίζοντες. *Ac inter majores quidem nostros, ac Lacedæmonios, semper æmulatio quædam, honorisq; contentio fuit: de rebus autem certè pulcherrimis, temporibus illis concertârunt, non ut hostes, sed ut æmuli ejusdem gloriæ.*

Antholog. l. 1. c. 85. 6.

Πρᾶγμα μὲν ἔσθ' ὁ φίλος πάνυ δύσκολον·
εἰσὶ δὲ πολλοὶ
Καὶ σχεδὸν οἱ πάντες, μέχρι προσηγορίας.

Res quidem est amicus valde difficilis; Sunt verò multi,
Et prope omnes usque ad linguam tantùm.

IX. Cùm oratio velut in membra divisa segniter admodum effluet, tunc cuique mem-

membrorum præponemus Colon. Hunc canona tradit Horatius Lombardellius de Commate (sic enim vocat geminum punctum) pag. 109. Quare & illius exemplo uti, quo eum ratum facit, non dedignemur; *Si, quid sit mulier, quæras; dicet Poëta Tragicus, dux malorum, scelerum artifex: docebit Aristoteles, invidiæ, & litium amatrix, malitiæ vas, inconsideratus intellectus, animal consiliis ineptum: differet Chrysostomus, amicitiæ inimica, inevitabilis pœna, necessarium malum, naturalis tentatio, domesticum periculum, dealbatum sepulchrum, discordiarum causa, expulsio Paradisi: addiderit antiquus Philosophus, viri confusio, insatiabilis aspis, continua sollicitudo, indeficiens pugna, quotidianum damnum, domûs tempestas, solitudinis impedimentnm, viri continentis naufragium, periculosum prælium, animal pessimum, pondus gravissimum, inimicitiæ amica, peccati caput.* Ovid. Metam. 2. v. 775. Invidiam sic affabrè depingit.

Pallor in ore sedet: macies in corpore toto:
Nusquá recta acies: livent rubigine dentes:
Pectora felle virent: lingua est suffusa veneno:
Risus abest, nisi quem visi movêre dolores.
Nec fruitur somno vigilantibus excita curis:
Sed videt ingratos, ingravescitq; videndo
Successus hominum: carpitq; & carpitur una:
Suppliciumque suum est.

Pro Græco exemplo sit hoc itidem de mulier e Nicolai à Nomine Mariæ ex nostris

eruditiss. viri, mihiq; charissimi. Τί ἐστι γυνὴ ἐρωτᾷς; Συνέστιωμένον θηρίον, συγκοιμωμένη λέαινα: φησὶ δὲ Σέκουνδος ὁ Σοφὸς, συντηρουμένη δράκαινα, ἱματισμένη ἔχιδνα, αὐθαίρετος μάχη, πολυτελὴς πόλεμος: ἀποκρίνεται Δεμόφιλος, ζῶον πονηρὸν, κακουργίας θύελλα, ὑποψίας θάλασσα, ἠκονημένον στόμα, ὕδρα πολυκέφαλος, ἄμαχον τέρας, βίου σκεδασμὸς, πυρίπτονος χίμαιρα μὴ νικωμένη, ἀφ᾽ ἑστίας πῦρ, κατακλυσμὸς οἰκίας. *Quæris quid sit mulier? fera contubernalis, leæna lecti socia: dicet secundus Philosophus, dracæna custodita, vipera vestita, pugna voluntaria, bellum sumptuosum: respondet D.mophilus, animal malitiosum, improbitatis procella, suspicionum pelagus, os exacutum, hydra multiceps, invincibile monstrum, vitæ exitium, Ignivoma Chimæra insuperabilis, incendium domesticum, diluvium domûs*. Exemplum Poëticum pete ex Anthol. lib. 1. cap. 26. epist. 9. quod non vacat hîc adscribere.

X. Similitudinum, & comparationum medietatem obtinet Colon, præcipuè si longiores extiterint, ac prior pars pluribus constet incisis, aut membris; ut ex hoc Tullii 1. Offic. videre est: *Ut in corporibus magnæ dissimi-*

mi-

militudines sunt; alios enim videmus velocitate ad cursum, alios viribus ad luctandum valere; itemque in formis aliis dignitatem inesse, aliis venustatem: sic in animis existunt etiam majores varietates. Id. de Senect. *Adolescentes sic mori videntur, ut, cùm aquæ multitudine vis flammæ opprimitur; & quasi poma ex arboribus, si cruda sint vi avelluntur, si matura & cocta decidunt: sic vitam adolescentibus vis aufert, senibus maturitas.* Claudian. de 6. Cons. Honorii v. 18.

> *Namque velut Stellas Babylonia cura salubres*
> *Optima tunc spondet mortalibus edere fata,*
> *Cælicolæ cùm celsa tenent, summoq; feruntur*
> *Cardine, nec radios humili statione retundunt:*
> *Haud aliter Latiæ sublimùs signifer aulæ*
> *Imperii sidus propriâ cum sede locavit.*

Et Virg. 11. Æneid.

> *- - - Hîc undique clamor*
> *Dissensu magnus vario se tollit in auras:*
> *Haud secus, atque alto in luco cùm fortè catervæ*
> *Consedere &c.*

Demophilus. Ὥσπερ οἱ ἐν εὐδίᾳ πλέοντες, καὶ τὰς πρὸς τὸν χειμῶνα ἔχουσιν ἕτοιμα. οὕτως οἱ ἐν εὐτυχίαις φρονοῦντες, καὶ τὰ πρὸς τὴν ἀτυχίαν ἑτοιμάζουσι βοηθήματα. *Ut secundâ tempestate navigantes etiam adversæ præsidia in promptu habent: ita viri sapientes in*

rebus secundis etiam adversæ fortunæ remedia sibi parant. Anthol. lib. 1. cap. 16. ep. 4.

Ἂν περιλειφθῇ μικρὸν ἐν ἄγγεσιν ἡδέος οἴνου,
Εἰς ὀξὺ τρέπεται τοῦτο τὸ λειπόμενον.
Οὕτως ἀντλήσας τὸν ὅλον βίον.

Si relictum sit pauxillum in vasis dulcis vini
In acetum mutatur hoc, quod relictum est;
Sic qui exantlavit totam vitam &c.

XI. Ante Nomina, & Adverbia numeralia, & quando una sententia eodem tenore sequitur alias; itaut ferè Isocola, seu parimembra videantur. Exemplum secundi sit. Cic. pro Arch. *Hæc studia adolescentiam alunt: senectutem oblectant: secundas res ornant: adversis perfugium, & solatium præbent*. Et in Pisonem: *Cùm extinguebas Senatum: vendebas auctoritatem hujus ordinis: addicebas Tribuno Plebis Consulatum tuum: Rempublicam evertebas: prodebas caput, & salutem meam*. Exemplum primi sit istud Virgilianum Æneid. 6.

Littus in Hesperium: quærit pars semina flammæ
Abstrusa in venis silicis: pars densa ferarum
Tecta rapit, silvas, jumentàq;, flumina monstrat.

Hoc etiam Coli signum occurrit in figuris distributionis, quæ passim apud Poëtas, & Ora-

Oratores leguntur. Exempli loco sufficiat istud Ovid. Fast. 4

Hæc implet lento calathos è vimine textos:
Hæc gremium, laxos degravat illa sinus.
Illa legit calthas: huic sunt violaria curæ:
Illa papavereas subsecat ungue comas.
Has, Hyacinthe, tenes: illas, Amaranthe, moraris:
Pars tyma, pars casiam, pars meliloton amant.

S. Basil. ad Adolesc. Ἀτεχνῶς εἰς πῦρ ξαίνοντες. κοσκίνῳ φέροντες ὕδωρ. εἰς τετρημένον ἀντλοῦντες πίθον. οὐδὲν πέρας τῶν πόνων ἔχοντες. *Reverâ ignem verberant: cribro ferunt aquam: dolio hauriunt perforato: nullum possunt laborum exitum invenire.* Dicta Basilii verba nuperrima Patavii edit. 1687. ubique Commate distinguit. Nos vetus exemplar sequuti sumus, ubi & conjunctiones deficiunt.

XII. Quoties post orationem, verbo, & aliis partibus completam sequuntur particulæ *Verumtamen; Cæterum, Verùm, Sed, At, Ast &c.* Cic. in Verr. 6. *Erat admodum amplum, & excelsum signum cum stolâ: veruntamen inerat in illâ magnitudine, ætas, atque habitus Virginalis.* Et 1. de Orat. *Sed sive est ars, sive non, non est quidem ea negligenda: verùm intelligendum est alia quædam esse majora &c.* Claud

in Paneg. Probini, & Clybrii v.18.

Nec quisquam procerum tentat, licèt aere vetusto
Floreat, & claro cingatur Roma Senatu,
Se jactare parem: sed, primâ sede relictâ
Auchenis, de jure licet certare secundo.

Horat. epist. 1.1. v.80.

Multis occulto crescit res fœnore: verùm
Esto aliis alios rebus studiisq; teneri &c.

Isocrat. Suasor. 1. Οὐ γὰρ, μικροὺς, οὐδ' ἀφανεῖς ἀγῶνας ὑπέμειναν· ἀλλὰ πολλοὺς, καὶ δεινοὺς, καὶ μεγάλους, &c. *Nec enim parva, neque pauca, nec obscura certamina subjerunt; sed multa, & acria, & magna &c.* Anthol. lib.1.c.61. 1.

Ἑπτὰ μὲν ἕκτος ὕχειν, μίαν ἔνατος· αὐτὰρ ὁ σούμμος
Δισσὰς ἀμφιέπων, ἶσος ἔην δεκάτῳ.

Septem quidem sextus habebat, unam nonus: verùm summus
Binas continens aequalis erat decimo.

Quidam his, & similibus locis malunt dari notam Semicoli, quàm Coli; quòd scilicet hæ particulæ non omnino perfectam exposcant sententiam quo ad partes Grammaticales, quod Coli proprium esse statuimus. Verùm, etsi dem, quod aliquando hæ particulæ propius ad semicolon accedant, non pro-

proinde ſequitur gemino puncto perpetuò eſſe diſtinguenda, ſed uno interdum, aut altero, prout ad metam plus, minuſve properabit oratio.

XIII. Poſtremò, & coli notam reponendam eſſe cenſeo, in concitatâ præſertim oratione, ante *deinde, primum, poſtremò &c.* in diviſi generis partibus enumerandis. Pro exemplis ſit iſtud tantùm Tullii Orat. pro M. Fontejo. *Videte igitur, utrùm ſit æquius hominem honeſtiſſimum, virum fortiſſimum, civem optimum, dedi inimiciſſimis, atque immaniſſimis nationibus, an reddi amicis: præſertim cùm tot res ſint, quæ veſtris animis pro hujus innocentis ſalute ſupplicent: primùm generis antiquitas, quam Tuſculo &c. tum autem continuæ præturæ &c. deinde recens memoria parentis &c. poſtremò ipſe; cum in omnibus vitæ partibus honeſtus, atque integer, tum &c.*

Quando utendum Puncto mobili, & Periodo.

CAPUT V.

I. PRO rectâ notarum, de quibus nunc ſermo eſt, collocatione, non multum inſudandum eſt iis, qui completam ab incompletâ oratione ſecernere noverint. Punctum ſiquidem mobile (ut alibi innuimus)

adhibetur quoties clausula absoluta quidem est; sed aliquid ulteriùs admittit, prioribus correspondens, quo plenior, perfectiorque reddatur. Firmum verò, seu stabile punctum, quod sub Periodi nomine venit, frequentatur quoties ita sententia perfecta est, ut subsequentia parum, aut latè admodum cum præcedentibus cohærere videantur. Fuitque hoc non recens eruditorum inventum, ad majores, minorèsve clausulas distinguendas. cùm enim sententiæ completæ aliquid additamenti correspondens subdebatur; tunc punctum signare cœperunt, & primam subsequentis periodi vocem minusculâ donare. Cùm prorsus completa videbatur; nihilque plenitudinis exposcere, aut habere; tunc punctum firmum posuere; & primam sequentis verbi literam majusculam fecere. Qui mos illico apud omnes Typographos, acuratioresque amanuenses ita invaluit, ut vix exinde volumen prodierit, quod tali pacto distinctum non conspiciatur. In hanc distinguendi sententiam præter multos ex recentioribus, quos recensere possem, convenit etiam Aldus; ut ex his verbis ex Opusc. de Interp. desumptis apparet: *Illud etiam*, inquit, *a propositâ ratione non alienum videtur, post uncum punctum si sequatur sententia superiori non dissimilis, primum verbum literâ minusculâ incipere; si verò dissimilis,*

lis, majusculâ. quod si non solùm dissimilis sententia; sed omninò dissimile sequatur argumentum: tunc ea, quæ sequuntur, non solùm unico puncto, & literâ majusculâ; sed etiam aliquo intervallo sejungenda sunt; ut appareat diversæ materię principium esse. Verùm non solùm aliquo intervallo sejungenda sunt quæ dissimilis sequuntur argumenti, sed etiam quandoque in novi versûs caput reiicienda; ut suadet Aristoteles Rhetor. 3. cap. 9. Nam tracta illa, ac nunquam deficiens verborum series exhaurit legentium spiritus, illique tædio fit, quoniam infinitè feratur: naturâ enim omnes rerum finem inspicere expetunt. *Quapropter*, inquit Stagyrita, *cursores, cum ad flexiones pervenerunt vehementer anhelant, ac penè deficiunt; cùm antea non laborent, quia metam prospiciunt*. E' cōtrà oratio scripturaque hinc inde versuum distincta principiis, suávis quodamodo efficitur; quia lector semper aliquid se tenere existimat, cùm aliquid conclusum, ac determinatum accipit. Secùs nihil prævidere, nihilque absolutum habere, est injucundum; ut subdit laudatus auctor.

II. Pro puncto autem mobili assignat locum Lombardellius ante particulas illativas, quibus aliquid ex dictis inferimus. Ipsiusmet auctoris exemplum subdo. *Jam lector pro exemplis alia se lecturum putabat, quando hæc exempla esse cognovit. ex quo patet non il-*

lico temere judicandum. Secundò ante causales, quæ superioris sententiæ causam reddunt, ut: *Dicebat Agathon, eo solo privari Deum, quod est infecta facere, quæ facta fuerint. factum enim, ne factum sit, fieri non potest.* Tertiò verborum compendiis subsequitur, ut: *Resp. Respublica. Clariss. Clarissimus. Excellentiss. Excellentissimus. Rev. Reverendus. &c.* Quibus in locis ineptè faciunt, qui gemino puncto utuntur. Quod si quæras, num post hujusmodi compendia mobili puncto signata, ponenda sint Commata, & Cola: dixerim non bene tale scribendi genus concordare, etiam vi distinctionis debitum; sed potiùs curandum esse, ne compendiis iis utamur in locis, ubi ex naturâ subequi possent istiusmodi aliæ notæ. Ceterùm hoc punctum distinctionis, magis Poëtarum, atque Historicum proprium est, quàm Oratorum; hi enim magis concitatam orationem, illi concisam magis, strictamque usurpant.

III. Quoad punctum, quod majus, seù firmum nuncupamus, nonnulla observatu digna supersunt. Ac primùm, non solùm post plurium verborum circuitum, & comprehensionem apponi solere; sed aliquando etiam post unicum verbum: quod probat D. Hieronymus in cap. 8. Matth. ubi ostendit non scribendum: *Volo mundare*; sed *Volo. Mundare*. *Non ergo*, inquit, *ut plerique Latinorum*

pu-

putant, jungendum est, & legendum: Volo mundare; *sed separatim, ut primùm dicat* Volo, *deinde imperet.* Mundate. In modulis Etruscis, quos vulgò dicimus *Sonetti*, cùm olim non in fine tantùm, sed etiam in medio esset rhythmus, solebant puncto distinguere; ut apparet ex hoc Pucciandonis Martelli Pisani, quem ex antiquo chirographo membranaceo, profero.

Similemente . gente . criatura .
La portatura . pura . ed avenente .
Faite plangente . mente . per natura .
Siche 'n altura . cura . vo la gente .
Callor parvente . nente . altra figura .
Non a fattura . dura . certamente .
Però neente. sente . di ventura .
Chiussa pintura . scura . no prezente .
Tanto doblata . data . ve belessa .
E adornessa . messa . complacensa .
Cogna chei pensa . sensa . permirata .
Però amata . fata . von altessa .
Che la fermessa . dessa . conoscensa .
In sua sentensa . bensa . onorata .

IV. Secundò advertendum, veteres in antiquis incsriptionibus lapidariis post quamlibet vocem punctum adhibuisse; non autem post vocem, quæ lineam clauderet: ut monuit, observavitque Raphaël Fabrettus c. 3. Inscriptionum Antiq. his verbis: *Puncta inter verba frequentissimè observabis; in fine autem*

ver-

versûs rarò interpungi solere, temporibus præsertim correctioris Orthographiæ, minùs fallaci regulâ, quàm Reinesianâ à nobis explosâ, stabilire possumus. Unicum ex innumeris exemplum affero, quod Romæ cernere est ad S. Pauli.

DIS. MANIBVS
SEX. PERPERNA. ARGYRVS
ET. PERPERNIA. OMPHALE
SIBI. LIBERISQ. SVIS. ET
LIBERTIS. LIBERTABVS
POSTERISQ. EORVM
H. M. D. M. A.

Verùm non post vocē solùmmodo posuere punctum veteres; sed etiam post quamcumque syllabam; ut mihi ex pervetustis marmoribus colligere fuit, quorumque ingentem copiam suppeditat laudatus Fabrettus cap.4. num. 131. 143. 146. & cap. 5. nu. 170. 174. 175. &c. Geminas excribam easque breviores.

D. M
M. LVC. CE. IVS
HER. MES

D. M
CAL. PVR. NIAE
VI. XIT. A. I. M. V
D. VIII. MA. TER
FE. CIT

Qui

Qui mos Græcis quoque adhæſerat, ut ipſe demoſtrat Inſcriptione ſui Muſei è Cœmeterio ad duas Laurus à ſe erutâ.

.HPA.KΛIC.XPI.
.CTOC.KAI.A.MEM.
.ΠTOC.EN.TA.ΔE.
.KEIT.A.E.ZH.CEN.
.ΓNI.AΥ.TON.MH.NAC.
.E.ΠTA.EI.PH.NH.MH.THP.
.Υ.Iω.KΛΥ.KΥ.TA.Tω.TI.TΛON.
.E.ΠOI.H.CEN.

V. Generalia eorum, quæ huc uſq; diximus, quoad modernum interpunctionis uſum ad memoriæ ſubſidium pro junioribus hæc ſubjungimus carmina.

Ante relata, notaſq; jugandi, ſingulaq; ante
Quæ nectunt voces, tibi ſit breve comma locandum.
Ante infinitum, poſt anteq; *comma notabis.*
Poſtulat æquè inquit *bina inter commata claudi:*
Sic independens caſus, caſuſq; vocandi.
Ante ſed, *ac* tamen, *& numerandi ex ordine voces,*
Ante ita, quum. *& quodcumq; aliud, quod jungit, & arcet* Ser-

Sermonem: post multa, aliam, & sententia quando
Una trahit: quando responsa, aut dicta sequuntur
Authoris: tandem quum sermo ex partibus auctus,
Quòd tamen ad sensum trahitur sermone sequenti,
Figere cola potes. reliquis inscribito punctis.

De aliis notis Interpunctioni inservientibus; ac primùm de Diastasi, & Parenthesi.

CAPUT VI.

I. QUoniam sæpe fit, ut in Periodo affectus quispiam indignationis, commiserationis, interrogationis, & hujusmodi interseratur, tamquam loquentis animum affabre repræsentantes; hinc est, quod meritò hosce affectus suo quosque distinguere signo Scriptores voluere; ut lector illico permotiones illas cognosceret, sensumque, & vim Auctorum magis tutò perciperet. Quis enim crederet, hos quos subdã, versus ex Metam. l. 4. v. 426. interrogationis esse notâ affectos, nisi eandem inibi positam prospiceret?

Nil poterit Juno nisi multos flere dolores.
Idque mihi satis est. hæc una potentia nostra est.

Nil poterit Juno nisi multos flere dolores?
Idque mihi satis est? hæc una potentia nostra est?
Adde, quod ea, quæ mortuis voluminibus consecramus; etsi vocis vivæ reviviscant opere; si tamen nullo donentur signo ad exprimendos animi affectus; parùm, nihilque Auditorum animos percellunt; quia vox, & actio plurimùm circa movendum valent. Sunt tamen quæ de his notis, de quibus acturi sumus, nihil ad affectum faciant; ut Diastasis, & Parenthesis; quas potiùs ob venustatem quàm ob necessitatem cœpimus adhibere; seu, ut inquit ille; ex quibus inde utilitatem habuimus cùm ornatum quæsissemus.

II. Has omnes distinctiones, ut quis faciliùs memoriæ mandet, Tetrasticho comprehendimus.

Semipatet puncto, superest cui dictio, versus.
Multiplici puncto sensum Reticentia claudit.
Membrum independens sinuosa Parenthesis indit.
Linea recta stupet, flexusque interrogat uncus.

Diastasis διάστασις, quam latinè *semipunctum*, seu meliùs *separationem* appellamus, est linea transversum ducta in hunc modum (—) seu (') quâ utimur quoties versiculus in dictione nondum perfectâ terminatur, prosequenda alio versiculo. Italicè *divisione* dicitur. Eâ veteres non utebantur, ut inter cætera, ex

to-

toties laudatis Cenotaphiis Caii, & Lucii Cæsarum observare mihi fuit versu 8. 9. 13. 15. &c. Ex Aldinis quoque Inscriptionibus V. *Hannibal* p. 382. 478. 483. 742. & alibi passim; in quo concordare omnes lapides videas. Postea verò non sine causâ introducta est, vigetque adhuc, ut ex voluminibus, quæ ubique circumferuntur, conspicere est. Habemus ex Svetonio l. 2. c. 87. hunc morem sejungendi voces Augustum repudiâsse, qui reliquum, quod supererat verbi malebat parti scriptæ in exstremâ lineâ subsequi, quàm alterius versûs initio perscribere, exemplo, ex Augusti ipsius Epistolâ deprompto, res clarior fiat.

Nos, mi Tiberi, Quinquartus satis ju
(cunde
Egimus. Lusimus enim per omnes
Dies, forumque aleatorium calefeci
(mus
Frater tuus magnis clamoribus rem
gessit &c.

Verùm, quamvis lineolam ad distinctionem syllabæ non habuisse veteres dixerim; vulgò tamen omnes syllabas separabant abundantes, ac ad alterius versus initium transferebant: ut optimè innuit his verbis Boxhornius ad præfatum Tranquilli locum: *A consuetudine enim vulgo in scribendo receptâ, & nobis adhuc retentâ recessit Augustus; ac contrariam pla-*

planè viam ingressus est. Vulgo à fine versûs ad alterius initium abundantes literas transferre mos erat: Mansere tamen hujus Augustei moris reliquiæ apud Typographos, qui in carminibus præsertim, si quid superfit, in fine supponunt præposito semicirculo. ex. gr.

Arcanum neque tu scrutaberis ullius un-
(quam

Quod separationis genus cùm confusionem facilè pareret, præcipuè sæpius in eâdem paginâ repetitum; placuit multitudini, reliquum, quod superesset vocis, ad alterum versum reiicere; ita tamen, ut aliquod spatium à primâ carminis voce intercederet; ut:

Arcanum neque tu scrutaberis ullius un-
quam.

Et quoniam de scriptione versuum incidit sermo; placet hîc obiter subdere quod refert Ephestion Grammaticus Cap. περὶ σίχε, καὶ &c. Sapphûs scilicet Carminum lib. 2. & 3. ita fuisse distinctum, ut gemini quique versus ab aliis distincti viderentur, & invicem conjuncti. Latini tamen Poëtæ aliter sua carmina disposuere, eoque ferè quo nunc disponimus modo, ut ex Manuscripto Virgilii Carpensis Bibliothecæ Mediceæ colligere fuit quod V. C. Nicolaus Heinsius in præf. nuperæ, ac omnium emendatissimæ Virgilianæ editionis dixit *unum instar omnium, qui parem vetustate nullum per Europam universam ha-*

habeat; fuit enim conscriptum ab Asterio Consule circa Valentis, & Theodosii tempora; ut censet vir insignis nostri ævi Lucas Holstenius, probatque fusiùs Eminentiss. de Noris Differt. 4. Cenotaph. Pis. p.433. Primi qui Odas Etruscas conscripsere, solebant conjunctè omnes quaterdenos versus pingere, ac si esset prosaicum quid; ac in fine uniuscujusque carminis, geminum punctum apponebant. Interdum quatuor priores simul scribebant positâ, ut suprà, coli notâ; posteriorum quatuor, primus lineam renovabat; sic nonus, atque duodecimus. Ultimò bini jungebantur simul, ut unicam lineam exhaurirent. Ita ex antiquis membranis observavit vir præstantissimus Franciscus Redi in Adnotat. sui Dithyrambi pag.113. sed ut eò, unde digressi sumus revertamur, duo potissimùm animadvertenda circa Diastasis signum, sunt: Primùm perperam eos facere, qui non in fine versûs, seu lineæ diastasis signum collocent (ubi vocem dimidiare opus sit) sed initio sequentis; & illud quidem interdum geminatum. Secundò, numerales notas nunquam, aut ferè nunquam separari solere. Sic v.g. annus M DCCIX si scribendus sit; ineptum prorsus M. extremo præcedentis, & DCCIX. in principio subsequentis lineæ apponere; sed omnes notæ numericæ ad unum corpus re-

di-

digendæ, ut monet Bartolus Orthogr. cap 1. §. 3. pag. 28. Dixi ferè nunquam sejungi: nam nonnulli necessitate, ut puto, compulsi quandoque sejunxere; quos inter antiquitatis bene peritus Raphael Fabrettus; ut ex ejus operibus liquet.

III. Est et alius semipunctus hujus (.....) aut alterius hujus formæ (—). Signatur autem quoties per Aposiopesin figuram reticemus aliquid, quod aures offendere aut personas dubitamus; vel cùm affectum aliquem interrumpendo sermonem volumus exprimere. Similiter quando aliquid scriptioni perfectæ congruum tunc temporis ignoramus, velut Auctoris nomen, Cognomen, &c. Fit etiam cùm in proferendis adducendisque Poetarum auctoritatibus, eas petimus in medietate, aut aliâ quavis, quæ principium non sit, parte versûs: tunc enim loco vocis aut vocum, quæ præcessissent, & missas facimus tanquam nobis incongruas, sufficimus hoc semipunctum: vt adducendo hoc grave Flacci dictum 1. ep. 10.

— Mors ultima linea rerum est.

præmisi semipunctum, quo notarem, hæc verba non à versûs initio petita; sed à medietate: habet enim ante se.

Hoc sentit. Moriar —

quæ nihil ad rem meam faciebant. Similiter fit in Græcis. Exemplo sit istud Hom. Iliad. 5. v. 474.

Ὀφθαλμὼ δὲ ἄρα οἱ πυρὶ λάμπετον ——

hîc semipunctum finem obtinet, ut monstret Spondeum deficere, quo mihi nihil opus erat isto in loco. Sed advertendum, quod si unicum aut geminum ex Poëta adducendum sit verbum; tunc nullum punctum aut signum præibit sequeturque, licèt quidam præstare soleant. Ex. gr. si ad tutandam versûs Ovidiani 209. epistolæ Heroid. 20. elegantiam, vbi pomum rotundum vocat *volubile malum* proferens alterius Poëtæ simile de re rotundâ epitheton; dicam: Virgilius quoque pro turbine Æneid. 7. *volubile buxum* dixit. vides ibi incongruè præmitti semipunctum. Addo insuper similia verba ob parvitatem in novâ linea non reponenda, sed eidem lineæ conjungenda; ut vides à me factum in exemplo mox prolato. Secùs tamen, si longiora fuerint Poëtæ verba, ea semper novâ lineâ donabimus; ut ex super allatis innotescit. Quidam tamen tamquam quid prosaicum hæc ipsamet verba insimul scribunt, primam tantummodo cujusque carminis literam majusculam facientes; per quod differre videretur à prosâ. Sed hoc licet non damnem, minùs tamen cum accuratioribus scriptoribus probo.

IV. Parenthesis παρένθεσις, latinè sonat *interpositio*, Quintil. lib. 9. c. 3. *interclusio*, Martiano

Cap-

Capellæ *digressio*. Sic eam apprimè definit Vossius Gram. contractæ pag. 108. *Est distinctio eorum quæ sententiæ includuntur, nec eius sunt pars: ut quæ nec à præcedente, nec sequente verbo regantur, sed abesse possunt salvâ sententiâ.* Ejus autem nota hæc est ( ) sunt etiam qui quadrangulum secent hoc pacto [ ] sive ob venustatem ⟨ ⟩. Hujus verò notæ læva pars ponenda tunc est, quando incipit interjectio; dextera ubi omninò fuerit absoluta. Quamvis tamen nomine Parenthesis veniant verba illa intercepta; nihilominus per Metonymiam continentis prò contento intelligimus communiter semicirculos claudentes, atque intercipientes. Totum, hoc exemplo magis illucescet. Cic. pro Mil. *Ego cum te (mecum enim sæpissime loquitur) patriæ reddidissem*. Virg. Æn. 6.

At ramum hunc (aperit ramum, qui veste
latebat)
Agnoscas.

S. Basilius Orat. ad Adolescen. Ὑμᾶς δὲ νομίζω (εἰ μή τι ὑμῶν διαμαρτάνω τῆς γνώμης) μὴ ποθεῖν τοὺς τεκόντας, πρὸς ἐμὲ βλέποντας. Homer. Odyss. δ.

Αἰγύπτου προπάροιθε (φέρον δέ ἑ κυλίνδουσαι)
Τυῖαν.

Quia Græci Latinis minus Religiosi sunt, ideo pro Parentheseos notâ sæpe supplent Commatibus.

V. Quando verò hac notâ Interclusionis

nis utendum sit, ex dictis satis manifestum redditur: generale porrò præceptum sit, quo ab omnibus tricis nos expediamus, istud Aldi: *Parenthesi includi oportet ea, quæ nec sententiæ partes sunt, nec ab ullo aut antecedente, aut subsequente verbo reguntur: nec, si absint, detrimenti quidquam patitur sententia*. Verùm video me magis Adolescentibus profuturum, si communi isto minime contentus præcepto, illud veluti in partes distributum exemplis ornavero; illo præcipuè admonitus, quod angusti oris vasis, si aqua tota simul infundatur, respuunt; sensim si instilletur, recipiunt. Huic accedit opera præstantissimi Horatij Lombardellij, qui hanc partem accuratè pertractavit, quâ solâ contentus esse potero. Igitur 1. Parenthesi intercipiuntur illa membra, quæ à Præsumptione, Prolepsi, seu Occupatione effecta snnt, quâ id occupamus, quod ab aduersario potest opponi. Exempla ex còpse Lombardellij penu desumo. *Ego autem (sed erro fortasse; nec tamen is sum, ut mea me maximè delectent) nihil mibi videor hoc bello sensisse prudentiùs*. Virg. Eclog. 3. V. 29.

— ego hanc vitulam (ne fortè recuses
Bis venit ad mulctram, binos alit ubere fœtus)
Depono &c.

2. Intercluduntur eæ sermonis partes, quæ causam reddunt alicujus rei, de quà ante vel

post

post sermo futurus sit. *Hic dicet aliquis: perexigua, perexilisq; materia, nec satis scribi digna. isti ego (vitandus est enim, in principio maximè, contemptus operis) affirmo non talem sibi introgresso eam visum iri.* Virg. Georg. 4. 251.

Si verò (quoniam casus apibus quoque nostros
Vita tulit) tristi lãguebunt corpora morbo &c.

3. Fit Parenthesis, quandò ambiguitatem tollimus, rerumque proprietates, aut nomina, quæ præcedunt, sequunturque declaramus: ac tandem cùm Epexegesis, seù Expositio figura acciderit: *Quousque tandem, Quirites (literatos appello, & Romanæ linguæ cultores, qui & verè, & soli Quirites sunt: cæteri enim potius inquilini) quousque, inquam, Quirites, urbem vestram à Gallis esse captam patiemini?* Virg. Georg. 2. v. 238.

Salsa autem tellus, & quæ perhibetur amara,
Frugibus infelix (ea nec mansuescit arando,
Nec Baccho genus, aut pomis sua nomina servat)
Tale dabit specimen —

4. Intercluduntur verba, quæ ad attentionem captandam orationi interserere quandoque solemus. *Hunc ego (ut novum calamitatis genus attendas) cum pluris facerem, me ipsum &c.*

Sensibus hæc imis (res est non parva) reponas.

5 Cùm dubitat quis, num queat alicujus rei recordari; seu cùm quid in memoriam

revocat. *Itaque non modo in Comœdiis res ipsa narratur; ut ille in Trinummo, Virgo modò (fortè nosti canticum: meministi Roscium) ita me destituit nudam. Virg.*

Maximus unde pater (si ritè audita recordor)
Theucrus Rheteas primùm est advectus ad oras

6. Parenthesi clauditur sermo, quo ignorantiam, errorem, stoliditatemque nostram exponimus, atque fatemur. *Hac opinione ductus, ac præterea alicujus gloriæ studio (cur enim vera non fatear?) etiam de edendis his ineptiis meis cogitare cœpi*. Virg. Ecl. 1. v. 32.

Namque (fatebor enim, dum me Galathea tenebat,
Nec spes libertatis erat, nec cura peculi.

7. Quando ad vitandam arrogantiæ, aut temeritatis notam inurbanitatemque, quid interseratur orationi, obsequium existimationemque præseferens, quo animum illius, cui incessisset talis suscipio, leniamus. *Tum ille (parco nomini sacrosancti viri) qui dixit: ebrietas est comes libidinis, & intemperantiæ*. Ovid. Trist. lib. 5. el. 12.

(Pace novem vestrâ liceat dixisse sorores)
Vos estis nostræ maxima causa fugæ.

8. Intercluduntur preces, maximè ad malum omen removendum. Cic. in Brut. *Sin aliter fuerit (quod Dii omen avertant) Reipublicæ vicem dolebo.*

—— *Ipse arduus altaq; pulsat*

Sy-

Sydera (Dii talem terris avertite pestem)
Nec visu facilis, nec dictu affabilis ulli.

9. Quæ ad suspicionem demonstrandam proferimus, Parenthesi intercipimus. *Hæc opinio originem ab Isocrate (si tamen reverà ars, quæ circumfertur, ejus est) duxit.*

Æmulus exceptum Triton (si credere dignum est)
Inter saxa virum spumosâ immerserat undâ.

10. Quando orationi morem quempiam ad rem facientem adnectimus. *Itaque (quod plerumque in atroci negotio solet) Senatus decrevit, ut darent operam Consules, nequid Resp. detrimenti caperet.*

Dum rus eo, cœpi egomet mecum inter vias
(Ut fit, ubi quid in animo est molestiæ)
Aliam rem ex aliâ cogitare.

11. Subitas quasdam admirationes, aut exclamationes, interrogationes quoque in oratione abrumpentes semicirculis occludimus. *Hunc autem, dico Patronum agri Piceni, & Sabini (ò turpem notam illorum temporum!) non erat æquum &c. Me non levis certè quædam ambitionis aura commovit (quis enim in nudis rerum conjecturis locus esse vel minimæ laudi possit?) Sed summum meum harum illustrandarum literarum, idque tibi jampridem cognitum desiderium.* Ovid. Trist. 4. 4. v. 13.

Ipse Pater Patriæ (quid enim civilius illo?)
Sustinet in nostro carmine sæpe legi.

Et ex Ponto l. 4. 6. v. 45. Et

Et prius (heu nobis nimiùm conterminus .) Ister
In caput , Euxino de mare , vertet iter .

12. Iuramento itidem, cùm proferimus ad fidem dicto conciliandam ; seù cùm Deum, & Cœlites in testimonium vocamus . *Illâ omnium quidem elegantissimâ (ne sim salvus , si aliter scribo , ac sentio) nihil legi humanius .* Ovid. Met. 9. v. 540.

—— —— —— omnia feci ,
(Sunt mihi Dî testes) ut tandem sanior essem.

13. Cùm in oratione quempiam sermocinantem introducimus , si ejus verbis nostra interponamus , ea Parenthesi claudamus oportet . ex. gr. *Tunc Polyxenidas : Faciam, inquit, ut qui bellum potiùs nimiùm de vestrâ virtute confisi (erant enim hostes è regione omnes) quàm pacis , ac fœderis vincula elegistis ; belli quoque detrimenta, & ea quidem acerbissima experiamini .* Ovid. Met. 11. v.753.

Aspicis (ostendens spatiosum guttura mergū)
Regia Progenies &c.

IV. Plura non subdam , quæ ad Parenthesim spectant , quia ea quæ intercludi debent, plurimùm naturâ ipsâ , & ex ipso orationis contextu dignoscuntur . Pro coronide erunt verba Aldi de rat. Interp. pag. 799. *ineptè facere , qui hæc Parenthesi includunt ,* ut puto, ut res indicat , ut à majoribus accepimus , quod equidem facilè intellexerim ,

& similia; quæ si semicirculo distinguantur, aut saltèm puncto, & semicirculo, satìs erit. Idem sentit Vossius, additque, verba Parenthesi intercepta in pronunciando aliter efferri, idque voce plurimùm magis submissâ. Verum Lombardellius, cujus auctoritatem non contemnendam ducimus, supradicta omnia semicirculis intercludit; itaque faciendum edocet pag. 167. Et sanè, si calculum meum adjicere fas sit, non levibus innititur argumentis; præcipuè cùm idipsum in veteribus, recentioribusque appareat typis.

De Puncto Admirationis, & Interrogationis.

CAPUT VII.

I. PUnctum Admirationis promiscuè à Latinis *patheticum, exclamativum*; ab Italis *punto ammirativo, patetico, affettuoso, esclamativo* dictum est. Hujusmodi notâ signatur à Latinis (!) Græci eam usurpant, quâ ad Cola distinguenda utuntur: punctum scilicet summæ literæ appositum ·. Vnicum sit pro omnibus exemplum ex Chrysost. orat. de descensu Christi Domini ad Inferos, & de Latrone, desumptum, cui per exclamationem initium facit his verbis. ὢ τῶν ξένων, καὶ παραδόξων πραγμάτων· ὁ λῃστὴς μετὰ χριστοῦ &c.

His

His autem præcipuè in locis sedem tenet Admirationis punctum.

1. Post exclamationem; & hoc quidem perpetuò Cic. pro Sylla: *O falsam spem! ô volucrem fortunam! ô cæcam cupiditatem! ô præposteram gratulationem!* Virg. 2. Æn.

O Patria! ô Divum domus Ilium, & inclyta bello
Mœnia Dardanidum! &c.

2. Postponitur clausulæ admirationem, aut stuporem exprimenti. *Dii vestram fidem: quanti est sapere! O qualem virum refers in discrimine positum!* Ovid. Heroid. ep. 20. v. 87.

Cùm bene se quantùmque volet satiaverit ira;
Ipsa tibi dices: quam patienter amat!

3. Similiter indignationem cùm monstraverimus. *Homunculi quanti sunt, cùm recogito!* Ovid. Heroid. ep. 12. v. 19.

Quantum perfidiæ tecum, scelerate, perîsset!

4. Cuicumque contemptûs generi, irrisionisve, postponitur admirationis nota. Cic. 1. Philip. *O stultos Camillos, Curios, Fabricios, Calatinos, Scipiones, Marcellos, Maximos! O amentem Paulum, rusticum Marcum, nullius consilii patres istorum amborum qui triumphârunt!* Virg. Æn. 4.

Egregiam verò laudem, & spolia ampla refertis,
Tuq; puerq; tuus, magnum, & memorabile nomen;

Una

Una dolo Diuûm, si femina victa duorum est!

5. Verbis quoque subsequetur si affectum quempiam dolore mixtum connotaverint: Cic. 1. Offic. *O Domus antiqua, heu quàm dispari dominaris Domino!* Ovid. Heroid. 19. ep. v. 121.

Me miseram! quanto planguntur littora fluctus!

6. Sermoni itidem pœnitentiam innuenti, ut: *Quàm malè, desperatis jam fœderatorum auxiliis, inexpertissimo Duci Imperium commisimus!* Ovid.

Ut vidi! ut perii! ut me malus abstulit error!

7. Quibusdam lætitiæ significationibus. Cic. 4. Att. 16. *O expectatas mihi tuas literas!* Ovid. 1. Trist. eleg. 2. v. 41.

O benè, quòd non sum mecũ conscendere passus!

8. Post quædam benevolentiæ signa, quę manibus, oculis, gestuque potiùs designaremus, quàm voce, admirativum ponitur, ut: *O socium verè carissimum, qui substantias non modò, & fortuna bona; verùm, quod admirabilius est, vitam toties pro salute meâ profundere voluisti! ut te accipio, amplectorq; libens!* Ovid. 1. Trist. eleg. 3.

O mihi Theseâ pectora juncta fide!

9. Quando rei narratæ seu probatæ, coronidis instar subjicitur grave dictum. Sic Val. Max. l. 3. cap. 5. expositis Scipionis, à Patre degeneris admodum, moribus; è cujus manibus annulum, in quo erat Africani effigies propinqui extraxerunt, hoc Epipho-

ne,

nemate concludit: *Dii boni, quas tenebras ex quo fulmine nasci passi!* Eopse pacto Virgilius Æneid. 1. præmissis causis infensæ Junonis in Romanos, periculaque ab Æneâ perpessa.

Tantæ molis erat Romanam condere gentem!

10. Tandem clausulis nonnullis apponitur, quæ laudem, aut vituperationem ex animo involvunt. Cic. pro Flac. *Noster autem testis, ut se sustentat! ut omnia verba moderatur!* Ovid.

O vir non ipso, quem regis, orbe minor!

II. His, similibusve casibus Punctum Administrativum frequentabimus: neque enim omnes persequi nostrum est. Porrò hoc unum, priùs quam de Interrogationis notâ sermo sit, considerandum restat cum Aldo, & Vossio, quod, licet quandoque manifesta exclamatio sit, aut admiratio, tamen nota admirationis negligitur; & ejus vice, quod, & veteres fecere, sufficitur punctum simplex, vt in hoc casu: *Quanta calamitas impendet Reipublicæ. Quantas utilitates humano generi Philosophia peperit.*

III. Interrogativum punctum, Italis quoque *Punto interrogativo, o domandativo,* talis est formæ (?) Quem autem locum velit nomen ipsũ indicat, ideòq́ue hîc nobis non multum immorandum. Geminum tantùm subdam exemplum solutæ unum, ligatæ alterum orationis. Cic. 2. de Fin. *Oculorum est*

no-

nobis sensus acerrimus, quibus sapientiam non cernimus; quàm illa ardentes amores excitaret sui, si videretur? Terent. Heaut. sc. 1. actu 1.

Tantumne ab re tuâ est ocii tibi:
Aliena ut cures, eaque nihil, quæ ad te attinent?

Græci notam Interrogationis signant puncto cum Commate subjecto. Isocrat. suasoriarum primâ. Περὶ τίνας δ' ἡμῶν οὐκ ἐξαμαρτάνουσι; ποῖον δὲ χρόνον διαλελοίπασιν οὐκ ἐπιβουλεύοντες τοῖς Ἕλλησι; *Quos verò nostrûm non violant? quo tempore insidiari Græcis destiterunt.* Anacreon.

Τὸ δ' αὔριον τίς οἶδεν;
Τί γὰρ μάχαισι κἀμοί;
Τί χρυσὸς ὠφελεῖ με;
Quis cras futura novit?
Quid preliis, mihique?
Quid conferat mihi aurum?

IV. Advertenda hîc de Interrogationis notâ duo supersunt; ac primò cum Lombardellio, post Interrogativum (sicut etiam post Admirativum) non semper sequi majusculum characterem: fieri namque potest, vt quod subjungitur omnino præcedenti cohæreat; atque interdum illius clausulę membrum sit. Quo in loco post interrogativum minuscula pingenda est litera; ut patet ex his exemplis: *Quem prudentem dixerimus? eum profectò, qui, cùm potuisset, noluit nocere.* Ovid. Heroid. ep. 5. v. 1.

Perlegis? an conjux prohibet nova? perlege: non est

Ista

Ista Mycenæa litera facta manu.

Si verò quæ ſubjungimus ita diſparata ſint, ut nullâ ratione cum præcedentibus connectantur; tunc Interrogativum ſequetur majuſcula; ut vides in ſeqq. *Nihil-ne placeat agi, quod ſenſus non appetant? Ea eſt ſenſuum malignitas, eaq; infeſtiſſima improbitas, ut incautiores illecebris alliciant in facinora; animoſq; in omne ſceleris, ac turpitudinis genus promptos faciant, atque proclives*. Minùs itaque ſe peccaſſe quiſpiam pro certo teneat, ſi pro majuſcula minuſculam, quàm ſi pro minuſculâ majuſculam uſurpaverit aliquando; dummodo hoc fortuitò, non datā operâ fiat. Prætera Propoſitiones, aut Concluſiones per aliquam ex hiſce particulis *utrum, num, an* propoſitas Interrogativum reſpuunt: quod ipſum de Italicis dictum ſit particula *ſe* affectis. v. g. *Bramerci ſapere, ſe il Mondo poteſſe eſſere ab eterno. Num poſſit dari actio in diſtans. Utrum poſt hominum, reſurrectionem millenarium in terris Chriſti Regnum futurum ſit*. Hæc tamen Lombardelii regula, quod ipſum fûgit, exceptionem pati videtur; prout diverſimode iſtiuſmodi propoſitiones fuerint enunciatæ: ſi enim dixero: *Chriſti Regnum, ubi à mortuis homines fuerint revocati, numquid terreſtre eſt futurum? num mille annis duraturum?* Quibus in locis interrogandi notam apponendam eſſe, quis non videat?

V. Al-

V. Alterum, quod cum Aldo, & Vossio advertendum, est, quod licet quandoque manifesta interrogatio sit; interrogandi tamen notam prætermittimus; ut cum sententia usque adeo producitur; ut illa interrogandi vis, quæ primis verbis agnoscebatur, longiore paulatim spatio imminuta, evanescit. Sit exemplum; *An bonos Adolescentes existimamus, qui Animæ pulchritudinem vitiorum sordibus deturpant; nihil ad humanitatem, nihil ad honestum referunt; nec libenter ea curant, quæ ego, nisi præ cæteris curarem, prorsus me Dei benevolentiâ, in quâ totius meæ partem posui felicitatis indignum putarem.*

CAPUT VIII.

De usu Majuscularum.

I. DE Majuscularum usu, licet quædam capite ultimo secundæ partis attigerimus; hæc tamen superaddere non venustatis, ac ornatûs, ut illa fuere; sed necessitatis præcepta, operæ pretium existimauimus. Ea enim, si quis scriptorum omiserit, incuriâ: hæc si neglexerit, inscitiâ dubio procul notabitur. Itaque à Majusculâ initium ducunt.

1. Nomina propria, puta Cœlitum, Virtutum atque Vitiorum, Hominum, Fluvio-

viorum, Montium, Insularum, Peninsularum, Regionum, Dignitatum, Gentium seu Populorum, Vrbium, Pagorum, Cœlitum, &c. ut: *Deus, Maria, Seraphim, Cherubim &c.* Virtutum, & Vitiorum, ut: *Castitas, Clementia, Prudentia* (sed hæc plurimùm quoque minusculâ donari videas.) Hominum, ut: *Homerus, Franciscus, Joseph, Joannes &c.* Fluviorum ut: *Araris, Ister, Arnus, Nilus, Schaldis. &c.* Montium, ut: *Athos, Olympus, Caucasus, Parnassus, Ida. &c.* Insularum ut: *Sicilia, Sardinia, Ilva, Rhodus, Creta. &c.* Peninsularum, ut: *Peloponnesus, Aurea Chersonesus. &c.* Regionum, ut: *Etruria, Sabaudia, Flandria, Helvetia &c.* Dignitatum ut: *Pontifex, Imperator, Rex, Dux, Marchio, Comes, Eques &c.* Gentium, ut: *Itali, Germani, Poloni, Sarmatæ, Persæ, Indi &c.* Urbium, ut: *Roma, Florentia, Patavium, Venetiæ, Mutina, Rhegium Lepidi &c.* Pagorum: ut: *Finalium, Iolcos, Chelonites, Feronia &c.* Adde quoque nomina inde deducta: ut: *Divinus, Homericus, Tyberinus, Cretensis, Peloponnesius, Pontificius, Caucaseus, Romanus &c.* quæ similiter à majusculâ literâ inchoantur.

2. Majusculâ afficias Nomina, quæ proprii loco per Antonomasiam ponuntur, ut *Dominus* pro *Christo*, *Apostulus* pro *D. Paulo*, *Poëta* pro *Virgilio*, *Orator* pro *Cicerone*, *Satyricus* pro *Juvenali*, *Lyricus* pro *Horatio &c.* Patrony-

ny-

nymica quoque, ut: *Anchisiades*, *Romulides*, *Dardanides*, *Æacides &c.*

3. Agnomina, & Cognomina Familiarum, ut: *Appius*, *Sextus*, *Marcus*, *Aulus &c.* *ALBANUS*, *Barbarinus*, *Carpineus*, *Estensis*, *Fabronius*, *Mediceus*, *Rufus &c.*

4. Voces novam Periodum, seu Clausulam inchoantes. In hoc tamen servetur regula superiùs tradita de Puncto mobili, & firmo; observandum scilicet, num voces novam periodum incipientes cum præcedentibus connexionem habeant; quod si habere compereris, minusculâ; sin minùs majusculâ donabis primū novæ clausulæ elementum.

5. Initium cujuscumque carminis, nisi fortè verbum in fine secetur, ac extremâ ipsius parte sequens incipiatur; ut in hoc Horatii de Arte v. 289.

Nec virtute foret, clarisvè potentius armis
Quam linguâ Latium, si non offenderet unam
quemque Poëtarum limæ labor, & mora &c.

Scio tamen quosdam esse, qui etiam in hoc casu malint scribere majusculam literam, contenti solâ diastasi, quâ syllabas discriminent. Nos meliores sequimur, aliisque ut sequantur duces sumus; non tamen, & illum morem damnamus. In Lyricis præterea perpetuum non est quod mox de majusculâ initio versûs reponendâ sancivimus; non-

nulli enim perpetuò minusculam pingunt; nisi punctum præcesserit; uti apparet ex seqq. Strophe.

Insculpta cœlo gloria sospitat
heroas, anni cætera subruunt;
aulæq;, sceptroq;, & columnis
excidium sua dixit ætas.

quibus in locis accuratiores typi ubique volunt majusculam; & quidem, ut reor, saniori judicio.

6. Adjectiva quædam, quæ sunt alicujus propria, vel excellentiam exprimunt, ut: *Deus Opt. Max. Pont. Opt. Max. Vir Clar. &c.* Nomina item multitudinem exprimentia, ut: *Concilium, Senatus, Collegium, Seminarium, Communitas &c.* Festorum quoque nomina, & Artium, ut: *Pascha, Pentecoste, Assumptio, Ascensio, Corpus Domini &c. Astrologia, Rhetorica, Jurisprudentia, Mathematica, Algebra, Architectonica, Perspectiva &c.* Religiosorum itidem Ordinum, atque Sectarum, ut: *Benedectini, Dominicani, Augustiniani, Cartusiani &c. Turcæ, Judæi, Calvinistæ, Carpocratiani, Cerinthiani, Lutherani &c.*

II. Græcorum veteres nomina propria, ut alibi à nobis dictum, majusculâ non insignivere; sed eis dumtaxat lineolam superinducebant. Post punctum verò, pro libito similiter grandiusculum elementum ponebant; quod etiam moris hæreditarium fuit re-

recentioribus; qui insuper nomina quædam summi cultûs, ac reverentię, Dei scilicet, & Sanctorum, non lineolà superpositâ, sed majusculâ distincta voluere. Usum, carminum initia per majusculam scribēdi communem habent cum Latinis Græci nostris temporibus: num vero isti à majoribus acceperint, ut illi, dubium,

III. De Posituris, præter eos, quos in hac Parte Tertiâ recensuimus, Nicanor Grammaticus librum scripsit, adeòque dictus στιγματίας, auctore Eustachio. Scripsit & Diomedes diligenter lib. 2. & Lipsius Epistolâ ed Hubertum Audejantinum, & qui ei successit Erycius Puteanus, in *faculâ*, ut appellat, *distinctionum*. Insuper Æneas Silvius Picolomineus de Rhet. Præcepto 49. quod inscribitur *de modo punctandi*. Albertus de Eiib Miscellan. cap. *de modo punctandi*: & communiter omnes Grammatici in calce suarum Institutionum, paucula de Interpunctione habent, de quâ hæc à nobis dicta sufficiant; quæ si non placuerint, sibi quisque ex iis, qui de his verba fecere, eligat quem sequatur; *aut alium quærat* (ut Aldi verbis loquar) *qui satisfaciat magis, si quis est alius, qui de distinctionibus meliora scripserit. Nos quæ potuimus dedimus, meliora daturi si habuissemus*. Non enim aliâ de causâ, quàm ad Majus

Pietatis Incrementum, & Adolescentium præcipuè, nostræ curæ commissorum utilitatem, quæcumque futura sit, hoc operis sumus aggressi; atq; adeo monitos volo Epitecti sententiâ, qui nec minima in quovis studio præcipit esse despicienda.

FINIS.

INDEX RERUM NOTABILIUM,

quæ in hoc Opere continentur.

Prior numerus *Partem*, secundus *Caput*, tertius *Numerum marginalem*, quartus *Paginam* notat.

A

Hu-

B

C

D

E

Li-

Græ-

Hy-

I

Ita-

K

L

Hu-

O

P

Pa-

R

S

Ty-

V

X

Y

Z

Finis Indicis rerum Notabilium.

APPROBATIO

Academiæ Arcadum.

LIbrum P. Sigiſmundi Coccapani à S. Silverio Aſſiſtentis Generalis Clericorum Regularium Pauperum Matris Dei Scholarum Piarum, inter Arcades Orſili Phelluntini Vicecuſtodis Coloniæ Marianæ Arcadum, inſcriptum, *Græcæ, & Latinæ Linguæ Orthographicæ Obſervationes*, nobis perlegendum, & examinandum traditum, Paſtoritio nomine, communique ſigno edendum, ac pervulgandum cenſemus.

Opicus Erymantheus P. Arcas
Philacides Eliacus P. Arcas
Eniſus Pelaſgus P. Arcas.

Quando ita viſum eſt Cenſoribus, qui librum ſupra enunciatum Orſili Phelluntini perlegerunt, perlectumque probarunt, Paſtoritio nomine illum edere, communiqueſigno imprimere Jus eſto. Datum in Collegio Arcadum ix. poſt xx. Scirophorionis II.

ca-

cadentis, Anno iv. Olympiadis DCXXI. ab A. I. Olymp. v. Ann. III.

Alphesibeus Carius generalis Arcadiæ Custos.

Loco ✻ sigilli.

Agesilus Brenticus S. C.

E R R A T A

Prior numerus Paginam, secundus Lineam denotat.

2. 23. prouunciare, pronunciare. 19. 11. Fhænix, Phænix. 21. 14. Gtæcia, Græcia. 35. 6. Ακφα, Αλφα. 44. 26. Gemma, Gamma. 48. 15. Potnus, Pontanus. 55. 13. canabatur, conabatur. 68 9. rutunda, rotunda. 75. 9. edididiſſe, ediđiſſe. 83. 6. ſententententiam, ſeutentiam. 94. 9. ſed β, ſed ante β. 96. 22. Itala, & Gallica. Itala, Hiſpana, & Gallica. 97. 10. quas, quæ. 101. 2. Mox M. Claudius, Mox Claudius. 101. 5. rerejecit, rejecit. 104. 18. penultiā, penultimam. 107. 11. lego, leggo. 110. 30. febretta, febbretta. 111. 27 fede, melo, melo. 112. 5. immunitū, imminutum. 115. 28. Cononica, Canonica. 116. 10 *bora*, hora &c. *ora*, hora. ib. 15. gorgiu, gorgia. 117. 2. molto, motto. 119. 9. litera G. litera C. 150. 19. atrum, utrum. 159. 27. A C. V. Ab. V. C. 159. 30. A C. V. Ab. V. C. 161. 14. litetæ, literæ. 168. protulir, protulit. 181. 10. conferte, conferre. 182. 7. proviuciā, provinciā. ib. 17. recipi, recepi. 183. 3. ponendam, ponendum. 195. 12. nobi, nobis. 253. 24. frequenquentiſſime, frequentiſſime. 289. 24. neveé, nevé. 290. 1. muſaque, muſáq; 302. 2. coura, contra. 309. 28. duplax, duplex. 319. 18. literum, literarum. 338. 21. liiera, litera. 341. 12. ſripta, ſcripta.

120